KIDUNG HARSA-WIJAYA

TEKST, INHOUDSOPGAVE EN AANTEEKENINGEN

DOOR

C. C. BERG

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1931

OVERDRUK
BIJDRAGEN TOT DE TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE VAN NED.-INDIË
(DEEL 88, AFL. 1-2)

KIDUNG HARSA-WIJAYA

TEKST, INHOUDSOPGAVE EN AANTEEKENINGEN

DOOR

C. C. BERG

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1931

KIDUNG HARṢA-WIJAYA

EEN NIEUWE REDACTIE VAN DEN ROMAN VAN RADEN WIJAYA.

DOOR

C. C. BERG.

Het verhaal van den ondergang van het Singhasārische rijk, van den inval der Chineezen in Oost-Java en van de stichting van Maja-Pahit is ons in verschillende vormen overgeleverd. Een verhaal van Singhasāri's ondergang, dat het dichtst de waarheid zal benaderen, vinden we in de oorkonde van Buṭak (1216 Ç. = 1294 A.D.), want hierin levert Kṛtarājasa Jayawardhana = rāden Wijaya, de bevelhebber van het Singhasārische leger, later de eerste koning van Maja-Pahit, zelf een beschrijving van zijn wederwaardigheden in den strijd tegen de troepen van Kaḍiri en op zijn vlucht naar Madhura. Betrouwbare inlichtingen omtrent het verloop van de Chineesche expeditie geven ons de Chineesche geschiedboeken van de Yuendynastie. Directe berichten omtrent de stichting van Maja-Pahit ontbreken echter [1]).

Het is geen wonder, dat ook de legende zich later van deze, wel meest dramatische periode in Java's oude geschiedenis heeft meester gemaakt. Zij bevat veel, wat voor den historicus onaanneembaar is; niettemin biedt zij het voordeel, dat zij de bovengenoemde gebeurtenissen beschrijft in haar onderling verband — al ziet ook de Oud-Javaansche dichter dit verband vaak anders dan wij het zien —, en behalve de voor een Westersch lezer wat wonderlijke verhalen levert zij toch ook heel wat kostbaar vergelijkingsmateriaal. In een vroegere publicatie [2]) heb ik er op gewezen, dat er naast de meest bekende legendarische lezing, die van de door Brandes uitgegeven en uitvoerig besproken Pararaton [3]), nog een tweede bestaat, n.l. die van het eerste deel van de dubbel-kidung Rangga Lawe, de Kidung Pañji-Wijayakrama [4]). Ik kwam er [5]) tot de conclusie, dat Brandes' meening, volgens welke „de inhoud van de Rangga lawe berust op hetgeen men in de Pararaton aantreft in Hoofdstuk V, VI, VII en het begin van VIII", niet aanvaardbaar is, doch dat de Pararaton en

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK
2355 5128

de eerste helft van de Rangga Lawe, ondanks de groote overeenkomst in vele bijzonderheden, in andere détails zóózeer van elkaar afwijken, dat te recht van twee gelijkwaardige redacties kan gesproken worden. In een later opstel [6]) kon ik gewag maken van een onderzoek van den inhoud van de Kidung Sorândaka, een geschrift, waarvan wij te voren slechts den titel kenden; mij bleek, dat de Kidung Sorândaka zich nauw bij de Rangga Lawe aansluit en de zelfstandigheid van de Rangga-Lawe-redactie tegenover die van de Pararaton bevestigt.

Tijdens mijn verblijf te Singaradja in het najaar van 1928 maakte ik daar kennis met de Kidung Harṣa-Wijaya, een — voor zoover mij bekend is — uniek exemplaar, in het bezit van den Balischen geleerde en bibliophiel I Goesti Poetoe Djlantik [7]). I G. P. Djlantik rekende het werk niet tot de babads, maar tot de Pañji-verhalen. Voor het leeren kennen van de Balische waardeering van dit soort geschriften is deze opvatting niet geheel van belang ontbloot. De Kidung Harṣa-Wijaya bleek mij bij nader onderzoek te bevatten een vrij uitvoerige redactie van den roman van raden Wijaya, die in haar verhaaltrant in nog veel hooger mate dan de Kidung Pañji-Wijayakrama litterairen invloed der Pañji-verhalen verraadt: door haar talrijke uitvoerige beschrijvingen van feesten, toiletten enz., door de veelvuldige interpolatie van erotische scènes, door het optreden van de uit de Pañji-verhalen bekende gezellinnen van de heldinnen van het verhaal, en niet het minst door het feit, dat de hoofdpersoon van den onderhavigen roman, rāden Wijaya, vaak met den naam van Pañji, rāden Ino, aangeduid wordt.

Voor den Balischen geleerde was dit Pañji-element blijkbaar belangrijker dan de historische achtergrond van het verhaal. Hoewel ons hier meer deze achtergrond van den roman interesseert, blijft het verschijnsel van de overwoekering van het oorspronkelijke gegeven door motieven der Pañji-romans niet minder belangwekkend. Niet alleen verdient het de aandacht in verband met Dr. Rassers' theorie omtrent de beteekenis van den Pañji-roman [8]), maar ook den beoefenaar van de geschiedenis der Javaansche letterkunde biedt het een belangrijke aanwijzing: juist zooals naast de simpele Pararaton-mededeeling de meer romantische Kidung Pañji-Wijayakrama gevonden wordt, en naast de toch nog betrekkelijk eenvoudige Kidung Pañji-Wijayakrama de veel weelderigere Kidung Harṣa-Wijaya, juist zooals naast de korte Pararaton-mededeeling omtrent de Pasunda-Bubat van 1349 of 1357 A.D. de uitgebreidere verhalen staan van

Kidung Sunda A en Kidung Sunda C, naast deze beknopte redacties het wijder uitgesponnen relaas van Kidung Sunda B, en ten slotte naast deze laatste redactie weer een nog veel langer gerekt verhaal in Kidung Sunda E [9]), zoo kan wellicht ook eens naast de vele, onderling in alle mogelijke détails van elkaar afwijkende, maar in wezen toch gelijksoortige Pañji-verhalen een simpeler historisch kernverhaal bestaan hebben.

Het ware onvoorzichtig de waarde van de historische détails in een werk als de Kidung Harṣa-Wijaya alleen af te meten naar het belang van de rol, die andere elementen er in zijn gaan spelen. Wij kunnen gissen, ja, het zelfs aannemelijk achten, dat de uitgebreidere redacties van jonger datum zijn dan de meer beknopte — al zal het in de meeste gevallen wel onmogelijk zijn uit de schaarsche bibliographische en de nog veel zeldzamere biographische gegevens van de handschriften het directe en afdoende bewijs voor deze veronderstelling te putten —, niettemin behoeft deze veronderstelling volstrekt niet in te sluiten, dat het nieuwere ook verder van de historische waarheid verwijderd is geraakt. Blijkens allerlei onderlinge afwijkingen in kleinigheden immers gaan de uitgebreider werken lang niet altijd terug op de ons bewaard gebleven meer beknopte redacties; aan de uitgebreide redactie kan zelfs wel een redactie ten grondslag hebben gelegen — wie zal het zeggen ? — ouder dan de beknopte redacties, die ons nu bekend zijn. Wat wij zeker weten, is slechts, dat in den loop van den tijd veel oud litteratuurbezit verloren geraakt of opzettelijk vernietigd is; onze kennis van den samenhang der verschillende werken zal daarom wel altijd gebrekkig blijven, en aan elke meening, die wij ons omtrent de oude Javaansche litteratuur en haar geschiedenis vormen, zitten de noodige „maar's" en „misschien's" vast, ook al prijken deze woordjes niet steeds in den tekst onzer verhandelingen.

Omtrent den tijd, waarin de Kidung Harṣa-Wijaya vervaardigd kan zijn, en omtrent den persoon van den schrijver tasten wij geheel in het duister. De colophon vermeldt alleen, dat de schrijver — maar hiermee kan evengoed de schrijver van het afschrift bedoeld zijn — zijn werk beëindigd heeft in het jaar '65, waarmee vermoedelijk 1765 Ç. = 1843 A. D. bedoeld wordt, in de dessa Ratnarasa [10]). Zoolang niet anders blijkt, mag aangenomen worden, dat het werk op Bali ontstaan is.

De kidung bestaat uit zes zangen, de eerste vier in de tĕngahan-versmaat Juru-Dĕmung, met resp. 86, 146, 106 en 111 dubbelstrophen,

de laatste twee in de tĕngahan-versmaat Kaḍiri met resp. 156 en 119 dubbelstrophen (plus een 120ste van den schrijver of afschrijver). Alle zangen worden ingeleid door twee kawitan-strophen.

Ik heb niet getracht uit de Kidung Harṣa-Wijaya alles te halen, wat er wellicht uit te halen ware. Het lijkt mij beter eerst een globaal overzicht te verkrijgen over de geheele Oost-Javaansche en Javaansch-Balische historische traditie, vóór wij tot de bestudeering van de détails overgaan. Men beschouwe dus de hier volgende inhoudsopgave, de noten en de aanteekeningen als voorloopig; de tekst behoort later in zijn geheel vertaald te worden, en bij die gelegenheid zal dan ook meer aandacht aan de détails gewijd kunnen worden.

INHOUDSOPGAVE.

Over Java en omliggende landen regeert ratu bhaṭṭāra Narasingha, uit het geslacht van Hari (= Wiṣṇu), wiens purī zich te Singhasāri beoosten den Kawi [11]) bevindt. De koning heeft een anak misan (bloedverwant in den eersten graad), die den rang van ārya bekleedt, tuhan Kṛtanagara. 's Konings patih is Rāganātha, zijn dĕmang Wīrarāja, zijn tumĕnggung Wīrakṛtī, terwijl Çāntasmṛti hoofd-bhujangga is. De patih regeert uitstekend: elken dag biedt hij den koning lekker eten aan (I, 1—7a).

Bij zijn parameçwarī (hoofdgemalin) krijgt de koning een zoon, die den naam Harṣa-Wijaya ontvangt. De hoogwaardigheidsbekleeders bieden hun zoons aan, die nu tegelijk met Wijaya opgevoed worden en zijn onafscheidelijke gezellen worden: Lawe, Nambi, Sora, Pĕdang, Dangdi, Gajah-Pagon en Lĕmbu-Pĕtĕng (I, 7b—10b).

Wanneer de koning zijn einde voelt naderen, laat de koningin Çāntasmṛti, Harṣa-Wijaya, Kṛtanagara, den patih en den overigen voornamen mantrī's vragen aan zijn ziekbed te komen. De koning verzoekt Kṛtanagara Harṣa-Wijaya als zoon aan te nemen; Kṛtanagara, zoo beslist hij, zal hem als koning opvolgen, maar later zal de regeering weer overgaan op Harṣa-Wijaya. De koning sterft en wordt met zijn gemalin, die hem in den dood volgt, verbrand; hij wordt dhinarmêng Kagĕnĕngan [12]). De rāden ārya (= Kṛtanagara) treedt nu als koning op. Onder zijn regeering groeit Harṣa-Wijaya op, en wanneer hij grooter is geworden, krijgt hij een eigen verblijf (kamĕgĕtan [13])) in de kakṣatriyan, te zamen met zijn gezellen. Harṣa-Wijaya is bijzonder schoon van uiterlijk, aan Smara gelijk; alle vrouwen zijn op hem verliefd (I, 11a—28b).

De nieuwe koning stoort zich weinig aan de woorden van den patih. Deze legt daarop zijn ambt neer, waarna hij benoemd wordt tot ramâdhyakṣa; zijn opvolger is rangga Nĕngah (ranggâněngah). Ook Wīrakṛtī legt zijn ambt neer en wordt mantrī angabhayan [14]), terwijl ten slotte de dĕmung, die eveneens zijn ambt neerlegt, aangesteld wordt tot adhipati van Oost-Madhura. Çāntasmṛti kan zich evenmin met den gang van zaken onder het régime van den nieuwen koning vereenigen; hij verlaat Singhasāri en gaat ascese doen op den Meru (I, 28b—30a).

Na een aantal jaren geregeerd te hebben vormt Kṛtanagara het plan om zijn twee dochters, die hem uit zijn huwelijk met de parameçwarī geboren zijn, Puṣpawatī en haar jongere zuster Puṣparaçmi, uit te huwelijken aan Harṣa-Wijaya, en daarna Harṣa-Wijaya met de regeering te belasten om zelf als bhagawān te kunnen gaan leven. Op de audiĕntie, waarop hij dit plan ter sprake brengt, wordt besloten Harṣa-Wijaya te ontbieden en hem het voorstel te doen (I, 30b—37a).

Harṣa-Wijaya is met zijn gezellen te zamen, wanneer de (een) pangalasan hem komt uitnoodigen zich ter audiĕntie te begeven. Hij maakt zijn toilet en gaat op weg. Rangga Wĕnang (= rangga Lawe) draagt zijn sirih-stel, Nambi den vliegenwaaier, Gajah-Pagon de lekkernijen; Sora, Pĕdang, Dangdi en Lĕmbu-Pĕtĕng dragen weer andere dingen. Wanneer zij voorbijgaan, geven de meisjes van de stad uiting aan wat er in haar verliefde harten omgaat. Harṣa-Wijaya komt op de plaats, waar de audiĕntie gegeven wordt, aan, en wordt er verwelkomd door den ex-patih (patih wṛddha; Rāganātha) en Wīrakṛtī, die bij zichzelf den wensch uiten, dat Harṣa-Wijaya toch spoedig Kṛtanagara moge opvolgen (I, 37a—51b).

Ter audiĕntie geeft Kṛtanagara aan Harṣa-Wijaya zijn beide dochters ten huwelijk, en zegt, dat hij nu zelf bhagawān wil worden. Patih Nĕngah (Anĕngah) heeft geen bezwaren tegen Kṛtanagara's voorstel op zichzelf, doch vestigt er de aandacht op, dat de vorst van Malayu ook twee schoone dochters heeft, Dara-Pĕtak en Dara-Jingga, en acht het gewenscht, dat eerst een expeditie tegen Malayu uitgestuurd worde, opdat dit land zich aan Singhasāri onderwerpe, en de beide prinsessen als bewijs van onderwerping aangeboden worden. Zoo zal Java in het buitenland tot grooter aanzien komen, en Harṣa-Wijaya ook gemalinnen van lageren rang (mahādewī's [15])) bezitten (I, 51b—54b).

De koning voelt veel voor dit plan. Hij vraagt, wat er de meening van den ex-patih en van Wīrakṛtī over is. De eerste antwoordt den

koning, dat niet over het hoofd gezien mag worden, dat er gevaar zou kunnen gaan dreigen van de zijde van Jaya-Katong van Kadiri, die van oudsher 's konings vijand geweest is, en die nu al weer geruimen tijd niet in Singhasāri geweest is om zijn opwachting bij den koning te maken; wellicht, zoo meent de ex-patih, koestert Jaya-Katong plannen om de nederlaag, die de vorige [16]) koning Jaya-Katong's voorvader [17]) Dangdang-Gĕndis heeft toegebracht, weer ongedaan te maken. Hier stelt Aněngah tegenover, dat Jaya-Katong nog maar heel jong was, toen Dangdang-Gĕndis overwonnen werd, en dat hij, na eerst pangalasan aan het hof te Singhasāri geweest te zijn, door den overleden koning zelf bij het bereiken van den geschikten leeftijd tot ratu van Daha gemaakt is. Bovendien, mocht dankbaarheid Jaya-Katong niet van het ondernemen van een actie tegen Singhasāri weerhouden, dan zou hij, patih Nĕngah, dat wel doen (I, 55a—57b).

De overige mantrī's, die in hun hart tegen het plan van den patih zijn, durven aan hun afkeuring geen uiting te geven. Het advies van Rāganātha wordt genegeerd, en tot het uitzenden van de expeditie wordt besloten. Aan het hoofd van het expeditieleger komen te staan Jaran-Waha, ārya Siddhi, Pañji-Amarājaya, Kĕbo-Bungalan en Kĕbwânabrang, van wie de laatste senāpati zal zijn (I, 58a—59a).

Het verhaal gaat dan verder met een beschrijving van de vorstelijke vrouwen van Singhasāri, van wie de hoofd- en nevengemalinnen benevens de beide prinsessen uitvoerig beschreven worden. De kaka-kaka's (vrouwelijke pendanten van de panakawan's), ken Bayan, ken Sanggit, ken Pasiran en ken Panguněngan [18]), bewijzen den prinsessen haar diensten. Terwijl de koningin luistert naar gamĕlan-spel, komen Kṛtanagara en Harṣa-Wijaya in het vrouwenverblijf. De koning deelt, niet al te kiesch, mede, dat hij het plan heeft om Harṣa-Wijaya met zijn twee dochters te laten trouwen, en tevens, dat een veldtocht tegen Malayu zal ondernomen worden om voor Harṣa-Wijaya nog twee vrouwen van lageren rang buit te maken. Na eenigen tijd verwijderen zich de prinsessen, schreiend van schaamte. De prins verzoekt den koning den troepen tot Tuban uitgeleide te mogen doen, doch de koning weigert het hem, zeggende, dat de patih reeds met die taak belast is. Kṛtanagara overhandigt Harṣa-Wijaya daarop de koninklijke sieraden en de koninklijke kris. De jongeman gaat dan heen. Hij is verliefd geworden op de beide prinsessen en geeft in het gezelschap van de kadehan [19]) aan zijn gevoelens uiting in kidung's (I, 59a—79a).

De troepen, die naar Malayu zullen vertrekken, schepen zich te

Tuban in, 10.000 man sterk. Na hun uitgeleide gedaan te hebben keert de patih naar Singhasāri terug. Elken dag houdt de koning zijn drinkgelag (I, 79a—82a).

De adhipati van Madhura is er over gegriefd, dat hij afstand heeft moeten doen van het dĕmung-schap. Hij verneemt, dat een Singhasārisch leger naar Malayu is vertrokken, en meent nu, dat de gelegenheid gunstig is om zich over den smaad, die hem aangedaan is, te wreken. Hij geeft zijn zoon Wirondaya opdracht zich heimelijk naar Daha te begeven en Jaya-Katong namens hem te zeggen, dat Singhasāri thans ontbloot is van troepen, en dat Jaya-Katong, mocht hij plannen hebben, nu van de gelegenheid gebruik moet maken. Wirondaya waarschuwt hem voor Pĕtĕng, voor Nambi en vooral voor Harṣa-Wijaya, die den koning in het gevaar niet alleen zullen laten. Hierop antwoordt hem zijn vader, dat men toch niet anders kan handelen dan door Widhi [20]) bepaald is, en geeft hem zijn voornemen te kennen om later Harṣa-Wijaya weer op den troon te helpen. Wirondaya vertrekt nu, met een brief van zijn vader en met een flink gevolg, en reist over Tĕrung (op Madhura [21])) en Canggu naar Daha (I, 82a—86b).

Jaya-Katong van Kadiri is in vele opzichten een voortreffelijk koning, die zich gunstig onderscheidt van den vorigen vorst, Dangdang-Gĕndis. Zijn drie voornaamste ambtenaren zijn: patih Mundarang, Wīrasandhi, de dĕmang, en tumĕnggung Mṛgapati (ook Margapati en Mragapati gespeld) (II, 1a—3a).

's Ochtends vertelt de pāduka Çorī van Daha den vorst van haar droom in den afgeloopen nacht: men was aan het jagen op den Wilis en ving bij die gelegenheid een aardige witte kidang, die aan ratna Kesari, de prinses van Daha, gegeven werd. De koning hecht niet veel waarde aan dezen droom, daar volgens de schrift slechts kwade droomen in vervulling gaan. De pāduka Çorī wil niettemin naar den Wilis gaan om te zien, of de droom wellicht uitkomt. Jaya-Katong vindt het goed; vangt zij inderdaad de witte kidang, dan zullen hij en zijn patih ook naar den Wilis komen. De koning maakt dan toilet en gaat vervolgens audiëntie verleenen (II, 3a—9a).

Te Daha aangekomen heeft Wirondaya een ontmoeting met den patih, wien hij het doel van zijn komst bekend maakt. Hij wordt voor Jaya-Katong geleid, en de manguri [22]) leest dezen den brief voor met den bekenden inhoud: Wīrarāja adviseert den koning nu te gaan jagen in het woud, waar nog slechts een tandelooze tijger — de ex-patih van Singhasāri — de wacht houdt. De koning vraagt

Wirondaya nadere bijzonderheden over de huidige situatie in Singhasāri en krijgt te hooren, dat daar algemeene ontevredenheid heerscht, sinds de vorige patih afgetreden is. De koning aarzelt en informeert, wat zijn patih er van denkt. Deze vraagt, of de koning dan niet weet, dat de vorige vorst van Daha (Kadiri) het veld heeft moeten ruimen voor iemand, van wien beweerd wordt, dat hij tot een familie uit Pangkur [23]) behoorde, een zekeren ki Angrok, den zoon van ni Ndok, en dat het deze man is, die later als koning Rājasa heette, van wien Kṛtanagara afstamt; zoo de koning aan zijn woorden twijfelt, dan moge hij den priesters vragen zijn mededeelingen te bevestigen. De priesters bevestigen inderdaad zijn woorden en wijzen tevens den koning op zijn kṣatriya-plicht tegenover den erfvijand (II, 9a—20b).

Toorn maakt zich van Jaya-Katong meester, wanneer hij hoort, hoe smadelijk Daha beleedigd en vernederd is, en hij uit den wensch zelf tegen Singhasāri op te trekken. De patih raadt hem dat af, en meent, dat de koning zulke werkzaamheden liever aan hem en aan het leger moet overlaten. Hij stelt voor, dat één groep van het leger de Noordelijke route zal gaan van (of benoorden) Wĕwĕdon op Mĕmĕling af, onder anderen den rāden sirikan, den rāden mantrī alu, den kanuruhan, den rangga en de(n) mantrī('s) araraman [24]) omvattende; deze groep zal optrekken met vliegende vaandels en slaande trom. De andere afdeeling, onder bevel van den rāden ārya, hemzelf, den dĕmung en den tumĕnggung, zal langs de Zuidelijke route vanuit (de bosschen van) Lawon op Siddhabhawana afgaan in de grootst mogelijke stilte. De andere voorname mantrī's betuigen op enthousiaste wijze hun instemming met dit plan. De koning stelt het vertrek van de expeditie vast op den volgenden dag, en heft, na Wirondaya aan de zorgen van den patih toevertrouwd te hebben, de zitting op (II, 21a—28b).

Terwijl de pāduka Çorī, haar medegemalinnen en ratna Kesari beraadslagen over den tocht naar den Wilis, komt Jaya-Katong bij haar en deelt mede, dat hij besloten heeft een leger tegen Singhasāri uit te sturen (II, 29a—38b).

Beschrijving van de voorbereidingen voor den tocht naar Singhasāri en van het vertrek van de troepen. De sterkte van het leger, dat de Zuidelijke route zal volgen, bedraagt 10.000 man. Na het vertrek van de beide legers gaat Jaya-Katong ascese verrichten voor het welslagen van de expeditie. Na een marsch van zeven dagen bereikt het Zuiderleger (de) Jurang-Angçoka in het Singhasārische; tegen het

vallen van den avond komt het te Kali-Turan (of Kalituran) aan, waar een kamp opgeslagen wordt (II, 39a—46a).

's Nachts droomt de koningin van Singhasāri, dat het rijk geteisterd wordt door een vloedgolf, waardoor allen omkomen behalve Harṣa-Wijaya, die zich met zijn gezellen en met nini Galuh [25]) in veiligheid kan brengen op den top van den Meru, waar heel Java zich eerbiedig voor hem buigt. De koning meent, dat de droom slaat op een onheil, dat de naar Malayu vertrokken troepen bedreigt, en besluit, ongerust over hun lot, den priesters opdracht te geven om het kwaad te bezweren (II, 46a—47b).

Op de audiëntie vraagt de koning, of er wellicht berichten binnengekomen zijn van het leger in Malayu. De patih antwoordt hem, dat hij vernomen heeft, dat het expeditieleger een overwinning heeft behaald en dat de vorst van Malayu zich onderworpen heeft. Dan komt echter de ex-patih aan het woord, die rapporteert, dat een bode uit Madhura bericht heeft gebracht van een a.s. overval van Jaya-Katong. Kṛtanagara trekt de juistheid van dit laatste bericht in twijfel, daar hij immers met Jaya-Katong op goeden voet staat. De patih stelt voor om na den terugkeer der troepen uit Malayu Kadiri eens hardhandig aan te pakken; tevens kan men zich dan meester maken van de schoone prinses, Jaya-Katong's dochter, een geschikte çrī kiraṇa [26]) voor Harṣa-Wijaya. De oude ambtenaren zijn misnoegd over het gesnoef van den patih, maar geven aan hun gevoelens geen uiting. Dan komen plotseling lieden uit het Noorden met het bericht, dat een leger uit Daha op weg is naar Singhasāri en reeds tot Měměling doorgedrongen is; vele onderdanen van Kṛtanagara zijn gedood, anderen gevankelijk weggevoerd, weer anderen hebben een toevlucht gezocht in de wildernis. De koning en de zijnen zijn hevig ontsteld; er wordt alarm geslagen en heel Singhasāri raakt in opschudding. Harṣa-Wijaya komt in aller ijl zijn opwachting maken bij den koning en vraagt verlof om tegen den vijand op te mogen trekken. Ofschoon de koning en de patih meer voelen voor bij elkaar blijven, vertrekt Harṣa-Wijaya toch met zijn gezellen en met een legertje van 2000 man en 200 man amagĕr sāri [27]) (II, 48b—58b).

Bezorgd over het lot van den jongen en in den krijg nog weinig ervaren Harṣa-Wijaya, geeft Kṛtanagara den patih opdracht hem achterna te gaan. Tevergeefs waarschuwt hem de adhyakṣa (= de ex-patih) voor het gevaar van alleen achter te blijven, onbeschermd tegen een mogelijke krijgslist van den vijand; Kṛtanagara luistert

niet naar hem, en de patih vertrekt met alle nog overgebleven troepen (II, 58b—59a).

Het Dahasche Zuiderleger, dat zich zoolang in de bosschen van Lawon heeft schuilgehouden, krijgt bericht, dat Singhasāri verlaten is, en via Siddhabhawana trekken ze naar deze stad op. Wanneer Kṛtanagara van dezen tweeden aanval verneemt, is hij zeer ontsteld en wil de poort van de carangcang kawat [28]) laten sluiten. De adhyakṣa en Wīrakṛtī berispen hem om zijn vreesachtigheid en wijzen er op, dat de koning, die op de pangastryan sterft, in Yama's rijk belanden zal. Dan vat de koning moed. In een heftigen strijd buiten de kraton worden eerst de Kadireezen teruggeslagen; maar verschillende Singhasārische mantrī's sneuvelen en de manschappen moeten zich terugtrekken naar de manguntur. De koning, de ex-patih en Wīrakṛtī doen vervolgens een uitval. Wīrakṛtī raakt in gevecht met den dĕmung van Daha, Wīrasandhi, en wordt overwonnen. De ex-patih deelt zijn lot. Nu staat de koning alleen; hij vindt zijn tegenstander in den rāden ārya van Daha en wordt door hem gedood. Natuurverschijnselen treden op bij het verscheiden van Singhasāri's vorst (II, 59b—70a).

Patih Nĕngah, die Harṣa-Wijaya achternagegaan is, bevindt zich op zijn tocht juist in (of bij) Sawah-Miring [29]), wanneer hij bemerkt, dat er in de stad iets aan de hand is. Dadelijk laat hij zijn troepen rechtsomkeert maken. Aan de grenzen van de stad gekomen verneemt hij, dat de koning, de ex-patih en Wīrakṛtī gesneuveld zijn in den strijd tegen andere Kadirische troepen. Vol toorn stormt hij naar de manguntur en valt de Dahaneezen aan. In den strijd komt hij tegenover den tumĕnggung van Daha te staan, die hem weet te overwinnen. Wat van zijn troepen overgebleven is, slaat op de vlucht (II, 70a—75a).

Nu is alleen Harṣa-Wijaya nog met zijn kadehan en zijn troepen over. Nadat zij den vijand uit het Noorden verslagen hebben, bereikt hen het bericht van den overval van Singhasāri vanuit het Zuiden. Ook Harṣa-Wijaya keert nu ijlings naar de stad terug, en opnieuw wordt er op de manguntur gevochten. Harṣa-Wijaya en de zijnen zijn evenmin tegen de overmacht opgewassen. Zij moeten vluchten en worden achtervolgd door patih Mundarang van Daha. Bij Sawah-Miring gaan de vluchtenden de sawah op, ook dáárheen gevolgd door den vijand. Op de sawah houden Harṣa-Wijaya en de zijnen nogmaals stand, en in de modder wordt weer heftig gevochten. Juist wanneer patih Mundarang zijn lans opheft, schopt hem Harṣa-Wijaya, die op

zijn hoede is, het modderwater uit een ploegvoor in het gezicht, zoodat hij geheel verblind wordt. Dezelfde manoeuvre passen rangga Lawe en Sora toe op den tumĕnggung van Daha, en het gevolg is, dat de Dahaneezen hals over kop naar Singhasāri terugvluchten (II, 75a—81a).

Harṣa-Wijaya en de kadehan beraadslagen er nu over, wat hun thans te doen staat. Zij besluiten in den nacht nogmaals een aanval op den vijand te doen, die hen dan het minst verwachten zal. Inderdaad ontstaat er door den nachtelijken overval een geweldige verwarring onder de troepen van Kadiri. Toevallig treft Harṣa-Wijaya bij een vlammend kampvuur de oudste der beide prinsessen van Singhasāri aan. Van haar iña's [30]) verneemt hij, dat de jongste prinses bij haar vader had willen blijven en hem in den dood had willen volgen als bela [31]), maar dat haar vader het haar niet toegestaan had, omdat Harṣa-Wijaya nog leefde. Daarna was zij door den vijand gevankelijk weggevoerd. Harṣa-Wijaya wil nu nogmaals aanvallen om te trachten ook de jongste der beide prinsessen te vinden en uit de handen van zijn tegenstanders te bevrijden, doch de kadehan weten hem van het hopelooze van zoo'n onderneming te overtuigen. Zij trekken dan met de eene prinses weg, doch worden den volgenden ochtend opnieuw door de Dahaneezen achtervolgd. Bezuiden Talāga-Pagĕr komt het tot een nieuw gevecht tusschen de troepen van Kadiri en de kadehan, die den terugtocht van den prins en de prinses dekken, waarbij Gajah-Pagon gewond wordt. De poging om den aftocht te dekken gelukt den kadehan echter, want de Dahaneezen geven de achtervolging ten slotte op (II, 81a—88b).

Om aan den vijand te ontkomen zoeken Harṣa-Wijaya en de zijnen een schuilplaats in het woud, en dwalen daar langen tijd rond in kommervolle omstandigheden. Dan komen ze tot de overtuiging, dat het zoo niet langer kan blijven voortgaan. Rangga Lawe stelt voor een poging te doen om (den) Himagiri [32]), waar zich de kluizenarij van Çāntasmṛti bevindt, op te zoeken. Sommigen achten dit een poging, die bij voorbaat tot mislukking gedoemd is. Tot overmaat van ramp verklaart Gajah-Pagon, dat hij maar liever achterblijft, omdat hij, gewond als hij is, niet in staat is verder te loopen, vooral niet, wanneer ze de bergen in zouden gaan. Niettemin trekken ze ten slotte toch gezamenlijk weer verder. Na een nieuwen langen lijdensweg gegaan te zijn komen zij bij een ontginning, vanwaar men het gezicht heeft op de druk bevaren Noordzee, en die blijkt te behooren tot een bloeiende āçrama (woudkluizenarij). Een kluizenaar, dien ze

naar de parhyangan van Çāntasmṛti vragen, wijst hen terecht naar de Batur-Agĕng [33]), waar de gezochte woont (II, 88b—110b).

In de woning van Çāntasmṛti worden zij hartelijk ontvangen en welkom geheeten door de kluizenaresse en vervolgens bij den heilige gebracht, die, wanneer hij het verhaal van de gebeurtenissen te Singhasāri en van de wederwaardigheden van Harṣa-Wijaya en de zijnen vernomen heeft, zich gaarne bereid verklaart hen te helpen. Zij installeeren zich voorloopig in de gastvrije woning. Het geschiedt, dat Harṣa-Wijaya wat klapperwater wenscht te drinken en dat de halfrijpe ivoor-kokosnoot, die men voor hem haalt, zuiver-witte gekookte rijst blijkt te bevatten, hetgeen de kluizenaar uitlegt als een aanduiding van Harṣa-Wijaya's toekomstige koningschap. Van het verzoek van den prins om in de āçrama te mogen blijven en zich te mogen wijden aan het geestelijke leven wil Çāntasmṛti niets hooren, want daarvoor is de prins nog veel te jong. Hij geeft hem den raad naar Oost-Madhura te gaan en zich aan te sluiten bij Wīrarāja, die schrander en beleidvol is en wellicht een uitweg uit de moeilijkheden zal vinden. Harṣa-Wijaya neemt den goeden raad aan. Hij neemt afscheid van den heilige en begeeft zich met de zijnen naar Datara [34]), waar zij scheep gaan (II, 110b—126a).

Na eenigen tijd verneemt de patih van Daha, dat Harṣa-Wijaya scheep gegaan is en naar Madhura is overgestoken, en is daar zeer verheugd over. De krijgsbuit van Singhasāri wordt verzameld en naar Daha gebracht. Hier heerscht groote vreugde over de overwinning, slechts getemperd door de droefheid van hen, die verwanten door den strijd verloren hebben. De rāden ārya brengt Jaya-Katong verslag uit van den tocht, en meldt, dat Kṛtanagara en zijn mantrī's gedood zijn, doch dat Harṣa-Wijaya en zijn kadehan ontkomen zijn. Vervolgens biedt hij hem den krijgsbuit aan. Onder de gevangenen bevindt zich ook de jongste der beide prinsessen van Singhasāri. Jaya-Katong heeft medelijden met haar en maakt den toestand voor haar minder pijnlijk door haar plaats te laten nemen naast zijn eigen dochter, ratna Kesari. Deze en de koningin van Daha begroeten haar hartelijk. De buit wordt door Jaya-Katong onder de mantrī's verdeeld. Heel Java is nu den vorst van Daha onderdanig (II, 126a—146b).

Harṣa-Wijaya en de zijnen komen op Madhura aan. Op een ochtend, wanneer Wīrarāja audiëntie verleent, ziet deze plotseling zijn zoon Nambi verschijnen. Naar de reden van zijn onverwachte komst gevraagd vertelt Nambi zijn vader, wat te Singhasāri geschied

is, en hoe het daarna gegaan is met Harṣa-Wijaya en de zijnen. Wīrarāja laat niets van zijn voldoening over Kṛtanagara's ondergang merken, doch toont zich medelijdend en behulpzaam en gaat met zijn geheele gezin Harṣa-Wijaya en de prinses verwelkomen. In de kadhipaten aangekomen, neemt de prins plaats bij de wijil pindo [35]), waar hem allen eerbiedig hun opwachting maken. Nadat Wīrarāja met Harṣa-Wijaya een onderhoud heeft gehad, waarbij de laatste het verhaal heeft gedaan van de gebeurtenissen, die zich in den laatsten tijd hebben afgespeeld, noodigt hij hem uit voorloopig op Madhura te blijven om daar af te wachten, welke kansen de toekomst hem bieden zal. Dankbaar aanvaardt de prins de hulp, die Wīrarāja hem toezegt, hulp, waarvoor hij hem later beloonen zal door hem de helft van zijn rijk af te staan, zoo hij ooit koning zal worden (III, 1a—17a).

Na een tijd raadt Wīrarāja Harṣa-Wijaya aan te trachten de gunst te winnen van Jaya-Katong; wanneer dat dan gelukt is en de prins bovendien de sympathie der mantrī's van Daha verworven heeft, moet hij den koning vragen om de boschgronden van Trik. Willigt de koning zijn verzoek in, dan moet hij zich daar vestigen, waarop de Madhureezen het gebied tot ontginning zullen brengen en er een nederzetting zullen bouwen. In overeenstemming met dit plan scheept Harṣa-Wijaya zich met de prinses en met de kadehan te Tĕrung in en komt na eenigen tijd te Canggu aan. Hier worden ze door den akuwu en den dāçabala [36]) gastvrij ontvangen. De prins zendt vervolgens den akuwu en rangga Lawe naar Daha om Jaya-Katong te vragen hem en de zijnen aan zijn hof toe te laten (III, 17b—32a).

Te Daha aangekomen introduceert de akuwu rangga Lawe bij den patih, die van Harṣa-Wijaya's aankomst te Canggu en van zijn verzoek aan Jaya-Katong op de hoogte gebracht wordt. Ter audiëntie brengt de patih dit nieuws ter sprake. Er wordt beraadslaagd; Harṣa-Wijaya's verzoek wordt van alle kanten bekeken. De dĕmung en de tumĕnggung verklaren, dat, zoo de prins verraad in den zin mocht hebben, zij eventueel hun man wel zullen staan. De rāden mantrī alu en de rāden sirikan waarschuwen tegen te ethische politiek, die huns inziens alleen maar moeilijkheden in de wereld brengt, en raden aan Harṣa-Wijaya niet toe te laten. Daarentegen is de rāden ārya van meening, dat, wat Harṣa-Wijaya ook moge ondernemen, voor hen, die het goede betrachten, in ieder geval de hemel openstaat, terwijl de snoodaards daarentegen in de hel zullen vallen.

Dit laatste argument weegt den koning het zwaarst; hij geeft last rangga Lawe voor hem te laten komen en deelt hem mede, dat de prins naar Daha mag komen. Rangga Lawe vraagt den tuin Bagenda als verblijfplaats voor den prins en de prinses; ook dit verzoek wordt door den koning ingewilligd. Daarna vertrekken rangga Lawe en de akuwu weer naar Canggu om Harṣa-Wijaya van het resultaat van hun zending op de hoogte te stellen (III, 32b—46b).

Uitvoerig wordt beschreven, hoe Harṣa-Wijaya het bericht van zijn toelating in Daha ontvangt en hoe hij zich gereed maakt om voor Jaya-Katong te verschijnen; hoe hij uit Canggu naar Daha vertrekt en hoe het verloop is van den tocht; hoe hij bij Jaya-Katong zijn opwachting maakt en daarna met de zijnen zijn intrek neemt in den tuin Bagenda; hoe daar ten slotte de oudste prinses veel verdriet heeft, omdat ze steeds maar moet denken aan haar jongere zuster, die zoo dicht bij en toch zoo ver van haar gescheiden is. Geruimen tijd blijven Harṣa-Wijaya en de zijnen in Daha en weten zich er zeer bemind te maken (III, 46b—80a).

De Singhasārische troepen, die destijds naar Malayu zijn vertrokken, hebben een overwinning bevochten en de twee prinsessen van Malayu verworven [37]). Op hun thuisreis vernemen ze het bericht, dat Singhasāri gevallen is, en dat Harṣa-Wijaya, de eenig overgeblevene, zich onderworpen heeft aan den koning van Daha. Het hoofd van de sinĕlir [38]) besluit nu niet naar Singhasāri terug te keeren, doch zijn diensten aan te bieden aan Harṣa-Wijaya in Daha. Hij zet derhalve koers naar Canggu; zij komen in Canggu aan en trekken vandaar verder naar Harṣa-Wijaya's verblijf. Deze is over hun komst zeer verheugd, vooral wanneer hij verneemt, dat Malayu is onderworpen en dat de twee schoone prinsessen met een talrijk gevolg en met vele andere kostbaarheden zijn meegevoerd naar Java. De nieuw aangekomenen bieden Harṣa-Wijaya aan hem te steunen bij een eventueelen aanval op Daha, doch hij wijst het aanbod voorloopig af en zelfs geeft hij zijn voornemen te kennen om den volgenden dag, daar het dan juist Galangan [39]) is, den koning allerlei van de uit Malayu meegebrachte zaken aan te bieden als atur-atur [40]) (III, 80b—90b).

Gesprek van Harṣa-Wijaya met twan Galuh van Singhasāri (= Puṣpawatī, de oudste der twee Singhasārische prinsessen) (III, 91a —102b).

Ter audiëntie geeft de koning zijn voornemen te kennen om den volgenden dag ter gelegenheid van het Galangan-feest een groot

tournooi te laten houden tusschen zijn mannen en die van Harṣa-Wijaya. Ieder is ingenomen met dit plan. De Dahaneezen zijn in hun schik, omdat ze nu gelegenheid zullen hebben om de pas aangekomen schoone prinsessen van Malayu te zien; Harṣa-Wijaya en Puṣpawatī zijn verheugd, omdat ze nu kans hebben Puṣparaçmi, de jongste prinses van Singhasāri, die destijds door de troepen van Daha gevangen genomen is en sinds dien tijd aan Jaya-Katong's hof verblijft, weer te ontmoeten. Het tournooi vormt het onderwerp van alle gesprekken; geweldige voorbereidingen worden er voor getroffen. De Galangan-dag breekt aan en op de groote audiëntie krijgen inderdaad de prinsessen van Singhasāri elkaar te zien (III, 102b—IV, 38a).

De koning geeft bevel het tournooi te beginnen. Harṣa-Wijaya ziet er in zijn ridderdracht zoo flink en schoon uit, dat de koning den wensch in zich voelt opkomen hem, ondanks zijn geringe afkomst, tot schoonzoon te nemen. De Dahaneezen verliezen den eersten wedstrijd, omdat Harṣa-Wijaya meedoet. Daarom geeft Jaya-Katong bevel, dat hij zich uit den strijd terug moet trekken. Opnieuw begint dan het tournooi; nu komt de patih van Daha tegenover rangga Lawe te staan, tumĕnggung Mṛgapati tegenover Sora, dĕmang Wīrasandhi tegenover Nambi, de kanuruhan en de rangga van Daha tegenover Pĕdang en Dangdi, Mahiṣa-Rubuh tegenover Gajah-Pagon, en Mahāpati tegenover Lĕmbu-Pĕtĕng. Ook nu verliezen de ridders van Daha het echter. Om hun nederlaag te vergoelijken zegt Harṣa-Wijaya, dat de Dahaneezen zich opzettelijk hebben laten overwinnen uit louter sympathie voor zijn mannen, terwijl de patih van Daha de schuld werpt op den zooveel hoogeren leeftijd van de mantrī's van Daha, waardoor zij tegen de flinke, jonge krachten van den prins niet opgewassen zijn. Zoo eindigt het tournooi (IV, 38a—49b).

Nu wordt de vraag besproken, waar Harṣa-Wijaya moet ondergebracht worden, nu het aantal zijner mannen door den terugkeer van de mantrī's uit Malayu zoozeer toegenomen is. Aan den eenen kant heeft de koning bezwaar tegen een nieuwe vestiging in Singhasāri, want dan zouden ze ver van Daha verwijderd zijn en zou hij zich in Daha zeer eenzaam voelen; aan den anderen kant echter is er voor hen geen plaats genoeg in Daha zelf. De patih doet een oplossing aan de hand: de koning kan Harṣa-Wijaya het boschterrein van Trik ter beschikking stellen, daar dit aan de rivier ligt en gemakkelijk vanuit Daha, waar het bovendien niet ver vandaan ligt, te bereiken is. Harṣa-Wijaya is met dit voorstel, dat ook 's konings goedkeuring

wegdraagt, zeer ingenomen. De koning meent, dat het dan maar het beste is, dat Harṣa-Wijaya dadelijk den volgenden dag met zijn manschappen naar het nieuwe gebied vertrekt. Vervolgens wordt de groote audiëntie opgeheven. Harṣa-Wijaya en de zijnen keeren terug naar den tuin Bagenda, waar het feest nog eenigen tijd voortduurt en waar de kadehan zich o.a. een tijd vermaken met zich te verdiepen in het vraagstuk, wie de man zal worden van ratna Kesari, de prinses van Daha (IV, 50a—63a).

Den volgenden dag stuurt Harṣa-Wijaya Wirondaya naar Madhura om Wīrarāja van den stand van zaken op de hoogte te brengen. Hijzelf neemt afscheid van den koning om zich met zijn mannen naar het woud van Trik te begeven. Daar aangekomen laat hij onmiddellijk beginnen met het ontginnen van de woeste gronden. Het werk wordt zeer vergemakkelijkt, doordat Wīrarāja met mannen en gereedschappen naar de nieuwe nederzetting komt om bij het ontginningswerk behulpzaam te zijn. Naar bittere maja-vruchten, die door een aantal ontginners gevonden en opgegeten worden, wordt de nieuwe nederzetting Maja-Pahit of Wilwa-Tikta genoemd. Maja-Pahit ontwikkelt zich voorspoedig; weldra verzoekt Harṣa-Wijaya koning Jaya-Katong hem verlof te willen geven om zich er voorgoed te vestigen. De koning verleent de gevraagde toestemming; wel is hij zich bewust van het gevaar, dat hem nu gaat dreigen, maar hij geeft er niet om, daar immers toch in dit leven voor- en tegenspoed elkaar afwisselen (IV, 63a—67b).

De adhipati van Madhura keert naar Oost-Madhura terug. Geruime tijd verloopt. Harṣa-Wijaya leeft met Daha in de beste verstandhouding, maar tracht intusschen door geschenken enz. de mantrī's van Daha op zijn hand te krijgen (IV, 68).

Op zekeren morgen stelt de prins rangga Lawe de vraag, of nu niet langzamerhand de tijd gekomen is voor een opstand tegen Daha. Rangga Lawe is van meening, dat men niet zoo maar zonder eenige reden kan gaan vechten; dat zou ondankbaarheid zijn tegenover den koning. Hij stelt voor den koning per bode den eisch te stellen om rāden Puṣparaçmi, de jongste prinses van Singhasāri, aan hem, Harṣa-Wijaya, uit te leveren; het niet inwilligen van dezen eisch zou een geschikte casus belli zijn. Sora voelt meer voor een opstand zonder meer: het zou eens kunnen gebeuren, dat Jaya-Katong den eisch van den prins wèl inwilligde! Den casus belli leveren immers de vroeger door Jaya-Katong bedreven wandaden wel op! Gajah-Pagon en Lĕmbu-Pĕtĕng zijn het met Sora eens. Nambi echter pleit

voor verstandig beleid; hij stelt voor te trachten eerst de mantrī's van Jaya-Katong tot afval over te halen en vervolgens Kadirī in te sluiten en uit te hongeren. De koning kan op die wijze gedwongen worden zich over te geven, waarna Harṣa-Wijaya uit dankbaarheid voor de vroeger verleende gastvrijheid en andere gunstbewijzen zich tevreden zou kunnen stellen met het vragen van de uitlevering van de beide prinsessen, Puṣparaçmi en ratna Kesari. Pĕdang verwacht niet veel van het plan de mantrī's van Daha tot afval van den koning te bewegen; hij voelt meer voor een open, eerlijken strijd. Siddhi, Pañji-Amarājaya, Jaran-Waha, Kĕbo-Bungalan en Kĕbwânabrang sluiten zich bij hem aan. Dan verklaart rangga Lawe zich met het plan van laatstgenoemden te kunnen vereenigen, doch stelt voor toch eerst nog een bode naar Wīrarāja te zenden om hem van de plannen op de hoogte te stellen en zijn advies te vragen. Immers, het advies van den adhipati van Madhura is hun ook den vorigen keer van groot nut geweest, en opstand tegen Jaya-Katong sluit toch altijd een zeker risico in zich. Harṣa-Wijaya vereenigt zich met deze zienswijze en zendt Lĕmbu-Pĕtĕng naar Madhura. Deze gaat op weg en komt weldra op Madhura aan (IV, 69a—77b).

Wanneer Wīrarāja verneemt, wat er gaande is, stelt hij een beter plan voor. Hij is bevriend met den koning der Tatar's en zal diens hulp vragen tegen Daha. Als belooning zal hij hem ratna Kesari, de prinses van Daha, in het vooruitzicht stellen. Lĕmbu-Pĕtĕng vraagt hij Harṣa-Wijaya te willen verzoeken nog één maand te wachten, op de Tatar's èn op de Madhureezen. Met deze boodschap komt Lĕmbu-Pĕtĕng te Maja-Pahit terug, waar blijkt, dat Harṣa-Wijaya met Wīrarāja's voorstel meegaat (IV, 77b—82a).

De tijd, die nog verloopen moet vóór de komst van de Tatar's en de Madhureezen, wordt in Maja-Pahit gebruikt om het huwelijk te vieren van Harṣa-Wijaya en Puṣpawatī. Beschrijving van het feest en van de huwelijksvoltrekking (IV, 82a—111b).

Na eenigen tijd komen Wīrarāja en zijn gezin te Maja-Pahit aan, terwijl de Tatar's te Canggu landen. Jaya-Katong krijgt bericht, dat de Tatar's tegen Daha willen oprukken. Hij roept zijn manschappen op en deelt hun mede, dat er Tatar's geland zijn en dat zij een versterking opgeworpen hebben ten Westen van Canggu, in de lurah Janggala. Hij stelt voor tegen den vijand op te trekken. De patih raadt dit af en uit de meening, dat de Tatar's toch wel in hun verderf zullen loopen. De dĕmung voelt, juist als de koning, meer voor een onmiddellijken aanval, doch de rāden alu en de tuhan sirikan

ontraden dit; zij hebben vernomen, dat Maja-Pahit en het geheele gebied ten Oosten van de tĕgal Bobot-Sāri (Bobot-Sĕkar) in opstand zullen komen, gesteund door Wīrarāja en zijn Madhureezen; hun vroegere voorspelling is dus uitgekomen. Tumĕnggung Mṛgapati is er voor om niettemin aan te vallen: de kṣatriya's van Daha zullen hun plicht weten te doen en hun roeping weten te volgen. Ook voor den koning blijkt dit laatste argument het zwaarst te wegen; hij wil aanvaarden, wat sang hyang Widhi voor hem weggelegd heeft; zeven generaties hebben nu te Kadiri geregeerd, en het is dus tijd, dat de hegemonie op een andere kraton, in casu die van Maja-Pahit, overgaat (V, 8b); hij besluit derhalve ten strijde te trekken en zal zich reeds den volgenden ochtend naar Bobot-Sāri begeven (V, 1a—11b).

Jaya-Katong deelt den kraton-vrouwen mede, wat er gebeurd is, en zegt, dat hij besloten heeft den volgenden dag ten strijde te trekken. Zij uiten haar verontwaardiging over Harṣa-Wijaya's ondankbaarheid. Ook Puṣparaçmi is zeer bedroefd over diens afval; de koningin troost haar en vraagt haar trouw te blijven aan haar en aan ratna Kesari (V, 12a—20b).

Te Maja-Pahit is Harṣa-Wijaya juist in een gesprek gewikkeld met Puṣpawatī, wanneer hem door Rāgânurida medegedeeld wordt, dat Wīrarāja en de patih van de Tatar's hem wenschen te spreken. De patih komt hem in kennis stellen van het feit, dat de Tatar's zich te Jung-Galuh bevinden, dat zij een versterking gebouwd hebben ten Noorden van de tĕgal Bobot-Sāri en dat het gebied rondom Canggu in hun handen is. Nu komt hij informeeren, wanneer Harṣa-Wijaya tegen Daha kan optrekken. De afspraak, dat de prinses van Daha aan den vorst der Tatar's afgestaan zal worden, wordt door Harṣa-Wijaya bekrachtigd. Verder besluiten zij, dat den volgenden ochtend heel vroeg de Tatar's vanuit het Noorden, de troepen van Maja-Pahit vanuit het Oosten en de Madhureezen vanuit het Zuiden naar de tĕgal Bobot-Sāri op zullen trekken (V, 20b—35b).

Harṣa-Wijaya maakt Dara-Pĕtak tot zijn vrouw en brengt den nacht door bij Dara-Jingga (V, 35b—53a).

Het leger van Maja-Pahit trekt ten strijde, ongeveer sawarūthī (of sawarūthi [41])) sterk, en komt op de tĕgal Bobot-Sāri aan, waar ook de legers van de Tatar's en van Wīrarāja arriveeren (V, 53b—63a).

Intusschen heeft ook Jaya-Katong voorbereidende maatregelen getroffen. Te Daha houdt ieder er rekening mee, dat de strijd verloren zal worden. De troepen van Kadiri breken op en komen op het slagveld aan, waar zij de tegenpartijen reeds in slagorde geschaard

vinden. De mantrī's van Daha blakeren van strijdlust; vooral op Harṣa-Wijaya hebben zij het gemunt. De parâdhipati añjuru [42]) vechten op het Noordelijk front, de mantrī araraman op het Zuidelijk en de massa van het leger tegen de troepen van Maja-Pahit op het Oostelijk front. Den koning zelf wordt gevraagd niet mede te strijden. In de nu volgende gevechten, waarin soms de mannen van Kadiri, meestal echter die van Maja-Pahit succes hebben, verslaat Kĕbo-Bungalan van Maja-Pahit Gagak-Wiruddha, den zoon van den tumĕnggung van Daha, Kĕbo-Anabrang Bañak-Wīranāda, den zoon van Daha's dĕmung, Sora tumĕnggung Mṛgapati, Nambi dĕmung Wīrakṛtī, Pĕdang Lĕmbu-Wīrântaka, den zoon van Mahāpati, Dangdi Gajah-Wīrândaru, den zoon van Mahiṣa-Rubuh, Siddhi Mahāpati, Gajah-Pagon Kĕbo-Rubuh, Lĕmbu-Pĕtĕng rangga Sucitra, den oudsten zoon van den patih van Daha, Pañji-(A)marājaya Citragati, diens jongsten zoon, rangga Lawe den patih van Daha, Mundarang, en Harṣa-Wijaya zelf den rāden alu, den tuhan sirikan en ten slotte ook den rāden ārya van Daha. Terwijl de Maja-Pahitsche troepen deze overwinningen behalen, verslaan de Tatar's de adhipati añjuru en de Madhureezen de(n) mantrī araraman (V, 63a—124b).

Wanneer den koning van Daha gerapporteerd wordt, dat zijn legers verslagen zijn, besluiten hij en zijn mantrī wṛddha zich ook in den strijd te werpen. Wanneer zij tegenover de ridders van Maja-Pahit komen te staan, durven dezen uit eerbied voor den koning niet de wapens tegen hem en zijn geleiders op te nemen. Ook Harṣa-Wijaya weet niet, welke houding hij aan moet nemen tegenover den man, die hèm zooveel weldaden bewezen heeft. Op zijn olifant gezeten komt Jaya-Katong recht op Harṣa-Wijaya af, verheugd, dat hij door hem gedood zal worden. Dan ziet hij echter een witten manuk saraga [43]) om een waringin vliegen en in het luchtruim verdwijnen. Hij begrijpt dan, dat dit een vingerwijzing voor hem is. Hij verdiept zich in yoga en diepzinnige overpeinzingen en verdwijnt dan, juist als vroeger Dangdang-Gĕndis, vanaf zijn zitplaats boven op den olifant in het luchtruim. Natuurverschijnselen treden op bij zijn verdwijnen (V, 125a—131a).

Na het verdwijnen van den koning vechten de mantrī wṛddha zich dood; de rangga en de manguri worden gedood door Lĕmbu-Pĕtĕng en Gajah-Pagon; ook de dhyakṣa en de kanuruhan sneuvelen. De overgeblevenen vluchten of vragen om lijfsbehoud (V, 131b—135a).

Onder een grooten waringin rusten Harṣa-Wijaya, zijn gezellen en Wīrarāja van Madhura uit van de vermoeienissen van den strijd

en beraadslagen over wat hun nu te doen staat. De adhipati van Madhura raadt Harṣa-Wijaya aan zich eerst zoo snel mogelijk in het bezit te stellen van de te Daha vertoevende prinsessen. Harṣa-Wijaya zendt dan een bode naar den vorst der Tatar's om hem te verzoeken naar zijn versterkte plaats terug te keeren, terwijl hij intusschen de lijken der gevallenen zal verbranden. Hij begeeft zich vervolgens naar Daha, waar alles in opschudding is. Bij de wijil pisan [44]) aangekomen ziet hij, dat de geheele natar vol lijken ligt: de kraton-vrouwen zijn Jaya-Katong in den dood gevolgd, ook ratna Kesari. Alleen Puṣparaçmi is overgebleven; haar hebben de koningin en de prinses van Daha niet toegestaan zich te dooden, daar immers Harṣa-Wijaya nog in leven was. Harṣa-Wijaya vindt nu zijn vroegere verloofde terug en laat haar door Lĕmbu-Pĕtĕng, Jaran-Waha en Pañji-Amarājaya naar Maja-Pahit brengen, langs den weg, die van Kadiri Zuidwaarts tot Trīṇi-Panti voert en vandaar Oostwaarts. Aan Siddhi geeft hij opdracht de lijken van de kraton-vrouwen te verzorgen en te verbranden. Hijzelf keert naar Bobot-Sāri terug en zoekt Wīrarāja weer op (V, 135b—156b).

De vorst der Tatar's verneemt, dat Harṣa-Wijaya een prinses van Daha naar Maja-Pahit heeft laten brengen en meent, dat dit een schending van de afspraak beteekent. Daarom stuurt hij zijn patih, zijn dĕmung en zijn tumĕnggung uit om Harṣa-Wijaya aan de overeenkomst te herinneren en de prinses(sen) op te eischen. Zij komen op de tĕgal Bobot-Sāri aan en brengen den Javaanschen bondgenoot de boodschap van hun heer over. Wanneer Harṣa-Wijaya niets weet te antwoorden, worden de afgezanten boos en beschuldigen hem van woordbreuk; zij zeggen liever ter plaatse te willen omkomen dan met leege handen tot hun heer terug te keeren. Wīrarāja maakt hun dan duidelijk, dat er een misverstand in het spel is en dat van woordbreuk van de zijde van Harṣa-Wijaya geen sprake kan zijn, omdat de bewuste prinses haar vader in den dood gevolgd is; een geheel onvoorzien geval dus. De boden nemen hiermee genoegen en gaan het hun heer rapporteeren. De vorst der Tatar's is teleurgesteld, omdat zijn expeditie naar Java nu in het geheel geen resultaten voor hem heeft opgeleverd. Wanneer hij dan echter spoedig daarop van een spion verneemt, dat Harṣa-Wijaya toch een prinses uit Kadiri naar Maja-Pahit heeft laten brengen via Trīṇi-Panti, verkeert zijn teleurstelling in woede en hij geeft den Tatar's bevel om dadelijk tegen Maja-Pahit op te trekken. De patih bewerkt, dat hij zal wachten tot den volgenden dag. Men besluit om dan verder te trekken naar Bubat, vanwaar de

patih naar Harṣa-Wijaya's kraton zal gaan om nogmaals de beloofde prinses op te eischen; wordt ze niet uitgeleverd, dan zullen de Tatar's Maja-Pahit verwoesten (VI, 1a—9b).

Intusschen zijn Harṣa-Wijaya en Wīrarāja te Maja-Pahit aangekomen. Daar heeft Puṣpawatī het gerucht vernomen van de overwinning; bovendien weet zij haar medevrouwen te vertellen, dat Puṣparaçmi naar Maja-Pahit onderweg is; zij stelt voor den overwinnaar feestelijk te verwelkomen. Dara-Pĕtak juicht haar voorstel toe, doch Dara-Jingga klaagt er over, dat zij slechts verlangen kan naar de komst van haar vader. Puṣpawatī tracht Dara-Jingga te troosten, en zegt, dat Harṣa-Wijaya stellig bereid zal zijn den koning van Malayu — op hem schijnt het çrī narendra van VI, 14a betrekking te hebben — naar Maja-Pahit te laten komen, wanneer zij hem dat vraagt. Dan arriveert Puṣparaçmi, nog zeer bedroefd over den dood van de koningin van Daha en van ratna Kesari. Ook de anderen geven uiting aan haar deernis met het lot dier beide edelvrouwen (VI, 9b—19b).

Wanneer Harṣa-Wijaya te zamen met Wīrarāja en in het bezit van een grooten krijgsbuit te Maja-Pahit aangekomen is, uit hij den wensch om den volgenden dag den vorst der Tatar's een groot deel van dien buit aan te bieden. Wīrarāja raadt den prins aan den Tatarvorst als bewijs van vriendschap uit te noodigen naar Maja-Pahit te komen. Rangga Lawe deelt dan echter mede vernomen te hebben, dat hij heel boos is over Harṣa-Wijaya's vermeende schending van de gemaakte afspraak en dat hij op weg is naar Maja-Pahit om de kraton te verwoesten, wanneer zijn eisch tot uitlevering der prinses niet ingewilligd zal worden. Harṣa-Wijaya is verontwaardigd; hij wil zijn afspraak wel nakomen, doch de prinses, waar het om gaat, is gestorven en met Puṣparaçmi was hij reeds verloofd, toen ze nog prinses van Singhasāri was; hij zal liever sterven dan opnieuw afstand van haar te doen. De kadehan betuigen met deze opvatting hun instemming; Sora en Nambi stellen voor de versterkingen van de Tatar's te verwoesten, doch Wīrarāja spoort tot voorzichtigheid aan. Hij is er voor eerst te trachten de Tatar's er van te overtuigen, dat de beloofde prinses inderdaad gestorven is en dat de naar Maja-Pahit gebrachte prinses heelemaal buiten de afspraak staat. Niettemin moet Harṣa-Wijaya veiligheidshalve overal troepen opstellen om de Tatar's van alle kanten te kunnen aanvallen, wanneer zij niet naar rede zullen willen luisteren. Zoo wordt besloten (VI, 19b—27a).

Bij zijn komst in de kraton wordt Harṣa-Wijaya verwelkomd door

zijn vier gemalinnen. Daarna leidt hij Puṣparaçmi in het huwelijk in (VI, 27b—51b).

In de kraton van Maja-Pahit worden de keurtroepen (sinĕlir, wong jayasāri [45]), rajasa) opgesteld. Zij krijgen bevel niet dadelijk aan te vallen, doch af te wachten, of de Tatar's misschien blijk zullen geven van kwaadwilligheid. De Tatar's trekken intusschen van Canggu naar Bubat. Vandaar worden de patih, de dĕmung en de tumĕnggung naar Maja-Pahit gestuurd (VI, 52a—53b).

Wanneer Harṣa-Wijaya het krijgsgeschreeuw der Tatar's hoort, schrikt hij op, want Maja-Pahit is nu in een gevaarlijke situatie gekomen. Hij vertelt Puṣparaçmi, wat de bedoeling der Tatar's is en vraagt haar, of zij bereid zou zijn met hun vorst te trouwen. Wanneer zij echter verklaart liever bij hem te blijven of desnoods naar Daha teruggezonden te worden, zegt hij slechts geschertst te hebben (VI, 55b—59a).

Intusschen zijn de Tatar's met groot lawaai tot in Maja-Pahit doorgedrongen en roepen luid hun eisch — uitlevering van de prinses van Daha — uit. De Maja-Pahitters houden zich eerst kalm, maar vallen aan, wanneer de Tatar's in de carangcang kawat willen doordringen. Een verbitterde strijd wordt gestreden, waarin ten slotte de Tatar's worden verslagen. Ze vluchten, worden nagezet, in Bubat omsingeld en grootendeels afgemaakt; hun vorst sterft ten Zuiden van de dharma [46]) onder een puṣkara-boom [47]). De overigen geven zich over. Daarna worden de lijken verbrand (VI, 59b—66b).

Wīrarāja stelt nu voor een bode te zenden naar Hemagiri [48]) om mpu Çāntasmṛti uit te noodigen naar Maja-Pahit te komen om voor de stad het reinigingsoffer op te dragen en Harṣa-Wijaya de abhiṣeka te verleenen, daar geen land welvarend kan zijn, wanneer er niet een vorst van kṣatriya-bloede en gewijd met het abhiṣeka-ceremoniëel aan het hoofd staat. Harṣa-Wijaya belast Nambi, Kĕbo-Bungalan en Kĕbwânabrang met deze zending (VI, 67a—69b).

Alles is nu pais en vree. De vier gemalinnen van den vorst zijn eendrachtig en tevreden, het land welvarend (VI, 70a—75b).

Na anderhalve maand komen de gezanten uit Himagiri terug met Çāntasmṛti, die door zijn leerlingen, onder wie wangbang Widyājñāna de voornaamste is, vergezeld wordt. Zij worden hartelijk welkom geheeten te Maja-Pahit en genieten er alle mogelijke gastvrijheid. Op 15 Kārttika [49]) heeft dan de plechtigheid van de abhiṣeka des konings en zijner vier gemalinnen plaats. De koning krijgt den naam [50]) Kṛtarājasa. Na afloop van de abhiṣeka-plechtigheden vraagt de koning

Çāntasmṛti in Maja-Pahit te willen blijven. Deze zegt het voorstel niet te kunnen aannemen; wel wil hij echter wangbang Widyājñāna tot Harṣa-Wijaya's beschikking stellen. Op 's konings verzoek geeft Çāntasmṛti hem vervolgens een vermaning, waarin hij uiteenzet, op welke wijze een koning goed regeeren kan (VI, 75b—113b).

De kadehan worden nu tot hooger rang bevorderd. Rangga Lawe wordt patih amangku-bhūmi en breidt in deze functie het rijk van zijn koning zeer uit. Nambi wordt dĕmung, Sora tumĕnggung enz. enz. De adhipati van Madhura krijgt volgens de op Madhura gemaakte afspraak de helft van het rijk en vestigt zich te Lamajang (VI, 114a—115b).

Na eenigen tijd keert Çāntasmṛti naar zijn kluis terug (VI, 117a).

De koning regeert in voorspoed. Ook de nusântara, Bali, Tatar, Tumasik, Sampi, Koci, Gurun, Wandan, Tañjung-Pura, Dompo, Palembang en Makasar, onderwerpen zich aan hem (VI, 117a—119b).

ENKELE AANTEEKENINGEN.

1. De inleiding van de Kidung Harṣa-Wijaya is al dadelijk merkwaardig om de vermelding van bhaṭṭāra Narasingha als voorganger van koning Kṛtanagara. Dit is dezelfde persoon, dien wij in de Pararaton aantreffen als medekoning van Wiṣṇuwardhana met den titel ratu angabhaya, terwijl de Nāgarakṛtāgama van hem zegt, dat hij deelde in het koningschap van Wiṣṇuwardhana, maar zonder daarbij zijn titel te noemen. Krom heeft er herhaaldelijk de aandacht op gevestigd [51]), hoe merkwaardig het is, dat Wiṣṇuwardhana reeds in 1254 zich daadwerkelijk door zijn zoon heeft laten opvolgen en dat hij zich de volgende veertien [52]) jaar geheel op den achtergrond heeft gehouden. In onze kidung is van Wiṣṇuwardhana in het geheel geen sprake meer; hier regeert Narasingha en pas bij *zijn* dood kan Kṛtanagara de regeering aanvaarden, maar slechts om het bestuur te voeren, zoolang Narasingha's eigen zoon, Harṣa-Wijaya, onmondig is.

Zonder aan de juistheid te tornen van de hypothese, die Krom ter verklaring van de merkwaardige verhouding tusschen de drie koningen opgesteld heeft [53]), zou ik de vraag willen opperen, of er — althans voor de latere Javanen en Balineezen — geen samenhang kan hebben bestaan tusschen het op den voorgrond treden van Narasingha en zijn zoon en Narasingha's titel ratu angabhaya; of, de vraag anders gesteld: of deze titel, dien de Nāgarakṛtāgama niet

geeft, wellicht niet pas ontstaan is in later tijd, toen men Narasingha's eigenaardige positie als medekoning en die van zijn zoon als stamheer van de dynastie van Maja-Pahit post eventum te verklaren had.

Poerbatjaraka's verklaring van angabhaya [54]) kan mij weinig bevredigen; zijn gelijkstelling van het woord met het N.J. angabdi doet zonderling aan, en het ware te wenschen geweest, dat hij bewijsplaatsen had gegeven, waaruit kon blijken, dat de thans geldende afleiding van abdi — een woord, waar inderdaad wel wat vreemds aan is [55]) — onjuist is. Krom [56]) gaat mee met de verklaring van Poerbatjaraka op grond van Kern's vertaling van het angabhaya van Nāg., XLII, 2a. Het is echter de vraag, of Kern's vertaling met „veiligheid zoeken" (van Sk. abhaya = „afwezigheid van gevaar") te handhaven is. Ik acht het niet onmogelijk, dat èn het angabhaya van Nāg., XLII, 2a, èn het angabhaya van de door v. d. Tuuk geciteerde Wirāṭaparwa-plaats (KBW., II, 371 rechts, r. 5 v.o.), waarop reeds Jonker in dit verband de aandacht heeft gevestigd [57]), èn het angabhaya in ratu angabhaya in verband is te brengen met kabhayan in den zin van „magisch-gevaarlijk". Dat de slot-n hier ontbreekt, kan gereedelijk verklaard worden uit het feit, dat in het oudere Javaansch de vorming van abstracta, die nu alleen met behulp van het praefix ka- *en* het suffix -an geschiedt, ook met ka- alleen geschiedde [58]). Van zulk een kabhaya afgeleid kan angabhaya beteekenen „iemand als kabhaya beschouwen", derhalve „iemand diepen eerbied betuigen", een vertaling, die bruikbaar is voor de geciteerde Nāgarakṛtāgama- en Wirāṭaparwa-plaats, maar ook „als kabhaya optreden". Uit Kid. Harṣa-Wijaya, I, 29b, blijkt ook het bestaan van de functie van mantrī angabhayan, tot welke waardigheid Wīrakṛtī verheven wordt na zijn aftreden als tumĕnggung, een functie, die, naar het verband te oordeelen, in aanzien op één lijn gesteld mag worden met die van opperrechter en die van gouverneur van Madhura. Dit angabhayan lijkt mij de verklaring van angabhaya als boven gegeven te steunen, terwijl het tevens er voor pleit, dat kabhaya(n) hier nog de oude, algemeenere beteekenis heeft en nog niet de meer speciale beteekenis van het nieuwere Javaansch heeft gekregen [59]).

Hoe Narasingha — gesteld, dat deze verklaring van angabhaya te aanvaarden zou zijn — aan den titel ratu angabhaya gekomen kan zijn, blijkt ons nergens uit. Is het een titel, die aanduidt, dat de drager er van in de oogen der Javanen bijzondere kwaliteiten bezat, die hem van den gewonen vorst onderscheidden? De gegevens, die over hem beschikbaar zijn, laten ons niet toe deze vraag te beant-

woorden; ook Kidung Arok B (Kidung Pararaton B), die voor de periode van Rangga (W)uni = Wiṣṇuwardhana wat uitvoeriger is dan de door Brandes uitgegeven prozaredactie van de Pararaton, verspreidt hier geen licht in de duisternis [60]). M.i. zal men er echter goed aan doen bij verder onderzoek in zake het angabhaya-schap van Narasingha in het bijzonder rekening te houden met het feit, dat Narasingha — in tegenstelling tot Wiṣṇuwardhana — uit het geslacht van Rājasa (ken Angrok) was gesproten en een van de voorouders der koningen van Maja-Pahit was [60a]).

2. In de beschrijving van de regeering van Kṛtanagara verschilt de Kidung Harṣa-Wijaya van de proza-Pararaton hierin, dat van een kalana Bhaya in de kidung niet gesproken wordt. — De motiveering, die hier van de Pamalayu gegeven wordt, zou geheel in het kader van de Pararaton passen, maar ontbreekt daar toch geheel, evenals in de Pararaton ontbreken de namen van de leiders dier onderneming, welke slechts in deze kidung volledig vermeld worden. De voorstelling van de Kidung Harṣa-Wijaya, dat Kĕbo-Anabrang, die elders [61]) slechts als de overwinnaar van deze expeditie genoemd wordt, reeds in het begin van den veldtocht een der leiders was, verdient onze aandacht.

Opgemerkt moge worden, dat pañji A(ng)rāgani, die in de Kidung Rangga Lawe [62]) als collega van Kĕbo-Anĕngah genoemd wordt en die vermoedelijk ook in de proza-Pararaton als apart persoon vermeld wordt [63]), niet in de Kidung Harṣa-Wijaya voorkomt.

Dat aan Kṛtanagara de bedoeling toegeschreven wordt om zich na de troonsbestijging van Harṣa-Wijaya aan het geestelijke leven te wijden (ambhagawān, „als bhagawān = geestelijk heer leven"), is minder belangrijk dan men op het eerste gezicht zou kunnen meenen, daar in verwante kidung's herhaaldelijk iets dergelijks vermeld wordt [64]); toch kan het zijn nut hebben er hier nog even de aandacht op te vestigen in verband met wat de Nāgarakṛtāgama [65]) zegt van Kṛtanagara's belangstelling voor philosophische studiën. De naam Çiwa-Buddha, die in de proza-Pararaton aan Kṛtanagara gegeven wordt en die wellicht bovenbedoelde mededeeling van de Nāgarakṛtāgama indirect bevestigt, komt intusschen in de Kidung Harṣa-Wijaya niet voor.

3. Nieuw is ook het verhaal, dat hier van Jaya-Katong gedaan wordt. Het heeft al eerder de aandacht getrokken, dat ondanks

Kṛtanagara's imperialistische politiek, welke o.a. de verovering van Bali en Malayu ten gevolge heeft gehad, toch op Java zelf — en dat nog wel op vrij korten afstand van Singhasāri — het Kadirische rijk onder een eigen vorst is blijven voortbestaan [66]), machtig genoeg om voor Singhasāri fataal te worden. De hier gegeven verklaring, dat Jaya-Katong zijn positie te danken had aan den koning van Singhasāri — die daarmee geheel naar klassieke voorbeelden gehandeld zou hebben [67]) —, lijkt mij geenszins onaannemelijk.

4. De geschiedenis van het verraad van Wīrarāja komt in hoofdzaken overeen met de lezing van de Pararaton. In onze kidung wordt van de afkomst van Wīrarāja, die volgens de Pararaton en de Rangga Lawe zijn geheele carrière aan Kṛtanagara had te danken en van wien deze dus de grootste toewijding en trouw had mogen verwachten, met geen woord gerept. Wel laat de dichter, in overeenstemming met wat de proza-Pararaton en de Rangga Lawe mededeelen, uitkomen, dat Wīrarāja's gedrag hem ingegeven was door zijn gegriefdheid over de persoonlijke beleediging, die Kṛtanagara hem aangedaan had door hem te noodzaken zich uit de directe leiding der staatszaken terug te trekken, maar aan den anderen kant kent hij hem toch de bedoeling toe om Harṣa-Wijaya op den troon te helpen, wanneer zijn intrige tegen Kṛtanagara gelukt zal zijn, en laat hem dus de verdienste van meegewerkt te hebben aan de vervanging van het slechte bewind van Kṛtanagara — slecht volgens de latere traditie natuurlijk [68]) — door dat van Harṣa-Wijaya. Wirondaya, Wīrarāja's zoon, is mij van elders niet bekend [69]).

5. Meer sympathie dan voor Kṛtanagara toont de dichter voor den koning van Kadiri, Jaya-Katong, die niet alleen in relatieven zin — bij vergelijking met zijn ambtsvoorganger Dangdang-Gĕndis n.l. —, maar ook in absoluten zin een voortreffelijk vorst heet te zijn. Deze ophemeling van den vorst van Kadiri krijgt nog meer relief, doordat zij gepaard gaat met een tot driemaal toe herhaalde uiting van minachting jegens den stamvader van het vorstengeslacht van Maja-Pahit, ken Angrok, wien zijn afkomst van lieden van Pangkur, d.w.z. van het niet-adellijke landvolk, verweten wordt; dat de dichter niet zelf deze uiting in den mond neemt, maar ze ten laste van de leden van de Kadirische hofhouding laat, maakt ze er niet minder interessant om. Een paar opmerkingen over de voorkeur voor het vorstengeslacht van Kadiri, die in sommige kringen bestaan schijnt te hebben,

vindt men nog in mijn opstel „Een werkhypothese voor de verdere studie van een deel van de babad voorgesteld", dat in deze Bijdragen gepubliceerd zal worden.

6. Van de Kadireezen, die hier genoemd worden, is ons alleen patih Mundarang uit de proza-Pararaton en uit de Rangga Lawe bekend. Wīrasandhi en Mṛgapati zijn onbekende personen, evenals ratna Kesari, van wier bestaan men, gezien het slot van het verhaal en de rol, die de op een prinses beluste Tatar's er in spelen, zou kunnen opmerken „si non è vero, è bene trovato". De aandacht verdienen de titels rāden ārya, manguri, kanuruhan, rangga, rāden sirikan, rāden (mantrī) alu en mantrī araraman, die we in de kidung's, die over Maja-Pahit handelen, voor het grootste gedeelte niet meer voor bestaande ambten terugvinden. Daarentegen komen ze, naar het schijnt, wel vaak voor in de Pañji-verhalen, die ook in Kadiri heeten te spelen. Van de reeks Kadirische mantrī's, die de Pararaton en de Rangga Lawe opsommen, ontbreekt hier elk spoor.

7. In de beschrijving van den strijd der Kadireezen tegen Singhasāri, die niet zoo heel veel verschilt van de lezingen van de Pararaton en de Rangga Lawe, komen enkele bijzonderheden voor, die de bedoeling van de Pararaton wellicht op sommige punten verduidelijken. In de eerste plaats doet het verhaal van de kidung, dat patih Nĕngah Harṣa-Wijaya achternagestuurd wordt en pas na den dood van den koning en de zijnen slaags raakt met de Kadirische troepen, een andere interpretatie van Parar. 19, 19–20, aan de hand; *sira Kĕbo-Tĕngah apulih, mati ring manguntur* kan men vertalen met: „K.-T. hervatte den strijd (d.w.z. na een onderbreking; of: trachtte te redden, wat er nog te redden viel; of: snelde, sc. van elders, te hulp), maar sneuvelde op de manguntur". Al wordt hier niet gezegd, dat Kĕbo-Tĕngah weggegaan was, het tegendeel blijkt toch evenmin; daarbij moet in overweging genomen worden het feit, dat het verhaal van de Pararaton bijzonder beknopt verteld wordt, zooals ik vroeger reeds opgemerkt heb bij het vergelijken van den Pararaton-tekst met dien van de Rangga Lawe [70]). Dat even te voren in de Pararaton opgemerkt wordt, dat „Çiwa-Buddha palmwijn dronk met den patih", behoeft niet tegen de lezing van de Harṣa-Wijaya te pleiten, daar met het Kĕbo-Tĕngah apañjy Arāgani van Parar. 18, 22, twee personen bedoeld kunnen zijn, zooals uit de Rangga Lawe blijkt [71]).

In de tweede plaats laat de Harṣa-Wijaya de mogelijkheid open,

dat met sawah miring een eigennaam of althans de aanduiding van een bepaalde sawah bedoeld is en niet van een willekeurige sawah. Ik zou er de voorkeur aan geven [72]) *miring* hier te vertalen met „ter zijde van den weg liggend"; het door Brandes gebruikte woord „oploopend" geeft te zeer den indruk van een helling, en dat een sawah uit vakken van verschillend niveau bestaat, is zóó vanzelfsprekend, dat men het niet speciaal met miring behoeft aan te duiden.

Mijn opvatting, dat buntal van Parar. 19, 20, een appellativum is en geen eigennaam [73]), wordt door de Harṣa-Wijaya, indien het nog noodig ware, bevestigd; het verhaal van het modderbad, dat de prins van Singhasāri zijn tegenstander, den patih van Kadiri, deed ondergaan, wordt hier eveneens gegeven en zelfs uitgebreid tot Sora en Lawe, maar de anecdote, die er in de Pararaton en in de Rangga Lawe bij verteld wordt [74]), ontbreekt hier.

Het verhaal van den nachtelijken overval en van het vinden van de oudste der beide prinsessen van Singhasāri door Harṣa-Wijaya verschilt van de lezing der Pararaton slechts hierin, dat in onze kidung van de oudste prinses gezegd wordt, dat zij, toen zij bij het wachtvuur aangetroffen werd, vergezeld werd door haar hofjuffers, ken Bayan en de anderen; een trekje, dat, gezien den toestand van verwarring, waarin Singhasāri na den overval verkeerde, ons eenigszins vreemd zou kunnen lijken, ware het niet, dat wij reeds op de hoogte waren van het feit, dat in deze kidung de invloed der Pañji-romans bijzonder groot is; in de Pañji-romans toch is, bij wijze van spreken, geen avontuur der helden en heldinnen denkbaar zonder de tegenwoordigheid van kadehan of kaka-kaka.

De jongste prinses van Singhasāri was volgens deze lezing bij haar vader gebleven, dien zij in den dood gevolgd zou zijn, zoo het haar vergund ware geworden. Terwijl deze voorstelling der gebeurtenissen in de beide andere traditieboeken niet voorkomt, ontbreekt hier weer het verhaal van de Rangga Lawe [75]) omtrent de verliefdheid van Jaya-Katong op de jongste prinses van Singhasāri, wanneer zij als gevangene te Kadiri verblijft.

8. Terwijl in de Pararaton en in de Rangga Lawe het plan om naar Wīrarāja van Madhura te gaan aan de gezellen van Wijaya wordt toegeschreven, wordt het hier als afkomstig van Çāntasmṛti, den vroegeren opperpriester van Singhasāri, voorgesteld. Het wonder van de met rijst gevulde kokosnoot, dat zich hier ten huize van Çāntasmṛti heet af te spelen, vindt in de Pararaton en de Rangga

Lawe bij den buyut van Pandakan plaats [76]). De vraag doet zich voor, of Çāntasmṛti en de buyut van Pandakan dezelfde persoon kunnen zijn; de titel van den laatsten zou bij een geestelijke functie wel kunnen passen [77]). Er moge in dit verband op gewezen worden, dat in enkele opzichten de lezing van de Harṣa-Wijaya zich dichter dan bij de Pararaton en de Rangga Lawe aansluit bij de Nieuw-Javaansche babad; daarin toch wordt verteld van een ajar (kluizenaar), die op een berg woont, raden Susuruh op zijn vlucht helpt en hem eveneens zijn toekomstige koningschap voorspelt. Deze overeenkomst in verschillende détails van babad en Kidung Harṣa-Wijaya lijkt mij wel merkwaardig [78]).

Op te merken valt, dat volgens onze kidung Gajah-Pagon mee naar Madhura gegaan is [79]) en dat het verhaal, hoe Wijaya en de prinses den nacht van de aankomst op Madhura doorbrachten op een sawah-dijkje, zittende op den rug van Sora — heeft de klankovereenkomst van sor en Sora het ontstaan van dit verhaal in de hand gewerkt? — [80]), hier niet voorkomt.

9. De ontvangst op Madhura en het verblijf in de woning van Wīrarāja worden op dezelfde wijze voorgesteld als in de Pararaton, evenals Harṣa-Wijaya's belofte om later Wīrarāja de helft van zijn rijk af te staan en Wīrarāja's raad aan den prins, dat hij trachten moet door het winnen van Jaya-Katong's gunst zijn onafhankelijkheid weer te verwerven. In onze kidung is het niet een door Wīrarāja uitgezonden bode, die voor Harṣa-Wijaya Jaya-Katong's toestemming verkrijgt om zich in Kadiri te vestigen, doch trekt deze zelf op goed geluk, nog wel vergezeld van de oudste prinses van Singhasāri, naar Canggu, vanwaar hij dan rangga Lawe en den akuwu van Canggu naar Daha zendt om zijn vestiging aldaar mogelijk te maken en voor te bereiden. De romantische beschrijving van het weerzien van Wijaya en de jongste prinses van Singhasāri en de daarop volgende uitwisseling van symbolische geschenken, die de vierde zang van de Rangga Lawe ons te lezen geeft [81]), ontbreekt hier; in deze kidung zijn het de twee naar elkander smachtende zusters, die voor het sentimenteele element in het verhaal zorgen.

10. Een van de belangrijkste afwijkingen van de lezing van de Pararaton en de Rangga Lawe biedt deze kidung in zijn voorstelling van de terugkomst der troepen, die tegen Malayu gestreden hadden. Ik wil er aan herinneren, dat als resultaat van de vergelijking van de

Pararaton en de Rangga Lawe te boeken viel de opvatting, dat de Rangga Lawe, ontdaan van zijn romantische inkleeding, een traditie geeft, welke naast die van de Pararaton heeft gestaan en niet daarvan afhankelijk is [82]); welke lezing de voorkeur verdient, is slechts dan uit te maken, wanneer betrouwbaarder gegevens, als de oorkonden, de Nāgarakṛtāgama of de Chineesche berichten, dezelfde feiten mededeelen, die wij uit de traditieboeken kennen. Voor het geschiedkundig onderzoek zijn natuurlijk die gedeelten van de traditieboeken het belangrijkst, welke gebeurtenissen verhalen, waarover wij uit andere bronnen niet ingelicht worden. Dit nu is het geval met de mededeelingen der traditieboeken omtrent de stichting van Maja-Pahit.

De Pararaton en de Rangga Lawe wijken hier in hoofdzaken niet van elkaar af. Wijaya vraagt, wanneer hij een tijd lang in Kadiri is geweest en op het tournooi van den Galangan-dag de kracht der Kadireezen heeft leeren kennen, Jaya-Katong om de woeste gronden van Trik, in de Rangga Lawe onder het voorwendsel ze tot jachtgebied van den koning te willen maken. Jaya-Katong willigt dat verzoek in. Nadat daarop Wīrarāja's Madhureezen in het gebied van Trik een nederzetting aangelegd hebben, die den naam Maja-Pahit krijgt, vestigt zich Wijaya daar, maakt zich er snel weerbaar zonder dat Jaya-Katong het bemerkt en acht zich al spoedig sterk genoeg om den koning van Kadiri te verslaan. Op Wīrarāja's advies accepteert hij echter de hulp der Tatar's, die hem stellig de overwinning heeten te zullen bezorgen.

Naar de voorstelling van deze beide geschriften bracht dus Jaya-Katong tegenover rāden Wijaya dezelfde politiek van bevrediging en verzoening van den vroegeren vijand in toepassing, welke hijzelf destijds, volgens de Harṣa-Wijaya, van Kṛtanagara had ondervonden. De mededeeling van de Pararaton [83]), dat Wijaya reeds vrij spoedig na zijn aankomst te Maja-Pahit weer tegen Kadiri op wilde trekken, lijkt zonderling, maar wellicht geeft ook hier de beknoptheid van den tekst den lezer een anderen indruk dan de auteur bedoelde te geven. In de Rangga Lawe toch [84]) wordt uitvoerig verteld, hoe Wijaya eerst het nieuwe Maja-Pahit aan een ridderstand hielp en toen pas aan oorlog tegen Kadiri begon te denken. Pararaton en Rangga Lawe stemmen echter hierin overeen, dat zij de voorstelling geven, dat de stichting een vooraf beraamde, tegen Jaya-Katong gerichte daad van Wīrarāja en Wijaya was.

De Kidung Harṣa-Wijaya nu geeft een eenigszins ander beeld van de situatie, doordat volgens deze lezing de door Kṛtanagara

tegen Malayu uitgestuurde troepen op Java terugkomen, wanneer Harṣa-Wijaya zich nog in Kadiri bevindt. Door deze onverwachte versterking van diens macht wordt het voor Jaya-Katong te gevaarlijk hem in zijn onmiddellijke nabijheid te houden, en gebrek aan beschikbare huisvestingsgelegenheid doet hem het excuus voor zijn verwijdering aan de hand. De nieuwe verblijfplaats van Harṣa-Wijaya, het gebied van Trik, wordt hier door Jaya-Katong's patih zelf gekozen, met instemming van den betrokkene, wien immers reeds door Wīrarāja aangeraden was juist dit gebied den koning te vragen. De ligging van de plaats was dan ook voor beide partijen voordeelig. „Niet te ver van Kadiri", zegt Jaya-Katong zelf, „zoodat we elkaar van tijd tot tijd nog eens kunnen zien"; van Kadiri uit zou echter Jaya-Katong langs den waterweg de jonge nederzetting ook dan in korten tijd kunnen bereiken, wanneer het een minder vriendschappelijk bezoek zou moeten zijn. En voor de nieuw te stichten stad zou het een niet te onderschatten belang zijn, dat ze een vrijen uitweg naar zee zou hebben en naar den bondgenoot op Madhura.

Ofschoon de Harṣa-Wijaya niet van een bepaalden duur van de Pamalayu spreekt, krijgt men toch den indruk, dat de schrijver zich geenszins den tijd van ruim 17 jaar heeft voorgesteld, die ons als duur dezer groote onderneming uit andere bronnen bekend is. Dezelfde officieren, die uitgezonden zijn, keeren volgens deze redactie ook weer naar Java terug. Dat de leider der expeditie den naam Kĕbo-Anabrang, „die overzee is gegaan", reeds gedragen zou hebben vóór zijn zeereis, zooals de Kidung Harṣa-Wijaya wil, zou wat wonderlijk zijn, ofschoon niet bepaald onmogelijk.

11. Een ander punt van verschil met de Pararaton en de Rangga Lawe is, dat in de Harṣa-Wijaya beide prinsessen van Malayu door Harṣa-Wijaya tot vrouw genomen worden, terwijl in de twee andere werken — en ook in de Kidung Pamañcangah — alleen van Dara-Pĕtak gesproken wordt [85]). Wel valt het op, dat de eerste omgang van Harṣa-Wijaya met Dara-Jingga slechts met enkele woorden vermeld wordt, terwijl de dichter uitvoerig de andere huwelijksvoltrekkingen beschrijft, doch later noemt hij toch weer vier koninginnen van Maja-Pahit, twee prinsessen van Singhasāri en twee prinsessen van Malayu. Het is mogelijk, dat hij het ons uit de Nāgarakṛtāgama bekende feit, dat de eerste koning van Maja-Pahit vier gemalinnen heeft gehad — te recht allen prinsessen van Singhasāri en de eigenlijke erfgenamen van den Singhasārischen troon, daar Kṛtanagara geen

zoon had nagelaten [86]) —, uit een of andere bron gekend heeft en getracht heeft dit bericht in harmonie te brengen met de opvatting van de latere traditie, die van de Pararaton en de Rangga Lawe, dat er slechts twee prinsessen van Singhasāri waren en daarnaast twee prinsessen van Malayu. Vergelijking der gegevens toont echter m.i. aan, dat er nog een andere mogelijkheid bestaat om de verschillende lezingen der traditie met elkaar in overeenstemming te brengen; de zaak is interessant genoeg om er even bij stil te staan.

De Pararaton deelt de komst van de twee prinsessen van Malayu en wat er met elk van haar gebeurde, zeer beknopt mede (24, 27–30); in Brandes' vertaling (2de ed., p. 92): „Een tien dagen later ongeveer kwamen de troepen, die Malayu waren gaan veroveren, terug, met twee prinsessen. Een van hen, prinses Dara pĕṭak, werd door raden Wijaya tot *binihaji* (*sĕlir*) gemaakt; de oudste, Dara jingga, huwde met (een) *dewa* en werd de moeder van den koning van Malayu, Tuhan Janaka, wiens *kasirkasir* Çrî Marmadewa was, en die als koning Aji Mantrolot heette"; om het belang van de passage liet Brandes in een noot (2de ed., p. 92, noot 6) den tekst nog eens extra afdrukken van die woorden, die op Dara-Jingga slaan: *alaki dewa apuputra ratu ring Malayu.*

Brandes voorzag zijn vertaling van de volgende aanteekening [87]): „Het in de vertaling onvertaald gelaten *dewa* zou een stuk van een naam kunnen zijn *, terwijl het Marmadewa, een der namen van den *ratu ring Malayu,* die ook Tuhan Janaka en Aji Mantrolot heette, en de zoon was van Dara Jingga, dwingt om te denken aan het *warma* in den koningsnaam (vermoedelijk beter -namen) van de andere inscripties van West-Sumatra.....". De uitgever van den tweeden druk, Prof. Dr. Krom, merkt bij * op (p. 122, noot 2): „Met deze opvatting vereenigt zich Ferrand....".

Dat dewa in alaki dewa een stuk van een eigennaam zou zijn, komt mij echter minder waarschijnlijk voor, al lijkt mij een zeker verband met het -dewa van de Sumatraansche koningsnamen niet uitgesloten. Alaki dewa kan n.l. beteekenen „zij nam een dewa tot echtgenoot", „zij had een dewa tot echtgenoot" en „zij kreeg een dewa tot echtgenoot". Welke van deze drie vertalingen de voorkeur verdient, is niet zoo gemakkelijk uit te maken. „Zij nam een dewa tot echtgenoot" lijkt mij het minst aannemelijk. Dara-Jingga was als zinnebeeld van Malayu's onderwerping naar Java gebracht, en dat het haar, de buitgemaakte, vrijgestaan zou hebben naar eigen keus te trouwen, is op zijn minst zeer onwaarschijnlijk te noemen.

De vertaling „zij had een dewa tot echtgenoot" zou beteekenen, dat men aannam, dat Dara-Jingga gehuwd was, toen zij naar Java werd gevoerd, en in dat geval zou men stellig verband kunnen aannemen tusschen het dewa van Pararaton 24, 29 en dat van de Sumatraansche koningsnamen: zij zou dan n.l. gehuwd kunnen zijn geweest met iemand uit een geslacht, welks leden op -dewa eindigende namen hadden, zoodat dan ook hun zoon çrī Marmadewa heette [88]). Deze opvatting zou impliceeren, dat de koning van Maja-Pahit Dara-Jingga niet tot sĕlir genomen heeft, omdat zij reeds gehuwd was, en zou niet met de traditie van de Kidung Harṣa-Wijaya in overeenstemming te brengen zijn.

Vertalen wij alaki dewa met „zij kreeg een dewa tot echtgenoot", dan aanvaarden we daarmee een andere voorstelling van den loop van zaken: dat Dara-Jingga, op Java gekomen, niet of niet blijvend door den koning van Maja-Pahit tot sĕlir begeerd is — hetzij, omdat zij zich niet aan haar nieuwe omgeving kon aanpassen, hetzij, omdat zij het niet met haar heer of met haar medevrouwen vinden kon, of om welke reden dan ook —, maar dat zij door hem geschonken is aan een dewa, waarmee dan een kṣatriya van hoogen rang bedoeld moet zijn, vermoedelijk iemand uit 's konings onmiddellijke omgeving, gezien het nogal exclusieve gebruik van het woord dewa. Onwillekeurig denken we bij deze voorstelling der zaken aan het verhaal van de Babad Tanah Jawi [89]), volgens hetwelk Bra-Wijaya een van zijn echtgenooten van lageren rang, een Chineesche prinses [90]), ten gevolge van huiselijke moeilijkheden aan een van zijn zoons bij een andere vrouw, Arya Damar, ten huwelijk gaf, en vervolgens Arya Damar met haar, die reeds van hemzelf zwanger was, naar Palembang zond om daar in zijn naam te regeeren; we vragen ons af, of de dewa van Pararaton 24, 29 Dara-Jingga als maagd van den koning kreeg of als door den koning bezwangerde vrouw [91]). De traditie, die ons in de Kidung Harṣa-Wijaya overgeleverd is, wijst niet op de eerste dezer beide mogelijkheden. In dit gedicht toch wordt uitdrukkelijk vermeld [92]), dat Harṣa-Wijaya een nacht met Dara-Jingga heeft doorgebracht. Dat haar omgang met den koning slechts in weinig woorden verhaald wordt, terwijl, zooals hierboven reeds is opgemerkt, de liefde van Harṣa-Wijaya en zijn drie andere gemalinnen vrij uitvoerig beschreven wordt, dat in de tweede plaats herhaaldelijk vermeld wordt, dat Dara-Jingga zich met haar lot kwalijk verzoenen kon en heimwee naar haar vader bleef koesteren, en dat ten slotte verhaald wordt, dat haar daarom door een van haar medevrouwen

in het vooruitzicht werd gesteld, dat zij wellicht door Harṣa-Wijaya weer met haar vader te zamen gebracht zou worden, dat alles zou opgevat kunnen worden als steun voor de hypothese, dat Dara-Jingga wel 's konings vrouw geworden, maar niet gebleven is.

De mogelijkheid dient dus open te blijven, 1° dat Dara-Jingga's zoon door Harṣa-Wijaya (Kṛtarājasa) verwekt is, maar geboren is na haar huwelijk met den dewa; Aji Mantrolot zou dan officiëel als zoon van Dara-Jingga's man gegolden hebben, zooals raden Patah als zoon van arya Damar gold, maar zal niettemin bekend geweest zijn als een lijfelijke zoon van den koning van Maja-Pahit; 2° dat Dara-Jingga nog voordat zij van den vorst kinderen had gekregen of zelfs zonder dat zij omgang met den vorst had gehad, door Kṛtarājasa aan den dewa uitgehuwelijkt is en in haar huwelijk met hem aan den zoon het leven geschonken heeft, dien de Pararaton Aji Mantrolot enz. noemt [93]).

Vrage: kan het nu soms zijn, dat de dewa van Pararaton 24, [29] een zoon geweest is van Wijaya (Kṛtarājasa) en van die prinses van Singhasāri, die later in de geschiedenis bekend staat als de Rājapatnī? In de oorkonde van de Caṇḍi Jago van 1343 toch noemt zich Adityawarman, de dan regeerende koning van Malayu, iemand, die gesproten is uit het geslacht van de Rājapatnī [94]). De moeilijkheid, welke de verklaring van deze betiteling tot dusverre opgeleverd heeft [95]), zou door deze gissing, welke in de historische traditie eenigen steun vindt, op bevredigende wijze opgelost worden, terwijl eveneens duidelijk zou worden, waarom de koning van Malayu omstreeks dienzelfden tijd onder de Maja-Pahitsche hoogwaardigheidsbekleeders genoemd wordt [96]): hij zou dan n.l. zelf lid van de koninklijke familie van Maja-Pahit geweest zijn.

Ik voel zelf meer voor „kreeg" dan voor „had", al ontveins ik me geenszins, dat het hierboven geuite slechts een hypothese is, en dat er, ook wanneer men zich met de hoofdzaak zou kunnen vereenigen, nog wel wat moeilijkheden te verklaren over zouden blijven. Een voor de hand liggende vraag is, hoe Jayanagara (Kāla-Gĕmĕt) aan het bewind zou hebben kunnen komen, wanneer er een zoon van een hoofdvrouw van Kṛtarājasa bestond. De beschikbare gegevens laten, voor zoover ik zie, niet toe daarop een bevredigend antwoord te geven, doch dat wil nog niet zeggen, dat er geen plausibele redenen geweest kunnen zijn. Men zou, om deze moeilijkheid te vermijden, als andere mogelijkheid kunnen opperen, dat de dewa een zoon van Kṛtarājasa bij een sĕlir geweest is, van lager rang dan Jayanagara:

kinderen van één man toch plegen alle vrouwen van hun vader „moeder" te noemen [97]), zoodat Ādityawarman zich ook dan wel een nazaat van de Rājapatnī zou hebben mogen noemen, wanneer hij uit een echtverbintenis van Kṛtarājasa en een van de medevrouwen der Rājapatnī gesproten was; stellig zou de term tadbangçajah van de Caṇḍi-Jago-oorkonde [98]) in dat geval toch nog veel begrijpelijker zijn, dan wanneer we moesten aannemen, dat hij alleen betrekking heeft op een verzwagering der Javaansche en Sumatraansche koningshuizen via Dara-Jingga en Dara-Pĕtak [99]). Den historici moet ik het overlaten deze mogelijkheden, die de Pararaton-tekst in verband met de lezing van de Kidung Harṣa-Wijaya biedt, tegen elkaar af te wegen en de waarde van elk er van aan eventueele andere gegevens te toetsen.

Ten slotte nog een opmerking en een vraag. De opmerking is, dat men er bij verder onderzoek rekening mee zal hebben te houden, dat de Pararaton volstrekt niet spreekt van Dara-Jingga's terugkeer naar Malayu, zoodat het heel wel mogelijk blijft, dat zij pas jaren na haar komst te Maja-Pahit met den dewa van Pararaton 24, [29] getrouwd is, en eveneens, dat zij òf nooit, òf pas in haar latere leven teruggegaan is naar haar vaderland. Alleen van hun zoon wordt gezegd, dat hij ratu ring Malayu was, en zelfs ten aanzien van hem bestaat dan nog de mogelijkheid, dat hij niet voortdurend in Malayu verblijf heeft gehouden.

De vraag, die ikzelf hier niet beantwoorden wil, omdat zij buiten het bestek van dit opstel valt, maar die ik belangstellenden ter overweging geef, is deze: Gesteld, dat de hierboven ontwikkelde hypothese omtrent de persoonlijkheid van den dewa van Pararaton 24, [29] aanvaardbaar zou zijn, zou het hierboven vermelde babad-verhaal omtrent Arya Damar en de Chineesche prinses, die naar Palembang trokken, dan soms voor een deel in de geschiedenis van den dewa en Dara-Jingga zijn oorsprong kunnen vinden?

12. Het verhaal van het tournooi op het Galangan-feest wijkt slechts weinig af van wat de Pararaton en de Rangga Lawe vertellen. De zelfstandigheid van de Kidung Harṣa-Wijaya blijkt slechts uit kleinigheden, zooals b.v. uit de afwijkende lijst der partners bij het steekspel, afwijkend zoowel van de Pararaton-lijst als van de daarvan weer verschillende lijst van de Rangga Lawe.

13. Het verhaal van de stichting van Maja-Pahit vermeldt hier de aanwezigheid van Wīrarāja in de nieuwe nederzetting nog vóór de

komst van Harṣa-Wijaya. Deze laatste gaat naar zijn nieuwe gebied, wanneer de Madhureesche ontginners met hun werk gereed zijn, op last en dus met instemming van den koning van Kadiri, hoewel deze laatste begrijpt, dat hem voortaan gevaar van de zijde van Maja-Pahit dreigt. Het verschil met de Rangga Lawe is in dit gedeelte van het werk grooter dan dat met de Pararaton; de Rangga Lawe toch verhaalt in het correspondeerende gedeelte het bezoek van Sāgara-Winotan, die namens Jaya-Katong eens komt informeeren, hoe het met de voorbereidingen tot het groote jachtfeest staat, hetwelk Wijaya immers in het gebied van Trik aan het voorbereiden is, en laat hier ook de kennismaking geschieden van Wijaya en den zoon van Wīrarāja, den lateren Rangga Lawe [100]). Niet alleen, dat in onze kidung Sāgara-Winotan niet genoemd wordt, zijn bezoek aan Maja-Pahit zou ook overbodig zijn geweest; en Rangga Lawe is in deze redactie niet de onbekende zoon van Wīrarāja, maar een van de kadehan, die met Harṣa-Wijaya opgegroeid zijn; Wīrarāja is hier de vader van Nambi [101]), als in de Pararaton, en tevens van den van elders onbekenden Wirondaya. Afgezien van de kwestie van de uit Sumatra teruggekeerde troepen en van enkele détails in de beschrijving vertegenwoordigen de Pararaton en de Harṣa-Wijaya in dit gedeelte van den roman één redactie, en de Rangga Lawe, waarvan de lezing in sommige opzichten gesteund wordt door de Sorândaka, een andere.

14. Bij het gedeelte van de Harṣa-Wijaya, dat handelt over de voorbereidingen tot den strijd tegen Kadiri, het raadplegen van Wīrarāja, die zich weer op Madhura bevindt, en het inroepen van de hulp der Tatar's, valt op te merken, dat het hier de prinses van Kadiri is, die de belooning vormt, welke den vorst der Tatar's toegezegd wordt, niet de beide prinsessen van Singhasāri. Dat hier behalve de prinses van Kadiri, die eigenlijk een prinses van Singhasāri is, er nog een andere, echte prinses van Kadiri bestaat, maakt niet alleen, dat het eind van het verhaal, dat den strijd met de Tatar's om de toegezegde prinses vertelt, anders van opzet kan zijn dan de correspondeerende gedeelten van de Pararaton en de Rangga Lawe, zooals hierboven [102]) reeds is opgemerkt, maar maakt ook, dat Harṣa-Wijaya in een veel gunstiger daglicht komt te staan dan in de beide andere geschriften; hier toch is van verraad van de zijde van den vorst van Maja-Pahit geen sprake en ligt de schuld van het misverstand uitsluitend bij de Tatar's, die niet willen inzien, dat waar

niet is, de keizer zelfs zijn recht verliest. Ja, dat Harṣa-Wijaya hier de rol van de verdrukte onschuld speelt, laat de dichter nog scherper uitkomen door van hem te vertellen, dat hij louter gevoelens van vriendschap voor de Tatar's had gekoesterd, hun vorst een groot deel van den krijgsbuit had willen afstaan en pas tot den strijd tegen zijn bondgenooten in den oorlog tegen Kadiri overging, toen hun eigenzinnige, brutale geweldpolitiek krachtige maatregelen noodzakelijk maakte; maatregelen intusschen, die aan doeltreffendheid niets te wenschen overlieten!

15. Doch we zijn op ons verhaal vooruitgeloopen! De vijfde zang van de Kidung Harṣa-Wijaya begint met de beschrijving van de aankomst der Tatar's en hoe Jaya-Katong den strijd met hen en met de lieden van Harṣa-Wijaya en Wīrarāja aanbindt. De Pararaton vermeldt in het geheel niet, waar deze strijd uitgevochten werd, terwijl de Rangga Lawe van een opmarsch der bondgenooten naar Kadiri spreekt [103]), welke lezing overeenkomt met wat ons uit de Chineesche berichten bekend is [104]). Hier in de Kidung Harṣa-Wijaya speelt zich de strijd af op de tĕgal Bobot-Sāri, een traditioneel slagveld, dat ook in de Sorândaka genoemd wordt, maar dat daar in Oost-Java gelocaliseerd wordt, aangezien in Oost-Java — in Lumajang n.l. — het gebied van Nambi lag, tegen wien de in het tweede deel van de Sorândaka beschreven strijd gaat. De tĕgal Bobot-Sāri, waar we hier mee te doen hebben, blijkt zich ten Zuiden van Canggu uit te strekken. Te Canggu immers zijn volgens onze kidung de Tatar's geland, niet te Tuban, zooals de Rangga Lawe mededeelt [105]). Ten Westen van Canggu, op een plaats, die èn lurah Janggala genoemd wordt — wat intusschen ook appellativum zou kunnen zijn, „het dicht begroeide ravijn" — èn Jung-Galuh, bouwen zij een versterking, waardoor zij het geheele gebied van Canggu beheerschen.

De vermelding van Jung-Galuh is niet van belang ontbloot. In de Pararaton toch lezen we, dat Jaya-Katong tijdens den strijd in handen der Tatar's viel, nadat hij in Noordwaartsche richting een aanval had gedaan, en dat hij door de Tatar's gevangen gezet werd (Parar., 23, 39—24, 1). Aan het eind van de beschrijving van den oorlog tegen Kadiri en tegen de Tatar's recapituleert de Pararaton dan een en ander door de jaartallen uit de bij den roman behoorende kroniek te noemen. Er staat dan in 24, 32–33: *Tĕka ring Jung-Galuh aji Katong angapus kidung Wukir-Polaman; wus ing angapus kidung*

mokṣa. Brandes vertaalt: „Te Jung-Galuh gekomen (waar hij geïnterneerd werd), dichtte hij de kidung Wukir-Polaman (Vischvijverberg), en toen hij die gereed had, overleed hij".

Brandes heeft dit Jung-Galuh aan den bovenloop van de Brantas gezocht [106]), doch Krom heeft het — m.i. zeer te recht — aan het Ujung-Galuh gelijkgesteld, dat op grond van een plaats in de oorkonde van Kĕlagen door hem gezocht wordt in de buurt van den mond van de Brantas, en dat in Er-Langga's dagen al een belangrijke havenplaats was [107]). Ik acht het zeer waarschijnlijk, dat het Jung-Galuh, waar Jaya-Katong de Wukir-Polaman dichtte, dezelfde plaats is, die wij hier in de Kidung Harṣa-Wijaya vermeld vinden. Immers, de Tatar's zullen den gevangene naar een plaats gebracht hebben, waar hij veilig gevangen gehouden kon worden, tot hij tegen anderen menschelijken buit kon uitgewisseld worden. Welke plaats nu was veiliger dan die, waar hun schepen lagen, waarmee zij elk oogenblik het ruime sop konden kiezen? Volgens de Kidung Harṣa-Wijaya nu en volgens de Pararaton [108]) was dat Canggu, waar Jung-Galuh niet ver vandaan lag. Brandes nam blijkbaar aan, dat de in Parar. 24, 1, bedoelde plaats, waar Jaya-Katong door de Tatar's gevangen werd gehouden, niet de plaats van zijn overlijden kon zijn, en kon daarom — zij het onder voorbehoud — de gelijkstelling van Jung-Galuh met Mĕgaluh aan de Boven-Brantas aanvaarden. Vermoedelijk is zijn gedachtengang deze geweest, dat iemand voor het maken van een kidung tijd noodig heeft, en dat Jaya-Katong dus niet in of onmiddellijk na den strijd gestorven kan zijn. Zoo kwam hij er toe in zijn vertaling de woorden „waar hij geïnterneerd werd" toe te voegen, met haakjes aanduidende, dat de toevoeging van hem was [109]). Er wordt in de litteratuur echter zoo vaak van geïmproviseerde kidung's melding gemaakt, dat we gerust ook Jaya-Katong's gewrocht als improvisatie en gedicht van bescheiden lengte beschouwen mogen, voor welks schepping geen lange tijd van interneering noodig geweest is. We krijgen dan deze voorstelling: dat Jaya-Katong door de Chineezen gevangen werd genomen, naar Jung-Galuh gebracht werd, daar aan zijn stemming uiting gaf in een eigengemaakt geïmproviseerd liedje, en stierf. Het bericht van de Nāgarakṛtāgama, dat Jaya-Katong in den strijd gevallen is, had slechts wat uitvoeriger gezegd behoeven te worden om de Pararaton-mededeeling te krijgen, tusschen welke beide lezingen derhalve geen tegenspraak van eenige beteekenis behoeft te bestaan [110]).

De identificatie van dit Jung-Galuh met het Ujung-Galuh van de

oorkonde van Kĕlagen is ook daarom wel van belang te achten, omdat er uit zou kunnen blijken, dat Canggu of de onmiddellijke omgeving van Canggu al lang vóór den Singhasārischen tijd een belangrijk zeehavengebied was.

16. Uit de Chineesche berichten [111]) blijkt, dat de strijd tegen Jaya-Katong zoowel in het gebied van Canggu—Maja-Pahit als om Kadiri gestreden is. De Rangga Lawe vermeldt alleen, zooals wij hierboven reeds zagen, den opmarsch naar Kadiri, de Harṣa-Wijaya alleen de gevechten ten Zuiden van Canggu; het laatste geschrift weet van den aanval op Kadiri, waarvan de Chineesche berichten spreken, niets af, en vermeldt alleen, dat Harṣa-Wijaya naar Kadiri ging om zich van de prinsessen meester te maken, hetgeen zonder veel moeite geschieden kon, omdat de koning en zijn mannen in den slag op de Bobot-Sāri-vlakte omgekomen waren. De twee kidung's spreken elkaar in verschillende opzichten tegen, doch vullen elkaar in andere opzichten weer aan. De in de Pararaton bewaarde traditie schijnt het dichtst bij die van de Rangga Lawe te staan, wanneer we letten op de mededeeling, dat de troepen van Maja-Pahit en van Madhura vanuit het Oosten kwamen en dat Kĕbo-Mundarang van het slagveld naar het Zuiden vluchtte en in Trīṇi-Panti achterhaald en gedood werd; Trīṇi-Panti toch hebben we, naar de Harṣa-Wijaya, ten Zuiden van Kadiri te zoeken.

Ook in de beschrijving van den strijd sluiten zich de Pararaton en de Rangga Lawe, ondanks de verschillen in détails, waarop ik bij de bespreking van de Rangga Lawe reeds gewezen heb [112]), in hoofdzaak toch bij elkaar aan. Geheel afwijkend is de lezing van de Harṣa-Wijaya. Hier heeft Jaya-Katong niet te strijden tegen den vorst der Tatar's, die hem gevangen weet te nemen, doch richt hij zich na de nederlaag van zijn troepen tegen Harṣa-Wijaya, bereid om door zijn hand te sneuvelen. Zoover komt het echter niet, daar hij, juist als Dangdang-Gĕndis, de vorige koning van Kadiri, in het luchtruim verdwijnt, Harṣa-Wijaya aldus de pijnlijke taak van het afmaken van zijn vroegeren vriend en weldoener besparende. Na de overwinning laat Harṣa-Wijaya, zooals ook in de Pararaton en in de Rangga Lawe verteld wordt, de jongste der beide prinsessen van Singhasāri naar Maja-Pahit brengen. De koningin en de prinses van Kadiri blijken Jaya-Katong in den dood te zijn gevolgd.

17. Hierboven is reeds met een enkel woord er op gewezen, dat door het inlasschen van de prinses van Kadiri in den roman de auteur een geheel andere voorstelling kan geven van de bedoeling van den strijd tegen de Tatar's. In détails behoeven wij op de beschrijving van het verloop van dien strijd hier niet in te gaan. Opgemerkt moge slechts worden, dat hier de laatste gevechten met de Tatar's niet in Canggu, zooals in de Pararaton, maar in Bubat plaats vinden. Het is mogelijk, dat hierin invloed van de Kidung Sunda aan te nemen valt. De vorst der Tatar's sneuvelt hier, terwijl hij in de andere twee boeken dadelijk na de overwinning op Jaya-Katong naar zijn land terugkeert.

18. Merkwaardig is nog het slot van de Kidung Harṣa-Wijaya. Rangga Lawe wordt hier dadelijk na de officiëele troonsbestijging van Harṣa-Wijaya, voortaan Kṛtarājasa geheeten, patih amangku bhūmi, en maakt zich in die functie verdienstelijk door het rijk van Maja-Pahit een groote macht te verschaffen in den Archipel. Een frappant verschil reeds met de Pararaton, maar vooral met de Kidung Rangga Lawe, waarvan het tweede deel immers geheel gewijd is aan de beschrijving van Rangga Lawe's opstand, waarvoor juist het feit, dat zijn aspiraties door den koning niet bevredigd waren, het motief vormde. In het kader van de Kidung Harṣa-Wijaya zou een opstand van rangga Lawe in het geheel niet passen! Dit te constateeren is daarom van belang, omdat de opstand van rangga Lawe ons alleen uit de Pararaton, de Rangga Lawe en de Kidung Sorândaka bekend is, niet uit oorkonden of uit de Nāgarakṛtāgama. Konden wij tot dusverre op grond van de Pararaton het feit van rangga Lawe's opstand als historisch beschouwen, voortaan moet wellicht hiervoor de reserve gemaakt worden: „volgens de Pararaton, de Kidung Rangga Lawe en de Kidung Sorândaka althans, niet volgens de Kidung Harṣa-Wijaya" [113]).

Naast de geheel andere lezing omtrent den invloed, dien de uit Malayu teruggekeerde troepen op de ontwikkeling der geschiedenis van Maja-Pahit uitgeoefend hebben, is de voorstelling, dat onder rangga Lawe's leiding het jonge Maja-Pahit al in de eerste jaren van zijn bestaan tot grooten bloei gekomen is, wel de belangrijkste afwijking van de twee andere traditieboeken. Welke lezing omtrent den terugkeer uit Malayu de juiste is, lijkt mij heel moeilijk uit te maken. Wat het tweede punt betreft, lijkt mij voorshands de voorstelling van de Pararaton te verkiezen; wel is het op zichzelf niet

onmogelijk, dat zich onder Kṛtarājasa reeds een machtig Maja-Pahitsch rijk gevormd heeft — hetgeen dan de positie van Bra-Wijaya in de babad [114]) en de Sĕrat Kaṇḍa en in de Usāna Jawa [115]) eenigszins zou verklaren —, een rijk, dat onder Kāla-Gĕmĕt weer in verval raakte, maar door Gajah-Mada weer in zijn volle glorie hersteld werd, doch zoolang de oorkonden over deze eventueele eerste bloeiperiode zwijgen, valt er weinig positiefs over te zeggen. Dat intusschen de Kidung Harṣa-Wijaya nieuwe mogelijkheden openstelt, toont, dunkt mij, het belang van deze kidung wel reeds voldoende aan.

Leiden, 11 October 1929.

NOTEN BIJ „EEN NIEUWE REDACTIE VAN DEN ROMAN VAN RADEN WIJAYA".

[1]) Men vindt de oorkonde van Buṭak en het verslag van de Chineesche expeditie uitvoerig besproken in Prof. Dr. N. J. Krom's „Hindoe-Javaansche Geschiedenis", 's-Gravenhage, 1926, Hoofdstuk X en XI. De Nāgarakṛtāgama geeft heel weinig bijzonderheden over de gebeurtenissen van de jaren 1292 en 1293, omdat de laatste vorst van Singhasāri en de eerste van Maja-Pahit er niet altijd een even eervolle rol in gespeeld hebben. De babad van Midden-Java weet van den overval van Jaya-Katong en van de expeditie der Chineezen niets af, en is slechts op punten van ondergeschikt belang een enkelen keer in staat inlichtingen te geven.

[2]) „De Middel-Javaansche Historische Traditie", Santpoort, 1927, Hoofdstuk II.

[3]) De eerste editie verscheen in de „Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen", deel XLIX, eerste stuk, 1896; de tweede in deel LXII van dezelfde „Verhandelingen", 1920. Ik citeer den tekst naar de eerste editie, de bespreking naar de tweede.

[4]) Een door mij verzorgde tekstuitgave van de Rangga Lawe is in het begin van dit jaar (1930) als deel I van de door het Kon. Bataviaasch Genootschap van K. en W. gepubliceerde Bibliotheca Javanica verschenen.

[5]) M.-J. Hist. Trad., p. 61—63.

[6]) „Iets over de Historische Kidung Sorândaka", in den „Feestbundel uitgegeven door het Bat. Gen." enz., 1929, deel I, p. 22 sqq.

[7]) Het origineel telt 134 lontar-bladen en is, afgezien van enkele kleine beschadigingen, in een uitstekenden staat. Ook de tekst is nagenoeg vrij gebleven van corruptie. Een copie van I G. P. Djlantik's handschrift is in mijn bezit.

[8]) „De Pandji-Roman", Antwerpen, 1922, p. 306—313.

[9]) Een handschrift van 166 lontar-bladen in de bibliotheek van I G. P. Djlantik te Singaradja, waarvan ik een copie bezit.

[10]) Volgens v. d. Tuuk is hiermee, naar door hem ingewonnen inlichtingen, de dessa Panarukan op Bali bedoeld; hoe de naam Ratnarasa in de wereld gekomen is, is hem niet duidelijk. Zie KBW., I, 737, linker kolom, r. 5 sqq. v.o.

[11]) Wat eigenlijk de bedoeling van de uitdrukking „beoosten den Kawi" is, ontgaat mij. Wij vinden ze in de Pararaton (1, 17, 7, 27, 8, 27, 9, 23, 13, 12), in de Pamañcangah (II, 59, 75), hier in de Harṣa-Wijaya (zie de lijst van eigennamen), en in de latere letterkunde ook in de door Brandes uitgegeven pralambang (TBG., deel 32, p. 383, vertaling p. 385, r. 7 v.o., waar „beoosten" in plaats van „bewesten" te lezen is). Het schijnt, dat de eens door Bhāraḍa getrokken grenslijn, welke het gebied van Er-Langga in tweeën deelde en die van den Kawi Zuidwaarts naar den Indischen Oceaan liep (Krom, Gesch., p. 269 sqq.), het Oost-Kawische en het West-Kawische gebied voor het gevoel der vroegere Oost-Javanen scherp van elkaar gescheiden heeft, ook al was, naar de Nāgarakṛtāgama vertelt, het scheidingswerk nooit door Bhāraḍa voltooid geworden, zoodat in de latere politiek met de scheiding geen rekening behoefde gehouden te worden (Krom, p. 272—273). Het land beoosten den Kawi bij uitstek was het gebied van het Singhasārische rijk (Krom, p. 305).

12) Parar. 18, 12: dhinarma ring Kumĕpĕr. Uit de Harṣa-Wijaya-plaats (I, 25b) blijkt, dat men den term „bijgezet", dien Brandes in de vertaling gebruikt, niet al te letterlijk mag opvatten; immers, het lijk wordt verbrand en de asch in zee geworpen. Kagĕnĕngan is in de Pararaton (15, 26) de „bijzettings"-plaats van koning Râjasa (ken Angrok).

13) Zie deze Bijdragen, deel 83, p. 136—137.

14) Zie hierover de aanteekening op p. 23—25.

15) Zie hierover deze Bijdragen, deel 83, p. 150—151.

16) Of *een* vorige; de tekst heeft *sang katong wus amor ing dewa* = de koning, die in de godheid is opgegaan.

17) Of *vader*; de tekst heeft *wwang-atuh(w)anipun*.

18) De hier opgenoemde personen hooren eigenlijk in de Pañji-verhalen thuis, ofschoon men ze ook in andere historische gedichten wel vindt; vgl. b.v. deze Bijdragen, deel 83, p. 137—138. Over Bayan zie men de opmerkingen in mijn artikel „Wat beteekent het woord „Kabayan"?", in deze Bijdragen, deel 85, p. 477—478.

19) Het woord kadehan beteekent „jongelingschap" en „jonkvrouwelijkheid", „de jonkers" en „de adellijke meisjes"; hier wordt het gebruikt om de jongelieden aan te duiden, die tot Harṣa-Wijaya's gevolg behooren en te zamen met hem opgegroeid zijn.

20) De Albeschikker, personificatie van het Noodlot of de Voorzienigheid, wel gelijkgesteld aan het Hoogste Wezen.

21) Het ons bekende Tĕrung ligt op Java, aan den Noordelijken oever van de Brantas. Hoewel het niet uitgesloten is, dat er ook een Tĕrung op Madhura bestaan heeft, lijkt het toch aannemelijker hier aan een verkeerde voorstelling van den auteur te denken.

22) De hofgeleerde, die brieven schrijft en voorleest en die ook de letterkunde ambtshalve beoefent. Zie mijn dissertatie, „De Middel-Javaansche Historische Traditie", p. 18—20.

23) Vgl. II, 35b en IV, 42a, waar iets dergelijks gezegd wordt. Pangkur is de plaats, waar ken Angrok als zoon van boerenouders het levenslicht zag, volgens de Pararaton.

24) De mantrī araraman komen ook voor in de Pararaton (28, 1, 17, 29, 12). In de Pararaton vormen zij een groep, daar over hen een bĕkĕl staat. Hier kan men aan het woord niet zien, of het een enkelvoud of een meervoud aanduidt.

25) Met nini galuh of ratna galuh bedoelt men een voorname prinses. Het woord wordt door v. d. Tuuk (KBW., s.v.) uit het Sanskṛt afgeleid; van een prinses gezegd, zou het „juweel" kunnen beteekenen; vgl. ratna, „parel", dat ook vaak voor de namen van prinsessen komt te staan. De vraag doet zich echter voor, of de titel nini galuh geen verband kan houden met den naam van de kraton Galuh en dus oorspronkelijk „prinses van Galuh" beteekend kan hebben. Ook als naam van een kraton kan natuurlijk Galuh wel gelijk te stellen zijn aan een Sanskṛt woord voor „juweel".

26) Hieruit schijnt men op te mogen maken, dat de kiraṇa een echtgenoote van den vorst van lageren rang dan de hoofdvrouw aanduidt. Zie ook mijn Rangga-Lawe-uitgave, lijst van eigennamen s.v. Kiraṇa.

27) „Die als een omheining van bloemen zijn"; hiermee worden thans op Midden-Java lieden aangeduid, die zonder bij iemand in dienst te zijn toch op zijn erf wonen; de prajurit magĕr sāri zijn de mannen van een lijfwacht van een vorst (G.R.). Dit laatste schijnt ook hier bedoeld te zijn.

28) Zie deze Bijdragen, deel 83, p. 138.

29) Of de sawah miring. Vgl. de aanteekening op p. 28.

30) Vrouwen, die met de zorg voor een prinses belast zijn, hofdames.

31) Zie deze Bijdragen, deel 83, p. 145—146.

32) Uit den tekst blijkt niet duidelijk, of Himagiri als eigennaam dan wel als appellativum opgevat moet worden. In elk geval is het een andere naam voor het Meru of Meruparwata, dat elders in de kidung (zie het register der eigennamen bij de tekstuitgave) voorkomt. Of we dezen Meru van de Kidung Harṣa-Wijaya echter identificeeren mogen met den berg, die thans Smèroe heet, is een open vraag.

33) Batur wordt wel gebruikt in den zin van „kluis". Terwijl met āçrama de geheele nederzetting aangeduid schijnt te worden, schijnt batur agĕng de aanduiding te zijn van het verblijf van Çāntasmṛti, wellicht zijn woonhuis (te onderscheiden van zijn parhyangan, „heiligdom", „tempelterrein"?).

34) De Pararaton noemt de plaats Datar (21, 4), terwijl de Rangga Lawe (I, 115, VII, 28. 158) de vormen Dataran, Daratan, Dahratan en Tataran geeft.

35) Op één na de binnenste kraton-poort.

36) Of wel te lezen dāsabala of daçabala. Dāçabala kan beteekenen „visschersvolk", „zeemansvolk", en het daarvan afgeleide adjectief, adāçabala of, met weglating van het voorvoegsel a-, dāçabala, „die het visschersvolk (zeemansvolk) onder zich heeft", „havenmeester" of iets dergelijks. Daar Canggu een havenplaats is, lijkt mij deze lezing het best te passen. Dāsabala kan „slavenvolk" beteekenen, en adāsabala, of, met weglating van het adjectief-praefix, dāsabala, „opzichter over de slaven", „baas van het personeel", „bedrijfsleider". Daçabala ten slotte is volgens de opgaven van het KBW. s.v. Buddha een der namen van den Buddha en kan dus, zooals alle andere woorden voor „Buddha", ook in den zin van „Buddha-priester" gebruikt worden; vgl. de opmerking in mijn M.-J. Hist. Trad., p. 22—23. Voortgezet onderzoek zal moeten uitmaken, of de hier bedoelde functionaris ook elders dan in havenplaatsen voorkomt en of zijn ambt een wereldlijk dan wel een geestelijk karakter heeft.

37) Onze kidung (III, 86a) noemt Dara-Pĕtak de oudste en Dara-Jingga de jongste van de twee; volgens de Pararaton (24, 28-29) en de Rangga Lawe (VII, 148) was het juist omgekeerd.

38) Letterlijk „de uitverkorenen", keurtroepen, een der afdeelingen van het Singhasārische leger. Zie Krom, Gesch., p. 319—320. Het woord sinĕlir is een afleiding van sĕlir, dat ook „uitverkorene", „favoriete" beteekent, doch dat speciaal gebruikt wordt om de bijvrouwen van een vorst aan te duiden. Overigens heeft sinĕlir met sĕlir niets te maken, en ten onrechte heeft Brandes verband tusschen beide gezocht, zooals door Krom, loco citato, reeds is aangetoond.

39) De Pararaton heeft op de correspondeerende plaats (22, 26) Galungan, waarmee het inlandsch Nieuwjaarsfeest aangeduid wordt. De Rangga Lawe (II, 40, III, 8) heeft echter weer Galangan.

40) Geschenken, die een koning door overwonnen volkeren aangeboden worden.

41) Het woord wordt gebruikt om een geweldig aantal aan te duiden; het wordt door de commentatoren weergegeven met sarwuda (sa-arbuda = 100.000.000) en sayuta (sa-ayuta = 10.000), welke beide woorden op Java wel als synoniemen gebruikt worden. V. d. Tuuk meent (KBW., III, 482, rechts, r. 4—6 v.b.), dat warūthi uit warūthinī (Sk. = „leger") verbasterd is. Het komt mij voor, dat eer aan warūthī (voor Sk. warūthin, van warūtha, dat o.a. „troep", „zwerm", „schaar" beteekent) in den zin van „uit heele troepen bestaande", „een groote menigte vormende", dus „zeer talrijk" of, nog eenvoudiger, aan een krama-vorm van (sa-)warūtha gedacht moet worden. Practisch maakt het natuurlijk weinig verschil uit, of men afleiding van warūthinī dan wel van warūthī of warūtha aanneemt.

[42]) Het woord zelf beteekent „de bevelvoerende gouverneurs"; er wordt hier echter blijkbaar een bepaalde groep van hooge officieren mee bedoeld. De naam is mij van elders niet bekend, tenzij men er mee mag vergelijken den titel juru van den heer van Blangbangan in de Pamañcangah.

[43]) KBW., III, 96, rechter kolom, r. 5 v.o., geeft saragi, „zekere vogel", en de commentator verklaart het met titiran, „tortel". Het Sk. heeft saraghā en sāragha = „bij", en sārangga, „bont", als naam van verschillende vogels; sarangga komt voor in de beteekenis van „kleurig", „gekleurd".

[44]) De binnenste kraton-poort.

[45]) „De bloem — of: „de essence" — der overwinning"; dit corps is van elders, voor zoover ik weet, niet bekend.

[46]) Dharma kan in het algemeen een vrome stichting aanduiden; er kan dan een tempel, een klooster, maar ook een andere instelling ten bate van het volk of in het belang van den godsdienst mee bedoeld zijn.

[47]) In het Sk. is puṣkara de naam van den blauwen lotus. In het Javaansch kan het woord ook een boom aanduiden, zooals in het KBW., IV, 209, links boven, reeds opgemerkt is. Hier wordt ook een boom bedoeld, blijkens het ri ĕb ning puṣkara („in de schaduw van een puṣkara") van den tekst (VI, 65a).

[48]) Te voren Himagiri.

[49]) De 15de dag van de 4de maand (kapat, Kārttika) schijnt een bijzonder gunstige dag voor zulke feesten te zijn. Herhaaldelijk wordt in de litteratuur gesproken van plechtigheden, die op dien dag plaats hebben.

[50]) De naam, dien de koning bij de plechtige koningswijding (abhiṣeka, Jav. ook bhiṣeka) krijgt, wordt zelf ook abhiṣeka of bhiṣeka genoemd.

[51]) Versl. Med. Kon. Acad. v. Wetensch., afd. Lett., 5, II (1916). Zie ook Gesch., p. 321—322.

[52]) Het is wellicht van belang op te merken, dat de Pararaton den regeeringstijd van Wiṣṇuwardhana juist op 14 jaar stelt (18, 11), hoewel dat niet klopt met de door de Pararaton zelf gegeven jaartallen (Pararaton: 1172 Ç. tot 1194 Ç., dus 22 jaar; te recht tot 1190 Ç., dus 18 jaar). Het kan zijn, dat op een of andere wijze de tekst corrupt is geraakt en dat de veertien jaar, waarin hij zich feitelijk vervangen liet door zijn zoon, maar waarin hij niettemin de rechtmatige koning was, bedoeld zijn.

[53]) Gesch., p. 351 boven.

[54]) Pararaton, p. 77, noot 7: onderdanige vorst; *angabhaya* is ngoko-vorm (?) van *angabhadi*, Jav. *angabdi*, „bij iemand in dienst zijn" (het ter plaatse gestelde vraagteeken kan wel geschrapt worden, daar formeel -aya een ngoko-vorm van -adi kan zijn, hoewel het natuurlijk zeer de vraag is, of het hier historisch mogelijk is).

[55]) De uitgang op -i n.l. Het woord wordt door Dr. Ph. S. van Ronkel (T. B. G., deel 47, p. 1—2) voor het Maleisch afgeleid van Arabisch 'abd, maar met de i van de Perzische iḍāfet. Is Dr. van Ronkel's verklaring juist — ook de traditioneele spelling zonder slot-y pleit voor de juistheid —, dan is het woord natuurlijk in recenten tijd uit het Maleisch in het Javaansch overgenomen. Zoolang geen zwaarder wegende argumenten voor een andere verklaring van abdi opgeworpen zijn, lijkt mij de schaal door te slaan naar de zijde van Dr. v. Ronkel.

[56]) Gesch., p. 321 en noot 2.

[57]) Pararaton, p. 77, noot 3.

[58]) Vgl. mijn „Inleiding tot de studie van het Oud-Javaansch" („Kidung Sundāyana"), p. 209 en noot 1.

[59]) Vgl. mijn opstel „Wat beteekent het woord „Kabayan"?" in deze Bijdragen, deel 85, p. 469 sqq., speciaal p. 473 en noot 1.

60) Een handschrift van deze kidung is in het bezit van den Regent van Gianjar, die zoo vriendelijk was voor mij een afschrift er van te laten maken. Ik hoop er nader op terug te kunnen komen.

60a) Vgl. nog noot 68 bij aanteekening 4 op p. 26.

61) Rangga Lawe, VII, 147 sqq., speciaal 150. In de Pararaton komt Kĕbo-Anabrang wel voor, doch hij wordt er niet genoemd in verband met de Pamalayu.

62) Rangga Lawe, I, 9, 11, 39 (in I, 39 wordt hij pañji Rāga genoemd).

63) M.-J. Hist. Trad., p. 48 en noot 2 aldaar.

64) Vgl. b.v. Kidung Pamañcangah (Uitgave Kirtya Liefrinck—v. d. Tuuk, Santpoort, 1929), I, 101, waar verteld wordt, dat Ayam-Wuruk's vader bhagawān wordt, zoodra zijn zoon den volwassen leeftijd bereikt heeft.

65) In Zang XLIII; vgl. Gesch., p. 325—326.

66) Gesch., p. 340 sqq.

67) Gesch., p. 312.

68) Hangt wellicht de antipathie der latere traditie tegen Kṛtanagara, evenals wellicht de voorkeur voor Narasingha en (Harṣa-) Wijaya, samen met het feit, dat Kṛtanagara niet en de twee laatstgenoemden wel van Angrok afstamden? Vgl. de opmerkingen onder aanteekening 1, p. 23—25.

69) Vgl. nog mijn opmerkingen over Wīrarāja in den Feestbundel B. G. 1929, I, 32—34.

70) M.-J. Hist. Trad., p. 49, 52.

71) Zie de opmerking sub 2 hierboven en noot 63.

72) Zooals ik reeds eerder opmerkte; vgl. M.-J. Hist. Trad., p. 64, regel 20 v.o.

73) M.-J. Hist. Trad., p. 64—65, naar aanleiding van Parar., 19, 25 sqq.

74) Parar., 19, 25 sqq.; Rangga Lawe, I, 53—56.

75) Rangga Lawe, editie, p. 16; tekst, IV, 61.

76) Parar., p. 86; Rangga Lawe, ed., p. 13, tekst, I, 106—110.

77) Buyut beteekent eigenlijk „overgrootvader" (of „achterkleinkind") en wordt overdrachtelijk wel gebruikt om er zeer eerwaarde personen mee aan te duiden; kabuyutan wordt, volgens het KBW., IV, 1027b, onder de heilige plaatsen genoemd en door de commentatoren wel met panghyangan of kahyangan weergegeven. — Er zijn echter ook bezwaren tegen de gelijkstelling van den buyut van Pandakan en Çāntasmṛti. In de Rangga Lawe (VII, 43) wordt gezegd, dat Macan-Kuping, de buyut van Pandakan, en zijn zoon Kañcil-Bang later aan den strijd van de Maja-Pahitsche troepen tegen Kadiri deelnemen, wat zij toch wel niet zouden gedaan hebben, wanneer zij geestelijke heeren geweest waren. Çāntasmṛti en zijn zoon daarentegen — als wangbang Widyājñāna althans als Çāntasmṛti's zoon beschouwd mag worden; vgl. de lijst van eigennamen bij de tekstuitgave — komen in de Kidung Harṣa-Wijaya pas na afloop van den strijd naar Maja-Pahit om er zuiver religieuze plechtigheden te verrichten.

Een andere kwestie is, of het dorpshoofd van Kudadu van de oorkonde van Buṭak aan den buyut van Pandakan resp. aan Çāntasmṛti gelijk te stellen is. Zie hierover Brandes, Parar., p. 101—102.

78) Vgl. Parar., p. 110; Babad Tanah Djawi, I (derde ed.), 19—20; Brandes, Register op de proza-omzetting van de Babad Tanah Jawi, Verh. B. G., deel LI, 4de stuk, p. 39, s.v. Suruh. De kluizenaar was een vroegere prinses van Pajajaran.

79) Volgens de lezing van de proza-Pararaton en van de Kidung Rangga Lawe blijft hij bij den buyut van Pandakan en komt hij pas later, te zamen met Macan-Kuping en Kañcil-Bang — dit laatste alleen in de kidung —, weer

ten tooneele, wanneer de gealliëerde Maja-Pahitters, Madhureezen en Tatar's Jaya-Katong beoorlogen.

80) Parar., 21, 7-11; Kidung Rangga Lawe, I, 117—119; vgl. Feestbundel B. G. 1929, p. 24, voor de Kidung Sorândaka.

81) Editie, p. 16.

82) M.-J. Hist. Trad., p. 61—63, p. 169 sqq.

83) Parar., 23, 14-17; Brandes' vertaling „Nauwelijks te Majapahit aangekomen, gaf de prins Wirarâja er kennis van, dat hij en zijn mannen tegen de mantrî's van Daha opgewassen waren" lijkt mij echter te sterk; sasampunira râden Wijaya ang(h)er ing M.-P. beteekent: „nadat râden Wijaya gewacht had (d.w.z. [eerst] een tijd lang verblijf had gehouden) te M.-P." enz.

84) Ed., p. 17—18.

85) Proza-Pararaton, 24, 27 sqq.; Kidung Rangga Lawe, VII, 148 en 149, waarbij evenwel op te merken valt, dat in verschillende handschriften deze beide verzen ontbreken; vgl. nog Kidung Pamañcangah, I, 9, hoewel aan deze plaats geen argumenten tegen de lezing van de Kidung Harṣa-Wijaya kunnen worden ontleend.

86) Behoudens de hierbeneden ontwikkelde mogelijkheid. Vgl. Nāg., XLVIII, 1, en de bespreking er van bij Krom, Gesch., p. 367.

87) Tweede editie, p. 122.

88) Men zou dan het alaki dewa van de Pararaton met „zij was getrouwd met een dewa" mogen vertalen in denzelfden zin, als waarin wij zeggen: „Juffrouw Jansen is getrouwd met een Pietersen".

89) Zie b.v. Brandes, „Register op de proza-omzetting van de Babad Tanah Jawi", Verhandelingen Bat. Gen., deel LI, 4de stuk, p. 54, s.v. Wijaya.

90) Een putrî sabrang dus!

91) Van overdracht van een vrouw door een vader aan zijn zoon hooren we ook in Kidung Pamañcangah, V, 19—20, waar verhaald wordt, hoe koning Saganing een papacangan („hem toegezegde vrouw") als erfenis nalaat aan zijn zoon, nadat hijzelf, doch vruchteloos, gemeenschap met haar gehad heeft.

92) Kidung Harṣa-Wijaya, V, 45b.

93) In dat geval zou het verband tusschen het dewa van de Pararaton en van de Sumatraansche koningsnamen dit kunnen zijn, dat de Sumatraansche koningen zich dewa noemen, omdat hun eerste voorganger een dewa (prins) was.

94) Naar Krom, Gesch., p. 387, nader besproken op p. 388.

95) Vgl. Krom, Gesch., p. 388.

96) In de oorkonde van Nglawang, zooals Dr. Bosch heeft opgemerkt in een artikel, dat men besproken vindt bij Krom, Gesch., p. 388—389.

97) Een aardig voorbeeld ter illustratie hiervan levert Pranatjitra, XXV, 36 op (p. 280 en noot 1 daarbij in mijn vertaling, Santpoort, 1930).

98) Krom, Gesch., p. 388.

99) Op de bezwaren van die opvatting heeft Krom, p. 388, reeds de aandacht gevestigd.

100) Editie, p. 19—20.

101) Als ten minste de tekst van zang III, str. 5b en 8b sqq., zoo te verstaan is. Het gebruik van termen als bapa en suta wijst niet altijd op het bestaan van bloedverwantschap; op grond van den context is dit echter wel waarschijnlijk te achten.

102) Zie hierboven onder 6.

103) Editie, p. 20 sqq. — Hoewel het heel goed mogelijk is, dat ook de Pararaton-schrijver zich deze voorstelling van het verloop van den strijd heeft gevormd, is dat uit den tekst niet op te maken. [Parar., 23, 30, deelt mede, dat satĕka ning utusan saking Tatar amĕrĕp ing Daha („men na de aankomst

van de uit Tatar gezondenen Daha beoorloogde"); in de volgende woorden wordt de situatie op het slagveld geteekend, maar niet vermeld, waar de strijd plaats vond. Krom (Gesch., p. 352, begin v. d. tweede alinea) gaat dus m.i. te ver, wanneer hij de Pararaton laat zeggen, dat de gealliëerden tegen Daha optrokken; de even verder gekozen uitdrukking „(J.-K.) doet een uitval naar het Noorden" dient eveneens gecorrigeerd te worden. Ook het Rāden Wijaya agĕlis mañjing ing jĕro kaḍaton ing Daha van Parar., 24, 1-2, geeft voldoende vrijheid tot andere interpretatie; het laat zich met de lezing van de Kidung Harṣa-Wijaya zeer goed in overeenstemming brengen. Brandes' vertaling (ed. p. 90—91) is te recht zeer neutraal gehouden. — Het spreekt vanzelf, dat ik deze opmerking alleen maak, omdat zij van eenig belang kan zijn voor onze waardeering der verschillende historische tradities en voor het leeren kennen van haar onderlinge verhouding; voor het vaststellen der feiten is zij van minder belang.

104) Krom, Gesch., p. 357.

105) Editie, p. 21. Uit de Chineesche berichten (Krom, Gesch., p. 354) blijkt, dat de lezing van de Rangga Lawe juist, doch onvolledig is, daar zij niet vermeldt, dat de Chineezen eerst langs de kust naar de monden der groote rivieren trokken en pas vandaar per schip en langs de rivier het binnenland in.

106) Parar., p. 123.

107) Krom, Gesch., p. 359; vgl. p. 261.

108) De Pararaton vertelt n.l., dat de Tatar's na Wijaya's verraderlijken overval naar Canggu vluchtten (24, 28).

109) Ten onrechte meent Krom (Gesch., p. 359, tweede al., reg. 4—5) dus, dat de Pararaton zelf van interneering spreekt; vgl. Pararaton, 2de editie, p. 92 en 123.

110) Nāgarakṛtāgama, zang XLIV, str. 4, reg. 4, en zang XLV, str. 1, reg. 1. De Chineesche berichten melden eveneens, dat Jaya-Katong en zijn zoon gedood zijn (Krom, Gesch., p. 359). Ook in latere Balische kronieken vindt men herhaaldelijk gesproken van Jaya-Katong's dood op het slagveld; zie b.v. de kronieken, aangehaald in „De Middel-Javaansche Historische Traditie", p. 107—108. Kidung Pamañcangah, I, 8, zegt echter weer van çrī Jayanātha (= Jaya-Katong), dat hij „destijds gevangen gezet is" (tonĕn rugan ing Kadiri, çrī Jayanātha, wus pinañjarĕng uni). Al deze berichten zijn met elkaar in hoofdzaak in harmonie te brengen, wanneer men aanneemt, dat de duur van Jaya-Katong's gevangenschap zoo kort geweest is, dat zij, die van zijn gevangenschap spreken, eigenlijk wel van hem hadden kunnen zeggen, dat hij in den strijd omgekomen is.

111) Krom, Gesch., p. 354 sqq.

112) M.-J. Hist. Trad., hoofdstuk II, passim.

113) In dit verband zij er nog op gewezen, dat ook in den Damar-Wulan-roman Rangga Lawe de steunpilaar van het Maja-Pahitsche gezag is en dat hij daar sneuvelt bij de verdediging van Maja-Pahit tegen een aanval van den vorst van Blangbangan.

114) Alle Maja-Pahitsche vorsten zijn in de latere traditie van Midden-Java namelijk Bra-Wijaya's; vgl. Pararaton, ed., p. 203; Djajadiningrat, Critische beschouwing van de Sadjarah Bantĕn, p. 237.

115) M.-J. Hist. Trad., p. 118.

KIDUNG HARṢA-WIJAYA

MIDDEL-JAVAANSCHE HISTORISCHE ROMAN

UITGEGEVEN DOOR C. C. BERG.

ZANG I (*Dĕmung*).

Awighnam astu!

1a. Çuddha ning hyun pinūjing kāwya umunggw ing sāri kamala sthitya jāting [1]) makajīwa ning sang sampun parārtha putus ing kawi angawi rum ning kalangon.

1b. Tuhu n dinyusan de ning rĕrĕb ni ..... dak dhūpârum panghrĕng [2]) ning bhrahmarêng sāri ya stuti marum hrit alon [3]).

2a. Jāti bhaṭṭāra wiçuddha mūrti prabhu ring Yawanusādi wibhuh maharddhika ring rat norâniringi salwa nikang Yawadwīpâbhiṣekanira ratu bhaṭṭāra Narasingha tuhu Hariwangçajânurun.

2b. Lĕwih çobha purīnirêng Singhasantun ri wetan ing Kawi langu lwir Smarabhawanânurun angalih ana sanakirâmisan pinakaāryânulus apĕkik sulakṣaṇa twan Kṛtanagara winuwus [4]).

3a. Ndan sira kryan apatih Rāganātha widyājñânulus lan ken dĕmang Wīrarāja wruh i sajñānakriyāsandhi ndan ken tumĕnggung Wīrakṛtī rūpanyâbĕsus pantĕs jayêng ari katrīṇi anut ājñā sang prabhu.

3b. Wruh sakrama ning mantrī ādi anglus nagarī tan luhya sumiwī brayan dina ri jĕng çrī bhūpati rowangira [5]) nityângulih-ulih sukṛta ning sarat ilanga ning durgati rasa ning Manuçāsana [6]) tinut [7]).

4a. Mwang Kāmandakādi Sārasamuccaya nitya linocita don ing tan ana kewuh punang nagarī çīrṇâjrih tang çatru anut atur bhakti ri jĕng sang prabhu mwang tang sarwaguṇâwungu malih sana [8]) nikang caturāçrami akram tuhu tan anânasar lungguh.

4b. Alandung tang wṛṣṭi wṛddhi sarwawāla [8a]) muwah sarwawīja salwir nikang tinandur samânglung ĕnti sakweh nikang sasab maraṇa murah tang sarwa-tinuku wet ning kasuçīlanira çrī narapati lwir sūryacandrādi çāntajñānanira sudharmânulus.

5a. Muwah rakryan apatih lĕwih derâsung tṛpti ning jagat punang krayawikraya kṛtapradāna nityâinapti kesṭi çreṣṭha ning swāmī pratidina angaturakĕn tadah ing çrī bhūpati sarwasurasa katur.

5b. Ndan ana bhujanggâdi patīrthanira sang aulun jayêng aji sabrahmāṇḍapurāṇa wus ĕnti pan tasik ning sarwawedastuti wruh ing sarwaguṇa papupul ning nayawit sing wyādhi çīrṇa dera paayun.

6a. Apuṣpata sira mpu Çāntasmṛti sākṣāt Wṛhaspati tuhu asih nṛpati mwang rakryan apatih lwir parasparopasarpaṇâtut silih-sumbi donnyânglung harṣa tang nagara mangduh salwir ning juti lyan duṣkara nalawaha [9]) mwang duṣtâwrin [10]) umalwi sādhu.

6b. Nging [11]) raras ning āpti anawung raçmi tan wĕnang kagingsir tuhu pangdan ing Widhi ri hyang Smara Ratih nūkṣma sirêng jagat wibhuh hetunyâmĕwĕhi twas ning unang nityaça tinĕwĕk ing liring amanis dyastun sang siddhawiku ya têwuh denirâmĕgat lulut.

7a. Ndan sampun kalumra(h) ing rat sira çrī bhūpati tuhu yan susandhi sulakṣaṇa makapanguban [12]) ing parâji akalihan lawan çrī pāduka çorī nityaça mahas don [13]) raçmi anglanglang langĕ ning pasir gunung.

7b. Pirang warṣa antajinya lawasirândiri prabhu sampun aputra jalu saking çrī pramiçwarī araryâpĕkik paripūrṇa sĕng [14]) ning wayawanira sākṣāt Smarângutpĕtti tan sipi wah sukha [14a]) sang aulun.

8a. Kalawan çrī pramiçwarī pan kadi anĕmu mahāmṛta sakêng pantara ning Byoma-Çiwa [15]) mijil polahirânĕmu sūnu [16]) bangun Wiṣṇwātmakândarat wet ning çubhamanggalanira nguni nduk wijil tan-wun pracacah ing kalangon prajña wīrâñjayêng pangrus.

8b. Lĕwih pamumūlenira nṛpati sampun kinudang-kudang sinungan anak-çāstrâdi tuhw angrawit pantĕs yan twan Harṣa-Wijaya wus kalumra(h) ing jagat denira asūnu rare apĕkik widyājñânulus parārtha ring kalangon ĕnty harṣa ning sanagantun.

9a. Ndan sang para mantry ādi angaturakĕn sutanipun rangga Lawe smunyâlus pantĕs yan wuruk twan [17]) Ino sira Nambi alĕmbut sasmitanyâgalak amadhu ndan ken Sora tuhw angrĕsy ati atut prakāçêng çatru

9b. Ken Pĕdang lan ken Dangdi kalih pada kakartala pantĕs çūrasārêng ayun ndan malih pun Gajah-Pagon anukhani seṣṭi ning gusti [18]) boño smitanyâluñu ndan sira Lĕmbu-Pĕtĕng sudhīra tan natgatêng kewuh.

10a. Ĕnty harṣanira twan mantrī brayan dina winong ing kasukhan winehan mas pisis dĕmak pupūrṇamān tan sipi donnya samânut sakrama ning among tuhan tan anasar laku denyâsih bhakti umiring kahyun ing twan mantrī abuburu amĕng-amĕng kalaku.

10b. Ndatan warṇanĕn sukha [19]) ning wong sanagantun nityaça mahas anglanglang langĕ ning pasir gunung ināpting [20]) gurit pralapita

lan kidung kalih kang winimba suçīlanira sang katong jaya widyā sandhi mwang sukṛta ning nagara tuhu alama yan winuwus.

11a. Bhaya wus panitah ning Widhi purih ing dadi wwang [21]) yan tan tĕguh ing prajā mangkana çrī narapati wus prāpti samayanira mulih maring suraloka yāwat mṛtyu maawanan wyādhi orĕm sira sang prabhu.

11b. Tatan ana oṣadhi wĕnang yan amarasana [22]) wruh yan kaprāṇāntikanira ya tâjar sira [23]) ring çrī pramiçwarī duh masku rari den [24]) līlā kāptintânon irisun pan meh prāpta ikirika pralayanisun.

12a. Niyata wus mari sĕng ning swaçarīra panumāna [25]) ning hantu lah sira yayi aken angundangi para dwija lan sira mpu Çāntasmṛti anakira [26]) kaki Harṣa-Wijaya lan yayi Kṛtanagara mwang ken apatih [27]) lan para mantry aglis marĕkêrisun.

12b. Mangkana ujarira çrī nṛpati ndan çrī pramiçwarī mar syuh twasira [28]) angrungu andika sang katong angling saha wāspâsru lah tolihĕn anakirâpan rare kawlas-hyun lingira çrī narapati sampun sirânangis tuhan pan wus pangdan ing Widhy atuduh.

13a. Pan tuhu tan wĕnang kinas titah krama ning tumuwuh urip kadi kilat nora wwang luput ing pati ayo masku tṛṣṇêng tuwuh [29]) wyakti tan siddhêng kāpti yan gung tṛṣṇā kawawa ring aweci ilang çuddha ning kayun.

13b. Duh tan tulakĕn kalih yayi yāwat aurip yan pĕjah līlā ning manah çuddha pinĕhta maskw ari den tumulus sihtâsatya laki malar siddha ning kahyun tan lyan sira rowangkwa musir acintyânung dinunung.

14a. Nahan wuwus çrī bhūpati çrī pramiçwary anuhu dadi amūrṇani pĕtĕng ing ati sawacanâlon samengkono [29a]) rarêku lah undang den aglis sira mpu brahmarāja muwah nanak mantrī yayi ārya lan ken apatih lan pun dĕmung kalih lan ken tumĕnggung [30]).

14b. Kang inutus malayw aglis tan warṇêng ĕnu ndan sang sinengan samâglis lumaris prāpting dalĕm purī kagyat miyat ing sang prabhu de ning warṇa awĕnĕs acum lwir kawuwan [31]) jīwa ndan sira rāden mantrī mar syuh twasirândulu [32]) tan kawaçângling kaslĕk de ning luh.

15a. Ingayuh de çrī narapati mwang sirêbunira lah merenea tuhan aja pati larânangis wĕkasirânon irisun iki prāpti antakanisun tuhan duh arare kawlas-sih sirâtmajīwanisun.

15b. Lah ta pamanirêki yayi āryâkunĕn bapa idĕpĕn isun tuhan ndan sang liningan syuh twasirângapi [33]) dadi añjrit anangis lagi amĕkul sukunira çrī bhūpati sambatirânyuh twas ing angrungu.

16a. Sira pramiçwarī ĕnti wĕlasira lali angĕmbĕng tang luh angel

derâmĕgat sihirê twan Ino ndan lingira çrī narendra lah yayi ārya den tulus wlasirêrisun anakirêki akuněn sūnu pan rare tuhu sira sumilih angadĕg ratu.

16b. Lawan tanda adhimantrī samadaya sira aniwīa ring yayi Kṛtanagari malih den awĕlas sirêng anakisun [34]) epuh twas ning mantrī angrungu mwang raāden āryâsahur tangis samâwot santun ĕmpu brahmarāja matur ing sira sang aulun.

17a. Bhaya wus karasa ring twas yan tĕkan ing antaka laranira sang aulun angling çrī narapati duh singgih yan sampun wirasa sakweh ning rasa çuddha mangke tĕkan ing pati mpu Çāntasmṛti muwah umatur.

17b. Duh yan wus mangkana pinĕh [35]) ning çuddha ning ati rampungakĕn salwir ing lulut yan gung tṛṣṇā nṛpati tan siddhi anĕmu kamokṣan siddha ning prayoga ginung ring taya sasmṛti çūnyācintyânūkṣma tan kawastu.

18a. Mwang sira raāden mantrī sampun tuhan denirânangis masku apan nṛpati lagi anusmaraṇa pati siddha ning laku mĕnĕng twan Ino mangkyângrungu sojar sang dwijendra ndan ucapĕn nṛpati sampun sirâgĕlar yoga pinuh sandhi niṣkala tanu.

18b. Luměyĕp tang akṣi wus niçcaya sira kumisapu ng tangan sang rwa bhineda tri walik uwus sinamaya ring jñānanira māyā çuddha nirakṣara ginung ring nirbāṇa çūnya tinut līna nṛpati tuhu lwir pajyut [36]) dinĕmwan asmu jĕngĕr sang para sādhu.

19a. Umwang gumuruh punang tangis ing wong sanagara sākṣāt kauwan jīwa [37]) ri līna çrī narapati lĕnglĕng twan mantrī kaguṇgan [38]) de ning lara amarwata kadehanira sama anangis tan wruh [39]) ri rehanipun.

19b. Sĕdĕng ghūrṇita punang tangis ing wong angampuhan çrī pramiçwarī amuwus duh anakisun [40]) kaki tuhw alit sira masisun [41]) tinilar ing çrī narendra lwir antiga ning pakṣī tad'-âsih tuhu kasy'-asih masku.

20a. Tinilar ing yayah bibi umunggw ing waneh kawlas-asih masku isun mangkwâmit umiring nṛpati karia jīwātmanisun mogha tari(h) [42]) amanggih luhung twan Harṣa-Wijayâsahur [43]) tangis wāspanirâsru padâwĕlas punang wong de ning rare uwuh-uwuh.

20b. Ndatan warṇaněn tangis ing sanagara çrī pramiçwarī sampun aken angambil pattrĕmira [44]) sang katong sampun aglis kaatur tumuly amit ri jĕngira mpu brahmarāja mojar wastu lĕwih pinanggih phala ning strī patibrata tuhw asthiti bela ring kakung.

21a. Nahan ujarira sang ṛṣi çrī pramiçwarī sampun atur bhakti

ring sang mokta saha wacanâris tingali bhakti ning manĕhtâri umiring aji sungsungĕn isun yan prāptî madhya ning ambara tan wr' ing ĕnu.

21b. Sumaput megha amĕm riris sahâdulur kilat tan wĕnang yan linakwan taṭitnya amilĕt wĕtis gĕrĕh nikângaruhi lumaris yan angindracāpa lĕyĕnya angrĕsy ati ya ta pintangku n çrĕddhântânuntun.

22a. Nahan sambatirânyuhi twas ning angrungu sampun ĕnti rampung derâmĕgati tṛṣṇânirêng bhūmi salwir ing kacakṣu ndatan ketung anging [45]) niṣkala ginung krama ning patibratânut pathya [46]) ring swāmî sampun sirâmuṣṭi khaḍga derândĕmi rudhirânĕmbur.

22b. Aniba çrî pramiçwarî umwang gumuruh punang tangis bangun karungw ing [47]) langit awor prabhāwâris lumra(h) ing digantara tang kĕtug atri saha kilat lawan kuwung-kuwung jaladharângĕmu riris rawiprabhânisih prabhāwa ning sang siddhâmanggih ayu.

23a. Syuh rĕmpuh nāla ning twan mantrî alarânangis asru sambatsambatirânyuh twas lĕnglĕng kasĕkan ing lara kapati tinulung dera rakryan apatih kadehanira samâlarânangis tan-sah amĕkul suku.

23b. Raāden ārya gipih saha wāspa duh kaki sampun derâlalis tuhan lah tolihĕn isun malih gumanti sihira sang alalis ngadamakĕn sira lah tânglilira kaki wāspanirâniram sang kahantu.

24a. Ndan raāden mantrî wus mātrânglilir angusap wāspâris luru ning warṇâmratimā mas tatur tuhw amĕkiki mojar sira mpu Çāntasmṛti [48]) mārdawa aduh potrakanisun [49]) lah sampun pati lara tuhan pan sira mben i makapanguban [50]) ing jagat kawastu.

24b Lawan tang parâdhimantrî kaki ārya sampun sirânggung wuyung krama ning dadi sukha duhkha linakon urip tan kasthityakĕna mangko den aglis paayun laywan çrî narendra lawan çrî pramiçwarî sang [51]) liningan malih samânuhu sarwi angusapi luh.

25a. Wus marĕm punang tangis sang mokṣa wus binrĕsihan sampun pūrṇa çinocan ingaturan tadah çuci saparikrama ning ratu lĕwih ndan sang para mantrya makādi rāden mantrî samânĕkar (r)i laywan sang prabhu.

25b. Ndatan warṇanĕn wus bhinasmi ingañut maring samudra dhinarmêng Kagĕnĕngan ndan ucapĕn malih gumanti sira rāden ārya sumilih angadĕg ratu sampunira bhiniṣeka siwînĕn ing sanagantun.

26a. Pirang tahun lamanira andiri ndan twan Harṣa-Wijaya wahwa rumājaṣūnu çayâmĕkiki lindi ning driyârawat-rawat kung kadi tumesa madhu ndy ana rājaputra sumama ring warṇanira lwir hyang Smarângindarat antyanta sihira sang prabhu.

26b. Winong sakaāptinira twan mantrî wus sinung kamĕgĕtan

ring kakṣatriyan angrawit rinĕnggêng [52]) sarwasāri lwir Smarālayânurun lan kadehanira sama pinrĕnah unggwanipun [53]) nityaçâkasukhan rinowang adrawiṇa ramya ning nagara winangun.

27a. Ndan sampun kalumra(h) ing rat sira rāden mantrī tuhu yan putrâdi wicakṣaṇa prajña tamêng [64a]) kalangon salwir ning aṣṭakoçala gamĕlan tan ana luput dera sang lwir Smarângutpĕtti nityângrāgani ng akung.

27b Susah hyun ing pawestrī bhrānti angajap-ajap lulut ndatan sinanmata awasānâtĕmah gurit rinekhā ring pudak arum rasanya anyuh ati atur mĕkar ing sāri mrik tan sih ing bhrahmarâtĕmah ruru.

28a. Nirdon kayunnyâtibhrānti ngajap tawang wet ning tan kataman kung ya ta lungânis [54]) musir [55]) gunung amrih akinkin malar ing pañjanma n saraçmi lan sirâbagus [56]) lyan tan tṛṣṇêng jīwa lunga [57]) alabĕh pasir lyan tumibêng jro ning parang kĕdung tan anolih yay' êndung.

28b. Tangeh yan wuwusĕn reh ing sanagara wyakti tan sisip wuwus sang siddhakawi krama ning andadi wong norânâmūrṇânulus tinut de ning sukha duhkha mangkana çrī narendra çaya wiwal ing kāpti saturirâpatih ndatan tinut denira sang aulun.

29a. Asalah lungguh rakryan patih dadi ramâdhyakṣa gumanti ranggânĕngah dady apatih mangku bhūmi pinūji saaturipun [58]) atyanta sih çrī narendra asmu ewa sang mantrī wṛddha ri rehira sang aulun.

29b. Ndan ken tumĕnggung Wīrakṛtī wus mangkyâsalah lungguh dadi mantrī angabhayan [59]) ndan ken dĕmung malih asalah linggih dady adhipati ring Madhura-Wetan çaya tan tṛpti [60]) reh ing nagarī arawat-rawat kewuh.

30a. Ndan sira mpu Çāntasmṛti [61]) wr' ing gaṇita y [62]) alâyu ning jagat yan tan awet ing pandirinira sang katong wyakti anut ghorakrama ya ta lunga [63]) sirâmangun tāpâwanawāsa ngkânêng Meruparwati atyanta çubha ning patāpanirâçrī rinĕnggêng santun.

30b. Ndan tan warṇanĕn lawasirêng āçrama ucapĕn sang aulun sampun aputrī kalih saking çrī pramiçwarī pada listw-ayu anīrṇa rum ning pasir gunung hyang ning basanta kacatur ndatan patanding salwa nikang Yawidwīpa atyanta sukha sang aulun.

31a. Rehira aputry ādi kalih yaya Ratih kĕmbar sang atuhânakçāstranira [64]) dewī Puspawatī sang ari atĕngran Puṣparaçmi kalih tamêng [64a]) kalangun yaya Saraswatī salwir ing guṇa tan ana luput.

31b. Wus sinungan kaka-kaka samânak ing mantrī sampun sinung

kamĕgĕtan ring salu kilyan angrawit pan lagi pinacang-pacang kalih ring rāden [65]) mantrī ndan lingira çrī bhūpati asĕng smita ring çrī nṛpawadhū.

32a. Eman tuhu yayi çorī anakira [66]) kayâdudus sawĕgung [67]) depun enggal agung tur çayâmĕwĕhi raçmi sĕdĕng pinakramakĕn kalih kaarĕpisun [68]) amiwāhakĕna lan kaki Harṣa-Wijaya yan wus apanggih sira kang sumilih angadĕg ratu.

32b. Mañjinga ring antapurîsun yayi mantuk maring kaāryan āpty ambhagawāni mesĕm çrī nṛpawadhon asmu ewa sumahur aduh kaka aji yan kahyunira kayêku pan atur sāri angatag madhukarânêng wiwara lwir sinwam ngayuh lung ing gadung.

33a. Manawa sira kaki Harṣa-Wijayâpilih kahyun pan ala-ala tuhu rūpanyânakirêki [69]) kakâji kaarĕpisun [70]) upamā ring jaladhara sirângantyakĕna ri pangrik ning cātakânibakĕn [71]) truh.

33b. Asĕmu guyu çrī bhūpati sumahur aris aduh niṣkāraṇa puniku masa mangkana yayi anakira [72]) kaki Wijaya yadyan mangkanaa tuhu tan kalap anakira [72]) kalih sun tan padrĕwya kahyun.

34a. Yan makapapaṇḍo [73]) malih nunggwa pindwa ya ta sukhaanisun didinâisun anut ājñā sang madi [74]) hyang mulih ring surabhawana çrī pramiçwarī anuhun [75]) ndatan kawuwusa denira angucap-ucap wus malah wĕngi samâturu ndatan warṇanĕnisun [76]).

34b. Ring eñjang adan tinangkil çrī narendrâhyas awastra pik alus ginātrêng [77]) rukmi asabuk babayabon açrī anungkĕlang khaḍga alandeyan maṇik bañu rinajasa ing mas pinatik ing nayana murub agĕgĕlang kaṇa kalih tulak lan kĕmit-tuwuh [78]).

35a. Akalpika bot Tan-Jawa roro salaya sumunu akarambalangân kumram apadaka [79]) çaçī minirah ādi arjânting-anting açrī [80]) bang wilis anguwah karṇa asumping tangguli kĕtur jinĕbad arum.

35b. Asipat bot Pangajaran amĕwĕhi manis ning driya tuhw açrī dinulu ndan wus prāpta ring yawi tinangkil sira ring [81]) pangastryan pĕpĕk para kṣatriya lawan tandâdhimantrī ken patih Nĕngah arĕp ing lungguh.

36a. Sĕk supĕnuh kweh ning mantrī anangkil wus tĕkêng yawi ning pangastryan wong sinĕlir lan wong jayasāri bhayangkara lan singhajaya sama rĕp tan ana umung tangkilan sang nātha angling çrī narapati ring rakryan apatih Nĕngah mangke patih kaarĕpisun [82]).

36b. Sira nanak mantrī pinakramakĕna kalawan nini Galuh kalih pan wus agung yan siddhâpanggih didine angadĕg ratu ken apatih anĕmbah matur singgih pukulun andika çrī narapati atut kinen angundanga sirânak pāduka pukulun.

37a. Wus kinen pangalasan alit mangkyânuruhi kunĕng twan Harṣa-Wijaya eñjang wus pinarĕk de ning kaka-kakânêng wijil pingkalih ĕb ning sarpapuṣpâmayung anĕhĕn sāri asidĕha ring ken Gajah-Pagun.

37b. Sumĕlang sarwy anolih ring punang Rāgânurida lingira aris lwir atruh madhu kilang amanis ena pādapa ning sarpasāri pun Rāgânurida mĕndĕk lagy awot sāri atur pādapa ri sang abagus.

38a. Sinrat ing nakha angrawit ndan esi kidung anglung raçmi rasanya anyuh ati tur winehakĕn ing ken rangga lah ta wācanĕn [83]) iku ken ranggâwot sĕkar sarwâmācâris swaranya amanis kadi amungumungu rāgi kaduk rum-rum awor raras ing kidung.

38b. Sama sukhângapi sakadehanira wet ning rasanyâluñu mesĕm ken Nambi angling sahâwot sinom bhayângawi [84]) sang pangeran tuhu wicakṣanânulus wah sāra çṛnggāra kaduk manis angrāgani kung tap ning bhāṣā tuhw aruru pan dwiṣṭanya angrambut [85]).

39a. Paran paměnanga ning kawirāja [86]) angawi anging ta kumbang punika eman tan angamung [87]) raçmi ning sāri pun Gajah-Pagon angling masa mangkana apan sumanasa iki kang wilis lan pĕtak lagi pusuh.

39b. Kumbang punikânganti prāpta ning sadāgati tan hyun wawangyan sarāga yan tan mĕkar ing sāri mrik mesĕm sang kadi Manobhawa tur anĕndal tulis sarwy [88]) añjumput sĕdah ing cĕlor kuning sumĕlang asmu mangu.

40a. Kañcit pangalasan prāpti mĕndĕk ing ayun awot sāri aturnyâris marĕka singgih ājñā sang katong [89]) ndan sira sang abagus asĕng smitânĕhĕr tumurun ring ĕndi andikanira [90]) bapa tinangkil sampun oyânêng pangastryan pakanira aglis pukulun.

40b. Tumulya ahyas rāden mantrī wastranira randi atumpal bakung ingĕmas ādi asabuk babayabon [91]) kinulalatêng mas drawa akris alandeyan [92]) pangrus rinajasêng mas [93]) kumram jinajawing [94]) mirah dinalimârĕmpuh [95]) agĕgĕlang kaṇa kĕmit-tuwuh [96]).

41a. Kalih tulak lan adu manis sinalagêng mirah lagy atĕtĕbus pĕtak sināri mas tuhw amanis akalpika bang wilis kumram roro salaya anĕputi [97]) ros ning jariji angrawit anrang kucup ing bakung.

41b. Anguwah karṇâsumping mangli saron jinĕbad arum sinawung ing maṇḍalika [98]) asuwĕng pĕlik mas ādi anayana mirah kalih lawan wedūrya tap ning remâmĕkiki sinĕrat ing nakhâmuwuhi bagus.

42a. Asipat alit amanis ñĕñĕr ing dulu lwir atela madhu gĕsĕng ning laty abangkit anyuh ati waja cumaraṇâmangun lulut sahâburat mrik arum jayêng katong minas ajur wyakti putrâdi piturun [99]) ing Manobhawa sararasirâmangun [100]) lulut.

42b. Nĕhĕr lumaris anangkil sopacāra paṭāraṇa ring ayun lawan ardhani lagi tinut de ning jong kuning kadehanirândulur sopacāra sapayung para mantry anom ring pungkur ndan pun rangga Wĕnang amawa pawwahan [101]) mas tatur minirah māyā murub.

43a. Akampuh puru kawi asabuk limar wilis krisnya alandeyan danta inukir parang angrawit apinggĕl kaṇa ingadu manis asumpang mangli gadung saha pattra jinĕbadan rūpane amenak akung.

43b. Kalawan sira Nambi amawa cāmara kumram ginātrêng [102]) hema drawa pantĕs awastra parigi asabuk taluki dadu krisnyâlandeyan taring apinggĕl kĕmitan mangkin amanis asumpang cina dadu.

44a. Pun Gajah-Pagon amawa tadah toya awastra pasir gunung asabuk paṭawalârja pinarawos [103]) akris alandeyan danta jinajawin [104]) mirah murub asumpang bakung pantĕs wĕruh anukhani tuhan boño dene agawe guyu biṣa amor ing smu.

44b. Lawan pun Sora amawa kandaga mas kumram pinatik de ning nawaratnâdi awastra sagĕcijo arja ingĕmas [105]) ajur sabuke paṭawala wungu krisnya alandeyan garu sinaroja ing mas jajawin mirah māyā asumpang labdhawara gunung.

45a. Sira Pĕdang lumakw ing uri awastra randi alus arja atumpal bakung pinattra ing mas ādi asabuk gringsing Kṛṣṇāyaṇa asisigen rukmi krisirâlandeyan maṇik inukir pangrus rinĕnggêng tatur.

45b. Agĕgĕlang [106]) apus pupak kalih lawan kĕmit-tuwuh [107]) asĕkar cina dadu ndan malih sira Dangdi lagi asasaman kampuh rangdi atumpal putih cinitra de ning mas ādi kumram sabukira gringsing kawung.

46a. Akris alandeyan gading inukir tajung [108]) apinggĕl kaṇa samâsĕkar mangli sira Lĕmbu-Pĕtĕng tan kari awastra wungu sinurat ing hema drawa asabuk limar pĕtak krisnya alandeyan çyāma pinatik ing çoçoca pantĕs asumpang cina dadu.

46b. Cĕngĕng punang aningali sakamārga amūji-mūji rara wulañjar ulangun cittane [109]) tan manuṣa ih bhaya hyang Asmara ingiring de ning warāpsara aminḍa ring rat saking Smarālaya anurun anângling anagu-nagu duh eman sang abagus.

47a. Tan amung [110]) raras ing jinĕm mrik sawaneh anâmuwus paran gane twasisun yan winong ing saraçmi sumangi-sangi [111]) sadenirângreha tan pamiwal ing hyun rowange angucap duh nini liwat kahyunirêku.

47b. Pan atur lung ing jangghā āpti angayuh çītaraçrum tĕwas anglih ih angur ni [112]) rangga Lawe iki pantĕs yan prathamâing

rum-rum amonga ring karasikan sawaneh angucap dudu ari iku kaarĕpisun.

48a. Kang aran pun Nambi smitanyâramping tuhu yan galak amadhu amung ing salulut sawany' ângling alon pun Sora kahyunisun kaya tan owaha ring sapum anukhani hyun anângucap Gajah-Pagon iku kaarĕpisun pan wayuh tan atulak ing wadhū.

48b. Pantĕs [113]) smitanyâñĕlori panungsung [114]) guyu tan apilih kahyun yan rowang ing sapum kayâmiro-mingtigani sumyok kang guyu aduh nini pranesa tuhu denirâmuwus tan warṇan ling ning anininga! ndan sang lwir Atanu meh sampun prāpti sirêng manguntur.

49a. Kapapag sirâpatih wṛddha lan Wīrakṛtī asmu smita ĕnty harṣanipun tumingal ing twan mantrī kandĕg smu miring kawulanyâris mĕndĕk ing wuri sirâpatih abibisik punapa yayi denirândulu.

49b. Ring sira rāden mantrī kayêki bhaya hyang Atanu tur denirênggal agung kayâdudus sawĕngi [115]) moghâglis sira sumilih iki malih angadĕg ratu ken Wīrakṛtī anahuri ih dumadak kayêku.

50a. Ndan sira raāden mantrī wĕruh ing smita angling asmu guyu kulepun singgih sira uwa kandĕg eriki sang sinapâsmu guyu sarwy amĕpĕs [116]) angga anganti pakanira mayan [117]) rĕke [118]) anangkil lah ta lumarisa uwa sirâpatih wṛddha umatur.

50b. Sira pangeran rimihin kawulândulur [119]) wus lumaris sira raāden mantrī prāpting pangastryan kang wong miring mingsĕr anglurung ndan sang nāthâmapag ing dulu saha wacanânrang juruh merenea tuhan parĕka lan isun sang sinapa anĕmbah tumungkul.

51a. Ingaturan paṭāraṇa sampun sirâlinggih [120]) sandingira çrī narendra ĕnty harṣa ning aningali warṇanira çaya sumilah lĕwih denirênggal agung tuhu pawak ning madhu-pasir akarang karpūrârum.

51b. Eman tan amawa dyah lĕwih sawawa ing kula makapanguban [121]) ing sarājya tan warṇanĕn ling ing amūji angling çrī narapati saha smitâris duh kaki emanira tan sinipi kady anupĕna isun.

52a. Mihat ing warṇanirêki tuhw ari [122]) lwir hyang Çiwātmakânurun lah mangko den tulus derâmadangi citta ning ramanta masku phala ning amanggih kasuputranira pangeran arinirêki kalih sun wiwāhakĕn ing sira didine mangkyângadĕg ratu.

52b. Ingsun āpty ambhagawāni asalah lungguh idĕpĕn tuhan ujaringsun iki sang liningan suwe tan pangling asĕmw [123]) erang tumungkul ndan ling çrī narendra lah ki apatih angapa denta angrasani polahira kaki pan wus agung sĕdĕng angadĕg ratu.

53a. Umatur rakryan patih Nĕngah sahâwot sāri atut sājñā çrī narendrâpan sira raāden mantrī wus wruh ing wālawidyāguṇādi

mwang kṛtajñānânulus prāgiwā susandhi wruh gaṇita nikang ala ayu.

53b. Tuhw atut juměněnga malih anglilirana sang wus amor ing dewatā anging [124]) ta pukulun depun kawruhi pamumūle nṛpati de ning wong sajagat wontĕn kasub yan çrī narapating Malayw aputrī ayu.

54a. Aněnggeh kakalih sira sang panuha [125]) aran Dara-Pĕtak lwir Suprabhā anurun sang anom malih aranira twan Dara-Jingga ya ta lwir Tilottamā ujar ing awĕwĕrttā yan tan anâmadani sawanitêng [126]) Malayu tuhw atur hyang ring jaladhi madhu.

54b. Mangke linurug den aglis masa ta ipun mĕne tan anungkul angaturakĕn putrī ri jĕng sang katong makamahādewyanira sirânak prameçwara den gĕnĕp roro sowang tur olih ing añjaya çatru kalumra(h) ing para parārthanirêng jagat wibhuh.

55a. Sumahur çrī bhūpati atut saujarira iku mangke kaarĕpingsun angangkatakĕn iki kang wong sinĕlir bhayangkara lan wong jayasāri singhajaya [127]) ndatan kari wong rajasânglurug ing Malayu.

55b. Yan siddha denyâjurit yan wus prāpta putring Malayu isun pisan kramakĕna lawan (n)anak mantrī didine bhiṣeka prabhu lah angapâpatih tuha [128]) muwah ki Wīrakṛtī rasanana mangke ujarisun.

56a. Dadya matur [129]) aris sirâpatih wṛddha yan mangkana pukulun kahyun nṛpati [130]) kṣamākĕnâtur patik aji lwir pajyut anuluhi rawi sĕdĕng sumunu apan pun Jaya-Katong wus malih angadĕg ratu ring nagarêng Dahâpan ring (ng)uni mūlane çatru.

56b. Mangke sampun lami tan anâniwī ri jĕng çrī bhūpati manawi adrĕwe kahyun angāla-thāni apan wwang-atuhanipun [131]) prabhu Dangdang-Gĕndis linurug uni dera sang katong sang wus amor ing dewa marmanipun [132]) mokṣawa punika mangke depun ketung.

57a. Umĕněng çrī bhūpati lagi rumasa ing citta rakryan patih Nĕngah matur sampun sangçaya çrī narapati lan ki Jaya-Katwang duk çrī Dangdang-Gĕndis hantu tinawan [133]) lagy alit ginawe pangalasan pukulun.

57b. Wus agung kinon malih [133a]) angadĕg ratu ring Daha wet ning wlas çrī dewatā mangke yan adrĕwe kāpti pakṣa amapulihakĕna [134]) patik aji pramukha amagut pun ajing Mĕmĕnang [135]) pan picundang mūla ipun.

58a. Sukha sira çrī nṛpati [136]) angapi sature ken patih ndan sakweh ing sang mantrī prasama tan pangling rumasa-rasêng citta tuhw ewuh tĕmah ing nagara lingira çrī narendra ring sang mantrī Jaran-Waha mwang ārya Siddhi pañji Amarājaya kang inutus.

58b. Kĕbo-Bungalan makādi Kĕbwânabrang makasenāpatya ning

bala sinĕlir kita mamangkata ĕmbeñjing punang inutus sama awot sāri umatur sājñā prameçwara sama wineh mas pisis lañcingan kalambi lan dadar-dadar tĕkĕ balanipun.

59a. Wus awan lĕbar çrī bhūpati sarwi anganti sang lwir hyang Makaradhwaja lah marêng ibunirĕki lumaris sang lwir Atanu pun Rāgânurida andulur ndan çrī pramiçwarī [137]) woyêng maṇḍapacaraṇâlungguh.

59b. Asiñjang gringsing ringgit kinulalatêng mas drawa kampuhira randi turuh ingĕmasan tuhw ādi aeñjer mirir boño kumram cinitra ing rukmi amanggala sūtra wilis pangarih tigang prāṇa sumunu.

60a. Akĕmĕr akĕndit ingadu manis sinalaga ing mirah sahâpadandan [138]) angrawit bot Tan-Jawi apinggĕl kaṇa gigilapan kalih lawan jāga-çatru apanumbuk mirah ali-ali mamanisan asuwĕng mantĕn çyāma sinangun [139]) ing kāñcana marum.

60b. Pinatik ing nayanâdi asumping campaka jinĕbad arum sĕsrĕbĕng [140]) smu mlĕtuk çrīnātha [141]) tumurut wilis patah tinajugan ketaki manis ning dulu winahwan sĕpuh kram ning laty anrang manggistârĕmpuh [142]) waja cumaraṇâmangun rāgi solah ing akung.

61a. Çrī matur asiñjang mañjĕti rakta ingĕmas ajur awastra sanĕbab kumram cinitra ing rukmi aeñjer sūtra gagadungan amanggala randi alus akĕmĕr akĕndit bang wilis pinggĕl kaṇâpus lulut.

61b. Ali-ali amanisan suwĕng pahul ingĕmas sinaroja ing mirah anguwah karṇa asumping tangguli jinĕbadan mrik mar rema tinrānggaṇêng mĕnur çrīnāthâtuturut [143]) jĕnar sĕsrĕbĕng mātrâsmu mlĕtuk.

62a. Ndan sira raāden dewī sampun ahyas kalih sama listw-ayu lwir puṣpitânurun saking sĕnĕ nikang çaçī ri māsêng Kārttika mawan rum ning pādapa ning angçoka asĕhĕn santun prāptânūkṣmêng sang arum arjâpaparĕmpwan sama asiñjang gringsing kawung.

62b. Awastra pik mirir atumpal randi amanggala wilis akĕmĕr akĕndit dangu açoca bang ijo apinggĕl kĕmit-tuwuh [144]) kalih lawan nāthabrata tinalĕmpĕk ing mirah akalpika bang wilis angrangga rum ning jarijy alurus anrang kucup ing bakung.

63a. Atĕtĕbus pĕtak angrawit asuwĕng mrakata rinajasa ingĕmas [145]) minirah māyā tuhw ādi anguwah karṇâsumpang wārṣikī wilis rinaras twas pinattra ing mas ādi siniram ing er-gulwâmrik [145a]) arum.

63b. Tumurut çrīnāthâsmu [146]) wilis mātrâsĕsrĕbĕng mlĕtuk rema anda-andâpañjang tinrang ing mālati samâcĕcĕnggĕg [147]) wirāgângrawit [148]) angani ati asipat alit amĕwĕhi manis ning driyâmangun lulut.

64a. Gĕsĕng ing lati abangkit lwir atruh madhu wajânrīdanta kram ning gisi-gisi tang rājasa angepon rwan ing imbâlurwa tuhw epuh anon siratmayâlungid wahu winahwan tuha [149]) kalih suputrī çīrṇa rum ning sakamatan tan polih aminḍêng sang arum.

64b. Rarasirânêng langĕ ning asanâmayung lan turângganā munggw ing çṛngga ning gunung karpūra mar [150]) mrik ingol ing jangghā saptāngkura lan maṇḍalika [151]) angayuh samâsĕhĕn sĕkar asamīpa walahar madhu tinrang ing aruṇâlangu wahu tumunggang gunung.

65a. Rinubung ing puṣpaliṭ silir ing sadāgati ruruh ri marĕn ing warṣa gĕrĕhnya mandra airit kinidungan de ning pakṣī [152]) gĕnding lawan cinggaragat wayahirângayoni amanis durung yan pūjā kalub.

65b. Tan-sah kaka-kakanira ken Bayan ken Sanggit pun Pasiran Panguněngan parĕk ing sira twan dewī tuhw açrī pahyasnyâmatuh samâsiñjang cĕpuk kĕmbang awastra jingga mirir aeñjer dadu ginātrêng tatur.

66a. Samâsuwĕng layang wilis asumping gadung pinatik ing mĕnur samâlunggw' ing batur ndan çrī nṛpawadhon angling ring sirânakira lah ta agaměla masku mangkyâgugurua nini kalawan yayi matur isun onĕng mangkyângrungu sang liningan smu guyu.

66b. Tumuli kinen angambil punang [153]) bangbang wus samânambut pupuh [154]) aris umuni açrī angarangin atetelâtap mĕlĕcut Dangdang-Gĕndis sawit alangu akakāngsen carang santun aĕndĕk salah ilu cacāmarane ganggong ĕnty harṣa ning wong angrungu.

67a. Kañcit prāpta çrī narapati tan-sah anganti sang kadi hyang Manobhawâsmu kagyat raāden dewī anolih asalah pupuh tumungkul angling sang aulun saha sĕng smitâris kulepun sira asalah pupuh.

67b. Pan kakangirârĕp wruhânĕhĕr sirâlinggih sandingira prameçwarya rāden mantrī asmu wĕdi nṛpati asĕng smitângling aris lah ta merenea aja sirâsmu wĕdi tuhan sapa ta [154a]) ndraweni iku.

68a. Mĕndĕk aněmbah twan mantrī nĕhĕr alungguh ndan çrī nṛpawadhū asĕng smitângling aris duh anakisun kaki kayâdudus sawĕgung [155]) denira enggal agung tur çaya sumilah ndi ameta putrâdi kang kaya sira masku bhaya utpĕtti ning hyang Atanu.

68b. Angling çrī bhūpati duh singgih yayi anging mangke karĕpisun anakirêki kalih makapawongane kaki Harṣa-Wijaya lawan ta isun lumurug maring Malayu nĕnggeh aputra kakalih makamahādewīnira kapiasĕm çrī nṛpawadhū.

69a. Ndan sira sang dyah kalih sami tumungkul asmw erang arĕp lungaa tan tulus pan awĕding nṛpati ndan rāden mantrī syuh rĕmpuh

twasira lagi apupundut mūla ing twan dewī nitya amet chidrâñolong dulu.

69b. Ĕnty harṣanira çrī bhūpati denirâsmu kalulut ndan kang wong jro pura egar padâmūji-mūji cittane dudu yan manuṣa sang hyang Manobhawânurun sama abibisik mogha sihisun aweta kantun.

70a. Paran sukhaan ing ati yan mulata ri patĕmonira sang pangeran iki masa pahe malih langĕ ning surālaya duk papupul ing Ratih Smara tan warṇanĕn wuwus ing wong jro purī ndan lingira çrī narapati saha sĕng smita ring raāden Galuh.

70b. Lah padâgaměla nini mangkyâguguru lan kakangira yan anasar kang tabuh depun winarahan nini çrī nṛpawadhū asmu ewa denirângrungu pan tan katujw ing twas sang dyah kalih mĕnĕng tan asahur asmu-sĕmw erang asĕng tangis nĕhĕr tumungkul.

71a. Smu guyu çrī bhūpati kumbi liwat arinirêku lah ta sira tuhan [156]) mangke agaměla kaki lawan sira yayi matur ken liku angāngseni asahur sĕmbah twan mantrī duh singgih durung tama pukulun.

71b. Anambut pupuh aris çrī mahādewī angucap paran unine denisun pan masa anabuki lan sang apĕkik çrī prameçwarī angling asĕmu guyu sira kewalyânglalayani parĕnga lan ken liku.

72a. Çrī mahādewy anahuri duh singgih mangke manirâguguru ring sang lwir Atanu ken liku angling sauninyântuk ing wong apunggung wus samânambut pupuh muni tang gamĕlan asru aĕndĕk lung ing lulut amamanggĕl salah ilu cacāmaranyâlangu.

72b. Akakāngsen carang sāri angrawit lwir andudut ati harṣa sakweh [157]) ing angrungu ndan çrī nṛpawadhon ĕnti harṣanira kudw ahyun yan anduduta mantu angling çrī narendra ninya sirângaturi suruha ri [158]) kakangira iku gañjaran ing amuruk.

73a. Prāpta punang sĕdah tuhw açrī anĕng nanampan mas sinamiran per-ĕmas rakta sang winidhi kalih tan āpti lagi tumungkul sinrĕng dera nṛpati apuhara [159]) dady atĕmahan tangis tur lungângusapi [160]) luh.

73b. Ingiring ing kaka-kaka mara ing salu kilyan gumuyu çrī narendra [161]) tuhw alâcārane kaki arinirêki mesĕm twan mantrī prāpti tadahira anadah çrī bhūpati akatigan lan çrī nṛpawadhū.

74a. Muni kang rĕdĕp kacchapī para kawya angidungi tĕkap awusan wus lingsir ingalapan aris kadehan sampun dinawuhan ndan lingira sang abagus patik ajy amit pukulun i mbeñjang āpti tumuta mara ing Tuban angatĕrakĕn balânglurug.

74b. Ĕnty harṣanira nṛpati wruh ing jātmikanira sang [162]) abagus

asĕng smitângling aris aduh kaki aja sira lunga [163]) masku pan wus pun apatih tinuduh angunggahakĕn ing jong sang liningan anĕmbah ndan çrī bhūpati lagy anglungsur sabhūṣaṇa kaprabhun.

75a. Wus sinungakĕn ing twan mantrī kalawan kris kaprabhun lah anggenĕn tuhan mĕndĕk anĕmbah twan mantrī ananggapy aris tur sinunga ring pun Rāgânuridânĕhĕr sirâmit mulih nṛpati tan-sah anut ing dulu.

75b. Sama alam-alam mulat punang wong jro purī kadi pangipyan cittanipun kunĕng raāden mantrī adalan maring tĕtĕrusan ring jungut sĕk sāri kadehan amārgêng yawi sok [164]) punang Rāgânuridândulur.

76a. Mandĕg lagy adus ing beji pun Rāgânuridâmawa kris lan wastra ken iñânguswani wus ginandha burat mrik sarwy adan kampuh pantĕs denirânganggo pasungira çrī narendra embuh manis ahyang dinulu tuhw angrāgani ng tumon sasolahirâgawe kung.

76b. Mĕnggĕp lagy alinggih ĕb ning sarpapuṣpa asĕhĕn sāri anunggar remâsmu mangu karasêng ati rarasira rāden Galuh mĕnggah sarwy anolih punang Rāga lah pametana isun rĕko ketaki tumuly aglis wus katur ingaras-aras sarwi lumaku.

77a. Duk prāptîng karang lagy alinggih anêng wijil pisan mĕnggah nĕhĕr sirângidung madhu lalangw angrawit swara amanis lwir atruh gĕndis prāpti tang kadehan ken rangga awot sāri asĕng smitâduh dewa pukulun.

77b. Bhaya kauron singgih mesĕm raāden mantrī ndan ken Nambi asĕmu guyu dudu kauron de ning adrawiṇa sang abagus pun Gajah-Pagon angling manawi anâwwat [165]) ing jĕro purī amiṣyani rāga kung.

78a. Ken Sora angucap singgih ketaki iku makatĕngranipun putra-putra ning bhrānti dinohan de ning bibi donnyâsmu bhrāmita ken Dangdi alon sumahur apan meh Kārttika gĕrĕhnyâris angatag mĕndung nuruni asana ken Pĕdang angling lagi kudu.

78b. Sira Lĕmbu-Pĕtĕng angling makaparan ika yan rinasan balik reh ing bala rasanana mangkat ĕmbeñjing Gajah-Pagon sumahur kayâmĕgati wuwus kapo ra-Lĕmbu pan iku kang rasa lĕwih tuhu anglīlākĕn manah mesĕm sang kadi hyang Atanu.

79a. Sama gumuyu wongira ramyâsĕnggak malah dalu prāpta punang tadah anadah sira twan mantrī kadehan sampun dinawuhan ndatan warṇan panadahira wus samâguling meh [166]) rahina samâdan awungu.

79b. Punang wong sama atiyang kang mangkat maring Malayu

wus adan sañjata sataběh-taběhannyâtri mantry ādi saha jujuluk sapangawin pinandi lumaku saběkěl-běkělan açrī kading surat dinulu.

80a. Apan sira rakryan patih kang atingkah tan warṇanĕn ring ĕnu akweh strī tumutur anut ing laki prāpti ring Tuban lingnya amĕmĕkasi ring lakinipun apakayêng tuhan lyan amalaku tawanan makaweweh ing anakipun sawijil ing Malayu.

80b. Anâlarânangis katṛṣṇān ing priya kang wahw apulang lulut lakine asmu luh sawacanâris aja derânangis masku pan krama ning angdadi kakung apakayêng tuhan tahuran ing dĕmak dadar yan awĕding payuddhan tan-wun kerang-irang ing laku.

81a. Akweh warṇanĕn reh ing angarekĕn ing rabinipun ndan wus munggah ing banawa sira kryan apatih sampun [167]) sira amĕkasmĕkasi ng balândon jurit sawatara salakṣa wong sinĕlir wus anabrang ing lĕngut.

81b. Wus mantuk sirâpatih prāpti ring Singhasāri [168]) brayan dina mangke adrawiṇa sira çrī bhūpati pan tan anângrasa kewuha ning bhūmi marma ning tan tulus denirândiri siniwī prabhu ring Singhasantun.

82a. Tan warṇanĕn çrī bhūpati ndan malih rakryan adhipating Madhura wuwusĕnisun rumasêng ati rehira linungsur dĕmung çayan dadi [169]) sĕkĕl ing twas marmanirânglocita kewuhanira [170]) sang aulun sampun angrungu yan andonakĕn maring Malayu.

82b. Antyanta garjitêng ati amanggih mangke kāla-thāni dady ajar ing anakipun duh masku kaki Wirondaya tuhu tan wruh duhkhita ning ramanirâpan sinurud lungguh de sang nāthêng Singhasāri mangke kaarĕpisun ri kewuhanira sang aulun.

83a. Sira sun kon lunga [171]) anilib mara ing Mĕmĕnang [172]) matur ajāti ring sang nātha rehira nṛpati ring Singhasāri andonakĕn ing bala sinĕlir maring Malayu malar sira ajing Daha adrĕwe kahyun.

83b. Pan tuhu musuhirêng (ng)uni sang nāthêng Singhasantun pun Wirondayâmuwus duh yan mangkana kāptinira bapa ki Pĕtĕng den tolih lawan ki Nambi makādi sira twan mantrī pan tan kĕnâpasah lan sang prabhu.

84a. Aduh anakisun kaki tan wruh ing laku kapo sira masku tan makareh ing dadi anut titah ning Widhi yadyan lumĕbur jro ning pasir agni tan hantu yan tan sinurud [173]) de ning hyang Widhi samangkana sira twan mantrī yan ana wuryan ing sang mokṣêng dangu.

84b. Masa sirâtĕmah pati ĕmben i sun angadĕgakĕn ratu sira twan mantrī punang Wirondayâmisinggih ndan ken adhipaty anurat wus

ingulĕsan jĕnar sampun sinung ing pun Wirondaya iki aturakĕn maring Daha ĕmbeñjang mangkat karĕpisun.

85a. Ring Tĕrung sira munggah kaki añjujur maring Canggu eñjing lumarisa maring nagarêng Kadiri jumujug maring rakryan apatih anglarapakĕna marĕkêng çrī bhūpati den wruh ing laku sirânakingsun.

85b. Nahan ujarirâdhipati [174]) ndatan warṇanĕn dalu ring eñjang wus mangkat punang Wirondayânilib kawulanyâkeh andulur wus munggah ing banawi anabrang lakunya milir tinub ing pawanânujw ing Canggu.

86a. Sore wahu tunggang adri tĕdun ing Canggu pun Wirondayâsĕmu kagyat kang wong Canggu den sĕngguh yan musuh prāpti aglis malayu awarah ing dāçabala [175]) dadi anĕmbang pangarah aglis mara ring lĕbuh samâdan sañjatanipun ken Wirondayâmuwus.

86b. Lah ta jātenana iki manawi tan wruh yan isun ingutus marĕk ing sang prabhu ndan punang dāçabalâglis sambhramêng tamu abhyāgatâdan pasusuguhipun Wirondaya tan warṇanĕn panginĕpipun ring [176]) eñjang sampun awungu tumama ring nagantun.

ZANG II (*Dĕmung*).

1a. Gumanti çrī nṛpatîng Mĕmĕnang [1]) kawuwus wīrya subhāga siniwī asih ing sang para sādhu dharma ginung buddhy asthiti bhiṣekâji Jaya-Katong.

1b. Subhakti dwija ṛṣi çewa sogatâtun samâmarahi çāstrādi çīla ning amukti wibhuh parārtha pĕgat ing aji awan ing siddha tĕkêng don.

2a. Wyakti bheda kāptinira ri sang wus mukṣâji Dangdang-Gĕndis pan wus anut ing tutur kang wong sanagarī rakryan apatih Mundarang widagdha tamêng [18]) laku aririh sulakṣaṇa tuhw anukhani sanagantun.

2b. Dĕmang Wīrasandhi rūpane abĕsus tan natgatêng wiṣṭi ndan muwah ken tumĕnggung aran Mṛgapati [2]) akrĕs ing [3]) buddhi atut titir apakayêng ayun katrīṇi kasumbung yan sampun prawīrâñjayêng çatru.

3a. Antyanta wibhuh ing nagarī sapandirinira sirâji Jaya-Katwang eñjang çrī pāduka çorī atangi atutur swapĕna ring çrī narapati yan abuburu maring ukir [4]) Wilis antyanta langĕnipun.

3b. Dady antuk kidang pĕtak singgih kahyun-hyun rūpanipun kadi rajata ruru wulunyâlĕmbut malit den sungi nini ratna Kesari angling

çrī narendra ayu ajare yayi nging [5]) malih aja denirânutur.

4a. Pan kajar ing aji yayi gīrṇâyunipun yan ipen ala ya tâglis amanggih wiṣṭi lingira pramiçwarī yan mangkana mangke kakâji kaarĕpisun lunga [6]) acangkrama mara ing wukir Wilis nĕnggeh antyantâlangu papupulan ing sarwapuṣpârum.

4b. Pilih tuhu ari olih kidang pĕtak kang kading swapĕna makamĕng-amĕngan de ning anakira kakâji pun ratna Kesara lah yayi sājñānira mangke ingsun mĕtu awawah ing ken apatih tumuly ahyas çrī narendra wastranira bwat Kĕling wungu.

5a. Tuhw alus cinitra ing rukmi asabuk gringsing kawung alalakon Kṛṣṇāyaṇa [7]) asisigen mas kahot açrī anungkĕlang khaḍga alandeyan gading inukir tajung sinarojêng rukmi minirah māyā murub.

5b. Sahâpanamar sūtra wilis pinattra ing mas ajur apadakâsusun [8]) tiga tiningkah Tan-Jawi pinatik ing nayana tuhw ādi agĕgĕlang kaṇa kĕmit-tuwuh [9]) aly-ali bang wilis asumpang tuñjung tutur.

6a. Jinĕbadan mar mrik akarambalangan lagy anting-anting kālacakrâjajawin mirah tuhw arja tinon adhikāra sumunu [10]) tang bhūgaçrī [11]) pantĕs agĕlung Kĕkĕlingan pināçêng mas ādi rinajasa ing mirah wyakti yaya ratw ing tulis solahirâkung.

6b. Asipat Pakudan embĕh manis ing dulu wajânrīdanta laty angatirah abangkit kram nikang [12]) gisi-gisi tumurut dadu lumampah ing yawi dinulur ing papaṇḍo [13]) sama alit-alit ken Pisangan [14]) ugihan [15]) samânandang ĕmban-ĕmban lumakw ing ayun.

7a. Wus prāpting yawi çrī bhūpati alunggw' ing palangka danta tuhw açrī ginĕlaran de ning pramadani salante tinurangga ing mas ring maṇḍapa tuhw alangu pinarĕk ing mantrī [16]) makādi kṣatriya sĕk supĕnuh.

7b. Prasamâdan alinggih anĕmbah ing sira sang prabhu pan mahw asalah lungguh duk datĕng çrī bhūpati sumanding lan sang para dwija ndan rakryan apatih sampun mangkyâdan anangkil awastra pahul rinĕnggêng tatur.

8a. Asabuk gringsing lung ing sih anungkĕlang kris alandeyan garu rinĕnggêng rukmi arjâsumpang tigaron mar mrik jinĕbad arum bĕbrĕngose wilis aluñu jātmika smune aruruh anunggang kudâjamus pinayungan kĕtas kang angiring açrī dinulu.

8b. Ndan ken dĕmung Wīrasandhi ring uri adulur lan ken tumĕnggung padânitihi wājī awastra bot lor akris alandeyan çyāma jinajawin mirah murub sinaroja ing mas asumpang labdhawara gunung tinut ing payung tuhw akung kalih rūpanyâbĕsus.

9a. Kawulanya akeh angiring ndan pun Wirondaya sampun

prāptêng nagarêng Daha anunggang kudâçrī awastra randi atumpal putih kumram ginātrêng [17]) tatur asabuk giringsing udayanâsisigen tuhw alus.

9b. Akris alandeyan danta tiningkah pangawe santun sinalagêng mirah suga asumpang tangguli siniram ing er-gulwârum laty agĕsĕng abangkit kram ning wajânglar ing ali bĕbrĕngose wahw agātrângde kung.

10a. Pinayungan kĕtas wilis sakamārga gumiwang kang andulu padângucap ih sapa gane iki kaya dudu wong ing Mĕmĕnang [18]) rūpane amenak akung asmu kanagaran sawany' ângling duh tuhu iku añar katingalan [19]) kang wruh aris mangke sumahur.

10b. Wruhanira iki wong Madhura-Wetan aran Wirondaya anake sirâdhipati done prāpti nĕnggeh rĕke yan ingutus marĕk ing sira sang aulun tan warṇan ling ing andulu sama amūji tan-dwa ken apatih prāpta kapapag sirêng pasar agung.

11a. Smu kagyat sirâpatih tumingal [20]) ing wong añar rawuh yan angucaping twas ih sapa gane wong iki kaya dudu wong ing Mĕmĕnang [21]) ndan punang Wirondaya tumurun saking wājī kawulanipun [22]) mĕndĕk ing pungkur.

11b. Dady anapa sira kryan patih lingira asmu guyu saking ĕndi sira prāpta añar marêriki solahirâpiṇḍâpadgatâparan [23]) si kāryanira pun Wirondaya mĕndĕk sarwy angling amĕpĕs asmu guyu.

12a. Inggih kawulânĕda sih ki gusti saking Madhura-Wetan don ing prāpti ingutus denira bapâdhipati angaturakĕna surat ring sira sang prabhu yan sang nāthêng Singhasantun andon maring Malayu garjita ken paty' angrungu angucap ing ken dĕmung.

12b. Angapa denira yayi sĕdĕng puniku mangke rinasan ken dĕmang angucap singgih atut aturakĕn ing [24]) sira çrī narendra ndan ken tumĕnggung amuwus sĕdĕng yan linakwan pan olih [25]) kalawan ing çatru ken apaty' angucap lah parĕng aturakĕnêku.

13a. Lah mangke sira kaki marĕk ing çrī naranātha pun Wirondayângucap ki gusti dawĕg lumaris kawulângiring lumampah aris prāpting sĕkar carang wus sama tumurun saking wājī prāpta sirêng manguntur.

13b. Mĕndĕk anĕmbah rakryan patih ken dĕmung ken tumĕnggung sampun samânĕmbah sinung paṭāraṇâlinggih wus pĕpĕk tangkilan sang nātha winatran tiningalan denira çrī bhūpati sakweh ing mantrī anêng manguntur.

14a. Ndan pun Wirondaya dadi kachattrêng dulu angling sang aulun ring rakryan patih sapa iku kang anêng uri añar kadulu ken

apatih anĕmbah matur singgih wong Madhurânake pun adhipati kinen amarĕk ing sang aulun Wirondayâranipun.

14b. Paran ta gatine prāpti pun Wirondaya matur awot santun singgih patik bhrā kinen dera bapâdhipati ing Madhura-Wetan marĕk ing çrī narendra angaturakĕn citra lingira çrī bhūpati manguri lah tanggapana ken mangury ananggapi sampun.

15a. Winĕdar walunnya taluki jĕnar sumar mrik winăca swaranyâlĕp arum rasa ning surat lagi sinangṣipta denirâdhipati pāduka bhaṭṭārânĕngguh [26]) ahyun abuburu maring tĕgal lama pukulun.

15b. Mangke antuk kāladeçâpan tan bontĕn bhayanipun tan bontĕn macan mwang ula banteng tanpa ĕri wontĕn macanipun guguh wyakti sirâpatih tuha macan guguh nahan ling ing tulis asmu guyu [27]) sang prabhu.

16a. Ndan lingira aris kaya apa tingkah ing sang andiri anêng nagarê Singhasāri pun Wirondaya aris anĕmbah matur sangçaya tan tṛpti pukulun sapangadĕgira sirâji Kṛtanagarâpan ken apatih wṛddha tan tinut mangke saturipun.

16b. Sakweh sang parâdhimantrī wṛddha sama tan pinisinggih pan sampun asalah lungguh mantry anom mangkyânggantyani tinurut saturipun anging mangke wus suwung dinonakĕn ring Malayu wong bĕcik-bĕcik sok raāden mantrī punang kantun antyantânom pukulun.

17a. Muwah sakadehanira sama wāla tan wr' ing kewuh don ikang surat katur i jĕng çrī narapati umĕnĕng sira çrī narendra lagya rumasêng citta tan pakāraṇa de ning andon yuddha maring Singhasantun [28]).

17b. Wĕkasan angling aris tan kacipta mangke denisun kaya sarasa ning surat pan wus bratamami tan pandihini buddhy angkāra ring wong ambĕk jāti lah angapa denirêki apatih angrasany ujarisun.

18a. Rakryan apatih [29]) matur awot sāri aduh dewa bhaya tan wruh pāduka çrī nṛpati yan çrī dewatā nguni donira mokṣawa de ning wong Singhasĕkar nĕnggeh pawījane wong Pangkur yan ky Angrok nāmanipun sutane ni Ndok ring dangu dumady [30]) angadĕg ratu.

18b. Ya tâbhiṣeka çrī Rājasa singgih mūlane pun aji Kṛtanagara iki mayan [31]) adwâtur patik aji lah tinañan pukulun ri mpu brahmarāja tumuli çrī narendra amalaku jinātin ri rehira çrī dewatā sang [32]) para dwijâjāti matur.

19a. Yan tuhu sature ken patih sira çrī dewatā çīrṇa sabalanira de sang nāthêng Singhasāri lwir wukir sinamběr ing gĕlap antyanta kawlas-sih sira rama çrī nṛpati tĕkan ing wandhu-wandhawa syuh rug.

19b. Mangkyâtut yan kadi nṛpati amet kira-kira pamalĕsanirêng

çatru andadi yan gunga rikôpakṣamānirêng [33]) ripu byakta çirṇa ning nagara yogya wanguněn aji dharma ning kṣatriya çūrêng ayun.

20a. Gĕlarĕn tang caturupāyasandhi sāma dāna mwang bheda tĕkêng daṇḍa yan sampun anut ri sojar ing aji apan çrī [34]) narendra yogyânugra-wigraha [35]) bheda yan kaya bhujangganirêki tan dadi gumawayakĕna daṇḍâgĕng kopakṣamān bwat kawikun.

20b. Donnyâdudwan reh ing dharma ning kṣatriya lawan dharma kawikun ya ta çrī narapati tan angdani nayopāyanirêng çatru apituwi [36]) hyang Çacīprabhu nityaça anut pañcānṛtanirêng ari pan pun ajing Singhasĕkar çatru kaliliranirêku.

21a. Rumasêng ati çrī bhūpati sojarira para mpu maĕli kang krodha sameru malad ing ati sĕng-sĕng [37]) ning akṣi lwir mĕtu agni abang wadana kayârarahup gĕtih bhrukuṭinira [38]) kumĕrut arĕngu.

21b. Tan dady amuwus wet ning gĕng ing krodhanira sumaput lagi piněm ing twas wruh yan tan ana kĕnoh ing ghuragada [39]) moha [40]) n tinut dadi angilangakĕn tutur dady atĕmah līlā nṛpati wĕtu ning wacanâlus.

22a. Iṣṭanisun iki kadi norâna ratu anĕmu [41]) wirang kaya çarīranisun pan tan sama lan wong sākṣāt kalĕbw ing rorawa satata kaguyu-guyu de ning tan sakaya pira lara ning mati lungândon [42]) mara ring Singhasantun ĕmben i karĕpisun [43]).

22b. Sira kryan apatih matur awot sĕkar singgih atut pukulun sājñā nṛpati karĕp patik aji pāduka bhaṭṭāra kantuna lawan sang para dwija patik aji mangkata lan sang para mantry ādi makādi raāden ārya [44]) sampun sangçaya sang aulun.

23a. Sumahur çrī bhūpati lah iya ujarira iku lah ta yayi ārya sira mangkata ĕmben i ingiring de ning para mantry ādi den wruh ing wiṣṭi pan sira lan ken apatih makasenāpatya ning anglurug.

23b. Raāden āryânĕmbah kalih lan ken apatih mwang sakweh ing mantrī sama egar angrĕngw ājñā sang katong (ng)uni pan iṣṭanipun apakaya ing payuddhan donnya samâsanggup sahur pakṣī atoh jīwa ring ayun.

24a. Nirdon panugraha çrī narapati dĕmak lan pupūrṇamān [45]) yan tan tawura [46]) ring jurit sukhângĕmasi pati pinĕk ing çatru makatawuran [47]) ring tuhan ĕnty harṣa çrī narendrângrungu sanggup ing mantrī ndan sira kryan patih muwah matur ing sira sang aulun.

24b. Mangke kahyun patik aji ri pĕh ning Kāmandaka punang tinut amrih kasiliban ing [48]) çatru de ning angdani sūkṣma pañcānṛta kang adalan lor pukulun sakîng Wĕwĕdon anuju maring Mĕmĕling sira raāden sirikan kalawan rāden mantrī alu.

25a. Pun kanuruhan [49]) ndatan kari kalawan ken rangga tinut ing mantrī araraman kweh ing bala thānī rinĕnggêng tatabuhan den atri kweh ning tĕngran mwang tunggul saha surak awanti-wanti piniṇḍa sañjatâgung.

25b. Raāden ārya patik aji ken dĕmung ken tumĕnggung sama adalan kidul saking Lawon lumaris anuju ring Siddhabhawana tan amwat tatabuhan lawan tunggul den kady amĕmĕngi anusup ing alas gung.

26a. Lingira çrī narapati ih atut iku lah yayi ārya dĕmung Wīrasandhi ken tumĕnggung samy angrasani angapa denira sang liningan anĕmbah prasama anuhu rāden āryângling patik ajya tĕmbyâgugurw [50]) ing raṇa lan pun aji ring Singhasantun.

26b. Pan [51]) liwat kapengin patik prameçwarâmalar mĕne wruhânugĕl tĕnggĕk ing ratu durçīlabuddhi yan tan mangkana patik ajya tan marĕk ing sang aulun sukhângĕmasana hantu makatawur [52]) ing pupuh ndan ken tumĕnggung asahur aglis wuwusnyâgangsul [53]).

27a. Ĕmbesuk patik aji pramukha ning yuddha pukulun bhāge yan pun patih Nĕngah kapapag ing jurit rowang ing atandinga kawanin nĕnggeh yan kaduk langguk tur khaṭungkabuddhi [54]) alpa langghya ri jĕng sang aulun.

27b. Ken dĕmung Wīrasandhi angling lan rāden sirikan kalih raāden mantry alu patik bhaṭṭārâtanding kawanin lan mantring Singhasāri ngamuki purī anawan sang rājaputrī sakweh ing rāja-peni kaatur.

28a. Ĕnty harṣanira nṛpati angrungu sanggup ing mantry ādi lingirâris karĕpisun mangke den padângarahi sakweh ikang [55]) bala ĕmbeñjing den pada kumpula maring nagara padâtiyang sañjatanipun winehâdrawiṇa pinigajihanêng manguntur.

28b. Asahur sĕmbah sang parâdhimantrī ndan lingira sang aulun lah ki apatih sirângupakāranêng tami punang Wirondaya sungana ĕmas artha ken apatih anĕmbah lĕbar tinangkil sang aulun mwang sang para dwija para mantrī wus sama mantuk.

29a. Ndan çrī pāduka çorī oya ring witânâraras (s)asamīpa wukir-ukiran wus ahyas angrawit asiñjang gringsing sumaguṇa wastranira randi turuh cinitra ing rukmi aeñjer cawuta çyāma alus.

29b. Amanggala taluki putih minas drawa kumram pangarih tigang prāṇa sahâpadandan [56]) tuhw açrī kĕmĕr-kĕnditira adu manis jina-jawing mirah apinggĕl apus-ingapusan kalih lawan jāga-çatru.

30a. Akalpika binang wilis asuwĕng pahul minas ādi pinatik ing nayanângrawit anguwah karṇâsumping sumanasâpĕtak siniram ing

er-gulwârum sĕsrĕbĕngira sumĕmu çrīnātha [57]) wilis patah arja tinajugan mĕnur açrī lan cindagârum.

30b. Embĕh ñĕñĕr ikang liring sinipatan waja dumalima lati tumurut dadu tuhu supatnī ndan malih çrī matur wus ahyas angrawit asiñjang limur awastra sanĕbad alus kumram ingĕmas ajur aeñjer tĕpus mangun kung amanggala sūtrâlus.

31a. Agĕgĕlang kaṇa inukir kalih lan kĕmit-tuwuh [58]) ali-ali mamanisan akĕmĕr akĕndit asumping jalaprang pinattrayuddha jinĕbad mrik arum asuwĕng mantĕn minas ādi anayana sumunu.

31b. Wontĕn sira raāden dewī [58a]) sandingira çrī matur sampun ahyas tuhw arum asiñjang gringsing ringgit sinujing hema drawa kumram awastra sūtra jinggâtumpal bakung cinitra ing rukmi tiningkah pasir gunung.

32a. Anguwah karṇa asumping mas ādi awarṇa sumanasa winor lan jayanti siniram ing er-gulo mar mrik cĕcĕnggagira [59]) sāri jāti [60]) lawan dosa [61]) remânda-andâpañjang atub lwir jaladâmĕm jawuh çrīnātha [62]) wilis tumurut sĕsrĕbĕng asmu mlĕtuk.

32b. Amatĕh alis angrawit angani [63]) lulut erang cātakânglayang anūkṣmêng mĕndung asipat alit amanis padu ning dulu yayâtetela madhu juruh wajânglar ing kumbang gisi-gisi angrājasa laty anirang manggistârĕmpuh [64]) kadi atruh-truh madhu.

33a. Aeñjer sūtra wilis kinulalatêng [65]) mas drawâmanggala boño kumram nirukty akĕmĕr akĕndit Tan-Jawi rinajasêng mirah pinggĕlira apus lulut kalih tulak ingadu manis kalpika wedūryârum.

33b. Roro salaya binang wilis tuhw anĕpuhi lurus ning karânrawarṣâtĕtĕbus [66]) tridhātu sināri rukmi arja asuwĕng danti sinaroja ing mas pinattra sumaguṇâjajawin mirah māyā sumunu.

34a. Ndi ana suputrī ādi amyati rum-rum śang anak-çāstra twan ratna Kesari lwir hyang-hyang ning Ratih ṣodrawa çarkarā juruh karpūrādri anūkṣma [67]) anurun tinut ing māsa kacatur [68]) miṇḍa ri sang arum lwir mukṣa-mukṣa dinulu anīrṇa sakalangun.

34b. Antyantêmbĕh raçmi denirâkatigan lan çrī pāduka matur lagy apasang catur ḳañcit prāpta çrī bhūpati tĕka alungguh sandingira [69]) çrī nṛpawadhū asĕng smitângucap kapan yayi wiṣaya catur sapa iki mĕnang isun milw harṣa andudulu.

35a. Smu guyu çrī pāduka çorī anakira kang iku anglawan yayi matur mahwa pun [70]) marêriki harṣa umiringêng wukir Wilis marmane prāpti sumahur [71]) çrī narapati asungkan isun maraêng gunung.

35b. Mahw angrungu ujar ing mantrī mwang sang para dwija yan

çrī rāja dewatā mokṣa nguni de pun aji ring Singhasāri yan prapitā ning pun Kṛtanagara ki Angrok nāmanya ring nĕnggeh [72]) mūla-wījane wong Pangkur.

36a. Mangko ki Kṛtanagari liwat denipun nĕnggy' âmimirang angadekĕn ngong ratu hīna kaya nir kawanin mangke kaarĕpisun amapulihkĕna sukhângĕmasy antaka ĕmben i kang bala mangkat punang apatih lan yayi ārya ādi ning anglurug.

36b. Kewalyêngsun kari lan sang para dwijâpan tan sinung lunga [73]) dene pun apatih lah ta sira yayi ĕmbeñjing acadanga dadar-dadar ing bala mangkat sun wehana mas artha anganakĕn mahotsawa çrī pramiç-wary angucap saandikanira pukulun.

37a. Yadyastun angĕntyakĕn malih sesi ning purī mĕtu maka-sukhaanisun sĕdĕng dera kakâji andona maring Singhasĕkar sukhâ-ngĕmasy antaka sapadya kerang-erang aurip awet kaguyu-guyu.

37b. Raāden dewī angling aris lwir atruh madhu juruh yan tan siddha pukulun de ning parâdhimantrīnira bapâtut yan sinamadi malar sihan ing hyang anugrahêng kawlas-sih umalwi siddha añjaya çatru.

38a. Asmu guyu çrī nṛpati duh nini atut ujarira iku wyakti putry ādi ayw anulus tĕkêng jro hṛdi tur ingusap-usap angganira rāden Galuh nĕhĕr sinung sĕpah aduh nini ātmajīwâtur tan ing rat cittangkw anĕmu putrī lwir Raty' anurun.

38b. Wus prāpta tadahirâçrī akatigan anadah sang aulun muni rĕdĕp kacchapī para kawi men-men atĕkap angidung tan warṇan panadahira wus ingalapan punang pañjak sami añarik çrī pramiçwarī andandany [74]) artha kāñcana malah dalu.

39a. Tan kawasitêng rātrī eñjing mangke wus prāpti tang balâbĕ-bĕlĕk supĕnuh ndan sira kryan apatih mwang sakweh ning sang parâdhimantrī kṣatriya mĕtw ing lĕbuh sabĕkĕl-bĕkĕlan tumuly açaçraman ing manguntur.

39b. Umwang gumuruh surak atri kĕndang gong muny ambarung ndatan paparungwan awor lan glĕdĕg ing bĕdil lwir bubula punang wasundhari de ning kweh ning balâpapalayun mangkya silih-tindih midĕr anêng manguntur.

40a. Wyatara dawuh tri araryan prasamâdan amangan anginum pĕpĕk ing manguntur sang para mantrī kang bala anêng sĕkar carang sĕsĕk tĕkêng pasar agung ndatan paligaran lwir guntur tang sĕkul ulam saking jro purī saha drawiṇa brĕm arak lyan miñu.

40b. Wīrya panadahirâtri punang surak awanti-wanti tan pĕgat kweh ning lalawuh lumintu larihnyâganti tang mantry açaçraman

amĕtwakĕn solahipun yan tĕkêng payuddhan malah lingsir aluwaran sama tinut ing bala mantuk maring pakuwwanipun.

41a. Ndan sang para mantry amirwani mangke adrawiṇa umwang saha tabĕ-tabĕhan sakuwu-kuww atri alap-alapan gumuruh wus samâmiduduk jujuluk sakweh ing sang para mantry ādi ndatan kawarṇêng dalu.

41b. Eñjang sama wus atiyang kang bala mangkat anglurug kweh ning sañjata pĕnuh tabĕh-tabĕhannyâtri mṛdangga bherī çangkha amlingi awor swara ning sāmajângrĕgung lan panghrik ning wājī sĕsĕk ing lĕbuh agung.

42a. Ndan sira çrī narapati wus eñjing tinangkil ing bale bang sampun ahyas angrangsuk sabhūṣaṇanirêng (ng)uni pĕpĕk punang para mantry ādi mwang para kṣatriya wontĕn sang dwija çewa ṛṣi sugati pan sama añjaya-jaya siddhaa ning sang lungânglurug [75]).

42b. Tinīrthan sang para mantrī ndan sang nātha mangkyâdadar-dadar lañcingan kalambi gagampang dadap tĕwĕk kĕris samâmit sampun ndan sira tumĕnggung ring ayun anunggang turangga jamus pinalanan kumram warṇanyâñjrihi mulat pinayungan sahâjujuluk.

43a. Sumrĕg balanyâkweh tumindih ken dĕmung anêng pungkur munggw ing wājī rakta bhinūṣaṇan mas angrawit jujuluke anêng ayun pinayungan kĕtas çyāma gumrĕh balanyângiring rakryan apatih ring untatipun.

43b. Anitihi kudâpĕtak [76]) kumram bhinūṣaṇêng tatur kading surat dinulu rūpanyâkung raspati pantĕs yan galak amadhu sapangawin pinanding ayun pinajĕngan kĕtas angrawit sĕsĕk balanyândulur.

44a. Raāden āryânêng uri umunggw ing matĕngga tuhw açrī tinut de ning jong kuning sajujulukira pinandi kweh ning para kṣatriya mantrī punang andulur lumary angidul wontĕn salakṣa kweh ning bala muwah kang angalor lumaku raāden mantrī alu.

44b. Kalih lan twan sirikan pun kanuruhan kalawan ken rangga sama munggw ing wājī kweh ning bala thānī angiring tatan paligaran satatabuhan gumuruh satĕngran dhwaja mwang tunggul kadi andhakāra tinĕpi-tĕping kilat padāti lwir gĕrĕh gumuruh.

45a. Samâsru lakunya lumaris piniṇḍa sañjatâgung wus lĕpas saking nagara ndan çrī narapati nityaçângiṣṭi amrih siddha ning balândon jurit brayan ayogasamādhi sihan ing hyang satata kang [77]) ginung.

45b. Tan warṇanĕn çrī narapati ndan punang balânglurug pitung dina ring ĕnu wana tĕgal kairing wus prāpti ri Jurang Angçoka jajahan ing Singhasantun çīrṇa punang thānī anângilya sawaneh anungkul.

46a. Sore mangke prāpti anêng Kali-Turan [78]) sampun samâkukuwu

tan kawarṇêng dalu ucapĕn malih çrī naranāthêng Singhasĕkar eñjang çrī nṛpatiwadhū atutur swapĕna kaka aji angipi isun çīrṇa tang nagara kagunturan jaladhi ngalun.

46b. Sakeh ing wong sanagarī wiçīrṇa hantu karwaban ing samudrânging [79]) punang kantun çāçwatâurip nanak mantrī Harṣa-Wijaya umusir çṛngga ning Meruparwati tan-sah kadehanira angiring [80]) çīghra pratiṣṭhêng çikara Meru nini Galuh dinudut.

47a. Katungkulan Yawanusādi çrī narendra sumahur alâyu kajaripun nging [81]) iṣṭanisun [82]) yayi prāyaçcittâglis winangun marma ning twas tan sipi ring mantrya lungândon [83]) jurit manawy amanggih kewĕh ing laku.

47b. Mangke sun yayi mijil awawah ing pun patih angundang sang para dwija tumuly ahyas çrī nṛpati wastranira kĕtas ungu arjâsabuk taluki dadu anungkĕlang kĕris alandeyan kusyaraga [84]) marum.

48a. Anguwah karṇa tuhw açrī asumping sumanasa wilis siniram ing er-gulwârum akalpika roro sisih ndatan pagĕgĕlang asipat Pakudan embuh ñĕñĕr ing dulu waja mahw agātra randi pan wuryan ing asusur lati abangkit gĕsĕng umurub [85]).

48b. Duk prāpting yawi tinangkil ing pangastryan pĕpĕk sang mantrī kṣatriya mwang rakryan apatih mantrī wṛddha tan kari angling çrī narendra kayângapa wĕrttānipun kang balândon yuddha ken apatih anĕmbah matur mahu patik ajy angrungu wontĕn majaya rawuh.

49a. Nĕnggeh wus labdhagati anungkul sang nāthêng Malayu done mbontĕn prāpta anganting sang rājaputrī asĕng smita çrī naranātha ken apatih wṛddha matur wontĕn utusannyâdhipating Madhura wahu rawuh.

49b. Yan sang nāthêng Kadiri prāpti angāla-thāny anglurug lingira sang aulun apahido sun iki ndi mapa yan ati mangkanâpan wus aprītya lan isun rakryan apatih angucap bhāge yan prāpta pukulun.

50a. Nĕda patik aji mĕne amaguta palibhayêng Daha duk kapan yan wani yan tan bontĕn prāpti ĕmben i yan sampun rawuh kang balândon saking Malayu patik ajy amit anglurug [86]) maring Kadiri nĕnggeh aputrī ayu ndatan patanding lwir Raty' anurun.

50b. Makaçrī-kiraṇanira twan mantrī den gĕnĕp pisan pukulun reh ing prabhu wibhuh smu ewa sang para mantrī wṛddha angrungu sanggupe pun patih Nĕngah smu pragalbha [87]) langguk tan-dwa ana ta wong prāpti saka lor apapalaywan karingĕtnyâdrawayan mĕtu.

51a. Jumujug maring pangastryan tĕkânĕmbah ing sang prabhu asmu kagĕman matur den age çrī bhūpati punang Mĕmĕling wus

kawus linurug de ning wong Daha ramyâprang bala aji kweh mati pan kakehan ing çatru.

51b. Akweh tinawan sajalw-istrī çeṣanipun malayu musir wana pringga durga ri çṛngga [88]) ning wukir lyan tang umusir nagantun kagyat sira çrī narendra mwang sang parâdhimantrī akon anĕmbanga tĕtĕg agung.

52a. Geger kang wong sanagarī umĕtw ing lĕbuh agarawalan adan sañjatâtrĕwu sawaneh angling paran marma nikang geger agung kang wruh linge amuwus tan wruh bhaya sira rug tang nagara iki linurah de ning wong Daha punang Mĕmĕling sampun kawus.

52b. Paran ta tĕmah ing nagara iki masa urung dadi awu pan wong sinĕlir wus lungândon [89]) jurit anging mangke karĕpingsun lungângili sawany' âmuwus duh aja gege apan [90]) durung līna sang nātha mwang rāden mantrī malar mĕnanga kang wong padânuhu.

53a. Ndan sira çrī bhūpati mangkyâsmu epuh katrĕsan de ning wong sĕlir wus suwung kañcit raāden mantrī prāpta saha bala gumyuk kadi parwata sāri atur jaladhi angalih kagiri-giri alĕp dinulu.

53b. Tuhw akung anunggangi wājī rakta bhinūṣaṇan ĕmas pinatik ing çoçoca amuwuhi rawit awastra randi ginātrêng rukmi tiningkah loloran ginanggong amalisir asabuk gringsing sumaguṇâlus.

54a. Asisigen rukmi akris alandeyan kusyaraga [91]) sumunu sinaroja ing rukmi ajajawin mirah māyā agung-agung apinggĕl kanakâpus lulut kalih lawan kĕmit-tuwuh [92]) apanumbuk mirah lagy atĕtĕbus pĕtak ali-ali bang wilis murub.

54b. Roro salaya nīla munggw ing tuding angrĕngga lurus ning jarijy anarawṛṣṭi [93]) asumpang sumanasa wilis pinattra ingĕmas tinĕtĕs sumaguṇârum rinaras twas siniram ing er-gulo mar mrik anting-anting [94]) nīla kumbang [95]) lan mirah sugâkram sumunu.

55a. Gagampangira sūtra wilis boño de ning mas ajur asipat Pakudan embĕh ñĕñĕr ikang liring waja mahw atungtung jamus laty abangkit tumurut dadu lwir atruh-truh gĕndis gisi-gisy anrang puṣpa ning andul.

55b. Tinut de ning jong kuning wyakti lwir hyang Wiṣṇw andarat samêgar punang andulur duk prāpting arĕp sang katong nĕhĕr tumurun saking wājī lumampah aris mĕndĕk anĕmbah tumuli ingaturan paṭāraṇâlungguh.

56a. Lingira çrī narapati duh kaki musuhira mangke rawuh saking Kadiri sampun kawus punang Mĕmĕling akeh balanirângĕmasi lyan tang malayu atawan tatu raāden mantrī anĕmbah matur patik ajy amit pukulun mangkyâmagutêng ayun.

56b. Umatur rakryan apatih sampun pukulun raāden mantrī mangkat anĕda patik aji atandinga kawanin lan pun Jaya-Katwang yadyapin embuha sampun sangçaya pāduka çrī bhūpati patik bhrâmagut sana ning çatru angāla-thāni prachidrêng laku [96]).

57a. Sumahur çrī bhūpati lah aja sira mangkata mĕne parĕnga lan isun lan mantrī wṛddha iki yan kaki wus kapĕsan ing jurit tumuli amit anĕmbah sira twan mantrī sakweh ing mantrī anom andulur.

57b. Mwang kadehanira tan kari sumrĕg sabalanipun samâwayah tumambirang samâpĕkik-pĕkik watange kumram rinĕnggêng rukmi awyatara rong ewu kang dĕmon lan bĕdil suligi sama lumakw ing ayun.

58a. Wong amagĕr sāri gumĕrĕh ing uri awyatara kalih atus pĕdangnya ingunus kumĕdap-dap lwir taṭit parise tinanggalan rukmi saha bubungkul rawise bang pĕtak ariwĕg kanan keri sĕsĕk angalor ing mārga tuhu lwir Weçrawaṇânglurug.

58b. Wus lĕpas lakunirâglis ndan sang nātha rumasêng ati rehira rāden mantrī wyakti sira lagy anom durung tama [97]) ing payuddhan pilih karahatana angling çrī naranātha ring rakryan apatih Nĕngah sira tumutura ring nanak mantrī maras twasisun.

59a. Sirâdhyakṣa umatur aris kasĕpen sang aulun yan pun patih kinen lunga [98]) manawâna malih chidra ning ari angāla-thāni sapa amaguta tan aidĕp nṛpati [99]) ken patih mangkat sabalanipun [100]).

59b. Ndan kaucapa [101]) malih sañjatêng Daha saka kidul wus asĕnĕtan ing alas ana dūta prāpti umatur ing raāden ārya sĕdĕng linakwan pukulun pan wus olih kāladeça tuhu tan wruh punang çatru.

60a. Sĕpi tang nagarī sakweh ing sañjata wus angalor lumaku anging [102]) çrī narapati punang kari lan sira ken apatih wṛddha egar ken apaty' angrungu tan-dwâgĕlis mĕtu saking alas ing Lawon anuju ring Siddhabhawana tan nahângāwārêng ĕnu.

60b. Çighra lakunyâglis prāpting Singhasĕkar saha surak gumuruh kang wong pada tan wruh yan musuh prāpti kagyat tan wr' ing rehanipun padâgarawalan malayu anângĕmban suta putu lyan anginĕb lawang anângungsi pangastryan ajrih anon çatru lwir guntur.

61a. Kagyat sakweh ing tanda mantrī tan asārâgyâmagut [103]) pan kakehan ing çatru angudani jamparing suligi mwang bĕdil asimban kondur wong ing Singhasantun umusir nṛpati smu kagyat anon çatru supĕnuh.

61b. Syuh epuh tan wr' ing gati kumĕtĕr wet ning katrĕsan lagy akon anginĕba lawang ing carangcang aglis sirâdhyakṣa lan ken

Wīrakṛtī kalih aněmbah matur punapa don ing çrī bhūpati asmu maras pukulun.

62a. Yan kaya nṛpati tan dadya gingsir ing kasinghawikraman [104]) mangke olihan ing atāpasâpětak wanguněn krama ning kṣatriyakula çūrasārêng ayun tan kewran yan rinĕbut ing ari iniṣṭi anut reh ing dharmayuddha hantu asilunglung kasādhun.

62b. Apan sampun panitah ing hyang Prameccha [105]) alâyu ning ulah tan simpang pinanggih krama ning andadi wong urip tan kasthityakĕna yan çrī narendra tan mĕtu tan wurung tinunwan punang nagara iki pĕjah ri jro ning pangastryan tan-wun Yamaloka tinĕmu.

63a. Ilang wĕdinira nṛpati mangkyângrungu pitutururâpatih wṛddha sumilih [106]) krodha ning ati maĕli kasinghawikraman mwang sang para mantrī padâhyun maty amĕtoni [107]) umusir kaçūradharmêng ahyun.

63b. Ndan wong Daha lumindih saha surak umwang gumuruh kapan ko mĕtwâpagut [108]) mayan [109]) tus ning prajurit den aglis atandinga kawanin yan ko awĕdi angaturakĕn kabhaktin sang putrī kalih makapanungkul [110]).

64a. Yan tan mangka ngong tunoni tang nagaramu wong Singhasĕkar mangkyâsurak atri adan amĕtoni tumuli apagut ramyâprang swara ning bĕdil kumutug lan gandi asimban awor lawan suligi tulup lan watang tumandang asru saha surak gumĕntus.

64b. Mangsĕ [111]) punang tanda mantrī Singhasĕkar tuhu yan prawīra prathama ing jurit tan-dwa kondur wong ing Kadiri akeh pĕjah atumpuk mangsĕ [111]) rakryan tumĕnggung lan ken dĕmang sabalane kalih sumrĕg ing ayun anglĕpasi astra lwir udan kang sañjata pĕnuh.

65a. Ramyârukĕt tang jurit krĕbĕt ing dadap asimban pan tan pagati punang watang gāṇḍewa suligi mwang bĕdil tulup ndatan pangani pan arurĕk aridu silih-pĕdang mwang silih-kĕris pada tan arĕp kondur.

65b. Tanpa wilangan kweh ing mati ndan ken rangga aněmpuh kalih lan ken kanuruhan sama angĕmasi de ning sang mantrī ing Mĕmĕnang [112]) çeṣa ning mati malayu sotan ing akidik tumuli tinut tĕkêng manguntur.

66a. Runtik çrī bhūpati de ning balâjrih tumuly amĕtoni parĕng rakryan apatih wṛddha lawan ken Wīrakṛtī mangsĕh saha bala prasama amrang angiwung kady angun-angun çīrṇa syuh mati sing kaparag gĕmpung pinarawaça kondur ajrih sinrĕng ingamuk.

66b. Anging [113]) mantrī ādi manggĕh tan wrin-wrin çūrasārêng

kawīran ramyâprang sily'-okih tanpa wilangan kweh ing mati sira tumĕnggung Wīrakṛtī mangsĕ tan asru ken Wīrasandhi amagut samâsikĕp[114]) dadap suwyângadu kawīran tuhu çūradharma winangun.

67a. Wruh sira dĕmung Wīrasandhi ry harṣanira tumĕnggung yan tan anggâmĕjahana sinuduk trus jajanyânuli tiba atĕkĕn rangin rudhirane anĕmbur atutur awan ing kapatin Hariloka dinunung.

67b. Katingalan denirâpatih wṛddha mangsĕ tan asru pan çūnyaratha ginung sahâçabda lah yayi antosĕn mangke irisun patih Mundarang amapag wus wruh hyune ken patih wṛddhâglis sinuduk jajane trus.

68a. Tan simpang denira mungsi ring acintyaçūnya tinut ing larut ing bala ajrih yaya[115]) tan panolih nṛpati tumandang ing harṣa kadbhuta amrang angiwung rĕbah sing kaparag lwir Kālāntakângindarat añjrihakĕn tumingal[116]) raāden āryâglis amagut.

68b. Samâsikĕp rangin angling çrī narendra tur anudingi iya ngko bhayâaran ārya ring Kadiri tandangmu liwat tan pracura tan anggĕgwani dharmânut ing kaculibrata pembuh malih tĕkêng ratumu masa ngong ulapa rāden ārya mesĕm sumahur.

69a. Tuhu ujarirêki[117])don ingde[117a])pañcānṛta jāti ning çatru kaliliran apan[118]) tan mandyâweci tumuly aprang asrang silih-tangkis wruh padâmet chidra asuwe silih-ukih nṛpaty aglis ambabad anuduk.

69b. Rāden ārya luput inungsi tangkisirâmĕlĕcut[119]) çighrâmalĕs anuduk trus jaja çrī bhūpati rudhiranira sumĕmbur tumuly aniba[120]) ring lĕmah rame kang surak atri tinut ing prabhāwa gĕntĕrnyâsru.

70a. Matrang riris alit tinut ing anila tejâwor kuwung-kuwung tĕngranira sang mati çūrêng palugon sakweh ing kantun çīrṇâlayu tan wr' ing ungsi[121]) mangkyâbyuran pating samburat ndan sira kryan apatih matur ing raāden ārya yan anâdi ning musuh kantun.

70b. Twan Harṣa-Wijaya kari pun patih samâbĕcik balanipun ken dĕmung angling singgih den samângragah wiṣṭi asowarêng bala aja agyâñjajarah ken tumĕnggung angucap atut lah padâcadanga mĕne yan prāpti aja kondur kang wong pada anuhu.

71a. Ndan sampun sama atiyang prayatna angragah kewuh ndan pun patih Nĕngah wahu prāpting Sawah-Miring dadyan tângrungu[122]) swara ning bĕdil mwang surak atri asmu kagyat mangkyânolih anon ing kukus mlĕk ing nagantun.

71b. Marma ning twas tan sipi rehira çrī bhūpati kantun tumuly aglis awangsul sabalanyâpapalayon prāpting tĕpi[123]) ning nagara dady ana ta wong katĕmu matur asmu gipih wus ĕnti kang nagara pukulun.

72a. Sira çrī bhūpati lan pun patih tuha ken Wīrakṛtī sampun

samângĕmasi sang winarah ĕnti brahmâtyanira angrungu bang ning [124]) akṣi kady [125]) alalatu pāwaka dumilah wadana lwir (r)arahup rah tur lumampah asru lwir lisus aglis prāptîng manguntur.

72b. Çīghrângamuk ken apatih sabalanipun tan panolih ramyâprang amrih-pinrih asimban tang gandi suligi ndatan paparungwan swara ning bĕdil kumutug aor lawan surak umung awanti-wanti pada kadbhutâpagut aridu awor padâprang (ng)amuk.

73a. Smu kondur sañjatêng Kadiri sinrĕng tinut ingamuk derâpatih Nĕngah pan tuhu prakoçêng jurit ndan mangsĕ sakweh ing mantrī ādi sabalane lumurug ramyâprang tumindih-tinindih kondur wong Singhasantun.

73b. Runtik rakryan apatih amlĕg turangga maring ayun ken tumĕnggung amagut sama anunggang wājī rakryan apatih mangkyânudingi angling wuwusnyâgangsul tuhu tan pracura ko ari parachidra tinutmu.

74a. Palalawun ta ko mati mantuk ing nirayapada tinĕmu angling ken tumĕnggung iya ngko bhayâran patih kang kaduk bĕsus tur khaḍungkabuddhi tan luhung kamayangan ko katĕmu punagingkw ari anugĕla gulumu makatur-atur ing sang aulun.

74b. Antyanta brahmâtya kalih pada tumurun saking turangga samâwatang tan jrih ramyâtanggul-tinanggul kalih tikĕl punang watang pada tan surud ing pupuh angunus duhung angragut [126]) lagi silih-kris kasoran ken patih tur sinuduk tan-dwa trus jajanipun.

75a. Durung pĕjah aglis ṣinuri surak umwang gumuruh çeṣanipun malayu ndan kawarṇaa malih sira twan mantrī woyêng Mĕmĕling ramyâprang ndan wus kondur sañjatêng Kadiri kweh mati denira sang abagus.

75b. Wus çīrṇâlarut tan panolih ndan rāden mantrī kantun araryan ing bale pañjang sakadehan marĕk tuhw açrī sabala pĕnuh samêgar amarṇa-marṇa solah i jayêng jurit padâmrih sewakêng tuhanipun.

76a. Sira rāden mantrī angling ing kadehan akon mangkyâmaayu sakweh ing thānī rusak de ning ari wongnyângili waluyakĕna kang liningan awot santun dady ana wong prāpta [127]) matur yan çrī naraṇātha mwang ken apatih lan mantrī wṛddha çīrṇa sampun hantu.

76b. De ning sañjatêng Kadiri kang saka kidul sumahab lwir guntur kagyat raāden mantrī tan anganti ĕntyan ing warah glis umunggah ing wājī lan kadehan tur lumampah asru gumyuk punang wong angiring sama tan aty auripa aglis prāpta ring Singhasantun.

77a. Ndan wong Daha wus denyângdani gĕlar anêng manguntur

ardhacandra winangun ken dĕmang munggw ing keri tĕngĕn sira kryan tumĕnggung madhya rakryan apatih rāden āryâtmarakṣa ning bala ring untat makagugunung.

77b. Tan-dwa prāpta raāden mantrī saha surak gumuruh çīghra anrĕng anĕmpuh ndatan panolih wiṣṭi [128]) pan ati-atya anglalu pati çūra ring payuddhan wong Daha biṣa amet chidra sing mangsĕ çatru rinĕbut [129]).

78a. Sakĭng kanan keri rame punang yuddha bĕdil pating pĕlĕcut asimban gandi kalawan suligi umwang surak tan paparungwan krĕbĕt ing dadap apagut lan krĕcik ing watang tikĕl pada angĕris tang pĕdang lwir taṭit kumlab silih-tindih tan ana kondur.

78b. Atyan kadbhuta ning jurit pada çūra dhīra suçramêng ayun añumbung-sinumbung ndan sira twan Ino lawan sakadehanira tĕka murĕk mrang angiwung kondur wong Mĕmĕnang [130]) akeh mati sinrĕng ingamuk rakryan patih mara asru sabala marĭng ayun.

79a. Ndan ken tumĕnggung Mṛgapati malih lan ken dĕmang padâsru mangke angasut saka ring kanan keri nglĕpasi sañjata lwir udan kweh mati wong Singhasantun apan wus kalĕbw ing gĕlar çīrṇa syuh sinrĕng rinĕbut.

79b. Ndan sira rāden mantrī lawan sakadehanira apulih-pulih tan pantuk pan kakehan ing ari ring kanan keri angasut asasaran alaradan sumĕngkêng Sawah-Miring ken patih Mundarang sru amburu.

80a. Saha balâsrang lumindih katututan ring Sawah-Miring sira raāden mantrī sawongira tumuly awalik ramyâprang anêng ĕndut ken apatih āpty angduk wahw angunda buntal rāden mantrī anolih tan natgatêng wiṣṭi amañcal singkalan ing amiluku.

80b. Binandĕm ken patih katuju mukhanipun kebĕkan de ning ndut [131]) muwah ken tumĕnggung ken dĕmung binandĕm kalih de pun rangga Wĕnang parĕng lawan ken Sora samângĕnani mukhâsmu kasaputan tingalipun tumuly asasaran mundur prāpta ring Singhasantun.

81a. Samâkukudw angragah wiṣṭi ndan rāden mantrī angucap ka rangga mangkyângapa denira lakw iki kaya sukha angĕmasi pati [132]) sapady auripa kerang-eranga kari karĕpisun malih padângamuk.

81b. Ken rangga matur awot sāri lan kadehanira atut sandikanira dewa kawula [133]) umiring sabhayāntaka pakanira anging den anganti kāladeça mĕne wĕngi yan āpti pakanira angamuk.

82a. Yan mangke kaya tan polih pan wong Daha antyanta yatnanipun tur kawulanirêki lagy akidik twan mantrī anuhu tumuly adadar-dadar ing bala lĕwih punang kadehan sinung kalambi lañcingan ndan wus surup hyang [134]) arka wahu sirĕp kang wong aturu.

82b. Ken Sora matur duwĕg mangkyângamuka sĕdĕng sirĕp pukulun punang wong aturu nĕhĕr lumampah twan mantrī lan kadehanira sabala tumuly angamuk amrang angiwung ndatan panolih tan-dwa kagyat punang sañjatêng Daha abyuran tan wr' îng rehanipun.

83a. Aridu awor tan wr' îng ari akeh silih-kris ring rowang grĕbĕg ing malayu lwir bubul kang pṛthiwī kweh rĕbah kedĕk ing rowang lyan kanin kĕnêng tumbakipun umwang swara ning wong añjĕrit ana mĕkĕh angaduh.

83b. Tanpa wilangan kweh ing mati sinrĕt[135]) tinut ingamuk wontĕn balaman murub ndan irika kapanggih twan dewī sira sang panuha[136]) twan mantrī aglis anambut saha wacanâris duh kari sirâtmajīwanisun.

84a. Tan pawang mātrā kapanggih sira masisun upamā pukulun kakantâmanggih kĕmbang lwa ri tĕlĕng ing pasir sirâyinira anêng ĕndi tan ana[137]) tumuta[138]) ring pakanira sira rāden dewī tumungkul sarwy anangis sirêñânahuri saha wāspâsru.

84b. Singgih pasah uni rayi pakanira duk līna sang aulun pan kĕdĕ(h) āpti tumuta ring çrī pramiçwarī asuduk çarīra bela ring çrī narendra anging ndatan sinung reh ing pakanira kari ya ta marmanirâpasah pada tinawan de ning musuh.

85a. Ĕnti wlasira rāden mantrī asmu wāspa angrungu tur angucap ing kadehan karĕpisun iki lah padângungsĕd angamuk malih malar ta yayi sang anom mĕne kapanggih kadehanira anĕmbah matur.

85b. Duh yan mangkana malih kāpti pakanira dewa kang bala akidik kantun tur samâtawan kanin kang ari wus padâwungu prayatna anêng kuwunipun sākṣāt[139]) anglangeni udadhi pirântuk ing angamuk.

86a. Lĕhĕng yan kapanggih rayi pakanira yan tan bontĕn katĕmu[140]) wyakti sirêki kadi lalaron tan wr' îng wiṣṭi āptya tumĕmpuha ring agni sĕdĕng umurub duwĕg mundura pukulun malih amet chidra sahurira raādyan atut kaka ujarirêku.

86b. Nĕhĕr ingĕmban twan dewī lumaris lampahira ndatan asru rawongirândulur samâtawan-tawan tangis pan tan biṣa lumakw ing wĕngi prasamâtuntunan aris lakunyândarung ndan meh rahina rawuh tang sañjatêng Daha anut saha surak[141]) gumuruh.

87a. Katututan sira kidul ing Talāga-Pagĕr esuk ndan wongira rādyan aganti-ganty angareni aprang rehira raāden mantrī alonlonan lumaku angĕmban twan dewī marma ning lagy aprang undurundur.

87b. Pun Gajah-Pagon tan wr' îng wiṣṭi rinĕbut de ning çatru winatang pupune trus ndan ken Sorâtulung glis kang amatang çīghra

mundur kagyat sira twan mantrī tumingal mandĕg dady angling kayângapa tatunira iku.

88a. Yan tan kawaça lumaris lah padângamuk mangke karĕpisun Gajah-Pagon lingnyâris kawaça manirânging [142]) alon-lonan pukulun pan wong Daha tan asru denipun anut nĕhĕr lumaris tan aglis ndan muwah sañjatêng Daha mangsul mantuk ing Singhasantun.

88b. Prasama angragah wiṣṭi rehira twan Harṣa-Wijaya kantun ndan sira rāden mantrī wus lumaris anusup ing alas agung akĕdik wongira andulur pan akeh angĕmasy hantu lĕpas larinirâmurang-murang laku pan tuhu tan wruh [143]) punang dinunung.

89a. Sumusup ing wana pringgâhrit durga jurangnyâtrĕjung kweh tang bañw agung-agung anânglandĕng aputih watu ridang aty aluyu angrĕsy ati ning lumiwat liku-liku pan antyanta wiṣṭi sumĕngkê jĕng ning gunung.

89b. Jurang ajro kairing akrĕp tang wuluh lan pring tarulatâket silih-kayuh mwang pasalit ning galing lagy angriwĕgi lumaku ndan sira rāden dewī mar [144]) syuh anon ri durga ning wanādri pan tan wĕnang lumaku.

90a. Kangĕn reh ing (ng)uni duk ing nagarī dady alarânangis ndan lingira twan mantrī duh dewa sang ayw anom majarakĕn wus pātaka-nirâkĕmbalan lan isun aja pati lara derânangis ātmajīwa lah lumary alon-lonan salakwan ing suku kang tinut.

90b. Malar ana sih ning Widhi amanggih āçrama pārçwa ning gunung tutut sang dyah lumaris kinanti den twan mantrī [145]) mwang tang kaka-kaka samâtuntunan lumaku sakadehanira rāden mantrī awlas andulu lwir ginĕtĕs nālanipun samâsĕmu-sĕmu luh.

91a. Sarahina lumaris ndan wus sumurup hyang [146]) arka araryan sor ing grodhâgung [147]) sama angrasa lilih twan dewī mwang tang kaka-kaka tĕkâguling pan alĕsu ndan raāden mantrī lan kadehan tan dadi aturu.

91b. Kagugu solahirêng (ng)uni duk anêng nagarâpan tan [148]) wang mātrā anĕmu lara duhkha kayêki dady angĕmbĕng-(ng)ĕmbĕng luhira kangĕn ing çrī narendra kalih sira twan dewī sang anom ilang kāla ning musuh [148a]).

92a. Sangçaya ketung sirangirêng [149]) ati tan sama-samêng anĕmu pāpa kayêki cittanirêng palugon uni anglampwakĕn jīwa ndatan katĕkan ing kahyun bhaya pangdan ing hyang asung lara tan sipi tumuli mĕnggah akĕcap wāspanirâdrĕs angapitu.

92b. Sakadehanira ĕnti wĕlasnyândulu ring twan mantrī samâ-ngĕmbĕng-(ng)ĕmbĕng tang luh tang balâsĕpi tan pangling anging [150])

mĕnggah [151]) angaduh kangĕn [152]) ing sanakipun mwang mitra wandhu aky' ângĕmasi lyan katawan marmanya kapĕgan sawĕngi ndatan kĕnêng turu [153]).

93a. Wyatara madhyarātrī tistis tang wana wukir atur tumut wingit tang taru akĕmul himânipis kĕsĕh ning cāmara asmu tangis lĕhnyânêng tuṣāra tumeretes amṛṣṭi guruh ing tuban kĕcapnya asru.

93b. Wus dawuh sapta mirir mārutanyâwor riris mandra-mandra swara ning guruh kokilânuhw angmuni [154]) wilwa lawan paksī kĕtur sata wana muny añjrit lwir amungw akon lumaris twan mantrī musir āçramâsamun.

94a. Rāden mantry atangi angusapi wāspa sawacanâris ka ranggângapa iki denirângrasani iṣṭanisun tan panon rāja-pĕjah [155]) angayam-wana ken rangga awot sĕkar matur yan mangkana pukulun paran wadi ning anusup tan bontĕn kĕnohipun.

94b. Balikan umungsi ring Himagiri malar ta mĕne katĕmu kahyanganira ĕmpu Çāntasmṛti ken Nambi sumahur atut iku anging [156]) tan wruh ing ĕnu ndi mangke tinut ndan ken Sorângling ajâdawa derângrasani lah ta salakwan ing suku kang tinut.

95a. Ken Pĕdang sahurnyâris singgih atut ujarirĕku malar ana sihan ing hyang dumadak kapanggih kahyanganira mpu Çāntasmṛti Gajah-Pagon sumahur [157]) manira karia dawak pan tan kawaça lumaku.

95b. Paran ungsinĕn malih pan wus pada de ning pĕjah yan anusupa ring gunung isun tan wurung mati pun Lĕmbu-Pĕtĕng amuwus aris isun mĕne anuntun ri durga ning wukir lah tâlon-lonan mangke lumaku.

96a. Ndan raāden dewī ĕnti maras ing twas pan tan wĕnang lumaku ri durga ning wanādri dady asmu-smu tangis twan Harṣa-Wijaya ĕnti [158]) wĕlasira andulu [159]) marmarânambut duh sampun maras jīwātmanisun manirângĕmban sang arum ring durgama ning ĕnu.

96b. Nĕhĕr ta sira lumaris amūrwânusup anêng alas agung kakakakândulur kweh trĕjung sĕngkan kairing anêng slĕwang-slĕwang ri lĕpit-lĕpit ing gunung sukatnya bhīṣaṇa tuhu nora wuryan ing wwang [160]) tang mṛgapati srang anggĕlur aliwran tang sarpâgung.

97a. Tangeh yan warṇan reh ing kawĕdi-wĕdy anêng alas pirang dina sirânusup tan kĕnêng tadah guling sing wilis punang pattra bhinukti brayan dina lumaku prasamâlĕsw anglih tuhu lwir pangdan ing Widhy anuntun.

97b. Tan siyang [161]) kang inungsi aglis liwat ing wana trĕjung meh

prāpta[102]) ring Himācala sumĕngka ri jĕng ikang wukir kongkulan tang lurah alas-alasannyâlangu paja-paja kasĕnwan rawi lumra tang kuwung-kuwung.

98a. Añumbanêng wārih dadi atĕmah mĕndung tinut de ning pawanâris sumilir lumra ng riris alit aniram-niram[103]) ing sakalangun mandra-mandra tang guruh kady anīrṇakĕna gĕyuh ing sang lumaris asmu kagyat ta hariṇa mangsul lagy anusupi parung.

98b. Atut salaki-bi liringnyâmanis[104]) atur amangsiti anggyakĕna lumaris angusir āçrami tang sūkarâdulur-dulur yayânudwakĕna ring ĕnu ndan sira raādyan atut gĕgĕr tuhw açrī babadan wus tinarukan anêng slĕwang-slĕwang ing gunung.

99a. Wus tinunwan angrawit punang tarulatā wahw anglung angol ing luruk-luruk rumawe tang wlas-asih mwang galing angayuh tahĕn aking pagagannyânglurak thāninya asmu wilis ri tĕpi jali jawa atuntun.

99b. Māyā-māyā tang wṛṣṭi mendra cātakanyâmlas-ahyun kokilanyânununuhu[105]) sinrang ing pakṣī gĕnding mraknyâñawuwwang anêng lĕbak pañjrit ing sata wana muning tangguli gĕnding lwir anambhramêng sang wahu rawuh.

100a. Woya tang yaça pring danti kinalakah anêng gĕgĕr angunggul açrī kaĕban de ning ungw añandi angringring jangghā asamīpa er-tali mili kumucur anduk ing parung kasongan de ning pandan mrik pudaknyâmĕdar rĕbuk madhukarâsrang lalitângrubung[106]).

100b. Ndan irikâlinggih raāden mantrī kalih lan twan dewī kadehan alunggw' ing batur pan sama kalĕson dadi kongang tang sakalangun samudra lor kadulu wenyârang anglunang alunnyâsasaran lwir gunung lyan muñcar anduk ing parung swaranyâsru lwir kĕtug[107]).

101a. Karangnyâringih-ringih surud ing alun lwir surak banawa ning amayang aliwran lyan tang amañcing akweh sily'-ongsi(h) aneka milir tinub ing angin layarnyângĕdap-ĕdap lwir tĕngran ing aprang apapalayun.

101b. Jong agung ri tĕlĕng ing pasir pilih yan anabrang kaputĕr de ning ryak agung runtuh layarnyânisih majar yan majayanya wus ĕnti lwir tĕngran ing sang ratu kasoran ing jurit lyan milir tan kāwāran ing ulun.

102a. Layarnya çuddha tinut[108]) de ning anila çayâdoh milir mukṣa-mukṣâmor ing lĕngut ndan tan kaakṣi byakta lwir cihna ning jayêng ayun tangeh warṇanĕn langu ning pasir parwata atur anambhramêng sang rawuh kongang tang patāpan anêng slĕwang-slĕwang ing gunung.

102b. Ndan sira twan dewī wontĕn swecchā ning twas rumasâurip [169]) reh ing anon āçrami kadi tarutṛṇalatâking katīkṣṇan ing arka wahu linawad ing jawuh pilih yan anglung sira twan mantrī alon amuwus ka rangga ndi kang dinunung āçramâkweh dinulu [170]).

103a. Ken rangga matur [171]) awot sāri ing kenyâraryana [172]) apan parantunan ing tāpa malar [173]) ana sang widon prāpti anudwakĕn awanira maring kahyanganira mpu Çāntasmṛti ken Nambi matur atut pukulun.

103b. Tan-dwa ana tāpasa prāpti saking wanācala lagy amawa samidha sarwinirâmupu sāri jayaçāntinira marum [174]) asmu kagyat mangke andulu ri sang ayw apĕkik ciptanira hyang Asmarânurun.

104a. Pilih kajāntaka kalih lan Ratih tinut surāpsari nahan rasa ning ati asuwe tan pangling ndan ken rangga aris matur pakanira duwĕg tumurun punika sang mahābhikṣu prāpti twan mantrī tumuli anolih [175]) tur tumurun kalih lan rāden Galuh.

104b. Lingirârum sang maharṣi duh kaki sakîng ĕndi sira masku [176]) kasĕpĕr marêriki sabalâsmu prihatin [177]) awlas tāpantândulu bhaya wuryan ing kawus sakîng nagara masisun marmanirêki prasamântyanta sungsut wongira pada atawan tatu.

105a. Sumahur alus rāden mantrī sahâsmu tangis tuhu sojar sang mahābhikṣu potrakanta kawlas-sih kagunturan lara pātaka tan samasamêng [178]) tumuwuh reh ing tan sakaya ring jurit marma ning kawlas-ahyun.

105b. Sakîng nagarêng Singhasāri kĕnêng nayopāya [179]) sūkṣma ning ari ngāladeça don [180]) ing kesah saking nagarī mangke āpty angulati mpu Çāntasmṛti [181]) çrĕddhāntâtuduh kahyanganirêki nĕnggeh wontĕn ing Meru.

106a. Awlas sang maharṣi ndan lingirâris aduh masku sang abagus atyanta wlasisun angrungu sojarta kaki nging [182]) yan mangkana kahyun iki awan angidul maring pangajaran kang lor maring [183]) pangubonan kang amūrwa iku ya tinut anujw ing batur agung.

106b. Kahyanganira ĕmpu Çāntasmṛti parĕk sakêng riki [184]) kang munggw ing pārçwa ning gunung nahan ling sang widon tur lunga [185]) tan asantun ndan sang kari sama asmu līlā [186]) lagy atuturwan sampun tistis hyang rawi tumuly adan lumaku mangkyânut gĕgĕr angantun-antun.

107a. Anĕmu pangubwan tuhw açrī [187]) tĕpi-tĕpi [188]) ning ĕnu tandu-tandurannyâtub tirisan pucang gading andap-andap awoh mĕnduh lyan tang rangin awot sĕdah ring sor kumbili wuwi patalĕsan pisangnya atuntun.

107b. Sarwaphalânêng tĕpi poh ambawang lyan manggis jambu duryan duwĕt kapundung langsĕb samage wuni wohnyânĕdĕng madam ruru cĕmĕng anikânungtung-nungtung lwir angujiwat ing [189]) sang prāpti athawâkon amupu.

108a. Kang wong sajalw-istrī [190]) prasamâur-uran [191]) amet sarwaphala [192]) ĕnti sukhanyângunduh pan samândap awoh adudwan-dudwan kayunipun wyakti anīrṇa [193]) gĕyuh sarwâlon-lonan lumaku mārganyâtistis angūrdha tinuṇḍa-tuṇḍâlangu [194]) tinrapan çilā wulung.

108b. Cara-caranya angrawit pinggir ing ĕnu andong wilis lyan rakta abhrā [195]) sumunu lan tahĕn puring [196]) pārijātânikâtuntun wunga-tali râma asantun aor labdhawara [197]) gunung turi kañiri priyaka [198]) çrīgading lan trikañcu samâñjrah nĕdĕng santun.

109a. Kumbangnya lalita angringring angĕmba-ngĕmban madhu lwir amidhy akĕkĕmbanga ring sang wahu prāpti meh datĕng ing batur agung dady amanggih er-tali [199]) tĕpi ning ĕnu aĕning kweh tāpa tāpī katĕmw angangsu.

109b. Adulur-dulur prāpti amawa ghaṭa lyan sujang samâsmu kagyat andulu de ning wong akeh prāpti anângling wong paran iku bhaya saking nagarī amangunâyu mara ing āçrami yêku panarkanisun.

110a. Sawaneh anângling kaya tan mangkanâpan amawa astra ana atawan tatu adulur wong wadhon bhaya wuryan ing kawus de ning ari saking nagantun marmanyânusup ing gunung anângucap ih tuhu kaya rājaputrâpan [200]) sumilah ahyang dinulu.

110b. Tan warṇan ujar ing aniningali ndan raāden mantrī sampun prāpting batur agung tumuly alinggih akalihan lan twan Galuh ring mahari tonan binatur karang liman winilĕt ing jangghā kasturi kasongan de ning asanâmayung anglīlā tuhw alangu.

111a. Asamīpa bot rawi açrī makaranyâmrapadu tuñjungnya sindūra çuddha kṛṣṇâñjrah asāri ri tĕpi sarwapuṣpârum asrang rĕng ing madhubratâkarang-karang ing sāri twan mantrī asmu mangu andulu.

111b. Pinarĕk ing kaka-kaka prasamâlunggw' ing lĕmah kweh para kili adulur-dulur samâ 'rṣânononton cittane dudu manuṣa bhaya hyang Asmarânurun adulur lan Ratih kajāntaka sabalâsmu sungsut.

112a. Rowange sumahur [201]) singgih ujarira eman amanggih wuyung duh saking ĕndi kasĕpĕr ing pangubontântyanta wĕlasisun tan-dwa ni ĕmbang mangke rawuh saking pangubonan dinulur ing indang-indang smu kagyat andulu wong ayw apĕkik akeh andulur.

112b. Dady atutur ing twan mantrī pan uni wus wruh duk ing

Singhasantun nĕhĕr [202]) lumaris mĕndĕk sanādâris duh dewa sang lwir Atanu paran marmanira pukulun umungsi āçrama akalihan twan dewī sabala asmu ruditâpiṇḍa wontĕn kewĕh ing laku.

113a. Duh tuhûjarirêki don ingong prāptêriki pan wus kawus tang nagara kināla de çrī Jaya-Katong lah aturakĕnêngsun ri jĕng sang mahāmuni ni ĕmbang sumahur aris tan sipi marma manĕhtângrungu.

113b. Kamayangan tumamêriki mangke manira matur i jĕng paramaguru aglis lakune maring jĕro ndan sira sang yatiwara wontĕn ing madhe alungguh ni ĕmbang tĕka awot sāri matur asmu gupuh.

114a. Lĕbu pāduka dwijarṣi atamyan twan Ino singgih rawuh sarehira katur sĕmu kagyat mpu Çāntasmṛti dady aris mĕtu prāpting yawi sang lwir Atanu aglis tumurun lan rāden dewī sang mahābhikṣu gorawâmuwus du masku kaki bhāgea rawuh.

114b. Lwir anupĕna cittanisun kaki ri swasthanta kalih kady amanggih hyang bhānuraçmi tatkāla madhyarātrī pangidĕpisun lah ta alinggiha tuhan sang liningan anĕmbah sampun sama alinggih parĕng lan sang yatiwara [203]) kadehan samâlunggw' ing batur.

115a. Antyanta wlas sang mahāmuni mulat ing sang abagus mwang kadehan sama rūkṣa [204]) padâtawan kanin dady angling aris duh masku kaki paran marma ning kawus sumahur twan mantrī kĕna ring nayopāya pukulun.

115b. Wus çīrṇa tang nagarī mwang sira çrī bhūpati sampun mokta mwang para kṣatriya tĕkêng adhimantrī kāmakara potrakanirêki kagungan pātaka tan sama-samêng dadi wus amrih hantu tan siddhêng kahyun.

116a. Ken rangga Wĕnang matur awot sāri ri sang mahāmuni sarehira twan mantrī nguni anêng palugon sang inaturan mar syuh kālanirângapi duh masku yaya winlad cittanisun lah mogha ari tulusa tĕmbyânĕmu swastha baçuki(h) angadĕg ratu.

116b. Kadehanira twan mantrī samâwot santun matur duh pukulun dumadak pamastu pāduka sang mahāmuni nda lingira mpu Çāntasmṛti asĕng smitârum lah nini [205]) Galuh lumastaryêng jro āçrami dumununga ring lalangwan ni ĕmbang kang lumakw ing ayun.

117a. Nĕhĕr tumurun awot sāri sira twan dewī kaka-kakanira andulur prāpting lalangwan aris ingaturan anghāraka [206]) açrī ndan sira sang abagus lagy harṣa duwĕgan nyuh danti aglis sampun kaatur.

117b. Tur tinadah toyanyânuli binĕñcah esi sĕkul çweta pariçuddha samâ 'rṣa kang aningali pan norêng (ng)uni yan mangkana dady angling sang mahābhikṣu puniku çihnanira kaki tĕmbyâmanggih kaprabhun.

118a. Samâsukhângapi sakadehanira tumuli prāpti panambhrami maharṣi sawijil ing wukir kulaṭih jalurya lan cacah rinagi [207]) mwang pakis ĕmbung tiningkah ṣaḍrasa para kili samâcacar ndan wus alinggih sang abatur kalih lan sang abagus.

118b. Mwang kadehanira raāden mantrī wontĕn ing wudhi jajar sampun kinen alungguh wus samâwot sinom larih sajĕng lumintu srĕbad mrĕsi kalawan juruh pathya adrawiṇa angling aris sang yati lah ta anadaha tuhan santoṣanirêng gangan gunung.

119a. Duh sājñā sang maharṣi lĕwih pramodananira sampun sumusup ing saptāngga wyakti amṛta ning [208]) nging [209]) malih kahyun raputu tan intar ing āçrami anut ing sang mahāyati malar katiru reh ing kawikun.

119b. Duh sampun yan mangkana kaki durung inganta masku anut reh ing sang atāpâpan lagy anom awet amukti katĕngĕr ing rūpâdi prajña suçīlânulus tan wurung yan amanggih lĕwih panguban [210]) ing nagantun.

120a. Pan sira kaki [211]) wijil ing atāpêng (ng)uni niyata bhinukti sapakāryanirêng dangu tan wyartha n kalakon ala ayu ning laku pan purih ing dadi tinut de ning sukha duhkha balikan sariki mangsula maring nagara sopāya ning amukti ginung.

120b. Ndan ken rangga matur aris sahânĕmbah singgih sājñā mahāmpu çrĕddhānta pukulun amitutturi potrakanirêng nayopāya amrih kandapan ing ripu ling sang pāṇḍyârum duh tan wĕnang isun kaki asunga ring nayopāya iku tan ulah ning kawikun.

121a. Balikan sira kaki mungsi ring Madhura-Wetan anger ing [212]) punang Wīrarāja sumahur rāden Ino [213]) mawi tan kasambhrama po si angdadyakĕn wirang sukhângera [214]) iriki sapadi [215]) lunga [216]) angunggu-unggu.

121b. Duh samangkanaa kaki apan [217]) mūlane ring dangu kinulawiçuddha de sang wus amor ing Widhi masâipun palinga [218]) pangeran ndan punang kaka-kaka matur sĕdĕng puniki ingiring ājñā sang mahābhikṣu.

122a. Anuhu twan mantrī ndatan kawarṇaa derângucap-ucap aluwaran wĕngi ndan sira rāden Ino dumunung oyêng lalangwan wus pinajang-pajangan asahosan paturwanira lan rāden dewī sampun sama aturu sotan ing anglih tan warṇêng dalu.

122b. Dawuh sapta mirir samīraṇâris saha riris alit amwat gandha ning puṣpârum bhramaranyômung angringring madhu ning santun gĕrĕhnyârit mandra karungu mraknya añawuwung [219]) sata wana muny añjrit kokilanyânunuhu lan pakṣī gĕnding kady amumungu.

123a. Ndan sang anahĕn kingking dadi awungu asmu mangu rumasa-rasêng twas lampahira lungângungsir [220]) pun adhipati ring Madhura wus tumrang tang rawi tumurun asnânâdehaçuddha wus ahyas asalin kampuh.

123b. Tuhw alus sūtra randi kumram ginātrêng [221]) rukmi tiningkah rabut parwata asabuk taluki wilis sinujîng hema drawa kumram anungkĕlang kĕris alandeyan dantîngukir tiningkah [222]) bhūta pangawe santun.

124a. Anguwah karṇa ndatan pasusumping ñĕñĕr ing driyâsmu balut pantĕs derânamun [223]) payas ahyang tinon ndan sira rāden Galuh wus ahyas tan pathya tuhw ayu warṇanirângubda [224]) wuyung kalih lumaris marĕk ing sang yatiwara kadehanira samândulur.

124b. Ndan sang paramarṣi eñjing açuci sampun amṛtaçuddhâtur ṇādyārghāñjali ri hyang Çiwa-Rawi sastutimudrāsamādhi [225]) uwus ndan sira sang abagus kalih lan sira twan Galuh prāpti sang mahābhikṣu gorawa sasmitâmuwus lah merenea masku.

125a. Nĕhĕr anĕmbah kalih sampun sama alinggih wusira anadah tīrtha lan kadehanira sami tumuli amit sira twan mantrī angling sang yati lah mogha mas tuwi kongĕn ing Widhi siddha amanggih ayu.

125b. Yan sampun sira kaki anger ing [226]) Madhura-Wetan ajânirakĕna sature punang adhipati wong [227]) lĕwih ing widagdhêng nayawit wruh ing saptopāya rowangira nityângulih-ulih amrih jaya ring ayun.

126a. Asahur [228]) sĕmbah twan mantrī nĕhĕr lumaku sawongirândulur kary âçâsĕmu mangu sang tāpa tāpī tontonĕn denirândulu sang apĕkik lumary andarung tan [229]) warṇêng awan [230]) sampun prāpting sowan ing Datara wus munggah ing parahu tan kawarṇa denisun.

126b. Ndan sira rakryan apatih ing Mĕmĕnang [231]) sampun mangke angrungu twan Ino yan uwus andungkap marîng jong larisnyângalor anabrang garjita akon angumpulakĕn punang tawan wongira ramyâñjajarah kweh tang ratnawadhū mwang rāja-peni sing mūlya katur.

127a. Mwang sira rāden dewī sang anom sampun tinawan sadrĕwenira kinumpul [232]) lan uweña tan kari wongira prasama tumut winot umunggw ing gilingan sampun mantuk sang mantring Kadiri uwus jaya ring ayun.

127b. Tan kawasitêng mārgi eñjing prāpta eng Mĕmĕnang [233]) punang wong sanagara antyanta garjitêng ati angrĕngĕ reh ing wus labdhêng jurit tan-dwâglis mĕtw ing lĕbuh sakweh ning pawestrī samâpti angadang lakinipun.

128a. Iṣṭanyânungsung malar oliha tawan wijil ing Singhasantun

bhūṣaṇa ning wadhū [234]) lyan tang angāpti pahyas amrih kasanmatêng akung de ning swāmī yan rawuh anâsmu sangçayêng laki olih kanyâyu pilih dinohan ing lulut tan sinipi [235]) rĕsnyôlih maru [236]).

128b. Lyan têkang wus parcaya ri sih ning priya asĕng smita amuwus [237]) duh bhāge yan antuka tawan wong wadhon rowang ing angupacāra masa wiwal sihe risun [238]) ndi ana sāgara lĕbur de ning bañu tawa [238a]) rowangnyângling aja kayêku pan ila-ila tuhu.

129a. Anânggung bhrāntânangis añjrit kapaten lakinipun mwang suta lyan ramâ 'ntu hetu lyan nangis tan wr' ing kon sambat-sambate amlad ati ana malajĕng asru amapag lakinipun kanin sarwy angirid sasampur.

129b. Tangeh warṇanĕn reh ing bhrānti kunĕng sira sang prabhu sampun ingaturan yan sang mantrī jayêng palugon adan tinangkil çrī bhūpati kalih çrī nṛpawadhū mwang raāden dewī tan kari sira pāduka matur.

130a. Sampun [239]) samâhyas [240]) angrawit nṛpati awastra bwat Kĕling alus asabuk gringsing udayanâlalakon krisirâlandeyan çyāma rinĕnggêng nawaratna apinggĕl apus pupak kalih tulak lan kĕmittuwuh [241]) apanumbuk mirah ali-ali bang wilis murub.

130b. Apanamar sūtra wilis pinarada lagy anguwah karṇa asumping wārṣikī siniram ing er-gulo anting-anting kālacakra tinrap ing mirah māyâdhwajâtungtung jamus gĕsĕng ning lati abangkit asipat bot Pangajaran amuwuhi [242]) ñĕñĕr ing dulu.

131a. Mwah çrī prameçwarī asiñjang gringsing ringgit kampuhira randi tuhw alus cinitra ing ĕmas ādi aeñjer sūtra gagadungan amanggala canglwi kukus tuhw arum sinujing hema kĕmĕr-kĕnditirâlulut.

131b. Apinggĕl bot Tan-Jawi kalih tulak lan jāga-çatru ali-ali mamanisan asuwĕng pandan ri asumping mangli jinĕbad mar mrik çrīnātha [243]) wilis sĕsrĕbĕng mātrângayoni gĕsĕng [244]) ing laty amanggista rĕmpuh [245]).

132a. Waja cumaraṇa randi manis ing dulu lwir atruh-truh madhu pan winahwan [246]) sĕpuh çrī matur awastra canglwi suga minas drawa siñjangira cĕpuk madhu amanggala sūtra wungu eñjerirâmarĕmpu agĕgĕlang kaṇa kalih tulak lan apus lulut.

132b. Akalpika mirah ādi nĕpuhi lurus ning jariji kĕmĕr-kĕnditira dangu mĕkar binang ijo asumpang priyakâraras asuwĕng gĕdah sinawĕng ing kāñcana pinatik ing nayanângrawit çrīnāthâtuturut [247]) jĕnar sĕsrĕbĕng mātrā asmu mlĕtuk.

133a. Gĕsĕng ning laty abangkit waja anglar ing ali añar dera anambut gĕlung ndan sira rāden dewī asiñjang paṭawala sinujing

hema drawa kumram [247]) tiningkah çītaraçmi wastranira sūtra randi alus.

133b. Aeñjer çyāma mirir kumram binoño ing mas ajur amanggala sūtra jingga cinitra ing parawos [248]) kĕmĕr-kĕnditirâdu manis rinajasêng mirah tigang luruh apinggĕl kaṇâlit kalih lan jāga-çatru.

134a. Akalpika roro sisih angrĕngga lurus ning jariji anrang tatarawṛṣṭi [248a]) kram ning nakhâpañjang lwir maṇik toya angani [249]) lulut asuwĕng mrakata sinawung ing suwarṇa tatur rinajasêng mirah asumpang mangli winalat khaḍga jinĕbad mrik arum.

134b. Pinattran [250]) mas ādi sinawung kāñcana winarṇa priyaka sĕsrĕbĕngira [251]) mlĕtuk çrīnāthâsmu [252]) ijo remanirânda-anda atub lwir jaladâmĕm jawuh tinrang ing angkatan winor lan sāri jāti [253]) waja anarasah rakta laty abangkit gĕsĕng tumurut.

135a. Lwir atruh madhu gĕndis kram nikang gisi-gisi anirakĕn puṣpa ning andul kĕdap ing driyâmanis lwir taṭit angani [254]) lulut wyakti ndatanpa upamā rum ning jaladhi ukir tan sakaya ring raras sang arum.

135b. Duk prāpting yawi çrī bhūpati kalih çrī nṛpawadhū alunggw' ing singhāsana mas ndan raāden dewī woya ring patigâlungguh lawan çrī mahādewī ginlaran pramadani pawonganirâtata anêng pungkur.

136a. Wontĕn sang para dwijarṣi parĕk alungguh lingira sang prabhu punapa gane iki punang balândon jurit tan [255]) bontĕn rawuh sang para dwija aris matur nĕnggeh wus wontĕn ing Tañjung patik prameçwara [256]) smu egar çrī narendrângrungu lawan çrī nṛpawadhū.

136b. Tan-dwa punang bala prāpti adulur-dulur kang tawan lwir guntur tan paligaran kweh ing wong anononton malah rupit kang ĕnu prasamâgawok kang andulu de ning kweh ning tawan anâtanya-tanya ndi bhaya putring Singhasĕkar kasub antyanta ring listw-ayu.

137a. Anângucap bhayêki kang winwat de ning gilingan sinamiran taluki jĕnar kang anggayut pilih kaka-kakanira iku atyantânggĕng prihatin çocâsmu balut ndatan [257]) mary anangis awlas ingsun andulu.

137b. Tan warṇan ling ning aningali ndan rāden ārya sampun rawuh ing pangastryan [258]) kalawan parâdhimantrī makādi sang para kṣatriya angiring tawan supĕnuh pinapag ing liring amanis asĕng smita [259]) sang prabhu.

138a. Tĕka mĕndĕk awot sāri amādapa sakweh sang mantrī sampun prasama alungguh angling nṛpati ngapa tingkahirândon yuddha ken patih anĕmbah matur siddha pukulun wus hantu pun Kṛtanagara kalawan mantrīnira sok pun Harṣa-Wijaya [260]) kantun.

138b. Sakaḍehanipun kari wus anabrang andungkap ing parahu angalor pukulun sukha nṛpati tumuli katur punang tawan ratnâdi suwarṇa kampuh adulur rajata ruru pisis tan kĕnênitung mwang tang kuda liman lĕmbu angiběki nagantun.

139a. Makādi rāden dewī sang anom Puṣparaçmi katur dinulur ing kaka-kaka padâtawan tangis angde ngrĕs twas ing andulu antyantâwlas çrī narendra lah merenea nini alinggih parĕng lan nini Galuh.

139b. Mĕndĕk sarwy awot sāri alinggih sorira twan Galuh angling çrī nṛpawadhū merene niny alinggih parĕng lan kakangirêku nini ratna Kesari isun niny anak-anak ing sira angaḍamakĕna masku [261]).

140a. Aněmbah twan Puṣparaçmi nĕhĕr tumungkul saha tangis tan hyun parĕng alinggih kalawan twan dewī amlasi twas ing andulu ĕnty harṣanira rāden Galuh asĕng smitângucap sampun paty anggĕng wingit isun mangkyâkunĕn sanak sang inujaran asahur luh.

140b. Sirêña umatur aris saha sĕmbah duh dewa depun tulus çrĕddhānirâmupu ring wong kawlas-sih nirguṇa tan wr' ing adhyātmika mesĕm sira rāden Galuh angling çrī narendra nini konĕn angatĕr mantuk ing jro kamĕgĕtan awlas tĕmĕn isun andulu.

141a. Çrī prameçwarī angling aris Pisangan iring mantuk ing jro kamĕgĕtan sira nini Puṣparaçmi aturakĕn sadrĕwenirêki tĕkan ing pawongan sampun samâwot sāri lumaris ing jro pada akukub.

141b. Tan warṇanĕn twan dewī anêng jro ndan muwah sang prabhu sampun adum kweh ing tawan ring balādhimantrī [262]) makādi sang para kṣatriya dwijarṣi linĕwih sampun watra kalawan wong jro purī tĕkêng atunggw ing pintu.

142a. Sakeh ing wong thāni uwus dinum-duman akatik juru kurung sinukṣara [263]) sinung dera kryan patih tĕkan ing tatāpêng gunung ndatan kari pan pada tumut amrih swastha ning rat sanagarêng Kadiri tĕkan ing wong raṇḍā-raṇḍā sinung watra tan ana luput.

142b. Awan awusan ndan prāpti punang tadah sopacāra n dinulu [264]) punang amumundut wong jayasāri sinĕlir wong jaya-nagara atata açrī adulur sampunnyâtitingkah lwir wukir tang sĕkul ulam alinggih çrī narendra ring madhyawitāna [265]) alangu.

143a. Songgwan lan sang dwijarṣi rāden āryânêng maṇḍapa lan sang para kṣatriya mantrī ādi amalipir wīrya panadah çrī narapati sārah tang larih lwir guntur kweh ning lalasti bwat wukir sāgara lwah tan kantun.

143b. Lan jawadah lumindih adulur amik-amikan tan pĕgat tang drawiṇa srabad [266]) miñu lawan mrĕsi mamanisan kilang juruh muni rĕdĕp kacchapī men-men amidu asrang para kawi anâtĕkap alangu.

144a. Swara ning gong gĕnding atri umwang gumuruh tan paparungwan akweh sang mantry awuru tinub ing larih ramyâwiwidyan [267]) angidung akakawin amĕdar kawruh tur bhināṣān aky' ârĕbut jitākṣarâji sang dwijâmidyani [267]) asmu kerangan kang kasoran kawruh.

144b. Dady anutur-nutur uni reh ing aprang duk anêng Singhasantun tan kasoran tĕmbung punang wruh mesĕm ing ati denya angugung laku kaya nora wontĕn [268]) wong wĕruh tiwase dinalih luhung mwah tang tonton awayang anapuk kang wong anonton sĕsĕk supĕnuh.

145a. Ramya ning guyw awanti-wanti duk acocokohan lyan tang agugujĕngan ĕnty harṣa ning aningali sore aluwaran çrī bhūpati mwang sang [269]) para dwija sakweh ning mantrī ādi wus mulih ndatan warṇanĕnisun.

145b. Wīryanira çrī narapati wus kalumra(h) ing rat kadigjayanirêng çatru çīrṇa sanusa Jawi wus padâniwī samâtur bhakti ri jĕng çrī narendra tĕkêng hemabhūpati kawwat ing sudharmanirânulus.

146a. Çīrṇa salĕngka ning bhūmi de ning mahājñānanira sang prabhu mwang para mantrī anut ājñā sang katong anging [270]) dharmaparārtha ginung nityaçâkasukhan anganakĕn tontonan kalulut ing para winangun brayan acangkrama angrarah rum ning pasir gunung.

146b. Pūrṇa tang nagarī prasamâmūji wadwa dusun pasir rehira çrī bhūpati asih ing kawlas-sih aweh rĕrĕban ing wwang kalahrun lawan kang kodanan çrĕddhângampunanêng [271]) wong tan wruh donnya sutṛpti anut sakrama āgama tutur tan anasar ing [272]) laku.

ZANG III (*Dĕmung*).

1a. Ndan malih ucapĕn sira rāden mantrī Harṣa-Wijaya sampun prāpting sowan ing Madhura dalu tumurun saking banawi tan ana wĕruh punang wong.

1b. Tuhu lwir añang anis denira lumaku asuluh pajang ning çaçih anganting raāden Galuh anut pinggir ing udadhi lwir sinambhramêng kalangon.

2a. Mawa têkang wyati lwir kanyā listw-ayu tang indu sarahi wah [1]) rum lintang nika lumrângĕdap-ĕdap liringnyâçrī kasĕkan rimang keçârjânirang limut tang taṭit awilĕtan sadak gading kumram ring gĕlung.

2b. Grĕh mandrâirit yaya rĕngih ning pinūrwêng jĕro jinĕm mrik riris mātrā asmu luh meghanyângawadi wahu sah ing madhyâlus

syok ning cāmarânikângĕsah tinub ing anila atur anīrṇa twas ing akung.

3a. Smu līlā rāden mantrī lawan sakadehanira mulat [2]) langĕ ning sadawatan [3]) samâsĕwĕh raçmi kaywan ri tĕpi ning ĕnu samâur-uran wangi bakulabāṇā surabhi lan mangli ruditâmĕdar santun.

3b. Kady ahyun kasumpanga de ning sang wahu prāpti madhukara lalitângrubung karan swara amanis wus lĕpas larinira twan mantrī kari kawlas-sih rum-rum ning santun tan polih angāpti sinanmata ning akung.

4a. Lagy akukub himânipis rĕngih ning tad'-hârṣa sambatnyâmlashyun sinamening cucur mwang pupuk prĕjit umuni meh dawuh [4]) pitu mārutâris prāptâmwat rum-rum ning sāri ruru patĕr mandrârit ri du kilyan muny angarangi ngatag mĕndung mawra nglurwakĕn truh-truh [5]).

4b. Sata wana muni añjrit ri pang i kayu kokilânununuhu sinrang ing pakṣī gĕnding eñjuh swaranyâmanis mraknyânguwuh ing taru raçmi kadi anambhramâkon lumarisa majar siddha ning kāpti nda wus prāpta ing Madhura esuk lingira sang abagus.

5a. Ka rangga kayângapa iki yan isun tĕkâñjugjug maring kadhipatyan awirang po sîsun ken rangga aris anĕmbah matur singgih pakanirângera [6]) ing bale pañjang iki abĕcik dūtanana rumuhun.

5b. Ken Nambi matur awot sāri kalih lawan ken Lĕmbu manirâmit pukulun maring bapâdhipati didinipun [7]) marĕk marêriki ri jĕng pakanira manggut raāden mantrī tumuli lumampah larinyâsru.

6a. Sang kary araryan alunggw' ing bale pañjang rawongirâtata samâlunggw' ing ṣiti akeh kang anononton jalw [8]) istrī mĕtw ing lĕbuh samâgawok mangke andulu ring sang abagus kalih lan raāden dewī mwang sakweh ing kaka-kaka tuhw anom-anom tamêng [8a]) laku.

6b. Sawaneh anângling duh saking ĕndi gane sang apĕkik durung isun amanggih rūpa kaya iki lwir Ratih Smara anurun ingiring ing warāpsara rowange sumahur duh tuhu ujarirêki anging [9]) padâsmu sungsut punang wruh mangke alon sumahur.

7a. Tuhu tan wruh kapo sira tuhanirêki [10]) rawuh [11]) tuhan mantring Singhasantun donirâsmu prihatin [12]) nĕnggeh yan kasor ing pupuh wus çīrṇa tang nagarī linurah de ning wong saking Kadiri sang nātha sampun hantu.

7b. Samâwlas kang angapi ana mĕnggah anangis sawaneh anângĕmbĕng tang luh mulat ing rāden dewī duh eman denira lagi wilis amanggih lara kewuh binañcanêng Widhi tan warṇan ujar ing wong andulu.

8a. Ndan ken Nambi sampun prāpti ring bañcingah sirâdhipati wontĕn sinebā eñjing lagy alungguh ĕb ning surastrī wastranira paragi wilis ingĕmas ajur anungkĕlang khaḍga [13]) alandeyan danta sinaru [14]) jinajawing mirah apaningsĕt giringsing kawung.

8b. Asumpang wārṣikī putih pĕpĕk sakawarganyânangkil kañcit prāpta ken Nambi asmu kagyat sirâdhipati tumon ing suta rawuh sipi marma twasipun [15]) denyâsmu rudita tumuly anapa tur amĕkul duh anakingsun paran marmanira rūkṣa rawuh.

9a. Maras twasingsun kaki kadi ana kewĕh ing laku ndan ken Nambi sumahur twan Ino sira prāpti mangke wontĕn ing bale pañjang wus kawĕs tang nagara dinon dera sang nāthêng Kadiri narendra sampun hantu.

9b. Mesĕm ing ati ky adhipati duh anakingsun masku lah mara ing [16]) babunirâpan age sun kaki āpty amarĕk ing raāden mantrī [17]) nĕhĕr kinanti mantuk ken pinatih wontĕn alinggih pinarĕk de ning maru.

10a. Dadi prāpta ky adhipati ingiring ing suta katrīṇi asmu garjita ken pinatih anapâris duh kaki paran kāryanira dingaren [18]) sirânakisun [19]) pasah lawan twan Ino smu maras babuntândulu ky adhipaty angucap angiring ing twan Ino rawuh [20]).

10b. Kalih kalawan twan dewī wontĕn ing bale pañjang karĕpisun [21]) aglis mangke marĕk ing rāden Ino sira pada adandana ken pinatih [22]) asmu gupuh wusnyâhyas mĕtu akeh angiring marunya tumut strī ning para mañca prāpta akeh adulur-dulur [23]).

11a. Wus munggah ing padātingiring sopacāra alangu ky adhipati anêng untat anunggang kudâçrī bhinūṣaṇan hema murub pinayungan kĕtas çyāma gumrĕh sakweh ing mantrī angiring kading surat dinulu.

11b. Ndan sira rāden mantrī er-erĕn derânganti dady angucap ing ken rangga angapa tarkanirêki kaya tan prāpti pun adhipati tan sipi wirangisun [24]) bhaya sukhângĕmasi [25]) pati uni duk ing nagantun.

12a. Ken [26]) rangga umatur aris erĕn samuhūrta [27]) mangke pukulun yan bontĕn prāpti kawulâtoh pati umiring sājñā pakanira pun Gajah-Pagon umatur anĕda manirângamuk maring kadhipatyan pan pada de ning pĕjah sumbali awirang pukulun.

12b. Tan-dwa prāpta ky adhipati sagṛhanipun kawargannyândulur [28]) sampun tĕdun ing wāhananya aglis tumuli anglungsur kampuh kang anampa sĕdah ring ayun mĕndĕk awot sĕkar matur aris bhāge yan rawuh pakanira dewa swastha kalih lan rāden Galuh.

13a. Kayâmanggih amṛta saking sindhureramadhya [29]) sukha ning kawulândulu ri swasthanira iki twan mantrī harṣa angrungu sawaca-

nâmlas-asih lah den tumulus sihira uwa amupu ring wong kawlas-hyun.

13b. Pan āptya angera iriki sadenira sun anut ken adhipaty asahur sĕmbah duh bhāge malih yan āpti pakanira dewa angera ing Madhura duwĕg mangke lumaris mantuk ing kadhipatyan pukulun.

14a. Nĕhĕr munggw ing padāti twan dewī ken Bayan Sanggit [30]) anggayut açrī ingiring denira [31]) pinatih twan mantrī wus munggw ing undakan ken adhipati andulur tan kawarṇêng awan sampun prāpting kadhipatyan lumaris maring jro twan Galuh ring lalangwan dumunung [32]).

14b. Ndan raāden mantrī lagi pinarĕk denirâdhipati anêng wijil pingkalih pĕpĕk para mantring Madhura mwang ken Wirondaya tan sipi sukhanyândulu ring sira raādyan pad' hârṣa atanya-tanya mar-manira kawus raāden mantrī anutur-nutur.

15a. Solahira prang (ng)uni mwang līnanira sang aulun angrĕs twas ing angrungu sira Wīrarājângling mangke punapa kaayun pakanira puniki sumahur raāden mantrī sira uga kang wilāsêrisun.

15b. Yadyastun dede singgih denira uwâmratingkah isun mangkya çuçūkṣrāh duh yan mangkana kaāpti sampun pakanira walang [33]) ati anging alon-lonan mangkyâmet kāla-thāni yan amrih kasiliban ing çatru.

16a. Awan ingaturan mañjing ing lalangwan raāden mantrī saka-dehanira sampun pinrĕnahan unggon ndan sira rāden Galuh sampun sinalinan wastra siñjang gringsing alus dera pinatih twan mantrī sampun prāpta ring lalangwan sinalinan wastra mwang sabuk.

16b. Prāpta punang tadah açrī sopacāra tuhu alĕp dinulu punang amumundut jajamanirâdhipati [34]) sampun sirânadah ĕnty harṣanira rādyan de ning pangupaçubhānira sirâdhipati dady angling mārda-wârum duh tuhu tan sipi utangisun.

17a. Mbesuk yan dadi wong .... [35]) ring Yawadwīpa sun paliha ring sira uwa rowang ing amukti siwīnĕn de ning wong sanagarī ky adhipaty awot santun lah ta sawadinipun ugi yan pakanira kantun [35]).

17b. Tan warṇan sapolahira ararasan malah dalu sampun samânidrā alama ucapĕn malih denira anger ing [35a]) Madhura ndan sirâdhipati antyanta denirâniwī pratidinâtur tadah tan wanuh.

18a. Çayâlulut punang mantrī ing Madhura de ning subuddhy aruruh mwang kadehanirêki samânukhani kāpti donnya padâtun asih bhakti sing mūlya katur ndan sirâdhipatya matur ing rāden mantrī manira amet upāyâmalar kasiliban ing çatru.

18b. Pakanira dewa malih amet chidra sūkṣma upāyêng çatru

apiṇḍa anungkul angaturakĕna tulis ring çrī naranāthêng Kadiri mangke yan sampun çrĕddhângampunana depun aglis marĕk pukulun sumewâmrih karṇanira sira sang aulun [36]).

19a. Wruh anuta sakāptianira sang siniwī dyastun tan katujw ing cipta tuṣtakĕn dinalih lĕwih nitya pinūji solah guṇâji yan winehan dĕmak dadar yĕku sandangĕn sabari saniṣthanya linuhung [37]).

19b. Mwah sakweh ing mantrī ādi sama sinewitan wruh amet sih ing wong nagara aywa ta bwat wilis solah ing kawlas-sih tinutan angugungakĕn guṇa sabuñcang paçu(h) aji aywa wilambitâgĕlis kalaku.

20a. Nging [38]) depun udhani seṣṭi ning mantrī kang tuhu kalawan dudu yan sampun wyakti kaparcayêng sang katong ya ta pakanirânĕda alas ing wong Trik puniku unggwan ing wongirâkuwu wong Madhurâmbabad depun tarukĕn pisan den abĕcik kiṭa winangun.

20b. Yan wus kasoran ing tanding mantring Daha denira wongira samangka amalik malih andadyakĕna jurit punang wong Madhurâmakayakĕna ring pupuh atoha jīwita rāden mantrī harṣa angrungu ndan pun rangga Wĕnang matur aris singgih pukulun.

21a. Yan angaturakĕna tulis pinĕda alot pukulun mawi kaciryan pĕnĕd yan tĕka lumaris ken Nambi angling lah ikw abĕcik angera mĕnêng Canggu apotusan maring Kadiri nda ken Sora sumahur.

[39])

22b. Singgih anut ingsun iki yan tan katanggama dera sang prabhu tan awalia malih sukhângĕmasi pati Gajah-Pagon amuwus [40]) lan ken Dangdi ken Lĕmbu-Pĕtĕng mwang ken Pĕdang sahur pakṣī samârĕp tumpur ing nagarêng Daha [41]) akiwul eng sira sang prabhu.

23a. Muwah sumahur ky adhipati doh yan amanggih kewuh pan sang nāthêng Daha suçīlâsih ing kasy'-asih [42]) tan wruh ri sūkṣma ning apus reh ing musuh kaliliran apan tan mantry aweci den aglis mangke angdani laku.

23b. Ĕnty harṣa ning twan mantrī angling beñjang lumarisa isun munggah anêng Tĕrung nda pun Wirondayângling abĕcik jāti apotusan ring pun dāçabalêng [43]) Canggu manawi anggyatakĕn malih angde kewĕh ing laku.

24a. Sampun derângulih-ulih amet chidra tantrakôpāyêng [44]) çatru tan warṇanĕn dalu wuwusĕn twan Ino eñjing adan lumaku mwang twan dewī açrī dinulur de ning wong Madhura sajalu-istrī ngatĕr eng Trung ky adhipati wus rumuhun mangkyâcadang parahu [45]).

24b. Tan-dwa rawuh [46]) rāden mantrī tumuli sampun munggah ing parahu kalih tuhan dewī sawongirângiring ndan pun Wirondaya tumut akeh mantring Madhurândulur ndan sirâdhipatya sampun amit ing sang abagus padâsmu mangu punang pawestrī apakṣa tumut [47]).

25a. Tan warṇanĕn raras ning strī bhrānti ĕla-ĕla andulu rāden mantrī angajawa wus anabrang milir tinub ing pawana asru lingsir prāpting sowan ing Canggu ndan sampun wus piniwruhan punang akuwu ring Canggu [48]).

25b. Wusnyâdan panambhrami malih pasanggrahan ing tamu sampun pinajang-pajangan [49]) ndan sira twan mantrī sampun [50]) tĕdun ing parahu sor ing kapur añcak [51]) alungguh pinarĕk ing kadehan açrī tinonton ing wong Canggu.

26a. Samâ 'rṣa amūji-mūji ih tĕmbe isun mulat wong kayêku apĕkik anulus nora wong mongkono kadi mukṣa-mukṣêng tungtung ing liring anūkṣmêng [52]) lĕngut tan-dwa prāpta pun akuwu [53]) lan ken dāçabala [54]) asmu kanggĕk ĕnty harṣanipun mĕndĕk saha nādârum.

26b. Sākṣāt katurunan hyang Çiwa-Rawi kāla madhyarātrī iṣtane punang akuwu ri prāptanira sang kadi Smarângĕnĕs eng Canggu lah lumaris pukulun asĕng smita sang abagus sira rimihin ken kuww [55]) awot sāri pun dāçabala [56]) angruhuni laku.

27a. Nĕhĕr sira lumaris raāden Galuh anêng ayun pinayungan ron tal çyāma cinitrêng mas ādi tuhan mantrī lumakw ing pungkur tinut de ning jong kuning sakadehanirângiring wruh ing smitângdyâ 'rṣa ning andulu [57]).

27b. Punang wong Canggu age mijil sĕk-sĕk ing lĕbuhipun samâgawok [58]) andulu punapa gane donipun [59]) prāpti tĕka maras i ati manawy angdani kewuh pan çatru mūlane ring (ng)uni angur mangke winangsul.

28a. Rowange sumahur aris aja kayêku masânggawya kewuh pan tuhu kawlas-hyun sasolahe kang wong anângling aduh eman tuhu sipi mangke wlasisun mogha kampunana dera çrī narapati pan wus asrah jīwitâpty [60]) anungkul kang wong prasamânuhu.

28b. Ndan sang wahu prāpti wus pinrĕnah unggwanirânêng lalangwan wontĕn ing yaçâmĕgat sih [61]) ginubahan angrawit ndan rāden Galuh anêng mari [62]) alitan langu sampun agugubah rinĕnggêng sarwasāri tan doh punang kaka-kakâtunggu sama prathamêng sĕmu.

29a. Ndan rawuh panambhrami antyantâlĕp adulur-dulur tumpĕng awawayang tadah drawiṇa tan kari tok badeg çiwalan budur waragang lan mamanisan juruh miñu lan mrĕsi srĕbad [63]) adulur lan arak arum.

29b. Muwah pun dāçabali prāpti adulur atur-atur tang ulam sāgara karang-karangan tan kari akeh punang amumundut aglis mangke sampun katur saha wasitâris [64]) duh singgih ampunana pukulun.

30a. Dahat tan supadhi wyakti amamāpa mangke punang akuwu tan merang angaturakĕn wet ning sih asĕng smita sang abagus sampun mangkana [65]) balik isun asung pindo pāpa sinungan kaya iki agung dera amiutang [66]) kaya tan biṣêngsun anahur.

30b. Malar ana sih ing Widhi [67]) çrĕddhā çrī narendra angurip isun pilih wruh anahur utang tan sipi sukha ning twas sang akuww angrungu wasita sang abagus sampun tinanggapan [68]) kadehan dinawuhan [69]) sampun watra tĕkêng balanipun sami tan ana kantun.

31a. Pun dāçabala kari kalih [70]) ingandĕg lan ken kuwu [71]) rinowang [72]) mangkyândrawiṇa ramyâwusan wĕngi samânidrā ndan muwah ring eñjing twan mantrī wus awungu pinarĕk eng kadehan açrī rawuh [73]) punang akuwu.

31b. Ĕnty harṣanipun [74]) aningali [75]) mĕndĕk sarwy awot santun twan mantry asĕng smitângucap ing kenya wâlinggih [76]) tumuli parĕk alungguh ndan ken rangga anĕmbah matur kapan pakanira dewa marĕk i jĕng sang aulun.

32a. Rusit manawya tinampi tan jāti rawuh twan mantrī sumahur mangke karĕpisun [77]) sira lumaris rumihin lan uwâkuwu [78]) tumut anglarapakĕnâtur maring kapatihan ken kuww angling [79]) singgih pukulun anĕda manira anglarapana sang abagus.

32b. Tumuly amit kalih nĕhĕr lumaris anunggang kuda pinayungan kĕtas wilis kawulanya akeh angiring wus lĕpas lakunyâsru akweh wani [80]) kapungkur duk prāpting nagara asmu kagyat kang wong andulu ring añar rawuh sawaneh angling wong paran iku.

33a. Jātmika smunyâririh rūpane amenak tuhw akung sawany' ângling duh tuhu kaya ujarirĕki nĕnggeh rĕke yan wwang Singhasāri karane prāptinutus dera twan Harṣa-Wijaya marĕk ri jĕng sang aulun.

33b. Puniku ken kuwu rimihin makasopāna matur maring kapatihan rowange sumahur aris paran rĕke kārdinipun [81]) prāpting kawruh mangke sumahur anungkul rakyâsrah patyôrip [82]) ri jĕngnira [83]) sang prabhu.

34a. Akeh yan ucapĕn ling ning wong tumingal [84]) kunĕng mangke winuwus [85]) rakryan [86]) apatih wontĕn sirâlinggih pinarĕk anêng wudhi jajar pĕpĕk balawarganipun [87]) mantrī araraman sampun ingaturan yan rawuh twan Harṣa-Wijayânungkul mangke wĕntĕn ing Canggu.

34b. Smu garjita [88]) ken apatih sarwy angling lah angapa iki denira

angrasani nângling punang mantrī abĕcik yan tinanggap pukulun ya ta dharma winuwus [89]) kalumbra(h) ing para tan-dwa punang akuwu rawuh kalawan ken rangga sama gumiwang kang andulu [90]).

35a. Nĕhĕr alungguh sor ing wudhi yawi carangcang wonge atata anêng [91]) pungkur pan sama tamêng [91a]) gati wusnyâwĕkas punang kuwu sinengan derâpatih sampun samâdan lumaris kang anuruhi lumakw ing ayun.

35b. Duk prāptêng arĕpira [92]) apatih mĕndĕk punang akuwu ken rangga anêng pungkur sama amūji-mūji kang mantrī anêng kapatihan samâ 'rṣa anujw ing smu ndan rakryan apatih tan sipi ṛṇa [93]) twasirândulu.

36a. Sampun samâlinggih rakryan [94]) apatih anapa asĕng smitârum bhāgea pun kuwu ngapa kārdinira prāpti pun kuww anĕmbah matur singgih manirêngutus dera twan Wijaya marĕka ring ki gusti angatĕr pun rangga Wĕnang anĕda larapa pukulun.

36b. Ken rangga umatur aris singgih pukulun manira ingutus dera tuhan [95]) mantrī marĕk ring jĕng sang katong anĕdêngapurâmalakw ingurip anut sakahyun sadenirâtingkah malakw asih ki gusti depun çrĕddhânglarapana marĕk ri jĕng sang aulun.

37a. Sumahur ken apatih mārdawa wuwusnyâris kamayangan yan mangkana hyunira raāden mantrī lah ta marĕka ri jĕng nṛpati tumuli lumampah sakawarganyângiring ken rangga mwang ken kuww [96]) anêng pungkur.

37b. Ndan sira çrī bhūpati wus tinangkil ing pangastryan pĕpĕk para kṣatriya [97]) mwang sakweh ing adhimantrī makādi sang para bhujangga tan-dwa ken apatih rawuh mĕndĕk awot sāri ingaturan paṭāraṇâlungguh.

38a. Ken rangga kandĕg ing yawi ning carangcang rakryan apatih matur sahâwot sāri wontĕn utusanira mantrī ring Singhasantun ken rangga Wĕnang aranipun [98]) marĕk ring jĕng sang katong nĕnggeh yan arĕp anungkulâsraha jīwita [99]) mangke sampun wĕntĕn ing Canggu.

38b. Lingira [100]) çrī narapati yan mangkanângapa de sang dwija mwang parâdhimantrī kṣatriyângrasani umatur sang para bhujangga yan wyakti denya anungkul ring dharmaparārtha ginung kajar ing aji çatru anĕda jīwita [101]) yogya sinambhramêng raayu.

39a. Pan kadi çrī bhūpati mūrti sūryacandrādi nityaçâmadangi sang sujana tīkṣṇanirângdani kandap ing ari madĕmi juti kalĕngka ning jagat ndan mahāmṛtanirâmṛṣṭyani [102]) dāna ring wong [103]) kawlas-hyun.

39b. Nging [104]) depun yatna malih de ning açatru sahaja manawy apet upāya ketung reh ing daitya Wṛti [105]) kĕnêng apus [105a]) de hyang Çacīpati atut sinewakan dady atĕmahan pati manawi mangkana chidranipun.

40a. Mĕnĕng çrī bhūpati lagi rumasêng twas rakryan [106]) apatih matur yan tan tinangan kalih dera sang katong manawy anungkul tuhu kayângilangakĕn kasādhun yan tan çrĕddhānana [107]) ring amalakw ingurip ndan ken tumĕnggung angucap asru kalih lawan ken dĕmung.

40b. Yadyan adrĕwea kāpti upāyêng apus angdadyakĕn kewuh sampun sangçaya pāduka nṛpati kawula [108]) atakĕra [109]) guṇa kasinghawikramêng ayun sing ingaten ing hyang tan-wun mĕnang ing jurit pan ulah ing çūradharma atut sambhramêng [110]) ary anungkul.

41a. Rāden mantry alu angling kalih lan rāden sirikan ewĕh ulah ing çūradharmâpan reh ing amukti tan dadi tan kṛtālocita yatna ri upāyêng çatru yan dharma kewala ināpti tan-wun amanggih kewuh.

41b. Duh angur ajânampi masa tan andadyakĕnâpus reh ing çeṣa ning ripu sūkṣma denyâmrih silib rāden āryâris sumahur ayo apañjang rinasan yadyan tuhu mangkanâpet silib aywa kewĕh [110a]) ing laku.

42a. Yadyan kasoran ing jurit yan sampun anut kaçūradharman çūraloka dinunung kajar ing aji pan lĕwih rakwa ring niṣkala niṣṭha sakala yan anut ulah ing duṣkṛta hantu Yamaloka tinĕmu sukha çrī narendrângrungu liwat derâpanuju.

42b. Sarwy asĕng smitângling aris lah iku atut dera yayi pan nora wwang tuwuh watu lah ta apatih kon angundang pun rangga Wĕnang tumuli ingundang rawuh sādarâmādapa mĕndĕk lagy awot sāri sampun pinrĕnah [111]) lungguh samâ 'rṣâmūji punang andulu.

[112])

44b. Ndan çrī narapati arĕsĕp ing smita ni [113]) ken rangga Wĕnang sahâsĕng smitângling aris sira iki kinen dera kaki Wijaya ken rangga anĕmbah matur singgih patik bhrā inutus dera twan mantrī marĕk i jĕng çrī narendrânĕdêngampunana pukulun.

45a. Sadenirâtingkah tan malih harṣa sumiwī ingaturakĕn prāṇa jīwita [114]) ring jĕng çrī bhūpati ĕmbeñjing sira marĕkêriki lingira sang aulun lah bhāgeânak ki Harṣa-Wijaya sukha erisun.

45b. Yan ayun angera iriki anging [115]) dahat çuṣka punang nagarī ndan ken rangga Wĕnang asmu garjitêng ati anĕmbah matur punapa andika sang prabhu pan potrakanira sawyakti tan pamalyakĕn kahyun.

46a. Lawan anĕda prĕnah [116]) ing dumunung apan saha strī pukulun

lingira sang prabhu lah ta apatih ring ĕndi abĕcik prĕnahipun [117]) ken apaty' anĕmbah singgih ânêng udyāna ring Bagenda abĕcik prĕnahira dumunung pukulun manggut sira sang prabhu.

46b. Ken rangga wus amit kalih lawan pun kuwu çighra lampahipun awan lĕbar tinangkil sira sang katong lawan sang para kṣatriyâdhimantrī prasama mantuk ndan malih kocapa sira raāden mantrī çarānta anganti prāptanipun ken rangga lan ken kuwu.

47a. Tumuli angling aris kayângapa tarkanira pun ranggâsuwe [118]) tan rawuh bhaya amanggih wiṣṭi ken Nambi anĕmbah matur kaya [119]) mbontĕn pakewĕhipun apiṇḍa tṛpti punang nagarī ken Wirondayâmuwus [120]).

47b. Pan sadâdoh punang nagarī tan-dwa ken rangga rawuh adulur lan ken kuwu samâsĕng smita kalih twan mantrī anungsung ing ulat anapa asĕmu guyu kakang apa kāryanira ken rangga anĕmbah matur.

48a. Singgih sukha çrī nṛpati sakweh ing sang parâdhimantrī sampun samâmisinggih [121]) ĕnti harṣanira twan mantrī asĕng smitângucap ĕmbeñjing marĕka isun ring ĕndi kaka dumunung ken rangga awot santun ring taman Bagenda andikanira sang aulun.

48b. Manggut sira rāden mantrī tumuli mantuk maring lalangwan prāpta ng tadah açrī tinanggapan aris twan mantrī sampun sirânadah mwah sira rāden Galuh sakweh ing kadehan uwus sama dinawuhan [122]) ndan tan warṇanĕn [123]) panadahira wĕngi sama aturu.

49a. Tumiba ng dawuh [124]) sapta mirir samīraṇâris amawa [125]) wangi ning puṣpârum bhramaranyômung lalitângringring madhu ning santun pudaknya mrik amĕdar rĕbuk lwir sadak ing weṇi lukar i pamrājaya ning akung.

49b. Swara ning grĕh mandrâirit mātrâwarṣa lwir angluh asrang tang pakṣī kĕtur susuwaranya [126]) amanis amiduduk kināngsyan ing ĕping sinrang ing anggĕntang mraknyângidung-(ng)idungi swara ning kokilanyâmumungu.

50a. Eñjang atangi twan mantrī wus açoca ginandha mar mrik awastra sūtra randi tinumpalan wilis cinitra ing mas drawa kumram tiningkah puṣpa salas saukir ataluki dadu asisigen mas tatur anungkĕlang khaḍga alandeyan danta sinĕru [127]).

50b. Sinalagêng mirah ādi lan wedūrya agĕglang kaṇa kalih [128]) lan kĕmit-tuwuh [129]) akalpika roro sisih angrĕngga lurus ning jariji lwir tanah garung [130]) nakhâĕning apañjang kumĕdap lwir maṇik toya tuhw angani [131]) lulut sahâpanamar sūtrâwun-awun.

51a. Anguwah karṇâsumping jalaprang pinattrayuddha siniram ing er-gulwârum asuwĕng [132]) mantĕn wilis ingĕmas ādi sahâjajawin

mirah māyā sumunu gĕsĕng ning laty angatirah waja mahw atung-tung jamus.

51b. Asipat bot Pangajaran amuwuhi manis ning driya[133]) lwir kocaka juruh tap ning remâmĕkiki tumuli mijil wus prāpting yawi atingkah atur-atur wastra kāñcanâdi wus pinrĕnah[134]) punang amumundut.

52a. Lingira twan mantrī kaka Wirondaya sirânêng uri angatĕring yayi Galuh lingsir ing rawi lumarisânujw ing Bagenda parĕnga lan uwâkuwu[135]) sang liningan nĕmbah mangkat raāden mantrī sampun munggah ing turangga jamus bhinūṣaṇan mas murub.

52b. Pinajĕngan kĕtas wilis cinitrêng mas kumram awarṇa manuk dewatângrawit açrī punang bala angiring kading surat dinulu samânganggo dadar muwah pun rangga Wĕnang anitihi kudâpĕtak[136]) pinalanan mas kumram pinayungan kĕtas bang murub.

53a. Arjâwastra[137]) mañjĕti kujyaratha[138]) ginātrêng[139]) tatur asabuk gringsing ayahan krisnyâlandeyan paros asumpang trikañcu jĕnar ken Nambi awastra pahul tinumpalan putih asabuk gringsing sumaguṇâlus.

53b. Krisnyâlandeyan taring asumpang cina randi anunggang turangga rakta bhinūṣaṇan mas angrawit pinayungan kĕtas wungu ken Sora mwang pun Gajah-Pagun samâwastra sagĕci wilis anunggang kuda jamus.

[140])

55. Pinayungan kĕtas angrawit arja tinulis singmuk[141]) sāri Dangdi mwang ken Pĕdang samânunggang wājī awastrâputih[142]) tanggulun asabuk taluki jĕnar krisnyâlandeyan gading pinatik ing nawaratna murub.

56. Pinayungan ron tal wilis muwah pun Lĕmbu sampun munggw ing undakan pantĕs akampuh pangulu ning pik cinitra ing parada kumram asumpang tangguli kĕtur krisnya alandeyan garu pinayungan kĕtas lwir pacar sumamburat kang angiring alĕp dinulu.

[140])

58a. Lĕpas lakunirânuli liwat ing Canggu kweh deça kaĕnu lyan kapairing wus prāptêng nagarī kang anononton supĕnuh samângāpti pahyas aur-uran raçmi amet panuju ning aningali padâmintwakĕn bharaṇananipun sĕsĕk aniñjwêng lĕbuh.

58b. Samâgawok aningali warṇanira raāden mantrī padângucap sahur manuk amūji-mūji tuhu tan liwar ling ing awĕrttā uni duh tĕmbeningsun mulat wong mangkana lwir yang Smarângupĕtti sawaneh ana angucap ndi ameta rūpa kayêku.

59a. Lwir mukṣa-mukṣa kadriya anūkṣmâmor [143]) eng tawang anângling duh endah tuhu bhaya hyang Surapati aminḍêng bhūmi punang angiring [144]) sākṣāt [145]) surāpsari kang amadma nagarī smu kuning rūpanya menak akung.

59b. Iku rakwâran ken rangga muwah kang lumakw ing pungkur asmu wilis pamulunyâtut galak amanis bĕbrĕngose mahw agātra wilis ken Nambi aranipun kang ing urinêki bangbang çarīra pantĕs apĕngkuh.

60a. Rūpanyângrĕsakĕn ati bĕbrĕngose pañjang awilis angghaṣa lanâpus rukuh ken Sorâranipun malih kang agul lamuk [146]) kakehan wulunya tur jĕmbut abong-abong [147]) angde guyu 'syakāraṇa smunipun Gajah-Pagon aranêku pantĕs amor ing sĕmu.

60b. Muwah [148]) rūpanêki kalih kaya kĕmbar pada kakartala pantĕs yan sanakipun ken Pĕdang lawan ken Dangdi kang anêng pungkur pantĕs tan natgata ring kewuh Lĕmbu-Pĕtĕng aranipun pada abāla luhung wahu tumambirang eman dene kasor ing pupuh.

61a. Anângucap duh wyakti kawwat ing kadewātmakanira çrī naranātha marma ning [149]) kasor ing jurit kang wruh ing gati mangkyânahuri pilih tan tuhw [150]) anungkul manawi amet upāya masa tan abalik luhung.

61b. Pan ana ling ning aji kadi sang Pāṇḍutanaya çīrṇa kināladeça denira ng Korawapati lungânis [151]) angunggu-unggu maring Wirāṭapurī tan pawang mātrā yan abalik lĕwih dadya mĕnang [152]) ing pupuh.

62a. Tan warṇan ling ning wong amūji-mūji ndan çrī narapati wontĕn ing pangastryan tinangkil [153]) sampun ahyas angrawit awastra sūtra [154]) wungu cinitrêng mas drawa tiningkah paparwatang [155]) amalisir lubêng miyat asabuk gringsing jayêng pangrus apapadon mas tatur.

62b. Anungkĕlang kĕris alandeyan kusyaragi [156]) rinĕnggêng tatur minirah ādi apinggĕl kaṇâlit kalih lawan kĕmit-tuwuh [157]) akalpika kostubha murub lagy anguwah karṇa asumpang angrek [158]) çaçīh [159]) anting-anting nīla [160]) kumbang lan mirah sugâkram sumunu.

63a. Gagampangira sūtra [161]) wilis kumram de ning mas ajur akarambalangan pinatik ing nayanâdi apadaka [162]) tigang luruh

atĕtĕbus nāgapuṣpa sināri mas angrawit urap-urap minas drawa marum.

63b. Tuhw atut ratw ing tulis arjâgĕlung kĕkĕlingan kadi hyang Prameçwara sĕdĕng suraganânangkil saha siddhasuragandharwâbyuh tangkilan sang nātha de ning parâdhimantrī makādi kṣatriya [163]) mwang para mpu.

64a. Pĕpĕk samâhyas angrawit alinggih iringanira sang prabhu kadi hyang çītaraçmi pūrṇa pinupul de ning tārāngganā kumram [164]) tĕkĕng yawi ning manguntur sĕsĕk tanda mantrī [165]) lawan jurw adhipati pangalasan bhayangkara prasama rĕp tan ana umung.

64b. Prāpta sira rāden mantrī sopacārâtur-aturan eng ayun tuhw alĕp dinulu prasama anandang kuning punang amundut wontĕn sawidak katahipun padânganggo dadar mandĕg yawi ning pangastryan [166]) ĕb ning tahĕn ungu kadehanirâtatânêng pungkur.

65a. Tan asuwe [167]) alinggih prāpti rakryan [168]) apatih sahâsmu [169]) smitângling pukulun duwĕg rĕke lumaris andikanira çrī narapati ndan twan mantrī sumahur lah ta lumarisa uwa singgih manira andulur.

65b. Tumuly ajĕnĕng [170]) kalih ndan sira rāden mantrī anampa krĕnḍa kāñcana sinamiran sūtra wilis sinuji esi tang rāja-peni mwang kadehanira anampânggyan-anggyan sarwa-lĕwih munggw ing nanampan tatur.

66a. Açrī samânandang kuning lumakw ing ayunira mantrī jātmika smitanyâruruh cĕngĕng punang aningali duk prāpting arĕp çrī bhūpati kagyat andulu pangrasanirêng twas tuhu kadi tan manuṣa hyang Surapati rakwânurun suragandharwândulur.

66b. Nĕhĕr pinapag ing sasmitâmanis bhāgea potrakanisun merenea masku sampun awĕdi twan mantrī mĕndĕk sahâtur-atur sang nāthâ 'rṣa andulu sampun tinanggapan aduh kaki atarimêngsun den tulus santoṣa angera ring ratu kawlas-hyun.

67a. Asahur sĕmbah rāden mantrī saha wasitâmlas-hyun [171]) niṣkāraṇândika pāduka çrī narapati pan patik aji tan malih kāpti pan autang jīwa sākṣāt tarulatâking malar sih narendrângluruhakĕn truh [172]).

67b. Smu guyu çrī bhūpati sakweh ing panungkul wus matur [173]) gawok kang wong andulu samâ 'rṣâmūji-mūji solahira [174]) sang abagus lawan sakadehanira [175]) jātmika kanagarin nĕhĕr [175]) ramping [175]) dene anuju smu [176]).

68a. Ĕnty harṣanira nṛpati mwang sang para mantrya [177]) pada kalulut ndan sang dwijarṣi rumasa eng ati rehira twan Harṣa-Wijaya

sumilah ahyang dinulu byakta yan Wiṣṇwangça sadṛçanira [178]) pantĕs prabhu tan wurung sang nātha besuk walik kasor ing pupuh.

68b. Tan warṇan ujar ing amūji-mūji ndan çrī narapaty amuwus (s)açṛnggāra marum duh masku kaki byakta lwir anĕmu amṛta sukha ning ati dera santoṣa erisun tan ketung sareha nguni mangke den padânampūrṇa atut silih-rakṣa adulur.

69a. Asahur sĕmbah rāden [179]) mantrī ken rangga aris matur sājñā çrī narendra [180]) putrakanira tan malih yadyan angati kang urung tan pamiwala kāpti samâ 'rṣa sakeh ing parâdhimantrī ken apaty' angling alus.

69b. Duh niṣkāraṇa kaki masa mangkana sang aulun tan wruh kadi pira sira rowang ing amukti angalihana sukha duhkha seka ring bhayântaka ken tumĕnggung mangkyângling atut den padânggu-gwaning tuhu [180a]).

70a. Antyanta garjitêng ati twan mantrī mwang sakadehanira padâkĕmbalan wuwus tan owah kāpti dadya silih-urup [181]) wuwus apan sami anujw eng sĕmu ramyâguywan-guywan çrī bhūpati sukha angrungu ndan sampun akon asuguha ring sang wahu rawuh.

70b. Awan lĕbar çrī nṛpati twan mantrī mantuk ing udyāni mwang sakweh sang parâdhimantrī mantuk tan lyan ginupi(t) [182]) twan Harṣa-Wijaya sakadehanira luhung sasor ing ākāça kaya nora wong mangkana denyâmawa sĕmu alĕmbut ramping jātmikâruruh.

71a. Tangeh ujar ing wong amūji ndan twan Galuh winuwus sampun wontĕn anêng taman Bagenda angrawit alinggih anêng yaçâmĕgat sih ĕb ning asanâmayung pinarĕk ing kaka-kaka padânggung sūkṣĕkângun-ngun.

71b. Kangĕn rehirêng (ng)uni asanak duk ing Singhasantun antyanta derâlulut nitya mahas ndon [183]) kalangon kalih tan-sah adulur dadi atĕmahan pasah ya tângdadyakĕn tangis karasa rehira [184]) anêng çatru.

72a. Iñanirâmitutturi sampun dewa paty anggung wingit [185]) manawândadyakĕn gring amlasakĕn twan Ino malar ana sihan ing hyang ring wong pāpa kawlas-ahyun angunggu-unggu tanpa kadang [186]) ring bhūmi ning musuh nityaça ginuyu-guyu kerang-irang ing laku.

72b. Ken Bayan ken Sanggit [187]) angling ih dumadak ana sihan ing hyang ring satata kawlas-hyun asunga bĕcik lwir dewī Sītā wus tinawan ing ari munggw ing Lĕngkāpura sūkṣĕkânggung bhrānta kapati tan wang mātrā yan abali ng luhung dadya umalwi pūrṇa raayu.

73a. Tan-dwa prāpta raāden mantrī asmu kanggĕk andulu rehira

rāden Galuh sungkawângubda tangis mātrā wuryan ing ĕluh asarambahan ing wĕhang çayâmuwuhi rawit byakta lwir indu [188]) kāwāran [189]) ing sangub [190]).

73b. Ĕnti marmanira twan mantrī duh dewâtmajīwâparan marmanira masku mangkyângĕlwakĕn [191]) tangis jātyani manira pangeran ken Bayan alon sumahur rayi pakanira dewa kangĕn anom taman marum [192]).

74a. Pan atyanta asih nguni rehanira sak-saodara lunga [193]) nityândon langu tan-sah akaroron mangke kawrĕttêng jĕro pura kawlas-sih punika ketung tṛṣṇānirâsanak ya tângdadyakĕn tangis twan mantrī wlas angrungu [194]) marmângling aris mārdawa marum.

74b. Jīwaningsun rari sang lwir hyang Ratih sampun pati lara masku malar mĕnyâri katĕkanâmanggih lan arinira pukulun kadi pira tanpa guṇa [195]) punang Harṣa-Wijaya yan ta [196]) amapulihkĕna līnanira sang nātha sukha yan angĕmasi hantu.

75a. Rumasêng ati rāden dewī dady asĕmu līlā muwah sakakakakanira sama sukhângapi tan-dwa prāpta ng pasusuguhira çrī narapati adulur-dulur tuhw açrī [197]) wong jro pura punang amumundut.

75b. Sasolahnya mambĕt raspati ken Pisangan andulur asmu kagyat andulu ring sira sang apĕkik cittane kaya tan manuṣa hyang-hyang ning taman anurun ardhanāreçwari ingiring de ning amarawadhū.

76a. Aglis tumurun twan mantrī ken Pisangan mara tur angucap puniki sang abagus pasukhanira nṛpati ndan sang ingaturan amĕpĕs angga sumahur lah aturakĕna anĕda isun bibi aduh kalesan tuhu sang prabhu angurip wong kawlas-hyun.

76b. Paran panahuran [198]) ing autang [199]) sih ken Pisangan angling sampun mangkana pukulun pan sĕdĕng po si ya kasih sira çrī narendra ndi malih olihânĕmu [200]) wong lwir pakanira prāgiwânom apĕkik tuhu mesĕm sang liningan tumuli tinanggĕpan [201]) sampun.

77a. Ndan muwah kang ing yawi ndatan paingan katahipun wong jalu kang amundut wus tinanggapan sami sinung pamucang ken Pisangan tumuly amit mulih sakamārga tan lyan pinūji-pūji smita ning sang abagus.

77b. Duh tuhu kapo lingira kang [202]) wong awĕrttā uni ndi tâmeta rūpa kayêku yadyan sasor ing langit kaya tan polihânângucap duh singgih ujarirêku bhayâgunung gĕndis apasir madhu prĕnahanêku.

78a. Tangeh warṇanĕn ujar ing amūji ndan sang ana ring taman tumuly anadah sampun ingalapan samâñarik sakadehanira wus watra

dinawuhan sakweh ing punang bala ndan sira rāden dewī sampun ingaturan tadah ring yaçâmĕgat sih alangu.

78b. Malah prāpta ng wĕngi sampun samânidrā ndatan kawarṇaa lamanira mantrī anger [203]) ing Kadiri brayan anangkil ing sang aulun winong ing kasukhan nityaça adrawiṇa çayâsih çrī nṛpati wet ni biṣanira radyah [204]) among kāpti angalap lulut.

79a. Mwang sang parâdhimantrī prasamâlulut asih lawan sakadehanira wet ning bhāṣānyâpet siwī [205]) angdani tṛpti ning sanagarī don ing kaparcaya denira çrī bhūpati sawyakti tan wang mātrā yan apus.

79b. Muwah [206]) raāden dewī sang anom wontĕn ing pura antyanta sūkṣĕkângun-ngun tan lyan ingati-ati [207]) apanggih lan sira Puṣpawatī pan liwat derâlulut brayan dina tan-sah akirim gandha burat puṣpârum.

80a. Ndan sang ing udyāni malih akirim wastra lan anggyan-anggyan kaka-kakanira kalih silih-kirim pan samâsih apasanakan muwah [208]) sira sang abagus brayan akasukhan [208]) anganakĕna tontonan kalawan tang pajudyan kalulut ing para winangun [209]).

80b. Ndan kocapa malih wongira sang abagus kang marîng Malayu pralabdha jayêng ari siddha olih putry ādi kalih listw-ayu sampun malih angajawa dadi angrĕngĕ wĕrttā ring madhya ning udadhi yan nagarêng Singhasĕkar wus kināla [210]) de ning çatru [211]).

81a. Sok rāden Harṣa-Wijaya kari anging [212]) wus anungkul ring sang nāthêng Daha sampun kaparcayêng sang katong uwus jinungjung lungguh ādi ning sinĕlir amuwus karĕpisun iki tan mantuka marîng Singhasantun.

81b. Apan wus līna sang nātha urĕn marîng Mĕmĕnang [213]) mangkyâñjujur marîng Canggu mungsi ring rāden mantrī tang bala prasamânuhu [214]) tumuli ababar layar andarung lakunyâglis wus prāpti anêng sowan ing Canggu.

82a. Sore tĕdun ing kikisik punang akuwu wus piniwruhan ĕnti harṣanyângrungu wus pinrĕnah unggon sampun sama sinuguhan ndatan kawarṇa ring dalu ring eñjing wus adan marĕk ing rāden mantrī anĕda larapan ing ken kuwu ndatan kawarṇêng ĕnu.

82b. Kunĕng sira rāden mantrī wontĕn ing yawi ning udyāni sinebā ring ĕb ning wungu asĕhĕn sāri wastranira sanĕbad tuhw alus cinitrêng mas drawa tiningkah puṣpa salas asabuk gringsing ringgit apapadon mas tatur anungkĕlang kris kaputran murub.

83a. Asumpang kayĕn araras siniram ing er-gulwârum asipat Pakudan ñĕñĕr ing driyâmĕkiki lwir kocaka madhu juruh wajâna-

rasah randi kram ning latya yaya tumesa gĕndis angani twas ing akung.

83b. Pinarĕk ing rawongira lingira twan mantrī angapa gane ka rangga rumasĕng balândon jurit kawrĕttêng (ng)uni wus labdhagati alami mbontĕn rawuh bhaya tan arĕp angajawi jĕnĕk anêng Malayu.

84a. Ken rangga umatur aris awot sĕkar masa pun mangkanâpan sami ati-ati sumiwya umiring[215]) jĕng hyang pakanira dewa tandwâglis prāpti kang wong akya' saha sañjata pĕnuh aneka amumundut akweh[216]) kuda liman mwang[217]) padāti adulur-dulur.

84b. Asmu kagyat rāden mantrī mwang kadehan mulat ing wong prāpta lingira twan mantrī sapa gane iki kaya dudu wong ing Mĕmĕnang[218]) ken Nambi anĕmbah matur singgih pukulun kaya wong pakanira dewa kang lungândon[219]) maring Malayu puniki bhaya rawuh.

85a. Muwah sakweh ing kadehan matur duh tuhu pukulun wong pakanira iku garjita sang apĕkik tumuli prāpti sirârya Siddhi pañji Marājaya Kĕbo-Bungalan[220]) Kĕbwânabrang lan pun Jaran-Wahâdulur.

85b. Sinungsung ing smita amanis denira sang abagus lah merene....[221]) kaka bhāge sira prāpti sang sinapa mĕndĕk awot sāri wus samâlinggih lingira raāden mantrī bhaya siddha denirândon çatru.

86a. Singgih sampun siddha de ning ajurit apan[222]) sang tinĕkan anungkul asrah putry ādi kalih sang panuha[223]) sulakṣmī aran Dara-Pĕtak sang ari Dara-Jingga sama listw-ayu tuhw[224]) atur hyang ning jaladhi madhu mwang sesi ning pura wong jro purī kasrah pukulun.

86b. Sukha sira sang apĕkik tumuli rawuh kang tawan wus katur lawan sang putrī kalih kaka-kaka angiring muwah[225]) wong jro pura rūpane[226]) samâyu-ayu awyatara kalih atus lyan punang amumundut tanpa ingan[227]) katahipun sawijil ing Malayu.

[228])

88a. Ndan sira raāden dewī asmu maras alon dera lumaku prāpting arĕp twan mantrī mĕndĕk kalih lagi alingan kaka-kaka sama asmu erang tumungkul twan mantrī harṣa andulu liwat derâpanuju tan angowahi panon kawaçêng smarânggung lulut[229]).

88b. Sarwy asĕng smitângling aris asengi[230]) punang Rāgânurida lah ta atĕrĕn iku sang rājaputrī lumarisa ring salu wetan lan sakweh ing wongira muwah kang pupundutan tumuly amit punang inutus wus sama lumampah prāpting purī samâsmu mangu.

89a. Sira sang putrī kalih kangĕn ing sirâmanirâpan tan wang mātrā katĕmu drĕs ning wāspa amṛṣṭi tan-sah iñanirâmitutturi ndatan kawarṇaa polahira twan dewī awingit ndan twan mantrī winuwus [231]).

89b. Awṛtti [232]) polahirêng (ng)uni ring sang wahu [233]) prāpta antyantâwlas sang [234]) angrungu sama alarânangis aduh katuhon [235]) pakanirâkagungan lara wirang mangke malih amanguna prang kawulâdada eng [236]) ayun.

90a. Sang inaturan asĕng smita angling duh ajâgea kakâpan ana iṣṭanisun den padâtĕngking [237]) pan sira kang sun ajap-ajap rowang ing bhayāntaka mangke den pada wĕruh amet sih ing si dewaka sang liningan wr' ing smita matur singgih kawulânuhun [238]).

90b. Ndan lingira rāden mantrī kaka rangga ĕmbeñjang karĕpingsun [239]) marĕk eng [240]) sang prabhu sirândandani rājābharaṇa makâturatur sawijil ing Malayu ri jĕng çrī nalendrâpan amĕnangi galangan ken rangga awot sĕkar atut andika [241]) sang abagus.

91a. Lah karia sira kaka ing kene anadah ĕh ajakĕn sanakira kabeh punang wahu prāpti den rame denirânginum isun anapa datĕngan ken rangga awot sāri pun Gajah-Pagon mesĕm amuwus.

91b. Duh tuhu yan angdani rāgi rum ning asana wungu sama anĕdĕng santun winwat ing sadāgati ya tângringrangi twas ning puṣpaliṭ tan dadi yan tan mĕtu ring wiwaranyâpti añumbita madhu ning puṣpârum.

92a. Sama gumuyu angapi sakeh ing rawongira sang abagus mesĕm nĕhĕr lumaris mantuk maring jro [242]) ndan sira rāden Galuh tan-sah kalih [243]) wontĕn alungguh anêng madhe tĕngah sama angubda wingit [244]) pinarĕk ing kaka-kaka tuhu yaya Ratih angrungrung.

92b. Salamanira sah saking nagarī tan kĕna ring tadah turu luru ning warṇa mangkin embĕh raçmi manis ning driyâsmu balut yaya tumesa madhu juruh angani twas rimang rawongira awlas andulu samâsĕnu wāspa sira iña alon amuwus.

93a. Duh kapakĕna iki pan wus titah krama ning tuwuh kagungan ing lara wirang pan bhaya ing (ng)uni luhya ring amangun ayu don ing mamanggih duhkhita yan samakĕna ring angrek amrih angāçrayêng kawlas-hyun.

93b. Kañcit datĕng twan mantrī mesĕm ing citta derângrungu sojare ken iña apan wus karasêng ati prāptâñjĕnĕng ing babatur sang dyah tumurun kalih tumungkul samâsmu wĕdi arĕp lunga [245]) twan mantrī anambut.

94a. Winahan [246]) ri rum ning nādânrang gĕndis aduh ātmajīwanisun sampun lunga [247]) dyah ari masku den tumulus sihtânga-

wulakĕna punang Harṣa-Wijayâpan sira dewa tan-sah jāgra supta iniṣṭi pinuh ring paramajñāna sinūkṣma ri tĕlĕng ing tutur.

94b. Ri pananmatanirâri sawyakti saujaripun iña ring angrek angāçraya ring kawlas-asih pan sami angunggu-unggut [248]) tan atanggw ing [249]) bhūmi pakulīnan sirâtmajīwa atur pakṣī cātaka munggu(h) anĕng tahĕn ragas depun santoṣâmalar truh-truh.

95a. Ĕmbesuk yan ana sihan ing hyang ri surud ing Açujya prāpta ning kacatur sinamening wātâris amawa riris ing jalanidhi gĕrĕh nika mandrâsru ya ta amrĕttāni [250]) kayw aking [251]) malar waluya anglung.

95b. Nahan [252]) ujarirânyuh ati sang dyah mĕnĕng tumungkul kaslĕk ing wāspa karuṇa ken iñânahuri duh singgih sājñā pakanirânging [253]) den tumulus pukulun çrĕddhā(h) angawulakĕna ring wong pāpa kawĕlas-hyun.

96a. Niṣkāraṇa ujarira kayiki masĕngsun amalih kahyun sira wruh amonga [254]) ring rāden diwī amalampaha ring pun rangga yan ana kahyunira sira rāden Galuh aywa ta sira yan kalib ken iña asahur sĕmbah saandikanira pukulun.

96b. Lingira twan mantrī pun Rāgânurida mara ring ken rangga konĕn angaturi tadah ing twan dewī kalih lawan tigasan pisan tĕkan ing rawongira sama sungana tadah punang inutus anĕmbah tumurun sang lwir Smara lah kari ātmajīwanisun.

97a. Lunga [255]) maring salu kilyan ndan twan Puṣpawatī [256]) sampun ahyas alungguh [256]) ing patiga ning sarpakesari sapādapâsĕhĕn santun pinarĕk ing kaka-kaka lingira ka Bayan nĕnggeh prāpti sang putrī ring Malayu.

97b. Ken Bayan matur awot sāri singgih tuhu pukulun kalih samâyu-ayu sang panuha [257]) angrawit aranira twan Dara-Pĕtak pamulw aranggâtal [258]) lĕmbut sang anom twan Dara-Jinggâgātrâsmu [259]) jĕnar aruru.

98a. Tan liwar ujar ikang wong amūji tuhu lwir Ratih kĕmbar pan saudara tuhu asih solahirĕku kalih mwang tang kaka-kaka rūpane samâyu-ayu ken Sanggit angucap aduh kayâge wruha isun ring sang lwir puṣpitânurun nora tumanding ing arum [260]).

98b. Sirĕñângling aris duh aja mangkana apañjang ingucap apa [261]) samĕriki mĕne masa nora kapanggih bhāge yan ayu rowangan ing aniwī kakung ya tângkĕn asanak mĕnĕng raāden dewī karasa rehirâpasah asanak lama tan atĕmu.

99a. Angĕmbĕng-(ng)ĕmbĕng luhirânĕhĕr ingusap-usap tan-dwa prāpta sang abagus asĕng smitângling aris duh rari sang lwir hyang-

hyang ning sāri katwang ing madhu juruh paran marmanirâsmu wingit norângandĕl eringsun.

99b. Yadyastun [262]) adrĕwe dyah malih masa kaya sira wĕkas ing anĕmwakĕn raras çrī Niruddhawatī [263]) linĕwih munggw ing kambalasāri tan rwa iniṣṭi cinintya ing cintāmaṇi ingĕmbanan ri sandhi ning tutur.

100a. Apan satata rowang ing kajāntaka lah ta masku den tulus [264]) sihirângawulakĕnêngsun rari pan sira kang wyāpaka erisun lah ta aywâsuma hyunta ātmajuwita depun çrĕddhânambhramêng [265]) tanu makarowanganirêku angupacārêrisun.

100b. Sang dyah asmw [266]) erang tan pangling karasêng twas ujarira sang kakung asmu līlā lindi ning driya mangkin anyuhi twas ing akukuh ndan ken Bayan anĕmbah matur duh tan mangkana pukulun rayi pakanira liwat [267]) pangandĕlira nora mātrâdrĕwea kahyun.

101a. Marmanirâsmu wingit [268]) kangĕn ing twas denirângrungu yan sang putriṅg Malayu saprāptanira kalih tuhw [269]) asih derâpasanakan ya tânuwuhakĕn [270]) wuyung derâpasah lawan sang ari alawas tan atĕmu.

101b. Smu guyu sang apĕkik pilih beñjang sira katĕmu dewâtmajīwanisun apan galangan beñjing manira marĕk ing çrī bhūpati sira tumuta masku ajakĕn arinira kalih sang putrī ring Malayu.

102a. Anahu(h) [271]) ing citta twan dewī ndan lingira raāden mantrī ka Bayan wus anadah rika sira yayi ken Bayan matur dereng pukulun prāpta ng tadahirânadah sirâkalihan asmw erang rāden dewī ndan sinrĕng wenidhi lah anadaha ātmajīwanisun.

102b. Tutut anadah twan dewī akalihan ndan pun rangga Wĕnang rame anadah ing yawi awusan malah lingsir ucapĕn sang aulun kalih çrī nṛpawadhū woya ring jro pura pinarĕk ing biny aji wontĕn rāden diwī lan twan Puṣparaçmi alunggw' ing batur.

103a. Wus samâhyas angrawit pĕpĕk sakweh ing pawongan lingira çrī nalendra beñjang karĕpisun yayi anganakĕna susudukan açaçraman ing manguntur wonge kaky Harṣa-Wijaya tumandang lan mantrīnisun.

103b. Sira acadanga dadar ing esuk padâesa çrī pramiçwarī sumahur saandikanirêki pan liwat kapengin isun wruha ring kaki Wijaya çrī mahādewī angling nĕnggeh yan asomahan pukulun.

104a. Anĕkar (r)ing çrī bhūpati angling ken liku ih dumadak tuhu kayângapa bhaya rūpane sang para putrī sakiṅg Malayu kalawan ing Singhasĕkar kasub ayu-ayu çrī narapati mesĕm amuwus lah mĕne si parĕng mĕtu angiring nini Galuh.

104b. Ĕnty harṣanira twan ratna Kesari angrĕngw andika sang prabhu sarwy anolih ing sira Puṣparaçmi asĕng smitânĕhĕr angucap yayi parĕnga [272]) lan isun mĕnyânonontona sang liningan harṣâwot santun saandikanira manira angiring pukulun.

105a. Sirêña matur aris kamayangan ingajak mĕtu rayi pakanira dewâpan brayan angāpti apanggih lan sira Puṣpawatī ken Bayan asmu [273]) guyu kaya dudu yan mangkana wus ana ri atiningsun [274]).

105b. Tuhw [275]) atut yan amĕdar sāri punang sarpakesantun pan wus [276]) prāpta ng kacatur grĕhnya muny angarangi ken Sanggit angling tan [277]) mangkana sirêki panarkanisun [278]) wet ning asihirâsanak tĕmbe ning mahw atĕtĕmu.

106a. Sukha sakweh ing wong purī samâ 'rṣângrungu yan twan mantrī mbesuk anĕkar (r)ing nṛpati nĕnggeh sastrī donnya sama angāpti pahyas ndan sira çrī nṛpawadhū wus acadang dadar ucapĕn ken apatih mwang parâdhimantrī sampun samâdan anĕkar (r)i mbesuk [279]).

106b. Salwir ing rāja-papali wus acadang pan rakryan patih atingkah mwang tang tanda mantrī wus sinowarêng eñjing mĕtw açaçaraman lan wongira sang abagus marma ning samêgar kahyunnyâmrih atanding kawruh ing apapalaywan kalawan wong ing Singhasantun.

ZANG IV (*Dĕmung*).

1a. Sampun tistis hyang rawi gong gĕnding angalun wus pinidudut nṛpati wulan agantaran mĕtu pan pūrṇamā ning Açuji awalwi rahina katon.

1b. Sakweh ing wong jro purī ramyâmajang indu angāpti pahyas ĕmbeñjing amatut wastra siñjang minukhawāsa ring dhūpa [1]) mrik aṣṭânggi gulgula winor.

2a. Lyan anganam sāri anângraciki gandha burat mrik minging amet pamūji ning mulat apan samâpti amintonakĕn bharaṇa lyan têkang dīna kasihan tan wr' ing polahe angrungrung tan poly' anambut kampuh.

2b. Malah tiba ng ghaṭita pingsapta umung swara ning gong gĕnding atur angatag aesa ndan çrī bhūpati sampunirâdiwāçrayâmṛtajñāna [2]) winangun asnānâdehaçuddha pinuh hyang piniṇḍa ring tanu.

3a. Wus ahyas awastra pik mirir kumram ginātrêng tatur piniṇḍa pakṣī anglayang ring rĕmĕng awra tinĕpi-tĕping [3]) indracāpa asabuk

gringsing mangungkung asisigen rukmi arjâkĕris rawiprabhā sumunu.

3b. Agĕgĕlang apus pupak kalih lawan kĕmit-tuwuh [4]) asumpang angrek [5]) çaçāngka siniram ing er-gulo mar mrik pantĕs derânting-anting tiningkah Brahmawiṣṇu asipat Pakudan [5a]) amanis embĕh ñĕñĕr ing dulu.

4a. Atoparĕm sūtra [6]) wilis cinitrêng mas drawa arja agĕlung kĕkĕlingan tuhw [7]) ādi ūrṇāratna bhūgaçrīnira [8]) sumunu ali-ali bang wilis murub akarambalangan pinatik ing ratnâdi tuhu yan ādi ning nātha sasolahira mĕnggĕp akung.

4b. Ndan sira pāduka çorī sampun ahyas lagy asasaman kampuh asiñjang gringsing nglung ing harṣâpapadon rukmi amanggala taluki wilis minas drawa eñjerirâtĕpus mangungkung akĕmĕr-kĕndit dangu mĕkar tigang prāṇa rinĕnggêng nawaratna murub.

5a. Agĕgĕlang kaṇâdu manis kalih lan jāga-çatru apanumbuk mirah ali-ali roro sisih anayana mirah wedūrya asuwĕng gĕdah çyāma sinaroja ing rukmi pinatik ing mirah māyā marum.

5b. Asumpang angrek [9]) çaçī mar mrik siniram ing jĕbad sinawung maṇḍalika [10]) asipat alit amanis embĕh ñĕñĕr ikang [11]) dulu laty abangkit gĕsĕng tumurut lwir atruh-truh gĕndis gisi-gisy anrang puṣpa ning andul.

6a. Waja wahw agātrā randi amanis pan uryan ing mahw asusur çrī pāduka matur wus ahyas asiñjang gringsing Kṛṣṇāyaṇa tuhw [12]) alus awastra sūtra wungu ginātrêng mas drawa aeñjer [13]) sūtrâkĕkĕ-mbang [14]) amanggala putih [15]) tanggulun [16]) apinggĕl Dadung-Awuk.

6b. Akalpika mirah ādi mamanisan asuwĕng danti sinaroja ing rukmi asumpang wārṣikī winalat khaḍga rinaras twas siniram ing er-gulwârum kĕmĕr-kĕnditira dangu ingadu manis sinalagêng mirah suga sahâpadaka [17]) tigang luruh.

7a. Muwah sira çrī kiraṇa lagy asasaman pahyas lawan çrī pāduka matur ndan sira liku wus [18]) pahyas açrī asiñjang cĕpuk wilis awastra canglwi kukus amanggala sūtra jingga aeñjer [19]) boño tuhw [20]) alus.

7b. Agĕgĕlang apus prāṇa kalih lawan jāga-çatru akalpika mirah māyā asuwĕng [21]) pañca ijo sinaroja ing kāñcana pinatik ing nayana asumpang sarpasāri saha pādapa jinĕbadan rum.

8a. Ndan çrī pramiçwarī angling ra-Pisangan tilikanânakisun yan wus ahyas glis sengi ken Pisangan lumaris prāptîng kamĕgĕtan ndan sira raāden Galuh sampun adan pahyas asiñjang paṭawala gadung ginātrêng mas drawa awastra sūtra [22]) randi alus.

8b. Sinujîng mas ādi piniṇḍa puṣpâlas saha sasattwan marum

aeñjer sūtra wilis binoño de ning rukmi amanggala jĕnar kĕmĕr-kĕnditirâlulut winarṇa bot sabrang rinĕnggêng nawaratna murub apangarih tigang luruh apinggĕl jāga-çatru.

9a. Kalih tulak inadu manis apanumbuk mirah akalpika bot sabrang anayana mirah ādi anĕpuhi [23]) lurus ning jariji erang kucup ing bakung nakhâpañjang ĕning alungid kumram lwir maṇik bañu.

9b. Asuwĕng pahul araras sinawung ing kāñcana pinatik ing çoçoca anguwah karṇa asumping mas ādi tiningkah sarpasāri saron angaras bāhu [24]) winor lan jayanti siniram ing jĕbad er-gulwârum.

10a. Mangkin amuwuhi [25]) raçmi ning wadana anawang çītaraçrum açrī asipat alit [26]) embĕh ñĕñĕr ing liring anrang nīlotpala lwir kocaka madhu juruh angani twas rimang wah rum lungid ing alis mar syuh tang cātakânglayang epuh andoh anūkṣmêng mĕndung.

10b. Çrīnātha [27]) turut [28]) wilis tan polih [29]) aniru tang manguneng galuh sĕsrĕbĕng smu mlĕtuk lagy angayoni rema [30]) lwir jaladharâmĕm jawuh tinrānggaṇa ing mĕnur winor lan angkatan tuhu hyang ning jaladhi madhu adulur basanta aminḍa ri raras awah rum [31]).

11a. Çrīdantâlurw aglar ing ṣiti rūkṣa tan poly' atiru kram ning wajânglar ing kumbang gisi-gisy angrawit çīrṇâjrih [32]) puṣpa ning andul lati anrang manggista rĕmpuh [33]) sirat-sirat ning nādâmanis yaya truh madhu juruh.

11b. Alunggw' ing patiga ning sarpapuṣpa asĕhĕn santun pinarĕk [34]) ing kaka-kaka wus samâhyas açrī sama maguñĕpan mangkyâmūji warṇanya twan Galuh duh tuhu ayu tanpa [35]) tanding sang dewa ning kalangun [36]).

12a. Emanira tan sinipi sang pangeran lwir rum ning pasir parwata tan ana ning kawi mahas amarna gurit dwiṣṭa [37]) ning lambang kidung don ing angubda langu sawany' âmuwus [38]) duh tuhu ujarirêki mbesuk malar ing Kārttika prāpta ning Smarândon kalangun.

12b. Tan warṇan ujar ing amarṇa raçmi tan-dwa ken Pisangan [39]) rawuh mĕndĕk sahâwot sāri matur aris pakanira lastarya dewa ājñā çrī prameçwary apan inganti mĕtu raāden dewī alon amuwus [40]) ka Bayan lah ngundang yayi Puṣparaçmi den asru.

13a. Ndan sira Puṣparaçmi sampun ahyas asiñjang limur awastra nīlasaraja [41]) binoño ing rukmi aeñjer sūtrâmangun kung amanggala taluki alus apadandan [42]) bot Tan-Jawa lagy apinggĕl apus lulut.

13b. Akalpika mamanisan asuwĕng gĕdah çyāma asumpang mangli [43]) rinaras twas mangkin embĕh raçmi ñĕñĕr ing driyâsmu balut laty abangkit gĕsĕng tumurut pantĕs [44]) derâhyas tan path-yâpan [44a]) lagi angubda wuyung.

14a. Ken iña umatur aris duh pangeran sampun paty anggĕng [45]) wuyung pan sira rāden mantrī mwang sirâkanirêki wus wontĕn ing taman Bagenda mangke pukulun manawi kaciryan dinalih tan asthiting laku denira raāden Galuh den wruh anamar sĕmu.

14b. Prāpta ken Bayan lingnyâris den aglis marĕka rĕke pukulun pan suwe [46]) inganti denira [47]) raāden dewī .... loka ken Sanggit [48]) mesĕm sumahur kara ning asuwya mĕtu wet ning liwat kawlas-hyun yan anamun pahyas kayâmirangakĕn [49]) twan Galuh [50]).

15a. Duh sampun mangkana [51]) ri nini pan sira rāden Galuh liwat dera kalulut [52]) yan sirâduwe [53]) kāpti anĕdaning rāden Galuh ayo apiṇḍa kalib ken iña sumahur aris duh nini wus karasa denisun.

15b. Nĕhĕr lumaris tan asari twan Puṣparaçmi sampun prāpti kamĕgĕtan sinungsung ing smitâmanis denira raāden Galuh lah lumarisa yayi [54]) sang sinapa awot sāri tumuli kinanti tan asantun.

16a. Amuwuhi rawit denirâkalihan akakanten lumaku duk prāpting arĕpira çrī bhūpati jĕngĕr sakweh ing andulu duh bhayêki Suprabhânurun kalih Tilottamā mwang sakweh ing angiring atur surāpsari saking Nandanawana andon [55]) langu.

16b. Kinayuh denira [56]) çrī pāduka çorī aduh ātmajīwanisun merenea masku lingira çrī narapati lah yayi mĕtua tumuli samâdan ken apatih kocapa mwang kṣatriyâdhimantrī sampun prasama atiyang açaçramana ring manguntur.

17a. Saha bala tuhw açrī jujuluke pinandĭng ayun saha dhwaja mwang tunggul çubhamanggalanyâtri salwir ing pali-pali nṛpati sampun dinandanan ucapĕn rāden mantrī wus eñjing adan ahyas alangu.

17b. Akampuh lus-lusan pik mirir kumram ginātrêng tatur piniṇḍa [57]) manuk dewatânglayang ing awyati asabuk gringsing sumaguṇa saha papadon mas tatur ginanggong ing tĕpi anungkĕlang kris kaputran murub.

18a. Apinggĕl kaṇâdu manis kalih tulak kalawan kĕmit-tuwuh [58]) kalpika roro sisih anĕpuhi lurus ning jarijy anrawarṣa nakhâlungid apañjang kumram lwir maṇik toya agyâpanamar [59]) sūtra wungu kinulalatêng mas ajur minukhawāsa marum.

18b. Asuwĕng pĕpĕlik mrĕkata wilis sinaroja ing ĕmas rinajasêng mirah ādi anguwah karṇâsumping maṇḍalika [60]) hema sinawung tangguli kĕtur pinattrayuddha mrik arum siniram ing jĕbad arjâsipat Pakudan ñĕñĕr ing driya angdani kung.

19a. Tap ning remâmĕkiki kram ning wajânglar ing kumbang [61]) gĕsĕng ning lati tumurut yaya truh madhu gĕndis sawyakti anurāgêng

smara ndi ana rājaputra sumama ing warṇādi tuhw anīrṇani twas ing akukuh.

19b. Pinarĕk ing wijil pingkalih alunggw' ing patiga ning sarpasāri sakadehan amarĕk tuhw açrī wus samâhyas ararawitan ṇandandani atur-atur wastra kāñcanâdi sing lĕwih sawijil ing Malayu.

20a. Mwang sakweh ing wong sinĕlir wus atiyang samânganggo dadar saha sañjatanipun nda lingira [62]) rāden mantrī ih Rāgânurida sang putrī sami aturana anĕmbah kang inutus duk prāpting jro taman sang para putrī sampun sirâhyas samâwah raras rum.

20b. Apaparĕmpwan angrawit samâsiñjang paṭawala jingga sinujîng mas ādi awarṇa babayabon samâwastra sūtrâwun-awun cinitrêng parada aeñjer sūtra çyāma kinulalata ing mas ajur amanggalâlus bot lor kumram binoño ing tatur.

21a. Padandanira [63]) bot Tan-Jawi akĕmĕr-kĕndit dangu mĕkar tigang prāṇa sinalagêng mirah ādi ingadu manis samâglang kaṇa kalih jāga-çatru tinalĕmpĕk ing nayanâdi ali-ali kostubhârum.

21b. Prasama roro sisih kumram mirah lan wedūryângrĕngga lurus ning nakhânrang [64]) kucup ning tarawṛṣṭi [64a]) asuwĕng danti sinaru [65]) jinajawing mirah suga samâsumpang mas tiningkah pārijātârja rinaras rum.

22a. Siniram ing er-gulo mrik angani lulut çrīnātha [66]) tumurut sĕsrĕbĕng smu mlĕtuk rema winahwan mālati anda-andâtub anīrṇa jaladârawat truh asipat Pakudan embĕh ñĕñĕr ing liring kram ning laty anrang manggista rĕmpuh [67]) kadi angĕmu madhu.

22b. Waja wahu anrīdanti anyuhi [68]) twas tuhu suputrī lwir Durgā Ganggā Gorī rumira katrīṇi yaya mukṣa-mukṣa ri tungtung ing liring açrī alungguh ri ĕb ning asanâmayung asĕhĕn sāri [69]) pinarĕk ing kaka-kaka wus samâhyas lwir warāpsantun.

23a. Ndan sira Puṣpawatī asĕng smita sawacanârum ring sang putring Malayu depun santoṣa yayi sira asanak lan isun pan liwat ing dīna kawlas-hyun tanpa yayah bibi ngasy'-asih anêng bhūmi ning musuh.

23b. Sang liningan asĕng smitângling duh sampun mangkana bhaya wus ṇangdan ing hyang don ing atĕmah kayêki mangke manira tansah umiring kāpti pakanira [70]) nging [71]) den agung çrĕddhā(h) angampuni ring nirguṇa kawlas-hyun.

24a. Kañcit pun Nurida Rāgi prāptâwot santun mijila pukulun pakanira inganti denirâkanirêki ndan sang inaturan katrīṇi sama tumurun nĕhĕr lumaku ingiring de ning kaka-kaka mwang sakweh ing wongira sirêña lumakw anêng ayun.

24b. Duk prāpti ring yawi wus munggw [71a]) ing gilingan riringgan tuhw alangu sinamiran taluki dadu ginātrêng rukmi akajang jrak tuhw alus kaka-kaka anggayut rawongirâkweh andulur samânganggo dadar kang wong sinĕlir anêng ayun saha sañjata pĕnuh.

25a. Khinaṇḍa-khaṇḍa tuhu açrī watang ingĕmasan kumram lwir gunung kĕmbang kĕñar ing astrânĕpuhi [72]) sĕnĕ ning rawi kang ambĕkĕli samânunggang kuda pinayungan angrawit saha jujuluk pinanding ayun.

25b. Gumuruh swara ning gong gĕnding tinut ing atur-atur sawijil ing Malayu wastra mwang kāñcanâdi [73]) atata kang amumundut wyatara wontĕn kalih atus samânandang kuning anganggo dadar açrī dinulu.

26a. Ring uri twan mantrī anunggang wājī rakta bhinūṣaṇan mas kumram pinatik ing çoçoca angrawit sopacāra anêng ayun tinut ing jong kuning alangu sakadehanira sama lumakw ing uri atata munggw ing undakan sopacārâlante sapayung.

26b. Sĕsĕk sakamārgi punang aniningal duk prāpting kadwijan samâ 'rṣâningali strī ning para kawi amarṇa-marṇa solahira twan mantrī wyakti aluhung kaya tan manuṣa atur hyang Çacīpaty anurun aminḍa [74]) manuṣâpan tanpa upamā dinulu.

27a. Mwang kadehanirêki antyanta kadbhuta dinulu lwir gandharwângawatāra punang balângiring rotâpsara tarkanipun [74a]) sawany' ângling tuhu kayêku yen de ning ngong amiweka dudu polah ing anungkul.

27b. Meh andadyakĕn jurit tan wurung çrī naranātha walik kasoran ing pupuh tĕkâmarasi ati angapa gane don ing nṛpati tĕkânanggap wong iku pan mūlane ari duh bhaya tuhu tan wruh sang prabhu.

28a. Sawaneh anângling masa mangkanaa çrī narapati pan sira wruh ing nīti kriyopāyasandhi mwang gaṇita nikang ala ayu marmanirâpitanwruh mawi kāptinirâtiru çrī Dangdang-Gĕndis mantuk ing amarālaya makawan çūradharmêng ayun.

28b. Prasamâmisinggih sang strī ning kawi tan warṇan ling ning andulu ndan sira rāden mantrī lĕpas larinirâris meh prāpting pangastryan [75]) ucapĕn sira sang prabhu sampun pinasĕlang sakrama ning nāthâdi mijil sira çrī narendra woya ring maṇḍapa alangu.

29a. Alunggw' ing singhāsana rukmi kalih çrī nṛpawadhū lan sira rāden Galuh tan-sah twan Puṣparaçmi iringanira çrī narendra lawan çrī pāduka matur pĕpĕk sakweh ing wong jro purī tuhu alĕp dinulu.

29b. Ndan sang para dwijarṣi parĕk ing sira sang aulun alunggw'

ing palangka danta pinaramadani saçiwopakāra umadang pĕpĕk tangkilan sang prabhu kweh ing para tanda mantry ādi kṣatriya [76]) ndatan kantun.

30a. Swara ning gong gĕnding atri angalun-alun lwir guruh ing Kārttika angarangi lyan tang para kawi men-men atĕkap angidung anângringgit suwaranya [77]) marum anânĕpuk amidu lyan agugujĕngan akweh kang aninĭngal tan paligaran sĕk supĕnuh.

30b. Tan-dwa prāpta rāden mantrī açrī adulur kweh ing atur-atur punang amumundut prasamânom-anom mĕnggĕp sasolahipun kanagarin jātmikâruruh lumakw ing ayun ndan rāden dewī katrīṇi sama anampa kampuh tigasanira [78]) çrī nṛpawadhū.

31a. Adulur yayêng tulis ingiring dera sang abagus pantĕs anampa tigasanira çrī bhūpati ndan sakweh ing kadehanira prasama lumakw ing pungkur gumiwang kang wong aningali sama mingsĕr anglurung.

31b. Pinapag ing liring amanis denira sang aulun ndan çrī nṛpatiwadhū smu kagyat aningali iṣṭanira hyang Manobhawa saha surāpsari ndan sakweh ing wong jro purī tan sipi gawok twase andulu.

32a. Mĕndĕk ing arĕp nṛpati twan mantrī mwang sang para putrī atur tigasan kalih lawan bhūṣaṇâdi [79]) wijil ing Malayu sampun katur asmu gipih sang prabhu mangkyânanggapana lawan çrī pramiçwarī saha wacana marum duh masku kaki atarimêngsun.

32b. Asahur sĕmbah twan mantrī tumuli sira angĕmban puṣpa lan sang dyah katrīṇi anĕkar (r)ing sang katong lawan sang para [80]) kṣatriyâdhimantrī sastrī adulur sama atur tigasan anĕkar (r)ing nṛpati ndan sang dwijarṣi [81]) añjaya-jaya dīrghāyuh sang prabhu.

33a. Sinrang ing ghaṇṭā-ghaṇṭi asanggani lan weda marum awor lan çubhamanggala muni angarangi anrang guruh ing kacatur angatag rum ning sarwa-santun pangrĕng ing ṣaṭpadanyângringring [82]) kāraṇâstuti marum.

33b. Muwah [83]) sakweh ing wong jro purī amūji-mūji sama aguñĕpan amuwus tuhu tan liwar ling ing amūji duh durung isun mulat wong arūpa kayêku sārah rum papupul ing manis añūrṇa twas ing akung.

34a. Çrī mahādewy abibisik [84]) lawan ken liku duh tuhw [85]) ayu-ayu sang putrī iki ĕndi kang sakìng Singhasāri lan ing Malayu ken [86]) likw angling pantĕs punika punang asasaman kampuh putrī Singhasĕkar twan Puṣpawatī aranipun [87]) tuhu wah çṛnggāra rum.

34b. Ken iñânahuri singgih derâmbatang rūpa punikâmatuh lan sira Puṣparaçmi pokiran ing wadani ñĕñĕr ing dulu ndatan pahi

nĕnggeh yan saudaranirêku kang roro iki saking Malayu liwat denisun katuju pantĕs balabur madhu.

35a. Nĕnggeh aran Dara-Jingga lawan ken Dara-Pĕtak ken Bayan angling duh tuhu pan sama wijil ing katong tan iwang lan sang amawa ken Sanggit alon amuwus [88]) sang ing Singhasāri abangkit pan sumilah dinulu.

35b. Tangeh warṇan ujar ing wong ing jro amarṇa-marṇa sang anĕkar prasamâwusan anĕmbah ing sang katong sampun sinung paṭāraṇa ndan malih çrī nṛpawadhū mojar ing sang putrī katrīṇi ing kene niny alungguh.

36a. Sang liningan marĕk aris samânĕmbah tumuly [89]) alinggih ring urinira twan Galuh tan adoh twan Puṣparaçmi wāspanirâsru pan tĕmbenira atĕtĕmu [90]) ring sirâkanira ketung solah ing (ng)uni duk ing Singhasāri tan kĕnângucap pan kasĕlĕk [91]) de ning luh.

36b. Ndan twan Puṣpawatī ĕnti wĕlasira mulat ing ari pan liwat denirâlulut tan panten wāspâdrĕs mijil sakweh ing wong mulat samâwĕlas dadi kapiluh twan ratna Kesary amuwus [92]) aris duh yayi aja paty anggĕng wuyung pan sampun malih swasthâtĕmu.

37a. Nging [93]) depun tulus asih yayi sirâsanak lan isun mĕne yan sampun ing kārya lah datĕng ing purī apanggih lan sirâyinira sang liningan awot santun sarwy angusap wāspângling aris srĕt ning nādâmlas-ahyun.

37b. Duh kamayangan singgih yan çrĕddhā(h)anira pukulun ring wong pāpa kawlas-hyun çrī pramiçwarī angling duh nini sampun si walang ati masa pahe denisun ring ken Puṣparaçmi anak-anak lawan nini Galuh.

38a. Tan warṇan ujarira sily'-apet sih ndan twan Harṣa-Wijaya ĕnty harṣanirândulu kaayonira twan dewī marma ning anamar kung ajrih yan kawruhan tan asthiting laku ndan lingira çrī bhūpati lah kaki karĕpisun sirâçaçramana ring manguntur.

38b. Asahur sĕmbah twan mantrī mwang sakweh ing parâdhimantrī kṣatriya [94]) samâ 'rṣângrungu andika [94]) sang katong ndan wus sama sinung dadar padâmwit mĕtw ing manguntur sampun sirâsalah kampuh prasamânglĕnging sakweh ing wong açaçraman samâbhūṣaṇâçrī dinulu.

39a. Ndan sira çrī bhūpati mwang çrī [95]) pāduka çorī lan sang para putrī wus mĕtu munggw ing panggung angrawit apan tinuṇḍa [96]) prĕnah nṛpati ri sor tang parawadhū [97]) wus pinajang-pajangan açrī pinadmāsanâlangu [98]).

39b. Sinamiran taluki wilis lan sugâkram sumunu cinitrêng parada

jinamanikāh angrawit kinombalan kṛṣṇâbang pĕtak dhinawala çuddhâluhur kumlab tinub ing sadāgati tuhw alalĕh dinulu.

40a. Lwir langĕ [99]) ning Kelāsādri nṛpati atur hyang Maheçwaradampati sirâlungguh pinarĕk ing warāpsari ndan sang açraman sampun atingkah lor kidul atiyang sañjatanipun saha dhwaja mwang tunggul tabĕh-tabĕhan munya asru saha surak [100]) gumuruh.

40b. Ramyâtangkis [101]) silih-tindih tumuli rāden āryâpapalayun sakweh ing mantrī kṣatriya umiring palayunira [102]) alangu tuhu yan widagdha ring pupuh ndan wong Singhasĕkar anut sahâmugari dhwāni ning bĕdil asrang kumutug saha surak gumĕntus.

41a Umwang swara nikang gong [103]) gĕnding ndatan paparungwan kang anininga supĕnuh angucap sahur pakṣī amūji duh durung isun [104]) mulat ing çaçraman kayêki bhaya mengkene ring ajurit antyanta ramenipun.

41b. Tan warṇan ling [105]) ning aningali twan Harṣa-Wijaya tumandang apapalayun ambantala angrawit ingiring de ning kadehan açrī solahirâmĕlĕcut ndan atur tan panampak kṣiti yaya mukṣa dinulu.

42a. Tinunggulan açrī mangkin embĕh [106]) ayang lĕnglĕng punang andulu çrī narapati ĕnty harṣâningali dady angrasa kudw ahyun yan angalapa mantu katuhon ta [107]) tus ning ratu tan sawawêng kulanira nṛpati ya ta ketung pawījane wong Pangkur [108]).

42b. Ndan çrī prameçwarī angalĕm ing citta de ning solahirâkung andudut ati duk alayu sumlang anolih mṛdu ning dulu añūrṇani twas ing akukuh ndan rāden Galuh wontĕn harṣanirêng ati yan wus tambyânut ājñā sang prabhu malar çrĕddhā(h) amupu.

43a. Ramyâwawangson amrih-pinrih punang açaçraman along tiba kang den-ujung kedĕk ing rowangnyâñjrit anangis punang surak aganti ndatan paparungwan smu sor sakweh sang mantring Kadiri kolug palayunipun.

43b. Lingira çrī bhūpati lah aturana kaki Harṣa-Wijaya aja milu ndi ta ana wong wani anglawana tuhanipun [109]) anging parâdhimantrī lan kadehanira kaki mangkyâsusudukan karĕpisun.

44a. Kang inutus [110]) malayw aglis sampun kaatur sājñā sang aulun tumuly asapih punang wong açaçraman kalih ndan parâdhimantrya gumanti mangkyâsusudukan ngadu kawruh lan wongira rāden mantrī rakryan [111]) apatih tumandang ken rangga Wĕnang mangkyâmagut.

44b. Pantĕs samâsikĕp rangin ingĕmasan kambalane bang mlĕtuk saha tĕwĕk pangapit kumram tinrap mas ādi midĕr apet [112]) chidra minggĕk atangkis mĕlĕcut [113]) pan kalih pratyakṣêng pupuh ndan sira

kryan tumĕnggung Mṛgapati [114]) mara asru ken Sora mangkyâmagut.

45a. Samâwatang giniñjring kalih pada kinombalan solahnya angrĕsi twas lumiñcak [115]) acrĕng silw'-okih [116]) tumandang ken dĕmang Wīrasandhi ken Nambi amapag pada atameng kalih [116a]) ginarantim hemâkram sumunu.

45b. Tumindak asmu miring kalih angunda-unda dukduk tinĕbatĕba tatur gumyar kasunon rawi smu mingis aglis mĕsat tan olih kading surat dinulu yaya tan panampaka ṣiti tuhu widagdhêng ayun.

46a. Ken kanuruhan tumuly aglis tumandang lawan ken ranggi ndan ken Pĕdang mangkyâmagut lan sira Dangdi tuhw açrī solahira samâparesi tinanggalan ĕmas kumĕdap-ĕdap kambalane bang putih minggĕk duk atangkis asmu mlĕcut lwir kukupu atarung.

46b. Pan [117]) Mahiṣa-Rubuh aglis atanding kalawan pun Gajah-Pagun solahnya tan [118]) gigu pan tamêng [119]) palugon asring tinembak ing parangmukha ring jurit tan kengguh sama tamêng [120]) sikĕpipun [121]) ingĕmas ādi saha pĕdang pamugut solahnyâñlori biṣângde guyu.

47a. Ken Mahāpati tumandang pun Lĕmbu-Pĕtĕng amagut padâsikĕp kantar cinitrêng mas tuhw [122]) angrawit kalih anglimbekĕn [123]) duhung silih-tangkis amet chidra sampun prasamâtanding sang mantrī lan wong ing Singhasantun.

47b. Pada suçramêng gati rame punang susudukan asuwe patangkĕpipun [124]) ndatan kuciwa kalih gong gĕnding umwang abarung atri surak aganti dady asmu luyu sang mantring Kadiri kasoran tangkisipun [125]).

48a. Ndan raāden mantrī rumasêng ati yan wus sor sang mantring Mĕmĕnang [126]) tan panangkis de ning kadehanira sami ndan prasamâwusan tumuli anambut kampuh marĕk ri jĕng sang katong sira rāden mantrī lawan sang para kṣatriya adhimantrī wus samâlungguh.

48b. Lingira çrī narapati ring sang abagus (s)açrnggāra marum sipi [127]) gawokisun mulat i wongira kaki pantĕs yan tamêng [128]) pupuh patangkise aluhung sama kasor mantrīnisun kolĕg patangkisipun [129]) ndan sang inujaran asĕng smita anĕmbah matur.

49a. Duh tan mangkana singgih don ing apiṇḍa sor pukulun pan apet sih ing wahu prāpta biṣamêng buddhi rakryan [130]) apatih sumahur aris wyakti [131]) yan sor pukulun de ning wṛddha anglawan wilis kasuwyan tĕmah gĕyuh.

49b. Gumuyu çrī bhūpati rame samâguywan sang para mantrī sama sukha lan wongira rāden [132]) mantrī tan lyan winuni solahirêki duk açaçaraman durung yan kaya iki byūha ning [133]) anononton supĕnuh.

50a. Ndan lingira çrī bhūpati apatih rasanana iki de ning wongira kaki mantrī akeh prāpti ndi abĕcik prĕnahipun [134]) yan mantuk maring Singhasantun tan tonĕnisun [135]) pan tuhw adoh sakêriki rakryan [136]) apatih anĕmbah atut yan pĕdĕka [137]) pukulun.

50b. Kasĕpen liwat nṛpati yan mantuka mara ring Singhasantun anging [138]) yan samêriki ring nagarī tan bontĕn prĕnahira [139]) wīrya [140]) alas ing wong Trik puniku abĕcik nggonirâkuwu jimbar aradin asamīpa toyâgung aparĕk sakêriki pukulun.

51a. Smu guyu çrī bhūpati angling atut ujarirêku sira mĕne atuduha unggwanira kaki raāden mantrī sukha angapi pan katujw ing cipta lingira [141]) çrī bhūpati lah kaki mangke kaarĕpisun.

51b. Ĕmbesuk sirângalih maring alas ing wong Trik punika abĕcik prĕnahira [142]) anĕmbah twan mantrī saandika çrī naranātha patik bhaṭṭāra anuhun aluwaran [143]) çrī narapati kalih çrī nṛpawadhū.

52a. Lan sang para putrī rabi ning kṣatriya parâdhimantrī agrigan prasamândulur wus prāpta [144]) anêng jro purī anadah sama wadhū ndan sira sang aulun wontĕn ing pangastryan [145]) wus sumaji punang tadah sampun awusan adadawuh [146]) sang nātha wus alungguh.

52b. Ring madhyawitānângrawit [147]) songgwan lan sang para dwijarṣi twan Harṣa-Wijayâmalipir mwang kṣatryâdhimantrī [148]) anĕmbah ing çrī narapati wus samâlungguh pĕpĕk punang mantrī anom samânglalawani asluran apapatĕhan samânganggo dadar alangu.

53a. Umayĕng têkang burat sāri lawan sĕdah panggulu [149]) tinut ing larih asluran punang gantang rukmi lumindih kweh ing lalawuh wijil sāgara ukir ulam loh darat tan kari salwir ing ṣaḍrasâdrĕs lumintu.

53b. Lwir gunung tang sĕkul ulam sārah drawiṇa lwir guntur tok badeg waragang srĕbad miñu lawan mrĕsi pathya wīrya denirânadah gong gĕnding umwang gumuruh asrang para kawi amacangah atĕkap angidung.

54a. Muni tang rĕdĕp kacchapī lyan tang añantung anânggupit ginītan [150]) swaranya marum lĕwih swara ning angringgit umunggw ing panggungan amanis denyâmañjang [151]) lyan têkang anĕpuk amidu lyan agugujĕngan gumĕr-gumĕr ramya ning guyu kang anonton supĕnuh.

54b. Sĕsĕk sajalu-istrī ndatan paligaran prāpta punang amundut [152]) jawadah lumintu adulur açrī tinut i brĕm madhu lyan arak pangasih mamanisan kilang madhu juruh binĕnturan de ning larih asru sang mantrī akeh awuru bang ning çocâmbiradu.

55a. Anângigĕl awiwidya [153]) tandange angluyuk-luyuk sinurakan

gumuruh lyan tibâmutah bahir tan wr' ing tĕmpuh lagy enusungan twan mantrī harṣa andulu rame duk acocokohan punang guyw ambatarubuh.

55b. Sukha sira çrī narapati lingira [154]) asmu guyu alariha den asru sakweh ing para mantrī aparaganti [155]) angidung akeh anasar laling pupuh arĕbut bhāṣâji [155]) anangṣiptakĕn pangawruhipun.

56a. Sori lĕbar çrī bhūpati dawuh sapta sampun ingalapan sakweh sang dwijarṣi mwang parâdhimantrī makādi sang para kṣatriya wus mulih angrasa uru ndan malih kocapa sira sang para putrī amit ring çrī naranāthawadhū mwang ring raāden Galuh.

56b. Lingira [156]) çrī pramiçwarī duh nini tuhu kading swapĕna sirâtĕmwa lan isun ĕmbesuk malih den asring mara ing jro pura apanggih lan nini Galuh tur sama winehan kampuh kalawan pinggĕl tatur lyan saking raāden Galuh asung simsim mwang kampuh.

57a. Umatur anĕda katrīṇi anĕmbah ing twan Galuh mwang ring çrī nṛpawadhū ndan sira Puṣparaçmi çaya katangi lara ning ati tṛṣṇānirâsanak ya tândadyakĕn [157]) tangis wāspanirâdrĕs mily angapitu.

57b. Sira twan Puṣpawatī ĕnti wlasirêng ari aĕmbĕng-ĕmbĕng tīrtha ning driya duh sampun anangis majarakĕn wus titah ing Widhi tan kĕna binuwang anging depun biṣa sira yayi angawulêng twan Galuh.

58a. Umiring sakāptinira twan dewī sampun sira wawa-keluk pan tawan kawlas-yun tinilar ing yayah bibi bhayêng (ng)unya luhya ring kīrti don ing anĕmu duhkhâtĕmah [158]) pasah sira yayi sanak lan isun twan Galuh awlas andulu angling asĕng smitârum.

58b. Duh sampun sirânggung [159]) wingit ĕmben ika lunga [160]) parĕng lan isun mara ing taman Bagenda alalangon katĕmw ing sirâkanira çrī pramiçwarī amuwus lah isun mĕne tumutur ing sira nini ndan twan Puṣpawatī awot santun duh bhāgea pukulun.

59a. Tur sira asung simsim kalawan sirâyinira aurup anggyananggyan wus amit sang para putrī twan dewī anut ing dulu sajro purī sama kalulut mwang rabi ning parâdhimantrī ĕnti pangalĕmipun [161]).

59b. Duk prāpta anêng yawi twan Harṣa-Wijaya katĕmu pan anganting manguntur wus munggah ing padāti sang para putrī raāden mantrī wus munggu(h) [162]) ing undakan sumrĕg kweh ing balanirângiring ndatan kawarṇêng ĕnu.

60a. Tĕkêng Bagenda lumaris ing lalangwan sang para putrī pan wus surup hyang rawi ndatan panadah tĕkâguling twan Harṣa-

Wijayânêng wijil pisan aturu ri ĕb ning asanâmayung winilĕt de ning gadung pan asmu kawuru(h)an [163]) tan-sah kadehanirâtunggu.

60b. Ken ranggângĕpĕti malih pun Gajah-Pagon amijĕti suku sarwy amarṇa ayunira twan ratna Kesari ndatanpa upamā salwir ing lĕwih bhayêku hyang-hyang ning jaladhi madhu angling ken Nambi sapa rĕke bakalira kakung ken ranggâlon sumahur.

61a. Tan ana wany anglamara rĕko yan pangrungonisun rāden mantrī [164]) amuwus yan tan samanira katong sapa wani anglamara ken Dangdi alon sumahur ndi ameta rājaputra [165]) yogya bakalira kakung.

61b. Pun Gajah-Pagon anahuri yan çrĕddhā sang aulun ndi ameta muwah kayântuk yan samêriki wus sĕdĕng po si yan samakĕning asana iki atut winilĕt ing jangghā kasturi pan samânĕdĕng santun.

62a. Ken Pĕdang mesĕm sarwy [166]) angling duh tan iwang kaya ujarirêku pantĕs-pantĕsipun [167]) sĕkar sumanasa wilis sĕdĕng yan pinaran ing ali lalitângamung ken Dangdi angucap kaya tan kĕnênungsi pan liwat apingit prĕnahnyânūkṣma ri dalĕm ing gĕlung.

62b. Ken Sorângling aris pira durgamanipun yan sampun kinahyun wyakti ndatan luput ken Lĕmbu angling abĕcik yan layatakĕnâmawakan [168]) yuddha ĕmbesuk ken rangga Wĕnang asayut duh aja mangkana denirângucap-ucap dudu gawe amalih kahyun.

63a. Sukha raāden mantrī de ning wongirânangṣipta rame aguywan-guywan dawuh tiga samâguling tan warṇêng rātrī ucapĕn eñjing twan mantrī wus ahyas pinarĕk de ning kadehan açrī lingira asmu guyu.

63b. Ka rangga karĕpisun iki aken ajātia sājñānira sang aulun ring uwa adhipati sapa lunga [169]) maring Madhura ken rangga anĕmbah matur yan atut pun Wirondayâpan wus wruh ing mūlanipun.

64a. Ndan lingira rāden mantrī Wirondaya sira mangke lunga [170]) majar ing uwâdhipati [171]) sājñā [172]) sang katong pun Wirondaya anĕmbah sandikanira pukulun tumuly amit aglis lakunya wus prāpta ring Canggu munggah ing banawândarung sore tĕdun ing Tĕrung.

64b. Tumuli lumaris duk prāpting Madhura majar swagatinipun sukha sirâdhipati ndan kawarṇaa malih twan Harṣa-Wijaya wus amit ing sang aulun marîng alas Trik anaruk punang bala atrĕwuh adan pasanggrahan pan rakryan apatih atuduh.

65a. Muwah [173]) sirâdhipating Madhura sampun prāpti sabala samâmawa wadung rimbas garut tan kari umwang swara ning wong ambabad wus çīrṇa têkang kakayu tinunwan aradin dady anglunang punang alas agung.

65b. Pirang dina laminirêki sirâdhipati ambabad atingkah gṛha wus apiṇḍa deça aglis ana ta wong kurang sangu dadi woh ing maja rinuruh ndan pinangan esinyâpahit sama den buñcalipun [174]).

66a. Ngka lumrah yan wontĕn wong ing wilwa tikta [174a]) hetu nika n uwus [175]) ring Maja-Pahit wus tiningkah kadaton açrī tang alun-alun anglunang [176]) marĕp lor angunggul yaya Kaṇṭhapurâmarpat [177]) malwa punang samārgâgung pasar wus tiningkah asanding bale wwat alangu.

66b. Sakadehanira malih wus tinata gṛhanyângrawit ken rangga marĕp angidul anujw ing kadaton tan ilang takonakĕna alĕp ikang nagara wet ning pratyakṣanira sirâdhipati atingkah kweh tang sĕndang pañcuran ri tĕpi-tĕpi ning mārgâgung.

67a. Ndan sira rāden mantrī sampun amit ing sang aulun sagṛha mangke mantuk mara ing Maja-Pahit sukha sira çrī naranāthânging [178]) wus karasa ing twas yan andadyakĕn wiṣṭi ndatan ketang dera sang aulun.

67b. Apan wruh sakrama ning dadi nora çāçwatânulus tinut de ning sukha duhkha urip ndatan [179]) sthiti hetunira nirsangçayêng twas ri twan Harṣa-Wijaya yogya makaawan ing umungsi Hariloka kawastu.

68a. Ndan sira kryan adhipati wus mulih maring Madhura-Wetan alama sira twan mantrī anger ing Maja-Pahit sampun [180]) paripūrṇa langĕ [181]) nikang nagara denirâmaayu tuhw atur Harilaya anurun kweh sang mantring Daha kapusan sih pada kalulut.

68b. Pan tuhu biṣa twan mantrī among smita sukha ning sajjana winehan mas pisis rajata wastrâdi donnya n pada kĕnêng apus [181a]) mahyun atilar ing sang prabhu hetu ning dāna winangun pan watwan ing naya denira sang sujana mahyun pralabdha jayêng çatru.

69a. Eñjing sira twan mantrī wus açoca agagandhârum tumuly ahyas akampuh udarāgĕm sinuji asabuk gringsing sumaguṇa krisirâlandeyan [182]) wungu tan pagĕgĕlang embĕh rawit asumpang tuñjung musuh.

69b. Pinarĕk ing kaka-kaka wontĕn ing wijil pisan arjâlungguh ing patiga ning sarpapuṣpa sĕh sāri ñĕñĕr ing liring sinipatan tuhw angani ati kram ning wajânglar ing ali derâhyas tan paty awuwuh [183]) bagus [184]).

70a. Lingira amanis kadi katruh-truh madhu ka rangga Wĕnang karĕpisun iki sĕdĕng mangke linakon sopāyanirêng dangu andagêng sira sang aulun sirângrasanana parĕnga lan sanakira kapan mangkyâmangun prang ndan [185]) ken rangga anĕmbah matur.

70b. Singgih atut andika hyang pakanira sampun age pukulun pan

çrī bhūpati lĕwih denira among asih ri hyang pakanira yan tanpa kāraṇa tuhu kweh pangucapan ing wong tan yukting pakanira dinalih laling utang punika mangke depun ketung.

71a. Apĕnĕd yan apotusan marĕk ing sira sang prabhu anĕda sirâyinira sang wontĕn ing purī twan Puṣparaçmi yan tan sukha sira çrī naranātha ya ta hetunira andaga atilar ing sang aulun.

71b. Punika kāraṇa[186]) ning malih amanguna yuddha ken Sora angling yan mangkana mawi çrĕddhā sang katong sipi duṣkṛtêng laku malih amanguna yuddha kaarĕpingsun tĕka den aglis andagêng sang aulun.

72a. Tuhw alawas de ning anahĕn bramâtya arĕp atanding kaçūran lan pun tumĕnggung ndan pun Gajah-Pagon angling iyâtut iku depun aglis[187]) angdani laku yan amet kāraṇa rimbit akeh tinolih pun Lĕmbu-Pĕtĕng angucap bĕcik wĕngi kaarĕpisun.

72b. Angamuk maring Kadiri den aglis sampun kweh tinolih tunoni[187a]) tang nagarī wyakti kewran punang wong de ning strī anakipun hetunyâjrih tan ana mĕtu kari sira sang katong rĕbutĕn kaarĕpisun ken Nambi angucap ewuh kadi ujarirêku.

73a. Manawi wontĕn jāti matur ing sira sang aulun pindo tiwas ing laku pangrasanisun[188]) malih urĕn yan amanguna kuṭa gĕlarĕn saptopāya punang mantring Kadiri marma ning atilar ing sang prabhu.

73b. Yan sampun kapusan sang mantrī atilar ing sang prabhu kĕpungĕn ing kiwa punang nagarêng Kadiri donnyâlapâtĕmah pahilan[189]) yan wus[190]) anungkul sang prabhu amalakw ingurip sang putrī kalih makatur-atur.

74a. Sĕdĕng yan tinampi makapamalĕsa ning autang sih ken Pĕdang mangke sumahur kaya tan pangĕnoh ujarira kayêku çrī bhūpati lĕwih manādhana sudharma ring rat sakweh tandâdhimantrī prasamâsih bhakti dūrāsambhawâtilaring sang prabhu.

74b. Nging[191]) yan kahyunisun iki tan āpti anut reh ing ruci tang dharmayuddha[192]) winangun çāsaning kahot[193]) kas ning hasta ingadu mwang lungid ing astra tan wurung bhinukti kang phala bhukti mukti pinanggih yan jaya kaparājaya tan bheda de sang çūrêng ayun[194]).

75a. Sumahur sira Dangdi muwah sirârya Siddhi mwang pañji Amarājaya pun Jaran-Waha makādi Kĕbo-Bungalan Kĕbwânabrang samângucap sahur manuk punika abĕcik manira atoh jīwa pukulun.

75b. Pan satata ingati-ati amapulihkĕna līnanira sang aulun ken rangga malih angling tuhu atut yan mangkana anging mangke kaarĕpisun apotusan ring ky adhipati amiwruhakĕn laku.

76a. Pan sira mūlânêng (ng)uni angdani sūkṣma nayopāyêng çatru punika kang tinut denira twan Ino mangke yan tĕka andaga manawi tan siddhêng laku niyata pinaran tutuh ndan sira sang abagus liwat denirâpanuju asĕng smita amuwus.

76b. Tuhw atut ujarirêki sapa kang lunga[195]) marîng Madhura ken ranggânĕmbah matur pun Lĕmbu kang kinen beñjing[196]) awan parahu pan wruh uni mūla ning laku twan mantrī angucap lah sira lungaa[197]) ka Lĕmbu ken Lĕmbu anĕmbah saandikanira pukulun.

77a. Tumuli prāpta ng tadah açrī anadah sang abagus kadehan wus dinawuhan lingsir sama mulih tan warṇêng wĕngi ucapĕn eñjing sampun mangkat ken Lĕmbu wus munggw eng banawi tan akeh kawulane[198]) andulur.

77b. Ndatan kawarṇêng mārgi aglis prāpta ring Madhura tĕkâñjug-jug ing kadhipatyan sira adhipati wontĕn ing madhe alungguh kalih lan ken pinatih smu kagyat mangkyâningali tumuli anapâsmu guyu[199]).

78a. Bhahāgea sira kaki bhaya ingutus de sang pangeran sang sinapâsmu guyu sumahur lingnyâlon singgih manirêngutus wusnyâ-majar 'swagatinipun sira adhipaty amuwus[200]) matura kaki aywâge sira pangeran ana malih upāyanisun.

78b. Mangke amet kanti wontĕn ta priyanisun sang ratw ing Tatar rowangira anglurugêng çrī Jaya-Katong sun sanggupane[201]) anggañjar sang putring Daha kang kasub liwat ing ayu aran twan ratna Kesari mangke isun apotusan amwat tulis awan parahu.

79a. Sira mangsula kaki matura ring sang pangeran antekĕna saulan wong Tatar prāptângajawi parĕnga lan wong ing Madhura samangko sirâyuddha tan wurung kasor punang Kadiri idĕpĕn ujarisun.

79b. Pun Lĕmbu-Pĕtĕng sukhângapi tumuli amit ndan ken[202]) pinatih angucap ĕmbeñjang[203]) sira lumarisa kaki prāpta ng tadahirâ-çrī sampun sirânadah akatigan iriki wus ingalapan tan warṇêng dalu[204]).

80a. Ring eñjang wus amit mulih tan warṇêng ĕnu prāpting Maja-Langu lingsir ing rawi ndan sira rāden Ino pinarĕk ing wiyos pingrwa wastranira kĕtas wungu cinitra ing parawos[205]) asabuk gringsing mangungkung asumpang angrek[206]) ijo siniram ing er-gulwârum.

80b. Krisirâlandeyan[207]) gading ingukir tañjung[208]) apinggĕl kaṇa kalih lan jāga-çatru aly-ali bang ijo aburat jĕnar mrik sumar winaju-waju angde kung jinur ing mas drawa laty abangkit gĕsĕng tumurut asipat Pakudan amuwuhi ñĕñĕr ing dulu.

81a. Pun Lĕmbu prāpta awot sāri twan Ino harṣândulu asĕng

smitângucap kapan sira kaka prāpti ken Lĕmbu anĕmbah matur aris singgih mahāpukulun kinen dera bapâdhipati manirâglis awangsul.

81b. Aturira bapâdhipati ring hyang pakanira aywâge rĕke pukulun andadyakĕna jurit inganti rĕke bapâdhipati lagy amet kanti sampun apotusan maring Tatar nĕnggeh yan saulan rawuh.

82a. Ënty harṣanira tuhan mantrī sakadehanira sukha angrungu saturirâdhipati liwat angĕnoh nda sira sang abagus asĕng smita lingira marum ka ranggâcadanga pali-pali ning wiwāha ken ranggâsmu garjita sājñā [209]) pakanira pukuiun [210]).

82b. Pun Gajah-Pagon mesĕm nĕhĕr angucap atut yan mangkanâpan wus sĕdĕng po si inunduh punang sinom manawi [211]) kalangan ruru ndan ken Nambi gumuyw amuwus duh masa rurwâpan wahw amĕdar wangi nging [212]) kumbang punikânrĕng angruruh āpty añumbitêng madhu.

83a. Gumuyu rāden mantrī taha yan mangkana kaka manawa kalangan antaka nora oliha ning [213]) ngong atoh pati kuny angulati [214]) duk kagĕm de ning musuh rawongira samânĕmbah ĕnty harṣanipun angrungu.

83b. Sore sampun samâmit mulih punang kaka-kaka ndatan warṇanĕn [215]) ndan sampun çubhadiwasa prāpti [216]) ken rangga sampun abhyāgata sakrama ning wiwāha widhiwidhāna ning pasĕlang saparikrama ning ratu.

84a. Ndan sira twan Puṣpawatī wontĕn ing lalangwan sūkṣĕkângunngun denira angrungu yan sira twan Ino āpti amarang lulut hetu ning twas tan kĕnênajum kangĕn dera tan katungkulan de ning yayah indung wāspâdrĕs mily angapitu awlas punang andulu.

84b. Nĕhĕr derâpĕkul gulune ken Bayan saha tangis tan umung kaka-kakanira ĕnti wlase tumon sama milu kapingluh sirêñângling saha smu luh duh sampun pati anggung wuyung pakanira dewa apan wus titah krama ning dumadi punika ketung.

85a. Tan bontĕn palapan i [218]) bhrānti mayan [219]) inguluran tâwaçâmĕtĕngi kahyun lah ta adan açuci doron ahyas maring pagandhan sang inaturan tan sahur tumungkul asmu wirang ken Bayan alon umatur [220]).

85b. Duh dewa punika abĕcik sĕdĕng tinut pukulun sature sirêñâtutut sira rāden dewī tumuli mara ing pagandhan sampunira asiram wus ginandhan binurat mrik mar arjâwastra randi turuh.

86a. Asiñjang sūtra kadalī paṭrawala apadandan [221]) çyāma eñjerirâmarĕmpuh cinitrêng parahos [222]) saha manggala dadu binoño ing

rukmi tuhw alus akĕmĕr akĕndit dangu mĕkar tigang prāṇa apinggĕl apus pupak kalih kalawan jāga-çatru.

86b. Akalpika bot Tan-Jawi mirah suga salaya kalih asuwĕng mantĕn [223]) wilis sinawong ing mas kahot [224]) rinajasêng mirah māyâsumpang mas winarṇa wungu kinasturi saha ron pinatik ing çoçoca sinawung maṇḍalikângroroñcyârja [225]) angaras bāhu.

87a. Româpañjang awilis lwir jaladharâmĕm warṣa mātrâsĕsrĕbĕng [226]) smu mlĕtuk çrīnāthâtuturut [227]) ijo lagi tinrāngganêng mālati winor lawan dosa [228]) mṛdu ning nayana angayoni wahu winawan [229]) sĕpuh.

87b. Waja kumram agātra randi pan uryan ing asusur bang ning lati tanpôpamā rum ning manggistângepon kadi angĕmu madhu gĕndis lagy alinggih smu mangu yaya mukṣêng tungtung ing liring amor ing sakalangun.

88a. Ndan sira raāden mantrī wus açoca [230]) agandha minging aburat [231]) jĕnar winaju jinur ing ĕmas kahot mar mrik angalang ĕnu [232]) kinasturi tuhw angdani kung ken Nambi mawa aesan [233]) apapan danta ken ranggânglusi wastra sūtra randi atumpal bakung.

88b. Kinulalatêng mas ādi sang lwir Smara ananggapy aris mĕnggĕp denirânamir muwah pun Gajah-Pagon angaturakĕn sabuk gringsing Smarāntaka tuhw alus akris alandeyan garu sinalagêng mirah apinggĕl apus pupak kalih kalawan kĕmit-tuwuh [234]).

89a. Kalpikanira mirah ādi kalih lan wedūryâtĕtĕbus nāgapuṣpa sināri mas tuhw angrawit ndan ken Pĕdang atur sadak gading nĕhĕr sirâsipat Pakudan embĕh manis ing liring kadi atruh-truh madhu.

89b. Tumuly angilo ambĕciki patap nikang rema arja sinrat ing nakha pun Sora mĕndĕk atur sĕkar mangli pinattran [235]) mas kumram sinawung tangguli kĕtur siniram ing er-gulo mar mrik pantĕs angaras bāhu.

90a. Waja wahw agātra randi angani [236]) lulut kram ning lati anirang manggista rĕmpuh [237]) tang rājasângepon de ning gisi-gisy atur mirah ādi sakadehanira harṣa tumingal kaya wawahunĕn twasipun ken ranggâsĕng smitâmuwus duh ahyang [238]) sang abagus.

90b. Tuhu yan panarīra ning Manobhawa ri hyang pakanira mesĕm sang lwir Atanu ndan wus lingsir kulon tistis [239]) kiraṇa ning hyang bhānuraçmi muni têkang çubhamanggalârum tan warṇan raras sang lwir Smara wus munggah ing pasĕlang akalihan lan rāden Galuh.

91a. Sumar gandha ning dhūpâṣṭānggi gulgul langu [240]) tĕkâwah rum [241]) sang dwija añjaya-jaya ung nikang ghaṇṭā awor rĕng ning

stuti weda stawa sampun ing pinaslang wus munggah maring pagulingan weçma añar tuhw alangu.

91b. Woya ring banawa sarat [242]) wus pinajang-pajangan ginubahan mañjĕti kumram sinurat ing parawos [243]) samirnyâçrī tuṇḍa [244]) sapta sūtra wilis mwang rakta pinerĕmas tuhw ādi atilam cawutârja cung pupur.

92a. Akarang-ulwa taluki sinujing mas winarṇa loloran sumar gandhanyêngukup cacandy alĕp tinon ingidran [244a]) bot rawy araras ingukub baturnyâluhur wongnyângwe multak kumucur saking tulalayan ing karang hastī tusnyârjânduk anêng [245]) sāri ning tuñjung.

92b. Akeh tang balyâlit-alit amarapadu anêng tĕpi prasama cinaraṇan arum tawingnyâlakon açrī Arjunawiwāhâlalayan bata winĕtuwĕtw ing hema kumram rajata mantĕn wilis abhrā tuhw angrawit kady amagut sĕnĕ ning çaçīh wah rum.

93a. Cinara-carêng sarwasāri muryâmalisir gadungnyâtur wangi [246]) tang mĕnur tañjung çrīdanta mangli kamuning mar mrik pinik ing waṭi rĕng ning bhramarêng santun awor i rĕcĕp ing pangringringira sang apulang hyun.

93b. Wus sumaput tang samir sang dyah tan-sah ing kisyapwan inamĕr-amĕr [247]) rinumrum rum ning nādânrang gĕndis duh rari sang lwir hyang-hyang ning Ratih katwang ing madhu juruh den tulus sihta ring kawlas-sih angĕlwakĕn lara kung.

94a. Sang dyah mĕsah saha tangis lungsur ing kisyapwan sang lwir Smara amahi wacanârum wah raras kalangon mari [248]) jīwātmanisun dalu tan panĕwas ing anggung bhrāntângajap rumta masku sang hyang ning manis atur cātakânglih amalar truha ning jaladhi madhu.

94b. Wibhramêng awyati tan wr' ing deyânglih tan-wun apuhara [249]) luluh yan tan ana sihtâmratani [250]) kalahron saking Nandawana masisun rari angdani mĕndung tinut ing anilâlon nglurwakĕna riris madhu nahan upamānirisun amalar sih sang arum.

95a. Apan tan ana malih kesṭi amūrṇani lara kung yan tan sira ātmajīwa sang dewa ning kalangon lah sanmatanĕn isun rari tĕwaskw ing (ng)uni angĕmban ri durgama ning wanādri tinututan ing çatru.

95b. Darpâmrasana angarĕki sarwy anglīlā-līlā amrih lukar ing siñjang sang dyah asmu maras mingyândoh ndatan lali ri pangrakṣā ning tapih sang amalat rum marmara amahi manis ning wacanâmuluh rĕmpuh.

96a. Sarwy anglambĕng [251]) aris ulihirângdadak bhāṣā turidâwah rum angajap manis raras ing sapaturon sinĕlan-sĕlan kidung anglung

raçmi rasanyâluñu tinut ing nādânrang juruh tuhw angrāgani akung sang dyah tan wr' ing daya epuh tan sāra derânggrĕmus.

96b. Tiba ng ghaṭita pingpat duk asil ing [252]) kokih padu ning siñjang sumar mrik gandhanyârum minukhawāsâwor wangi ning gopitta tuhw angrāgani sang amalat kung harṣângaras madhyâros anrang wuluh gading atur pādapânglih kalahron sang dyah tinurwan ring kasur.

97a. Tan dhāraṇa angrĕti kāpti pamiṣya ning smara waçânungkĕmi jaja sang sinĕkan raras mar kepon anglih ndatan poly' atulak pamrahāsa ning jayêng kung anitihi anggângrapĕti sang dyah añjrit angaduh.

97b. Tan sārânahĕn bwat ning gati pamrājayêng salulut sang dyah mūrcchā kahantu pamrat [253]) ning wahu sily'-awor drĕs ning çwaṇita angraktani tapih sang amalat kung gipih angluwari saraçmi anungkĕmi pipy arum.

98a. Saha wacanângrĕrĕmih duh rari sampun alalis pukulun tolihĕn manira dewa sang ayw anom paran wĕkas ing kary awuyung lah tânglilirâtmajīwa sang nityânūkṣmêng jro nāla ri sandhi ning tutur nahan ta lingirâlon pĕgat-pĕgat kaslĕk ing luh.

98b. Lagy aniram sang kapati wāspanira tumuly anglilir mĕnggah angayuh tapih aris winawêng pangkon sawacana amuluh rĕmpuh esi gula drawa anglilira ta sira masku sang lwir hyang Ratih nĕhĕr dera sungi sĕpah punika jampyan ing alĕsu.

99a. Anĕcĕp laty amisit sāri sarwy akakawin arum Smarâmidhāyaka yaya atruh madhu gĕndis duk dewī Ratih winahan raçmi tan-dwa ken iña rawuh tan asru marani ng [254]) kang samir twan mantry alon amuwus [255]).

99b. Oya rika toya siram ken iña alon umatur sampun wontĕn ing pagandhan ndan sira rāden Ino tumurun nĕhĕr acota [256]) angĕmban sang dyah tan asru lumaris maring pagandhan inamĕr-amĕr rinumrum.

100a. Ken Bayan prāptâtur wārih twan dewī dinyus [257]) tan-s' êng kisyapwan sampun ginandha marum ken iñâtur dodot sūtra rakta atumpal bakung cinitrêng parada ndan pun Sanggit anampa siñjang gringsing lung ing sih mwang ken Pasiran amawa sabuk sūtra randi tuhw alus.

100b. Ndan ken Panguněngan anampânggyan-anggyan sarwakāñcana murub de ning nawaratnâdi tuhw arja tinon (h)inyasan de ning kakung sarwy anata çrīnātha [258]) mĕlĕt rema tinrāngganêng mĕnur lawan ketaki inanggyakĕn simsim çaçarudhira saha wacanârum.

101a. Puniku masku sang lwir Ratih cihna ning wus awor kung

sarwy angudang-(ng)udang angarĕky anungkĕmi pangkon sang dyah mingyângrĕngoni alis tumuli ingĕmban munggah maring jro jinĕm mrik mar tang samir sampun sumaput.

101b. Tan wanuh marmângarih-arih lah tâguling pukulun alĕsu sirâtmajīwânĕhĕr angidung alon Jayendriya duk apulang sih sarwi anuru-nuru swarârum amanis tan ĕnti pangracananirêng rum.

102a. Ken rangga wontĕn ing yawi lan sanakipun padâgamĕl kĕtur muni tuhw alangu Dangdang-Gĕndis anom amamanggĕl lung ing harṣa akakângsen carang santun cacâmaranyâtap mlĕcut kadi anuru-nuru sang apulang raras ĕnti harṣanira angrungu.

102b. Tumuli samâmrĕm kalih akaron kampuh meh tumiba ng dawuh sapta sumirir tang samīraṇa alon amwat gandha ning sarwa-santun gĕrĕhnyâhrit tan asru umuni du kilyan mandra-mandra angatag mĕndung pangrĕng ing bhramaranyômung anêng sāri ning tuñjung.

103a. Suswara nikang pakṣī gĕnding kokilanyânununuhu [259]) mayūrâ-nikâñawuwwang munggw ing kayĕn angayon pañjrit ing ayam talun muning tangguli gĕnding atur [259a]) amungu sang wahw apulang sih pan merang hīna sampun.

103b. Eñjang wus ndan atangi kalih sang lwir ing Manasija sang dyah winawêng pangkwan inajum lukar ning weṇi winahan rum ning nādânrang gĕndis tur ingaras-aras sinung sĕpah ring lati tan āpti sang dyah mingyâsmu [260]) rĕngu [261]).

104a. Tinut ing nāda amanis pupūji sang wong ayu lĕwih nĕhĕr ingĕmban aris [262]) maring jungut sĕk sinom sampunirâdus gina-ndha [263]) wus ahyas asalin kampuh aparas [264]) wungu bot lor asiñjang cĕpuk kĕmbang tuhw embĕh raçmi denirângliga wit ning susw agĕmuh.

104b. Alungguh ing patiga ning kamuning lagy angure weṇi sinrat ing nakhângrawit asmu tĕmĕk aijo anīrṇa jaladâmĕm jawuh tan-sah kaka-kakanira marĕk atata ken Bayan anampa sĕkar munggw ing nanampan hema sinamiran taluki dadu.

105a. Ndan sira rāden mantrī prāpti sampunirâsiram wus ahyas ginandha marum harṣâningali rabi asĕng smita sarwy angidung Rangga Wuni duk apulang hyun lan dyah ratna .... watī swaranirâ-nirat madhu [265]).

105b. Sang dyah smu kagyat aningali smw erang nĕhĕr tumungkul sang lwir Smara angrumrum [266]) duh jīwanisun rari bhayêki hyang-hyang ing madhu-pasir tur winawêng [267]) pangkwan ingajum wra ning weṇi kinĕnan wirāga salagârum.

106a. Sampun ingesan tumuli ingĕmban mantukna ring lalangwan

ring madhe tĕngah alinggih sira raāden mantrī harṣâmamacuh [268]) anungkĕm-nungkĕmi pangkwan angaras payodhara lingirâris lah kantuna sira ātmajīwita [268]) kakantâmit mijil pukulun.

106b. Asung sĕpah asĕng mijil wastranya randy atumpal çwetâlus asabuk limar wilis arja apadon [269]) rukmi akris alandeyan çyāma sinalagêng tatur asumpang kayĕn inajum rinaras ati iner-nawa mar mrik patap ning remârja mĕmĕk ajamus [269]).

107a. Luru ning warṇa amĕkiki pan wahw apulang lulut sampun prāpting wiyos pingrwânĕhĕr [270]) sirâlinggih ri ĕb ning açokâmayung sapādapa sĕh sāri sakadehanira sukhâningali aguñĕpan smu guyu.

107b. Wr' ing sĕmu rāden mantrī asĕng smita sawacanârum duh kaya isin ingsun derânglerakĕn liring ken rangga mesĕm [271]) amuwus singgih awlas manirândulu sinwam ing açoka puniki atyan depun aluru.

108a. Bhaya uni wĕngi sĕng ning niçākara pūrṇa ning Kārttika liwat [272]) denirâmrati [273]) rum donnyâsmu kalahron wyakti [274]) yan mangkana kaka punang tad'-âsih tībrâkung [275]) anon çītângçu tan wanuh angāpti raçmi ndan pun Gajah-Pagon guyunyâsru biṣânglĕng-kāra wuwus [276]).

108b. Awlas isun aningali ring bhramara bhaya katarag eng hyun dene angāpti sāri ning cindagânom wyakti yan awih ning [277]) syuh rĕñuh karagĕt ing rinipun [278]) twan mantrī mesĕm angrungu sarwy aningali uryan ing nakhânêng jaja rawongira sama gumuyu.

109a. Duh kaya iwang po si malih yan ring kawīçwara tan pacih-na carik [278a]) ing karas mesĕm rāden Ino rame derâguywan-guywan ndan lingira sang abagus ka ranggângapa ky adhipati alama mbontĕn rawuh [279]).

109b. Ken rarangga [280]) matur ot sāri mahu manirângrungu nĕnggeh yan sampun adandan mangkat angajawi wus rĕkyâkanti lan wong Tatar ken Nambi alon amuwus samayane bapâdhipati nĕngguh sawulan rawuh.

110a. Lingira twan mantrī lah si mogha ri [281]) sira age prāpti ken Sora anĕmbah matur ih tuhu çarānta iki rawong pakanira angati-ati pukulun apakayêng raṇa pakĕna ning aniwī lana jinungjung lungguh ya tâtut makadadaêng [282]) ayun.

110b. Sang inaturan tan sipi sukha ning twasira angapi atur ing wongirâsanggup akayêng palugon tumiba ng dawuh tĕlu angluwari tangkilan mantuk maring pamrĕman kulon ken ranggânêng yawi pan tan sinung mulih kinen anadah lawan sanakipun.

111a. Alama ucapakĕna polahira sang abagus nityaçâmong rāga

kung sotan ing wahu sily'-awor rāden dewī wus rĕsĕp asih sekaprāyânut-tinut ndan sang putrîng Malayu kalih ndatan padrĕwe kahyun.

111b. Wus kalumbra(h) ing rat pandirinira twan mantrī ring nagarêng Wilwa-Tiktâlintang çobhanira mari kangĕn eng nagarêng Singhasāri brayan akasukhan kady amungpung polah ing bala nityaçâmangan anginum.

ZANG V (*Kadiri*) [1]).

1a. Ĕnĕngakĕna deningsun ndan malih sira kryan adhipating Madhura sampun mangkat prāptîng Maja-Langu sagṛha tan kantun sakweh ing bala saha sañjata ĕnty harṣa ning twan mantrī lwir tarulatā kalahron.

1b. Wahu linawad ing jawuh ring Kārttika dady anglung asĕmi ndan sang nātha ring Tatar wus tĕdun ing Canggu saha bala pĕnuh ibĕk ing tĕgal lurah Janggala [2]) çighrâkukuwu atidurga lwir kānana tinon.

2a. Ndan sang nāthêng Daha wus ingaturan [3]) ing mantrī ri prāpta ning wong Tatar mangkyânglurug sampun ĕnti punang deça linurah satĕpi ning pradeçê [4]) Canggu wongnya tinawan sawany' ângili smu kagyat nṛpati adan apangarah ing mantrī wus anĕmbang tĕtĕg agung umwang swaranya atri.

2b. Geger sanagara sakweh ing sang mantrī kṣatriya samâdan sañjata mĕtw ing lĕbuh saha bala supĕnuh sama marĕk ing nṛpati kunĕng sang prabhu tinangkil ing pangastryan [5]) sakweh ing sang parâdhimantrī wus prāpta angling çrī bhūpati patih yan palibhayêng Tatar prāptângajawi.

3a. Āpty angluruga lumindih ing nagarêng Kadiri angapa derângrasanana nĕnggeh [6]) yan wus akuṭa ring lurah Janggala kulon ing Canggu iṣṭanisun aglis amaguta ken apatih matur aris sahâwot santun duh sampun pādukâji yan age-age amaguta [7]).

3b. Wyakti tan ewuh po si de ning patik bhrângrasani prāptine palibhayêng Tatar lwir kĕbwândon pugĕran kumapakṣânĕkani jurit lwir anglangini udadhi tanpa ramwan wyakti karĕma ry anta ning pasir pan tan wruh wiṣṭi ning laku amrih jaya dadya kaprājaya.

4a. Mangke hyun patik bhaṭṭārâglis auni gĕlur durga kang winangun munggw ing jurang alas kĕpungĕn lamun prāpti.

4b. Ken dĕmung angling tan supadi wanguněn gĕlar mangke iṣṭanisun tĕkângĕpung ing pasanggrahannya den aglis.

5a. Raāden alu angling lan twan sirikan mangkyânahuri duh aja kataragal derâuni laku yan pangrungonisun malih punang Maja-Pahit sawetan ing Bobot-Sĕkar arĕp andagêng nṛpati wong Madhura sampun rawuh ky adhipati mawy akanti lan wong Tatar.

5b. Wyakti mangke ndatan sisip pambatangisun uni [8]) yan ring punang Harṣa-Wijaya angglarakĕnâpus [9]) saptopāya den-gugoni mangke atut walĕsĕn ring ruci sūkṣmabañcana sing [10]) kāraṇanyâlah ton uni duk ing Singhasantun labdhagati mati pun Kṛtanagara.

6a. Ken Mahāpati mojar rusit ring nayopāyâpan wus kĕnêng apus [10a]) uni kaya tan antuka upāya malih.

6b. Ndan ken tumĕnggung Mṛgapati mojar asru ajâdawa winuwus denira rumasa papagĕn depun aglis.

7a. Apan satata iniṣṭi çūradharma [11]) linĕwih tan jrih yadyan pembuha muwah patik ajy amagut anêng [12]) tĕgal Bobot-Sārih mbeñjing mangkyâtandinga kawanin lan wong Tatar kalih wong Wilwa-Tikta wismṛti makaupāyêng sĕmbah tan tolih sapangucapan ing para.

7b. Wyakti kṣatriya duṣkṛti tan ulahan ing wong kahot mĕne lamun kasor ing prang aywênapura muwah tumpĕsĕn depun ĕnti sukha sakweh ing sang para mantrī angrungu ujare ken tumĕnggung sahur pakṣī asangguṛp atoh jīwa ĕmbeñjing makadada eng [13]) payuddhan.

8a. Ndan çrī bhūpati ĕnty harṣanira angrungu yan wong Wilwa-Tikta amalik karasêng twas wus panitah ing Widhi.

8b. Pan sampun saptalingga pandiri çrī narendra gumanti bhaṭṭārângalih maring Wilwa-Tikta mārga ning mulih.

9a. Dady angling çrī bhūpati asĕng smita mārdawâris patih yan tuhu mangkanaa kaki Harṣa-Wijaya andagêrisun malih wyakti [14]) sĕdĕng po si rowangan ing angadu kasinghawikraman [15]) arĕbut kīrti çūradharmêng ayun siddhâmanggih phala ning jayawijaya.

9b. Sukha rakryan apatih angrungu andika sang katong saha sĕmbah matur duh singgih patik bhrânuhun sājñā pāduka nṛpati rāden ārya matur awot sāri yan tuhu pun Harṣa-Wijaya andaga malih ri jĕng sang aulun yĕku wwang hīna tutur kadungkap pāpa [15a]).

10a. Pan sampun lĕwih pamumūle çrī naranātha wus jinungjung lungguh kinula-wiçuddha dharmaja de nṛpati.

10b. Wus sinungan [16]) nagara nguni ring Wilwa-Tikta sakeh ing wong Singhasāri wus sinungan padenyâdrĕwe kāpti.

11a. Wyakti yan anut juti pan masa mĕnanga malih ky adhipati lawan wong Tatar tan supadi kantia sekaprāya ring ulah ruci yadyan mĕnanga masâwet ing pamuktyan pan olih saking duṣkṛti sukha çrī narendrângrungu lingirâris lah mangke padâdandana.

11b. Kaarĕpingsun ring beñjing amaguta ing Bobot-Sāri ndan sang para adhimantrī kṣatriya matur atut ājñā pāduka nṛpati den eñjang-eñjang adandana sañjata atingkah gĕlar wus awan lĕbar tinangkil çrī narendra sakweh ing bala wus sama atiyang.

12a. Kuněng sira çrī pramiçwarī woyêng jro pura ring yaça witânâlinggih pĕpĕk sakweh ing sang para biny-aji.

12b. Wontĕn sira raāden diwī ratna Kesara kalawan twan Puṣparaçmi tan-sah kaka-kakanira sumanding.

13a. Kañcit prāṇta çrī nṛpati solahira [17]) tan kadi nguni tĕka alungguh ri sanding çrī nṛpawadhū apiṇḍa sungkawa kinubda ring twas sakweh ing wong jro purī rĕp tan ana wani angucap çrī pramiçwarī asĕmw ajrih matur duh kakâji punapa marma ning rundah.

13b. Angling çrī narapati aduh tuhu kapwêng dadi wong tan kĕna ring dalupakāra [18]) ring ulah ayu amrih langgĕng ing amukti tan simpang sukha duhkha pinanggih bhaya wus panitah ning dewa tan sisip pun Harṣa-Wijayândagêrisun malih akanti lawan wong Tatar.

14a. Lan ky adhipating Madhura rowange andaga sawetan ing Bobot-Sāri wus kapusan sakweh ing para mantrī.

14b. Nĕnggeh ĕmbeñjing anglurug ing nagarêng Daha mĕne iṣṭanisun yayi amaguta ing tĕgal Bobot-Sāri.

15a. Sukha matiâjurit nging [19]) wĕwĕkasisun yayi karia sira kawĕlas-harṣa tungkulĕn anakira nini ratna Kesari yan tinawan maring Maja-Pahit sang liningan asmu kapĕnĕtan ndan lingirâris asmu-smu luh aduh katuhone pun Harṣa-Wijaya.

15b. Lali uni duk [20]) ing kawlas-hyun ingurip dera kakâji bhayêki atur solah ing pāpaka [21]) tinut sapriya lan sang wanarī amuhara [22]) pati kaya tan arĕp agĕsang manira tan-sah umiring aji yadyastun kawawa ring Yamani lĕwih yan amanggih swarga.

16a. Ndan rāden dewī wāspanirâdrĕs angasapta rawongira samânangis muwah sakweh ing sang para biny-aji.

16b. Kinayuh de çrī pramiçwarī sirânakira aduh jīwanisun nini lagi anom sira amanggih wiṣṭi.

17a. Sumahur rāden dewī srĕt ning swara kaslĕk de ning tangis lwir atruh madhu drawa duh sampun sirêbu mangkanâpan iṣṭa manira tan-sah umiring saparanira dyastun kalĕbw ing rorawa bhāge si malih yan amanggih sadyuh sira pramiçwarī ĕnti wĕlasira.

17b. Ndan sira Puṣparaçmi liwat wirangira tan sinipi denirângrungu twan mantrī andagêng sang nātha lana ingucap tan asthiting laku de ning wong jro purī lwir tan ing rat kakṣi dady awĕtu tangis drĕs ning wāspanirângrawayan kaya sukha yan angĕmasy antaka.

18a. Wr' ing sĕmu çrī pāduka çorī wus karasêng twas larane twan Puṣparaçmi anging [23]) norâdrĕwe rasa ning ati.

18b. Pan tuhu reh ing nareçwarī dharma ginung tan āpty anasar laku amrih siddha muwah waluya warâpsari.

19a. Wet ning çuddha ning ati dady awĕtu wacana amanis duh anakisun Puṣparaçmi wus wruh isun ri kalaranira nini sampun anggung wingit pan tan adrĕwe rasêng twasisun ing sira den tumulus sihta angangkĕn ibu risun asanak lan pun ratna Kesari.

19b. Mĕne yan isun mati lan nini ratna Kesari anut līnanira sang nātha karia sira tuhan swastha langgĕng amukti sang liningan anĕmbah tan pangling pan kaslĕk ing wāspa karuṇa sakweh ing wong jro angrungu sama alarânangis ndan lingira çrī narendra [24]).

20a. Duh ajânangis [25]) pan krama ning dadi tan lana ring urip atĕmahan pati wali(k) kang pinrih siddha ning kāpti.

20b. Wus marĕm tangis ing wong purī tan kawarṇaa solahira çrī bhūpati kawuwusa sang anêng Maja-Pahit.

21a. Wontĕn ing jro pura alunggw' ing bale dantângrawit twan Puṣpawatī tan-sah riningring pinacuh-pacuh wĕtu ning nādârum kadi atruh madhu gĕndis duh bhayêki uny antuk ing hyang amutĕr madhu-pasir aminḍa ri rumtâtmajīwa marma ning aayu tanpa upamā.

21b. Pan ndi nggona ning olih angulatana dyah ayu lĕwih kaya sira pangeran yadyan midĕring saptadwīpânukuha [26]) salwa ning jagat masâmanggiha malih yadyastun pingsasra ajanma [27]) tan-sah sira angawulakĕnêngsun sadenirângreha masâdrĕwya rasa.

22a. Mesĕm sira twan Puṣpawatī duh niṣkāraṇa ujar ing añjaring weṇi ndi bhramara tan pamaly apet manis.

22b. Pan masa lalita ring sāri yan sampun lĕwas tur tan amwati rum masâmangun harṣa sumbaly angririwĕgi.

23a. Balikan isun puniki liwat derâmiutang [28]) urip tan wruh sahurakĕna anging [29]) iṣtanisun anut solah ing aniwī saderângreha tan malya' kāpti duh sampun liwat derâmumuluh anging malih sang putring Malayu ayu lĕwih anulus suguṇa [30]) wīrya.

23b. Sĕdĕng rowang ing amukti atut makardhanāreçwari mesĕm sang kadi Smara sarwy amĕkul angaras aduh çaya biṣângucap-ucap kapo sang ayu iki taha mangkana isun mirah yadya pindôlih [31]) ratna puṣpita masa linĕwiha kaya sira pangeran.

24a. Pawonganira sukhângapi angling ken Bayan aduh sĕdĕng tuhu pan sanak amirwa tur rowang ing kawlas-sih.

24b. Mesĕm ken Sanggit kāmakara yan anêng awak angde sih ing kakung po si yan tan ana tan-wun tinambang mĕlik.

25a. Apan tan pati-pati reh ing sang anĕmu sih ing swāmī yan tan pakāryêng kuna prih ning amūjā Smara norêng [32]) asanak marma ning sih ken Pasiran anahuri duh tuhu kaya ujarirêku wyakti malih tan kĕnêng apunggung amalar sih sumbali anggawe lara.

25b. Sama gumuyu sakweh ing marĕk anujw ing ati tan-dwa pun Rāgânurida prāpti mĕndĕk awot sĕkar matur ing sang apĕkik yan sirâdhipati anêng yawi angatĕr pun patih ing Tatar sang inaturan asmu garjita tumurun aris sarwya ambĕciki wastra.

26a. Sūtra rāgen bwat saka lor arja minas drawa anungkĕlang duhung alandeyan çyāma rinajasêng mas ādi.

26b. Mĕnggĕp derâsuwĕng pĕpĕlik lagy amalampah kinĕmbangan de ning rabi lah ta sirângĕmbanganêsun rari.

27a. Malar mĕne katon abagus sang dyah tutut angĕmbangi sumanasa pĕtak [33]) lagi winalat churigā siniram ing er-gulo mar mrik mangkin amuwuhi pĕkik amalampah sinangon sĕpah sang dyah anginang wus tinarimêng wajânĕhĕr angaras lah kantuna tuhan.

27b. Mangkêngsun amit mijil tur lumampah lagy anolih-nolih pariwārânêng harṣa amawa paṭāraṇa lante mas tuhu ādi pun kĕmbar ing uri ambakta kalih-kalihan kumram rinĕnggêng ratnâdi prāpting bacingah alungguh ĕb ning açokâmayung asĕhĕn sĕkar.

28a. Punang marĕk atata ndan pun patih ing Tatar ĕnti gawokipun tumingal ing warṇanira raāden mantrī.

28b. Pan tuhu kadi tan ing rat pangrasânêng [34]) citta bhaya hyang Atanu ndadi rājaputra suguṇânom apĕkik.

29a. Ndan sira kryan adhipati matur sahâwot sāri puniki pun patih ing Tatar kinen dera sang nātha marĕka ri jĕng hyang pakanira sang inaturan angling asĕng smita kapan çrī narendra prāpti kang utusan awot santun matur aris pukulun mben ikâpañjang.

29b. Mangke wus wontĕn ing Jung-Galuh sampun akukuṭa lor ikang tĕgal Bobot-Sĕkar sampun çīrṇa linurah punang deça tĕpi siring ing Canggu don ing manira kinen marĕka ing kapan pukulun pakanira lumurug ing Mĕmĕnang [35]) kaya bilala sira çrī narendra.

30a. Angati-atyakĕna jurit amrih amakayakĕna pukulun ri jĕng pakanira anging den tumulus sih.

30b. Kaya ujarirâdhipati nguni yan wus labdhagati sirâweh sang putring Mĕmĕnang [35]) punika kang pinasti.

31a. Asĕng smita twan mantrī yan angucapa ring ati duh tuhu kapo tan wruh kumapakṣândungkap luhung arĕp ing sang rājaputrī lwir nglung ing çikharī [36]) mangke atinggal jambatan āpty amilĕt

çītaraçmi tan-wun atĕmahan luru tan wr' ing wiṣṭi nahan pangrasanirêng twas.

31b. Matura sirêng nṛpati masêngsun angowahi malih sojare uwâdhipati kaarĕpingsun [37]) mangke mangkata ĕmbeñjing ndan sirâdhipati matur aris awot sĕkar tuhw [38]) atut pukulun punang bala kabeh sampun atiyang samâpti atoh jīwa ring payuddhan.

32a. Iṣṭi manira dewa punang sañjatêng Tatar saking lor pukulun punang wong Madhura saking dakṣiṇa mijil.

32b. Pakanira dewa saka wetan pukulun depun eñjing-eñjing mĕne parĕng mĕtu anêng tĕgal Bobot-Sāri.

33a. Anut isun ujarirêku lah ta ki apatih pamatura ring çrī narendra [39]) depun eñjing mijila ring tĕgal Bobot-Sāri kang utusan aněmbah tur amit çīghra ndatan kawarṇêng awan wus prāpti matur ing nṛpati sojar sang apĕkik sukha sira çrī narendra [39]).

33b. Ndan sira rāden mantrī rame angingon-ingoni bala sama asukhan-sukhan anadah sirêng yawa lawan sirâdhipati mwang sakadehanira tan kari umwang swara ning tatabuhan gong gĕnding gubar abarung lawan surak aganti yaya karungu eng wiyat.

34a. Lwir guntur sĕkul ulam tan pĕgat punang lalawuh sārah drawiṇa lumindih brĕm tampo kilang arak pangasih.

34b. Ĕnti sukha ning bala prawīrâmĕtwakĕn sanggupnyâtri anĕda gagamanipun solahnya tuhw angrĕsy ati.

35a. Ĕnty harṣanira twan mantrī malah lingsir hyang rawi lingira ka rangga karia den rame anginum ajakĕn sanakirêki lan uwâdhipati pan kayângĕlu isun ken rangga mesĕm awot sāri pun Gajah-Pagon gumuyu sĕdĕng po si yan mantuka pakanira.

35b. Pan tĕmbe ning amanggih paparotan sarwa-lĕwih atut winĕdar manawa cicir sama gumuyu sakweh ing angrungu ndan sang lwir Smara mesĕm nĕhĕr lumaris añjugjug maring salu wetan twan Dara-Pĕtak katĕmw [40]) ing madhe tĕngah alinggih mĕnggĕp lagy angracik gandha.

36a. Wastranira alus bot lor asiñjang tĕpus baguna [41]) amanggala taluki dadu arja rinajasêng rukmi.

36b. Tumungkul lagi talun non ndi [42]) patuh embĕh ayu teja ning carma kuning [43]) kinasut ing kukus ing dhūpa mar mrik.

37a. Wadanânrang çītaraçmi kāwran ing himânipis remânda-anda mlĕtuk tinrang [44]) ing dosa [45]) lan mĕnur ĕnty harṣanira twan mantrī tumingal [46]) tĕkâlungguh sumanding angayuh tĕngah sawacanârum lah si ausan [47]) derângracik gandha twan Dara-Pĕtak minge asmu maras.

37b. Anampik lungayan tumurun arĕp lungaa[48]) twan mantrī harṣânggamĕli hasta ih maring ĕndi sira dewârĕp angarenana bhrānta tur ingĕmban munggah ing jinĕm mrik mar anangis raāden dewī winahan nādânrang juruh masku rari sampun acungking pangeran.

38a. Tumuly atangkĕb punang samir sang dyah angĕsah winawêng kisapum ingupuk-upuk linali-lali ing raçmi.

38b. Sampun dahat denirânangis[49]) ātmajīwita[50]) mĕne lamun isun mati tangisana layonisun dyah ari.

39a. Nĕhĕr angaras aris aningsĕty amĕkul mangkin çaya anggagat-gagat smara hastanirângrawega(h) amrih sandhi ning tapih sarwi anglambang dadakan aris swarârum yayânrang gula wuluh akon tan marasêng gati sang dyah epuh kanglihan ndatan polih atulak.

39b. Sah ning siñjang sumar mrik arum madhyângga lunggah[51]) aros sang amalat smara harṣa anarin[52]) syuh rĕmpuh sang dyah tan mary anganini añakar lungid ing nakha wus çīrṇa rĕmpuh twan mantrī tan dhāraṇângrĕti kāpti pamrat ing awuru anitihi lumaja[53]) tang astra smara.

40a. Sampun kawawêng paturon sang dyah angaduh mar mūr-cchânglih sakit ing saraçmi drĕs ning çwaṇitângraktani[54]) tapih.

40b. Dadi kapati sang amalat[55]) gipih angluwari gati anambut amawêng kisapwan asarâkon anglilir.

41a. Tolihĕn isun dyah ari sampun dahat alalis paran polahanisun kari bhrānti sarwi anggagap tĕngran sang dyah wus mātrânglilir pinapag ing wacana mrik[56]) siniñjangan aris tur inajum[57]) wra ning weṇingĕmban maring pagandhan prāpta sirêña atur toya siram.

41b. Wusirâsiram kalih sampun sinalinan rapi wus ginandha binurat mrik mar arjâhyas paparĕmpwan sang dyah ingĕmban maring pamrĕman nĕhĕr ingaras aris lah kantuna sirâtmajīwa mangkêngsun amit nĕhĕr sinangon sĕpah sang dyah asmu rĕngu minge atulak.

42a. Sinrĕng winidhi tutut sang strī lagi tinarimêng lati nĕhĕr amali-maly angaras lah kantunêngsun mijil[58]).

42b. Sarwi añjumput sĕdah ing clor kuning tur lumaku lagi anolih-nolih ndan kocapa ken rangga anêng yawi.

43a. Meh surup ing hyang rawi awusan anginum ndan sirâdhipati wus mantuk prāpta ring pasanggrahan muwah mangke amigajihi[59]) balanipun ken rangga wontĕn ing wiyos pingrwa lawan sanakipun kañcit prāpti sira sang abagus lagy alinggih anêng sor ing pinda-pinda.

43b. Asmu susah patap nikang rema mangkyâmĕkiki ken rangga mesĕm tur anĕmbah bhaya sāra tuhu denira angĕlu uni malah acum

asmu guyu sang inaturan ken Nambi mesĕm sarwy angling de ning kumbang [60]) punikâsmu luru katrâsan angaras sumanasa [61]).

44a. Pun Gajah-Pagon anahuri [62]) aduh tuhu kangelan punang pĕcuk pan tĕmbyânĕmu mînâgung anêng bot rawi.

44b. Tur endah po si sĕdĕng mangke amrati kung gumuyu wongira angapi sang lwir Smara mesĕm sarwy angling aris.

45a. Ka rangga sira ĕmbeñjing atitingkah lampah ing bala lawan pidudukĕn mangke jujulukingsun ken ranggâwot santun ndan sira rādyan wus angluwari tangkilan mantuk ken ranggânêng yawa atingkah pasĕlang mangkyânṇiduduk munya ng gĕnding gong umung tan paparungwan.

45b. Sawĕngi ramyâpapali sakuwu-kuwu atri punang bala asukhan-sukhan ndan twan Harṣa-Wijaya aguling ing dewy Andara-Jingga kady amungpung polah ing salulut yaya tinuru-turu de ning tabĕh-tabĕhan gumuruh anêng yawi tumiba ng ghaṭita [63]) sapta.

46a. Kady anggyatakĕna wijil ing bala prawīra sama mĕtw ing lĕbuh atiyang sañjatâsurak awanti-wanti.

46b. Awor swara ning kuda angrik mwang [64]) pangrĕgung ikang hastī lwir kady anangi sang apulang raras tumuly atangi.

47a. Wusirâdus mara ing sira dewī Puṣpawatī pan lagy aguling ing lalangwan sang kadi Smara prāptâningkab gubah sarwy angalapi kĕmul saha wacanâris balubuh dahat kapo sira lah ta atangia gandhanĕn isun nĕhĕr sinungkĕman tur ingaras-aras.

47b. Kagyat raāden dewī anampik hastânĕhĕr atangi asmu ewa angrĕngoni paran gawenira prāpta durung bosĕn rika sira ring salu wetan mesĕm sang lwir Smarânĕhĕr angaras duh çaya canggih kapo sirâtmajīwa taha mangkana rĕko isun mirah.

48a. Yadyan arabia suputrī ayu-ayu masa kaya sira dyah ari pinakâtmajīwa lingga ning urip.

48b. Mangkêngsun amit mangkatâyuddhâmalar ana sihan ing hyang mĕne sirâtĕtĕmua lawan arinirêki.

49a. Lah gandhanĕn ingsun pukulun sang dyah mesĕm angling aris ka Bayan glis pametana gandha iringsun ken Bayan prāptâtur wangi ring cucupu rukmi sampunirâgandha mrik mar tumuly ahyas alañcingan gringsing udayana alus arjâsumping mas tiningkah sumanasa.

49b. Pinattrayuddhângrawit pinatik ing mirah ādi sinawung maṇḍalika [65]) sumar mrik siniram ing jĕbad arjânting-antingira Brahmawiṣṇu bĕlĕngkĕr mas ādi pinatik ing nawaratna murub apinggĕl kaṇa kalih lan kĕmitan aly-ali mirah kalawan wedūrya.

50a. Abapang taluki ijo akarambalangan angrawit kinitir-kitir kumram pinatik ing nawaratnâdi.

50b. Patap ning rema amĕkiki mrĕngĕs ning latya lwir angĕmu madhu gĕndis waja dumanta wahw atungtung randi.

51a. Ñĕñĕr ing driyâmanis lwir kocaka juruh tuhw angani ati ning akung [66]) nora yan tan kagĕma susah manah ing mulat atĕmahan luluh wyakti yan panarīranira sang hyang Manobhawa twan Puṣpawatī ĕnty harṣanira mulat ing laki yaya mukṣa mĕr eng tawang.

51b. Lingira sang apĕkik lah karia jīwanisun rari sangonana sĕpah mangke manira pangeran pan ewĕh ing ajurit manawa pĕjah makasangua ning andungkap lĕwih pan sira dewastrī patibrata satyêng kakung sang dyah ĕnti marma maras eng [67]) dalĕm twas.

52a. Ndatan asari anginang tinarimêng waja angaras-aras nĕhĕr mijil sumĕlang lagi anolih-nolih.

52b. Sang kantun sipi ĕla-ĕla asmu mangu tan wruh wĕtuan ing luh ken Bayan angucap sampun dewa anangis.

53a. Pan ila-ilêng ajurit tinangisan ing istrī walik pangeran līlākĕna prih siddha ning ayuddha sirêña matur aris singgih sature ken Bayan kajar ing tutur ing trikāya pariçuddha iniṣty amrih jaya ning kakung sang inaturan harṣângusapi wāspa.

53b. Ndan sira rāden mantrī sampun prāpting pangastryan [68]) kapanggih wongira samângadang pan wus asuwyâtiyang umwang swara ning tabĕh-tabĕhan uni ning gubar bherī kumusuh awor lawan surak amlingi karṇa lan pangrik ning turangga mwang hastī angrĕgung anrĕng amĕtta.

54a. Punang lumakw ing harṣâpañji Amarājaya pun Jaran-Waha lan pun Kĕbo-Bungalan Kĕbo-Nabrang tan kari.

54b. Sama anunggang kuda açrī pinayungan kĕtas wilis tan-sah pangawinipun tuhu yan kakartalêng jurit.

55a. Balanyâkeh sumrĕg ing ayun tanpa ingan [69]) kweh ing bĕdil kalawan tulup suligi ugari mwang umban ndan pun Gajah-Pagon lan ken Sora wus munggw ing wāhanâçrī pinayungan wong [70]) singhajaya gumrĕh ing harṣa lawan wong bhayangkara saha watang murub bhinūṣaṇan mas.

55b. Raranggane kasilir mlĕcut kinombalan [71]) bang angrawit ndan ken rangga lan ken Nambi wus munggw ing turangga pinayungan sahâpangawin tan-sah kang wong jayasāri wong rajasa samâsikĕp papan rangin tinrap bang jĕmbul cinitra ing mas ādi kumlab pĕdangnya liniga [72]).

56a. Sira twan mantrī sampun munggw ing kuda jamus pinalanan

mas murub pinatik ing çoçoca kumram yayêng tulis.

56b. Sopacāra tinut ing jong kĕmbar alangu lar ing ali kumlab tinĕpi-tĕpîng [73]) sūtra rakta sinujing rukmi.

57a. Saha jujulukirêng ayun lan dhwaja kumlab tinulis hyang Hari mungguh ring pundak ing khagendrânglayang anêng rĕmĕng kady angrik sinilir ing anila lwir angajarakĕna çīrṇaa ning çatru punang watang aewon ingĕmasan giniñjring kumram kinambalan rakta.

57b. Sumrĕg lumampah anêng ayun punang wong sinĕlir prasama Kĕling [74]) kaparcayêng jurit lwir kinombalan wĕhang nika mwang dada tangan suku wok bris ury eng kanin nikêng jajârujit lwir tinambalan yaya bĕntar rĕmĕk rinakut tuhu kabhinna-bhinna kadi dānawa.

58a. Ndan wong binĕcik anom-anom wayahipun kaparĕk ing raāden mantrī sama tumambirang apĕkik-pĕkik.

58b. Tur sampun sami tamêng [75]) gati tuhu yan titik nagarī pan anak wasi ring ḍangu denira raāden mantrī.

59a. Gumĕrĕh ing kanan keri punang wong amagĕr sāri parise tinanggalan mas kinombalan [76]) bang pĕtak kumĕdap-ĕdap tang pĕdang ingunus dumilah lwir taṭit ndan sirârya Siddhi sampun munggw ing hastī lumakw ing pungkur pan sampun prathama ing yuddha pinakanggarakṣā.

59b. Jujuluke pinandîng ayun tinut ing jong kuning saha bala kumusuh riniwĕg ing tameng abuntal tinĕpi-tĕpîng rukmi kumĕñar nĕpuhi sĕng ing rawi tang [77]) dukduk tinĕba-tĕba ing mas âdi pinucakan maṇi(k) ken Pĕdang ring uri sampun munggah ing sāmaja.

60a. Saha pangawin pinandîng harṣa pinayungan lumindih balanyângiring ndan sira Dangdi samânunggang hastī.

60b. Pinayungan kĕtas ijo saha jujuluk sumrĕg balanyâkeh angiring saha sañjata tuhu angrĕsy ati.

61a. Lwir giridahana palaku lampah ing balândon jurit awatara sawarūthi [78]) umwang gumuruh swara ning tatabuhan mahasāra gong gĕnding gubar bherī lan tuwung mwang tang çangkhângrik tinyup kadi gĕrĕh pāwaka kumutug klab ning taṭit ndan atur wahwas ning watang.

61b. Ramya ning surak kadi kĕtug lan [79]) glĕdĕg ing bĕdil sawang gĕlap atarung krĕcik ing watang awor lawan krĕbĕt ing kantar rangin asimban sakisik ing çarādri katunu tan kacaritêng ĕnu sampun prāptîng tĕgal Bobot-Santun ky adhipati wus prāpta saking dakṣiṇa.

62a. Ingiring de ning para mantrī saking Madhura sasañjatâpĕnuh kumlab tang tunggul tabĕh-tabĕhan muny atri.

62b. Ndan sang nātha ring Tatar sampun mijil ing kuṭa sakìng lor lumaku kweh ing bala sumahab lwir jaladhy angalih.

63a. Duk prāpting tĕgal Bobot-Santun esuk sampun samângdani glar ndan kawarṇaa çrī narendra ing Mĕmĕnang [80]) dawuh sapta atangi wusirâsnānâdehaçuddha ri swatanu dadi karasêng twas çīrṇa ning jyoti rasa [81]) dūta ning antaka prāpti embĕh çūra çrī narendra [82]).

63b. Tumuli sirâhyas akampuh pĕtak alus wĕdihanirârjâmarĕmpu(h) anungkĕlang kris alandeyan maṇik toya ingĕmas ādi anguwah karṇâsumpang campaka pĕtak [83]) jinĕbad mrik arum anting-anting kostubha sumunu tuhu açrī derâgĕlung kĕkĕlingan.

64a. Ūrṇā [84]) ratnâdi bhūgaçrīnira [85]) sumunu apinggĕl kaṇa apus prāṇi ali-ali bang ijo roro sisih.

64b. Arjâpadakâsusun [86]) kalih rinĕnggêng nawaratnâdi sumunu tang karambalangan tuhu lwir ratw ing tulis.

65a. Ndan çrī pāduka çorī ĕnti marasirêng ati tumingal ing sang prabhu ta ya [86a]) mukṣaâmorêng tawang tan awalia malih dadi tang luh kumĕmbĕng ing akṣi sakweh sang para biny-aji kapĕgan ing aliring [87]) twan ratna Kesarâpan reh ing lagy anom amanggih lara.

65b. Wikan çrī narapati hetu ning samâmĕm wingit mesĕm sawacanârum duh yayi aywânggĕng wuyung pan wus panitah ning Widhi mangke sĕdĕng po si punang wong Maja-Langu mārga ning mulih andungkap Çiwādhilaya [88]) punika kang ginung sang siddha putus ing kawirājya [89]).

66a. Çrī pramiçwarī ĕnty harṣanira angrungu wacana sang aulun [90]) lwir çaçângka pūrṇânīrṇa pĕtĕng ing [91]) ati.

66b. Anging [92]) kang kari karasêng citta tṛṣṇânirêng twan dewī ratna Kesari ketung pangamu-amunirêng (ng)uni.

67a. Pangrasanirêng lagi tan lyan makātmajīwândraweni sing lĕwih sesi ning purī ndan atur asana mahw anĕdĕng asāri anêng Kārttika lalu tan sih ing wātâsru dadi atĕmah lahru wet ning lagi anom atĕmahan lurŭ wyakti tan pantuk de ning amalar.

67b. Lingira çrī bhūpati wus wruh isun laranira [93]) nini denipun ratna Kesari lah sampun ketung bhaya wus kāryanirêng kuna tinĕmu malih apan tan kĕna binuwang anom atuha [94]) amanggih wiṣṭi lara pati ndan çrī pramiçwarī çighra wus atĕmah līlā.

68a. Sawacanâris sandikanira sun anut tan-sah umiringa jĕng aji yadyastun kawawa maring aweci.

68b. Bhāge yan andungkapa lĕwih malar ana gañjaran ing pĕjah anut yukti satata cinintya ring jro ati.

69a. Anging [95]) depun tumulus sih puniku krisira kakâji makawan-

isun sumiwīa çrī naranātha sukha sirâsung kĕris ndan sakweh ing sang para biny-aji sama tan anârĕp karia karasêng ati sih nṛpati mwang çrī pramiçwarī pan durung sirâsung lara.

69b. Ingaras-aras twan dewī denira çrī bhūpati karia ratna Kesaringku nini ātmajīwita pātakanira tungkulana masku yan tinawan maring Wilwa-Tikta[96]) sĕdĕng nggonanirâniwī apan wong lawu suguṇânom apĕkik anulus prawīrêng raṇa.

70a. Ndan sang lwir Ratih matur aris awot santun kaya lumuh pukulun manira yan katawan maring Maja-Pahit.

70b. Pira sukha ning kari agĕsang yan tinilar de ning yayah indung anging sun tumut saparanira bapâji.

71a. Gumuyu çrī bhūpati sarwy amĕkul sawacanâmanis duh jīwanisun awĕdi wirang kapo sira sukha pĕjahânutêng rawit tur sinangon sĕpah tumuli mĕtu duk prāptêng yawi wongira kapanggih kabeh sampun atiyang gong gĕnding abarung tan paparungwan.

71b. Wus munggw ing liman sang aulun cinaraṇêng mas tuhw ādi agung aluhur kinĕmbangan kombala pĕtak[97]) uni ning ghaṇṭânikâsrang[98]) angungkung tinut ing jong putih alangu sopacāra saha pangawin kumlab tang tunggul pĕtak arja tinulis manuk dewatā anglayang.

72a. Amor ing himānūkṣma tinĕpi-tĕpîng kilat kang mantrī wṛddha umiring supĕnuh parĕk ring çrī narapati.

72b. Ndan ken tumĕnggung Mṛgapati lumakw ing harṣa kalawan ken dĕmung samânunggang kuda rakta ingĕmas ādi.

73a. Sama pinayungan randi rūpane tuhu angrĕsy ati agung aluhur dĕdĕl ing netrâsmu rĕngu jĕmbutnyâwyang tĕkêng pipi godeg ati-ati romanyâtĕb pināçêng mas mekĕl-ekĕl, tibêng gigir gumrĕbĕg balanyêng ayun watang ingĕmas kumram kinombalan bang.

73b. Pun Kĕbo-Rubuh kalih kalawan ken Mahāpati ken rangga lan ken kanuruhan wus sama munggw ing kuda sabalanya lumindih ing harṣa ndan sira kryan apatih sampun munggw ing wājī pinalanan rukmi tinut ing payung saha jujuluk kweh ing balane tan paligaran.

74a. Rāden āryânêng untatira çrī naranātha twan sirikan lawan raāden alu prasama anunggang hastī.

74b. Ingiring de ning bala mwang mantrī araraman adhipaty añjuru sabala pĕnuh ramya saha surak atri.

75a. Kadi sāgarângalih laku ning bala kagiri-giri uni ning tatabuhan gong gĕnding angalun peleret çangkha amlingi awor lan pangrik ning kuda hastī angrĕgung glĕdĕg ing bĕdil mwang surak lwir ombak kumutug anĕmpuh parung kram ning sañjata rĕmĕng akilat.

75b. Wus prāptîng tĕgal Bobot-Santun wahu trang ing rawi çrī narapati lagi anganti ri sor ing wāṇḍīra katon tang çatru sampun agĕlar ibĕk tang lurah lor wetan kidul lingira sang nāthânêng ĕndi nggone punang Harṣa-Wijaya ken Mahāpati matur awot sĕkar.

76a. Punang lor iki sañjatêng Tatar lwir gunung atur rĕmĕng tang tunggul sakilat angĕdap wahwas ning astrâlungid.

76b. Sataběh-tabĕhan muny atri kadi kĕtug lan pangrik ning turangga hastī angrĕgung kaya gĕlap angrĕsy ati.

77a. Sakîng kidul ky adhipati ri ĕb ning kĕpuh winilĕt ing karamayâtub tĕkêng ṣiti wra [99]) mĕlung sabala supĕnuh kadi [100]) kingkara anon preta nīca duṣṭa kaçmala pangidĕpnyêng çatru tĕka angrik agyâmrang amupuh tan-wun ĕnti tang çatru pinarawaça.

77b. Kang ring [101]) wetan puniki atur rob ning sāgarādri kinasut de ning limut pawra ning dhwaja mwang tunggul kram ning sañjata lwir taṭit angĕdap punang bala lumindih angalun pakrĕp ning watang tulup bĕdil salas lwir unur tang wāhana kud' hâstī lumurug tan paligaran.

78a. Sakweh ing prawīra kang munggw ing wāhanâtur wyāghrapati barwang singhânghrik anggĕlur anon hasty amĕttânguling.

78b. Pun Harṣa-Wijaya munggw ing tĕngah pinayungan tuhw açrī anunggang hastī aluhur cinaraṇa ing mas ādi.

79a. Kadi bhāskarânĕlĕhi [102]) wahw angudayagiri āpti agya anīrṇakĕnâri ndan çrī naranātha sukha angrungu dadi mahli [102]) kang buddhi çūrajāti ning ṣatriya sĕng ning netrâsmu [102]) rangdi iya ujarira dyastun pembuh malih nora mātrêngsun wĕdia.

79b. Ken tumĕnggung Mṛgapati lawan ken dĕmung Wīrasandhi asru umatur patik aji mangkyâmaguta pun Harṣa-Wijaya sanggenanipun yadin lwir wyāghra singhânunggu anganti guhānyânĕda patik bhrângrohâtakĕra guṇa sakweh ing angrungu sukhâgyâpranga.

80a. Rakryan apatih matur aris mangke hyun patik aji parâdhipati añjuru kang marĕp ing lor ajurit [103]).

80b. Kang mantrī araraman malih marĕp kidul amagutêng pun adhipati ring Madhura kalawan bala thāni.

81a. Sakweh ing wong Kadiri raāden ārya lan patik aji mangke amaguta sañjatêng Maja-Langu pāduka bhaṭṭāra karia pukulun sakweh ing sang mantrī wṛddha kang umiring manggut çrī bhūpati tumuly agĕlar kang sañjata tang bĕdil mwang tulup lumakw ing harṣa.

81b. Saha surak lumindih sang para mantry anom kweh rumihin mwang ken tumĕnggung kalih kalawan ken dĕmung linurug sañjatêng Maja-Pahit kumutug swara ning bĕdil mwang tulup suligi cacaban [104])

lwir warṣa rame apagut punang yuddha gong gĕnding gumuruh tan paparungwan.

82a. Ndan wong Kadiri çighrâmuk rampak angiwung awatang sumuyug tumĕmpuh ing harṣa krĕcik ing wahwasnyâtri [105]).

82b. Tan-dwâsmu titih bubar sañjatêng Wilwa-Tiktâpan sinrĕng ingamuk tan poly' anangkul akeh punang angĕmasi.

83a. Kĕbo-Bungalan kalih lan pun Kĕbwânabrang asmu runtik tur marêng ayun saha balâsrang lumurug ramyâwĕtĕh punang jurit kweh ing pĕjah ndatanpa wilangan [106]) sang prawîrânrĕng umusir yaça çûradharmêng ayun kang pĕjah ndatan ketung atamběh muwah [107]).

83b. Tan-dwâkeh angĕmasi mantrî Daha lan ing Maja-Pahit wontĕn ta sutanira sira kryan tumĕnggung aran Gagak-Wiruddha rûpanyâbĕsus kalih lawan anake ken dĕmang sama kakartalêng jurit bĕbrĕngose mahw agâtra-gâtra wilis [108]) aran Bañak-Wîranâda.

84a. Tumandang kalih angiñcih watang maring harṣa solahe tuhw angrĕsy ati smu brahmâtya rĕñcang acrĕng lumiring.

84b. Singhâmagut mangkyângĕmasi pun Kĕbwânabrang ĕnti runtikipun lan Kĕbo-Bungalan çighra [109]) tumandang kalih.

85a. Sama awatang ndatan gigu tuhu yan prakâçêng jurit tumuly apagut silih-tangkis adwan-dwan yuddha pun Gagak-Wiruddhânrĕng amatang pun Kĕbo-Bungalan mangkyânanggul kontal punang watang winalĕs trus jajane rudhiranyânĕmbur aniba pĕjah surak ghûrṇita.

85b. Bañak-Wîranâdâpulih [110]) pun Kĕbwânabrang mapag aglis asuwyângadu kawanin midĕr amet chidra aongsyan silih-tangkis ken Bañak-Wîranâda rĕñcang [111]) tandangipun mangkyâsring amatang tan polih pun Kĕbo-Nabrang tuhu prathamêng jurit tumuly amalĕs amatang.

86a. Trus jajanya tĕkêng lamungsir rahnyâlayanâniba pĕjah wrĕg balanyâlayu mantry anom aky' ângĕmasi [112]).

86b. Ndan ken tumĕnggung Mṛgapati lawan ken dĕmang ĕnti runtikipun tumingal ing sutane kalih angĕmasi.

87a. Aglis tumandang maring ayun solahe tuhw angrĕsy ati angunda-unda watang netrâcrĕng awĕlu bang ning mukha lwir arahup gĕtih kabhinna-bhinna lwir Kâlântaka kĕmbar adhimantrî srang tumitih saha balâmuk amrang angiwung kadi wah guntur saking parwata.

87b. Aewon kweh ing mati punang çawâtap atitip lan kud' hâstî tan ketung asmu titih [113]) wong Wilwa-Tikta syuh bubar winaça sinrĕng inamuk ken Sora apulih maring harṣa sabala lumurug lan ken Nambi tumĕmpuh ramyârukĕt tang jurit apagut pada prawîra.

88a. Sang para mantrī munggw ing kuda sama wicitra tuhw açrī atangkis rangin saha pĕdang pinrangakĕn lwir taṭit.

88b. Kang munggw ing sāmaja tamêng [114]) yuddhângduk-dinuk lwir nāgâliwran ing awyati tang dukduk sing kĕna tan-dwângĕmasi.

89a. Surak awanti-wanti yaya karungw ing [115]) awyati awor swara ning tatabuhan ramyârurĕk tang yuddha along-linongan silih-tindih tanpa gati [116]) punang bĕdil mwang tulup kabĕt mangkin angrĕgut silih-kĕris amĕk-pinĕk ing pĕdang pan kadi amupung sang wīrêng raṇa.

89b. Akweh sang mantrī Kadiri pĕjah depun Gajah-Pagon kalih lan ken Lĕmbu tan gigisin tandangnyâmuk inidran rinĕbut [117]) de ning ari ndatan gingsir sing kaparag bubar syuh punang çawa atumpuk ĕnti runtike rakryan tumĕnggung Mṛgapati tumandang kalih ken dĕmang.

90a. Dinunung pun Gajah-Pagon lawan ken Lĕmbu sahâçabda tur anudingi iyâsu adhama ko tan-wun mati.

90b. Ken Sora kalih lan ken Nambi agyâtulung sakêringan kadulu dera tumĕnggung lan ken dĕmang glis awalik.

91a. Tija bhāgya [118]) ko kapanggih pan satatêngsun ati-ati ngko katĕmwing [119]) payuddhan mangkyâtakĕra guṇa pamalĕsamu autang sih ingurip de nṛpati ya ta sahurakĕnêng [120]) jīwamu angĕmasi pañcagating rorawa sang liningan mesĕm nĕhĕr angucap [121]).

91b. Ih tuhu ujarira iku pamalĕs ing autang sih uni duk anêng Singhasāri ri ngko parachidra līnanira nṛpati çrī Kṛtanagari iya pūrwaka tinut runtik rakryan tumĕnggung bang ning akṣi dumilah kady alalatu [122]) agni tumuli aglis amatang [123]).

92a. Ken Sora tan gigu atangkis lagi amatang-winatang tan pantuk pan silih-tanggul punggĕl punang [124]) watang kalih.

92b. Kalih sama angunus kĕris midĕr aongsyan angukih prāṇâpan prathamêng pupuh tan kĕdap acrĕng lumiring.

93a. Kumlab tang pattrĕm kengis lwir pawilĕtan ing taṭit tuhu lwir Kāla wibhuh atanding lagy anawung laga karwângrĕsakĕn ati asuwe ndatan kawĕnang rakryan tumĕnggung sring ambabad anuduk ndatan polih ken Sora çīghra angrĕgut kalih pada çūrasārêng yuddha.

93b. Ken tumĕnggung Mṛgapati kasoran sinuduk tumuli trus jajanipun rudhiranyâlayana [125]) muñcar aniba kang surak umwang gumĕntus ken dĕmung ĕnti runtikipun tumandang aglis ndan ken Nambi mangke amagut pantĕs atangkis rangin saha pĕdang ingĕmasan.

94a. Asrĕng angukih prāṇa ken dĕmung sring amatang ken Nambi atangkis rangin mĕlĕcut [126]) anlĕsĕg anuduk aglis.

94b. Trus jajane ken dĕmang anibânuli pĕjah tang surak[127]) awanti-wanti lawan tabĕh-tabĕhannya muny atri.

95a. Rug tang sañjatêng Kadiri syuh larut tan panolih akeh mantrī kṣatriyângĕmasi donnyârĕs kagĕman tumon ri kadbhuta ning ari[127a]) abyuran ndatan wr' ing ungsi[128]) durga ning wanādri nggonnyânusup amrih urip tan ketung sih ning tuhannyêng (ng)uni asung dĕmak pupūrṇamān[129]).

95b. Ndan sira kryan apatih kalawan ken Mahāpati makādi sira rāden ārya tumandang maring harṣa erang tumon ing bala ajrih sawacanâsru ah paran karamu atinggal palagan dudu krama ning mantrī kṣatriya yan tan angungsir yaça çūra ring payuddhan.

96a. Apan ing (ng)uni tan lyan wus kalumra(h) ing jagat akīrtîng raṇa wong nagarêng Mĕmĕnang[130]) pinakāçrayêng jurit.

96b. Mangke punapa karanira kondur ing yuddha lalu eman tuhu yaçantêng dangu pinanglĕh awĕding ari.

97a. Wyakti winarah sirêng ayu ri sojar ing aji punapa idĕptêku kāla ning yuddha tang çatru yatika mārgantândungkap[131]) lĕwih kaçūranta makapamĕnĕripun[132]) swarga mokṣa lĕpas çūnyādi parama yêku tinĕmu yan pĕjah ing raṇa apakayêng tuhan.

97b. Bhāge yan ana sihan ing hyang siddha jayêng ari sulabhâyaça wīrya pinanggih kottamanirêng rat yan hīnâlayu wĕding ari tan-wun tang pāpa pinanggih duryaçêng rat punapa kāryanirêki pinakaulun denira çrī bhūpati wineh dĕmak pupūrṇamān.

98a. Mangke ta walik siddhakĕnâjñā çrī narendra tawuran[132a]) ing autang sih atoh jīwa sukha matiâjurit.

98b. Nahan ujarira kryan patih mwang rāden ārya kalawan ken Mahāpati sama sukha kweh ing balângapi[133]).

99a. Makādi sang para mantrī harṣa angrungu kadi tarulatā kalahrun wahu linawad ing jawuh egar denyânglung asĕmi[134]) kadhīran agyâprang nambut gagamanipun saha surak gumuruh atri awor swara ning tatabuhan mwang bĕdil kumutug tan paparungwan.

99b. Sakweh ing parâdhimantrī kang munggw ing wāhana kud' hâstī samāruhun-ruhunan sabala gumuntur amuk rampak tan panoly' amrang angiwung rame patamběh ing yuddha muwah sing kaparag gĕmpung titih wong Maja-Langu akweh pĕjah atindih tan pangawĕr linurugan.

100a. Syuh larut bubar tan panolih kweh tiba kedĕk de ning rowangipun binwatan kadhīran dera rakryan apatih.

100b. Lawan raāden ārya sing[135]) apulih mantring Maja-Pahit tan-dwângĕmasi çīrṇa syuh prāpta ring arĕp twan mantrī.

101a. Ken rangga asmu runtik kalawan sirârya Siddhi ken Pĕdang lan pun Lĕmbu ken Dangdi prasama tumandang tinut[136]) denira rāden mantrī sumahab tang bala sĕlir maring harṣa rame tang yuddha lwir sāgara rob anĕmpuh lambung ing gunung atri kumutug tan paligaran.

101b. Asuwyâprang ndatan gingsir umwang krĕbĕt ing rangin apagut lan krĕpuk ing kantar kryang ning pĕdang asimban amrang-pinrang agatik silih-arug arurĕk lagy amatang-winatang tan tinolih kweh ing mati de ning sang prawīrêng ayun silih-tindih ramyâ-ngguntur-ginunturan.

102a. Lwir bubul punang wasundhari de ning grĕbĕg ing bala mangsĕ kondur mĕlĕk tang lĕbu awra dadya amĕtĕngi.

102b. Ya ta marma ning yuddhâwor tan karuhan[137]) sāya lan ari aridu woyânuduk rowang lyan tang pati prang-prangi.

103a. Tanpa wilangan kweh ing paratra sawāhana kud' hâstī lumrah tang rah amandĕli wĕlĕk ning lĕbu mawatang payuddhan malih kadi sāgara rudhira ghūrṇitângalun de ning pangohan ing kud' hâstī amĕkasi pati sukĕtnya tang rawis awatu-watu mastaka.

103b. Kweh ing wangke atap atumpuk mwang sirara ning kud' hâstī parwata durgati saha watu ridang wahwas ning sañjatâwra sumangkrah amuluh tingas ya tângdêwĕh ing sang prawīrâmrih yaçêng jurit ndan ken Gajah-Wīrândaru[138]) asmu runtik amlĕg kuda maring harṣa[139]).

104a. Rūpane tuhu angrĕsy ati pamulw[140]) asmu jamus pantĕs asikĕp rangin cinitrêng mas pĕdangnyâkram rinukmi.

104b. Çocanyâcrĕng galak amanis pantĕs anakira Mahiṣa-Rubuh kalih kalawan anake pun Mahāpati.

105a. Lĕmbu-Wīrântakâranipun rūpane[141]) akung raspati pamulw ajĕnar amanis samâsikĕp dadap ken Pĕdang lan ken Dangdi agyâ-magut asuwe atanding kaprawīran tan-dwa kawĕnang Lĕmbu-Wīrântaka denira ken Pĕdang Gajah-Wīrândaru asmu kabangan.

105b. Tumuli ambabad anuduk ken Dangdi luput inungsi solahe pantĕs aramping malĕs anuduk trus jajane sira Gajah-Wīrândaru aniba pĕjah saking turangga rame kang surak awanti-wanti awor lan tatabuhan ken Mahiṣa-Rubuh aglis tumandang.

106a. Kalih lawan ken Mahāpati maring ayun solah asmu tan gigu tumingal ing sutane kalih angĕmasi.

106b. Sama anunggang liman karwângunda dukduk ingĕmasan apucak maṇik sumunu[142]) anĕpuhi sĕng ing rawi.

107a. Ndan sira ārya Siddhi amapag ken Mahāpati pun Gajah-

Pagon harṣa mulat ing pun Kĕbo-Rubuh tumuli angunus kĕris agyâmagut dinuk saking hastī ndatan gindal aglis rinangkal tang hastī pinrang tan-dwa pĕgat gulunipun Mahiṣa-Rubuh rahnyâmulakan.

107b. Aniba saking hastī ndan muwah ken Mahāpati asuwyâprang angadu kawanin pan tuhu prathamêng [143]) yuddha sirârya Siddhi luput dinuk amalĕs angduk saking sāmaja angĕne prāṇa ken Mahāpati rudhiranyânĕmbur aniba pĕjah ri ūrdha ning sāmaja.

108a. Kang surak tan paparungon bubar alayu wong Kadiri rakryan apatih maring harṣa lawan anake kalih.

108b. Sang atuhâran rangga Sucitrârinipun Citragati arane kalih wahu tumambirang apĕkik-pĕkik.

109a. Sama anunggang wājī rakta pinalanan ring mas ādi ndan sira rakryan apatih munggw ing kuda pĕtak [144]) bhinūṣaṇan tuhw adhikāra yayêng tulis maring harṣa ndatan kewran asmu mingis anon kadbhuta nikang çatru kumutug kadi agni angasut amarawaça.

109b. Lawan anake kalih tan linggar ndatan gigisin rinĕbut de ning çatru sing kapapag çīrṇa kawĕnang tuhu patih amangku bhūmi ndan ken rangga Wĕnang ĕnty harṣanipun tumingal ing rakryan apatih aglis tumandang lawan ken Lĕmbu katigâpañji Amarājaya.

110a. Sama asikĕp dadap munggw ing wājī ken rangga Sucitra apagut lawan ken Lĕmbu-Pĕtĕng sama çūrêng jurit.

110b. Ken Citragati tan doh lawan sanakipun mangkyâtanding lawan pun pañji Marājaya kalih prathamêng gati.

111a. Aṣuwyângadu kawanin ndatan kuciwa kalih ndan sira kryan patih Mundarang apapag lan ken rangga Wĕnang tuhu sama pratyakṣêng pupuh ken ranggângucap asmu guyu ah panglampwa tiwasmu nguni tan wruh ing apus dudu krama ning patih pan tan wr' ing lokika deya.

111b. Mesĕm rakryan apatih ih atut ujarmu mongkono pan tan wruh ing adhyātmika dudu kang wong Mĕmĕnang [145]) tan wruh ing apus pan wruh nguni duk sira prāptâtur bhakti anungkul malakw ingurip angasy'-asih don ing sinambhramêng ayu anging [146]) kesṭi anut ing kaçūrabratan.

112a. Pan ling ning aji ginugon yadin çeṣa ning ripu amalaku ingurip wĕnang (ng)upādhīta [147]) sinambhramêng sih.

112b. Anging [148]) mangke denirâmalik lah sukhêngsun sirâmukting [148a]) atrabhukti tinĕmu phalanira nguny atur bhakti.

113a. Nging [149]) iṣtanisun iki wus warĕg ing wibhogādi āpti mantuking muktipada ken ranggâsmu guyu duh taha mangkana ujar ing kabutuh tiwase linĕwih sang liningan runtik tumuly aprang silih-

ukih kudanirâwunděran ken patih anuduk asring ambabad.

113b. Ken rangga Wĕnang atangkis luput pinrih ingungsi tuhu prathamêng pupuh amalĕs mangke anuduk trus jajane ken apatih rudhiranya alayana mijil sumĕmbur anuly anibâtĕkĕn rangin atutur awan ing antaka tan-dwa pĕjah punang surak ghūrṇita.

114a. Ndan ken rangga Sucitra lawan sanake pun Citragati sampun angĕmasi antaka kalih suçramêng jurit.

114b. Denipun pañji Amarājaya ken Lĕmbu çīrṇa sabalanipun sumyok punang surak tabĕ-tabĕhannyâtri.

115a. Raāden āryâsmu runtik mulat i bala luyuk[150]) ajrih tumandang maring harṣa lan rāden mantry alu lan twan sirikan katrīṇi sama munggw ing hastī tuhw atur Wirāṭātmaja Çweta Uttara,[151]) Çangkhâçrī samângunda-unda dukduk sabalâtri kumusuh angamuk rampak.

115b. Kondur wong ing Maja-Pahit asmu kangelan wet ning asuwyâprang winahan kawanin dera rāden ārya mwang sang para kṣatriyânrĕng lumurug kweh ing pĕjah ndatanpa wilangan syuh çīrṇa malayw atindih-tindih tiba kedĕk ing rowang anâñjrit angaduh ginalah pinrang.

116a. Kadungkap pranahira rāden Harṣa-Wijaya angadĕg luhur ing hastī cinaraṇa kumram de ning mas ādi.

116b. Asmu brahmâtya mulat ing balâwrĕg layu kātarêng sĕng ning netrâsmu randi sumirat mindĕr lwir klab ning taṭit.

117a. Tumulya amlĕg hastī sumuyug kang wong sinĕlir kadbhuta tandangnya tan panolih sama kawigaran hyun-hyun mangke denyângĕmbari amuk saking kanan keri angasut rame punang yuddha arurĕk awor aprang-pinrang ing pĕdang silih-kris tuhu tan pangeman jīwa.

117b. Raāden alu kalih lan twan sirikan tumandang aglis akweh mantring Maja-Pahit paratra denira kang ambĕkĕli wong sinĕlir dinuk saking liman ndan rāden Wijaya harṣa tumingal tumandang aglis sarwy angunda dukduk ri rĕngga ning hasty agung lwir Erāwaṇa.

118a. Pantĕs sasolahirângrĕsi ati ning mulat tuhu lwir hyang Jagatpati arĕp ri syuhan ing detya Tripuri[152]).

118b. Rāden alu lawan twan sirikan tan jrih mangkyânduk kalih saking kanan keri ndatan kewran sira rāden mantrī.

119a. Winalĕs dinuk kalih pĕjah ndatan panganini rāden ārya runtik tumingal tumandang maring harṣa ĕnty harṣanira rāden mantrī amapag sawacanâris duh sampun derânglampw ayuddhâpan wus kalĕbw ing gĕlar kadi pira tan wruh malih isun uny autang jīwa.

119b. Yan sirârĕp aurip matura ri jĕng nṛpati [153]) isun mĕne āpty amalĕsa sih srĕngĕn rāden ārya sahâçabda tur anudingi ih dudu kang wong Kadiri yan samakĕnêng Wilwa-Tiktâpan wyakti kṣatriyângasu tan tus ning luhung uni ni Ndok mangkyângwījakĕna.

120a. Donmw arĕp anungkul atur sĕmbah tan mangkana sira sang aulun sapady anungkula sukhângĕmasi pati.

120b. Twan mantry asmu kabangan tumuly aprang angduk-dinuk sakîng rĕngga [154]) ning hastī tuhu widagdha ndatan kĕna kalih.

121a. Ndan rāden āryâmatitis angduk olih sārathinira rāden Harṣa-Wijaya ĕnti [155]) brahmâtyanira winalĕs dinuk angĕmasi kang anggeris limanira rāden ārya aglis kalih tumĕdun ing hastī sama anunggang kuda tuhw açrī cinaraṇa ri mas kumram.

121b. Kalih atangkis rangin saha pĕdang malyala rinukmi asuwyângadu kawanin silih-ukih chidra kudanira midĕr apapagan padânghrik angrĕñjak silih-sahut [156]) angrĕsakĕn mulat raāden āryâsring amrang angiwung ndatan polih tandangira kady añutan [157]).

122a. Sang pinrih ndatan kewran wyakti wruh ing gati tan tangkisira luyâramping [158]) anuduk amalĕs mangkyâmatitis.

122b. Luput atangkis rāden ārya trus jajanira rudhira sumĕmbur aniba saking turangga atĕkĕn rangin.

123a. Balanira bubar çīrṇa syuh çeṣa nikang angĕmasi surak gumĕntus awanti ndatan paparungwan lawan swara ning tabĕh-tabĕhan awor prabhāwa ning sang wīrêng raṇa ghūrṇitêng jagat awalikan rwab ing jaladhi kuwung-kuwung aliwĕran saglapnya [158a]) kumupak.

123b. Kumutug tang wasundhari molah lwir rĕngat wet ning asuwyâgrah kadi prasanga giriçikhara rĕbah kampita ng kayu-kaywan eng pārçwa rug de ning bāyubajrângalisyus nadī atĕmah limut amĕtĕngi lumra(h) ing digantarânawĕngi teja ning hyang diwangkara.

124a. Ndan sakweh ikang parâdhipati añjuru ramyâprang (ng)uny apagut lan sañjatêng Tatar sampun çīrṇângĕmasi.

124b. Mwang mantrī araraman punang marĕp kidul wus pĕjah de pun adhipati ring Madhura çīrṇa lan bala thāni.

125a. Wus ingaturan sang aulun yan rakryan apatih makādi sira rāden ārya lan sang parâdhimantrī sampun samângĕmasi paratra sang inaturan tan aty auripâpan wus niçcayêng twas nguni ri çīrṇa ning mantrī ayuddha hetu ning manah çuddha tan kasrĕpan.

125b. Anging [159]) çrī narapati asĕng smita ring sang para mantrī wṛddha lah angapa iki derângrasanana de ning parâdhimantrī kṣatriya

çīrṇa wus angĕmasi sang para mantrī wṛddha [160]) umatur aris singgih pukulun [161]) iṣṭi ning patik aji matyânut kaçūrayuddhan.

126a. Wus tan bontĕn rinasan malih pan sampun çīrṇa punang wangça wandhu punika tinut mantuk ing acintyajāti.

126b. Ĕnti sukhanira çrī narendra angrungu anuly aglis munggah ing hastī sakweh ing sang mantrī wṛddha [162]) umiring.

127a. Aglis prāptêng madhya ning payuddhan smu kanggĕk punang wong Wilwa-Tiktândulu ri prāptinira çrī narendra tumuly akukud anging [163]) tan saking awĕdi amaguta ring payuddhan wet ning kabhaktinyêng (ng)uni sira pangasthūlan ing jagat twan Harṣa-Wijaya asmu kemĕngan.

127b. Ĕnti wlasirêng ati ketung pamumūle çrī bhūpati liwat derâmiutang [164]) sih kaya tan atut denira mangkyâmĕjahi nging [165]) kagugu malih lara wirangira liwat [166]) līnanira çrī nṛpati ring Singhasantun [167]) marma ning dwalāyâpti [168]) pamrat ning sih lawan irang.

128a. Kaya sukha yan angĕmasi pati sapady amĕjahi sang wus bhinaktin tan wurung pāpapātaka pinanggih.

128b. Ndan çrī bhūpati ĕnty harṣanira andulu çīghra amlĕg [169]) liman lumaris sukha sira yan twan mantry amĕjahi.

129a. Dady anon çrī bhūpati manuk saraga [170]) çweta mibĕr ing gurdha akulilingan aris mĕr eng ambara mukṣêng tĕlĕng ing wyati wruh çrī narapati makawanira mantuk ing acintyaçūnya tumuly anggĕlar yogasandhi [171]) pinuh ri sūkṣma ning jñāna mukṣa tan paměngan [172]).

129b. Ya ta tinut mukṣa çrī narendra saking luhur ing hastī tan katĕngran [173]) de ning rat lakunira sang nātha tinut ing prabhāwâris gĕrĕhnya mandrâhrit mātrā-mātrângdadangu(k) [174]) kĕsĕh ning anila sumilir [175]) aris dady atĕmah mĕndung [176]) atruh riris sumar saha puṣpawarṣa.

130a. Lan jĕnu kanaka sumar mrik ṣaṭpadânut umung aliwran ing awyati saha kilat lumrâwrânêng dik widik.

130b. Kady angajarakĕna sutṛpti [177]) ning twas sang siddharĕṣigaṇêng awyati tumon kamahātmyanira nṛpati [178]).

131a. Ndan sakweh ing wong ring payuddhan ĕnti gawoke tumon makādi rāden Wijaya sipi kāçcaryan mulat ri mukṣanira çrī bhūpati yan angucapa ring ati duh tuhu wijil ing lĕwih pan ing (ng)uni norâna ratu yan mangkana kang atilas asūkṣma çrī narendra [179]).

131b. Ndan sakweh ing sang mantrī wṛddha [180]) ĕnty harṣanirâningali mukṣanira sang nātha āpty agya tumutura sumrĕg sabalanirâ-

srang angamuk saha surak atri awor swara ning tatabuhan tumuli aglis pinagut de ning wong Maja-Pahit ramya wĕtĕh punang yuddha.

132a. Ndatan pagati punang bĕdil watang tulup pan arurĕk kang prang kadi nguni padâgyan-gyan samantring Kadiri.

132b. Yaya rĕñĕk [181]) namuk anon dilah ning pajyut tan pangeman jĭwâsulung-sulung amuk aliwran atindih-tindih.

133a. Sakadehanira twan Harṣa-Wijaya manggĕh tan gingsir dahat akukuh angĕmbari kang wong Mĕmĕnang [182]) prangnyâpralalu wyakti kadi sirarâking [183]) kabwing [184]) katub ing anila tumĕmpuh urub ning agni mangkin ujjwala kumutug embĕh kawigaran ing wong Wilwa-Tikta.

133b. Ndan ken rangga pun kanuruhan lawan ken manguri parĕng prasamânĕmpuh pun Gajah-Pagon kinĕmbulan manggĕh tan gumirisin ken Lĕmbu-Pĕtĕng ĕnti marmanipun tumingal aglis mangkyâtulung rame kang prang awor angalisus ken rangga lawan ken manguri wus pĕjah.

134a. Depun Lĕmbu-Pĕtĕng lawan pun Gajah-Pagun ken dhyakṣa kanuruhan kalih sampun pĕjah mantrī wṛddha [185]) wus ĕnti.

134b. Sabalanya wiçīrṇa kang kari malayu tinut aky' ânĕmbah amalaku ginĕsang lyan tang mul' ing [186]) nagarī.

135a. Pating samburat tan wr' ing tĕmpuh akweh kang tumibêng jro ning parang atrĕjung pringgâhrit lyan tang malayu kaput ring ĕndut waneh kang tiba kalĕbw ing jro ning bangawan Canggu [187]) awĕlas punang wong Maja-Pahit tumingal tumuli mundur saha surak gumuruh sukhâty agirang.

135b. Ndan sira rāden mantrī sukhanira tan sinipi [188]) kātarêng sĕng [189]) ning dulu pan wyakti ndatan wĕnang [190]) kinas solah ing jayêng jurit tumuly araryan sira ri ĕb ning grodhâgung pinarĕk ing bala ken adhipating Madhura wus rawuh sinungsung ing smita denira raādyan.

136a. Sawacanâris mangke uwa iṣṭanisun ambhasmia laywanira raāden ārya lan sang parâdhimantrī.

136b. Duh atut singgih andika pakanira dewa den aglis mara ing Kadiri mangkyângambila sang rājaputrī.

137a. Ĕnty harṣanira twan mantrī asĕng smitângling aris lah iya ujarira uwa [191]) sira mangkyâpotusan [192]) matur i çrī naranāthêng Tatar mantuk ring kuṭa yan isun kantun ambhasmi laywan sang parâdhimantrī makādi rāden ārya rakryan adhipati asahur sĕmbah [191]).

137b. Wus pinrĕnah kang ambhasmi tumuli lumampah twan mantrī sakadehanirângiring tan kawarṇa ng awan aglis prāpting Kadiri akeh

wong kapanggih aliwran apupundut angĕmban suta putu saha tangis tan wr' ing paranipun punang wong Maja-Langu awlas tumingal [193]).

138a. Wus prāptîng pangastryan kang tangis tan paparungwan asambat-sambat nṛpati [194]) aduh dewa lalu tan sih ing Widhi.

138b. Tanpa puhara [195]) denira nguny amrih ayu dānadharma winangun wlas ring kawlas-harṣa dady amuhara [196]) pati.

139a. Ndan sira rāden mantrī awĕlas asĕmu-sĕmu isin tur lumaris maring jro pura kandĕg ing wijil pisan kawĕngan tumingal [197]) kweh ing laywan atitip angibĕki natar tistis tan ana wong kary agĕsang wontĕn pĕcil çiçu [197a]) kary anangis akusa-kusa(h) ing çawa.

139b. Wujilira twan dewī marmara sasambatnyâmlad ati duh dewa susuhunan sang hyang-hyang ning ṣaḍrasa [198]) kilang akarang-karang karpūra sumar mrik mombakan madhu juruh sakîng Smarālayângulati kasihta wibhramêng sakalangun singgih yan tan kapanggih linarah.

140a. Mayan katĕmwing [199]) Maja-Raçmi mangkyângdadak angrĕngoni tingal [200]) marma ning anglampus anut ri līna ning rawit.

140b. Ndan atur mangkana sira dewa pukulun nahan sambat-sambatnyâmlas-asih ĕnti wlasira raāden mantrī.

141a. Pangrasanirêng ati yan wus pĕjah sira Puṣparaçmi anut līnanira twan dewī ratna Kesara mukṣa twasira lwir tanpâmĕngan tan polih dera nguni atoh jīwa dadi kamaga lali angĕmbĕng-(ng)ĕmbĕng tīrtha ning driya wĕtu ning nādâsrĕt kaslĕk i wāspa.

141b. Lah takonakĕna wong iku sapa kang depun-tangisi pun Rāgânuridâwot sāri tumuly atanya duh sapa iku nini kang laywan anê yaçâmĕgat sih sumahur kang pĕcil alit saha tangis singgih punika sang awastra pik mirir [201]) kumram [202]) cinitrêng mas drawa.

142a. Laywanira çrī pramiçwarī kang ring samīpanira twan ratna Kesari akampuh maṇit [203]) marja minas ādi.

142b. Akarang-ulu taluki pĕtak ginubahan perĕmas [204]) rakta angrawit rinĕrĕban de ning sarwapuṣpa mrik.

143a. Kang sarong çrī pāduka matur lan sang para rantĕn aji kang ing babatur ginĕlaran taluki suga strī ning parâdhimantrī kṣatriya kang munggw ing natar punang kaka-kaka mwang sakeh ing wong jro purī anging [205]) kang kantun sira sang Puṣparaçmi tan sinung tumut paratra.

143b. Denira çrī nṛpatiwadhū mwang raāden dewī rehira twan Harṣa-Wijaya swastha kari agĕsang malar sirâmanggiha lĕwih ndan sira raāden mantrī asmu līlā ĕnti pangalĕmira [206]) ring ati ih tuhu reh ing strī nareçwarī anut sudharma sang nātha.

144a. Liwat kangĕnira anon laywanira raāden dewī ratna Kesari atur pratimā kanaka gumuling.

144b. Tan kram mangkin awuwuh raçmi de ning wuryanira asarambahan ing sāri saurap-urap sāri angrawit.

145a. Is ning rah mĕlas ing kanin sagula-drawa mili sakìng rĕngat ing wirada gading lumĕyĕp tang netra yayâmuwuhi manis sanīlotpalânglih katīkṣṇan ing diwangkara kengis ning wajânrīgading asmu smita lwir amuwus anyuh ati anggagat rāga turida.

145b. Lah kantuna sira tumulus subhāga[207]) langgĕng amukti makachattra ning jagat pan isun tumutur anut ri līna ning rawit nging[208]) kang depun-iṣṭi sang putrìng Singhasantun mangke karyâgĕsang wontĕn ing purī pan tan sinung paratra nahan pangracananirêng dalĕm twas.

146a. Sipi pangalĕmera duh dewa susuhunan sang hyang-hyang i madhu gĕndis ātmajīwa dahat dera tan çuddhi.

146b. Pinalar ndatan panĕwasi mar tībrâkung atur anon citra ning wyati[209]) isun dewângajap ing sang lwir Ratih.

147a. Mangkin alurw atĕmahan bun tuhu amagakĕn kāpti yan sira masku dyah ari swastha karyâgĕsang tan lyan sira angawulakĕn engsun saderâtingkah[210]) tan langghanaa lwir ulun-ulunan[211]) wĕsi tan rwa sinūkṣmêng[212]) jro ning kambalasāri awor akarwan jīwita.

147b. Mangĕ tan wruh wĕtuan ing luh mĕnggah akĕcap tan aris ken rangga Wĕnang wruh ing smitanira raādyan kangĕn ing rāden dewī smu kandĕhan rāgi awot sāri umatur aduh dewa pukulun sampun kadi arare pakanira angadamakĕn sira sang wus līna.

148a. Apan tan bentĕn palapan ing[213]) bhrānti tĕwas amĕtĕngi darya anīrṇakĕn tutur lah lumaris marìng purī.

148b. Sang inaturan ndatan panahuri tur lumampah tan mary anolih-nolih ndan kocapa sira twan Puṣparaçmi.

149a. Wontĕn ing gigilang alungguh ri ĕb ning sarpakesari wastranirâluslusan ing pĕtak smu lusuh anamun pahyas mangkin aembĕh ayu lindi ning driya asmu balut yaya atruh-truh madhu gĕndis tan akeh kang marĕk sok pun Bayan Sanggit tan-sah kaka-kakanira.

149b. Samâsmu-smu tangis kangĕn solahirêng (ng)uni[214]) sipi pangamu-amunira çrī nṛpatiwadhū mwang sira raāden dewī kady asanak tuwi denirâsih tan-sah salaku selwan adulur marma ning twas sūkṣĕkânggung wuyung[215]) lĕnglĕng[216]) angĕlih lagy anawang-nawang wulat.

150a. Kidĕp ing (ng)uni pinet sakìng aris denira twan mantrī mangke dady atĕmah pupuh anīrṇakĕn sanagarī[217]).

150b. Aduh tan sipi kapwêng dadi kagungan lara prihatin tan pisan pingrwânĕmu pāpa nityânggawe papati.

151a. Nirdon dinadyakĕn [218]) putrī bhayêng kuna luhya ring kīrti tan çuddhêng brata tāpa smṛti don ing atĕmah rājaputrī kawlas-sih tan tumulus angde swastha ning sang amupu mwang sih ning yay' ênang angur sipi sang angĕmasi antakâmalar tĕmbe sininggahan ing sāra.

151b. Sipi panĕsĕlirêng tanu titah purākṛtêng [219]) (ng)uni tan wruh wĕtwan ing wāspâsarambahan ing wĕhang kangcit prāpta raāden mantrī ĕnty harṣanirâningali denira twan dewī kari agĕsang lwir kadi anĕmu ratna kostubhântuk ing hyang (ng)uny amutĕr sāgara.

152a. Ndatan asari mara saha wacanârum aduh dewa pukulun [220]) rari ātmajīwa wus tan patingsun uni.

152b. Yan sira dewa kari agĕsang duh tuhu kayânupĕna isun rari anĕmu sang çrī hyang ruddhawatī [221]).

153a. Ri tĕlĕng ing udadhi madhu alunggw' ing pangkajasāri suwarṇa murub asamīpa karang karpūra lah ta dewa angalih maring Maja-Pahit ken Bayan matur anĕmbah bhāgea pakanirâglis rawuh pukulun mawy ayu tan pamanggih alaywan [222]) sira pangeran.

153b. Pan sirâyinira liwat [223]) sihirêng twan ratna Kesari arĕp tumut paratra anging ndatan sinung marmanirânggung prihatin [224]) sang inaturan lwir winlad twasirângrungu yayiniris ing çara gading tumuli marmarânambut nĕhĕr mijil angĕmban sira raādyan.

154a. Wus prāpting yawi ingunggahakĕn ring sāmaja sira rāden Galuh sinamiran perĕmas rakta tuhw angrawit.

154b. Akajang taluki ijo sinujing mas drawa ndatan-sah ken Bayan Sanggit atitimbang rawongira angiring.

155a. Lingira rāden mantrī ka Lĕmbu sira anāratheni lawan pun Jaran-Wahâpañji Amarājaya punang andulur den prayatnêng ĕnu den kady amĕmĕngi sira kaka awan kidul [225]) ing Kadiri tĕkêng Trīṇi-Panti angetan den aglis jumujug [226]) eng Wilwa-Tikta.

155b. Samânĕmbah punang inutus nĕhĕr lumakw aglis ndan sira twan Harṣa-Wijaya lagi amĕkas-mĕkas ing sira ārya Siddhi lah ta sira karia kaka amaayu laywanira çrī pramiçwarī bhasminĕn lan rāden Galuh mwang biny-aji sakweh sang tumut paratra.

156a. Isun lumakw ing Bobot-Sāri atĕtĕmu [227]) kalawan sira uwâdhipati asahur sĕmbah sirârya Siddhi.

156b. Nĕhĕr lumaris rāden mantrī wus munggw ing kuda pinalanan mas tuhw açrī pinayungan sumrĕg punang angiring.

ZANG VI (*Kadiri*).

1a. Wuwusĕn çrī nṛpati Tatar wus mantuk ring pasanggrahanirâris tumuli angrungu twan mantrī yan wus tumama ing Mĕmĕnang [1]) olih anawan rājaputry ādi kalocita mawi [2]) mithya ring samaya rĕko.

1b. Ya marmanira sang prabhu motus ing sira rakryan apatih kalih kalawan ken dĕmung mwang ken tumĕnggung matur ing sira rāden mantrī angudhani samaya amalakw ing sang putrī wus samâmit punang kinon.

2a. Tan kawarṇêng awan prāpting Bobot-Sāri ndan sira twan mantrī anêng sor i grodhâgung [3]) kweh i marĕk supĕnuh tan kantun sirâdhipati kañcit prāpta ken apat' ing Tatar matur duh singgih manira kinen de sang nātha mangke angudhani [4]) samayanirêng kunâsungêng sang rājaputrī.

2b. Pan kaya bilala sira çrī bhūpati denirângaty-ati upamā tṛṇataru aking anglih kalahrun ing aruṇa ring katrīṇi amalar truh-truh ing Kārttika ndan sampun prāpti ning jalada mukṣa ring gagana ndatan ana kari wiçīrṇa tĕkan ing guruh angde larêng ati.

3a. Sang inaturan mangkin asuwe tan panahuri [5]) lagi rumasa-rasêng citta tan wĕruh sahuranira [6]) ndan ken [7]) tumĕnggung kalih ken dĕmang asru angucap ah piṇḍa ewuh rawat-rawat ing smu kayânglingsiri samayêng dangu den amasti pisan ujar pakanira.

3b. Yan asung ing sang putrī kasraha sira den aglis mangke depun keringa pisan yan sira tan pasung manira tan awalia malih sukha angĕmasi pati tumpur anêng tĕgal Bobot-Santun ken adhipaty asĕng smitâmuwus mārdawâris duh sampun sy ati mangkana.

4a. Tan mithya ta sira twan mantrī pan sampun paratra sira sang rājaputrī anut līnanira çrī narapati.

4b. Yan sira lagy agĕsang dūrāsambhawêngsun angowahi samayêng (ng)uni wus katur i jĕngira çrī bhūpati.

5a. Sumahur rakryan apat' ing Tatar yan tuhu mongkono lah apa kĕnêngsun manawi tan tuhu mangkana ya tângdadyakĕn jurit ndan raāden mantrī angling aris duh tuhu sojarira uwâdhipati pamatura sirêng sang nātha tan sipi denisun autang [8]) jīwa.

5b. Lalu tan sih ing Widhi angde līnanira rāden dewī tuhu liwat kamaganira sang aulun nging [9]) mangke sakweh ing rāja-peni punang lĕwih katur ing sira [10]) sang nātha kang utusan mamisinggih tumuly amit tan kawarṇêng ĕnu wus matur ing sira çrī narendra.

6a. Saujarira rāden mantrī kalawan sirâdhipati sang inaturan smu mangu mĕnggah akĕcap tan aris.

6b. Lagi karasĕng citta nirdon denira lungângajawi [11]) ri luput sang putrī ketung duh tuhw amagakĕn kāpti.

7a. Tan-dwâna cāradūta [12]) matur sampun kaparcayêng lagi yan twan Harṣa-Wijaya olih sang rājaputry anawan saking Kadiri nĕnggeh ginupta winawa awan angidul wus pangetan [12a]) ring Trīṇi-Panti sang inaturan muntab krodha ning ati kātarêng sĕng-sĕng ning driya.

7b. Dady angling pragalbhâsmu rĕngu ih tuhu liñok kapo kang wong Maja-Langu wismṛti adwa ring samaya tan atutur ulah ing kṣatriya milw ing duṣkṛtagati yan sampun labdha ring kawīryan tan anolih sapangucap ing para mangke glis linurug tang Wilwa-Tikta [13]).

8a. Rakryan apatih matur aris awot santun atut sājñā pāduka nṛpati nging [14]) yan mangke kawlas de ning wĕngi.

8b. Kalawan malih kaya tan asthiting laku yan tĕkângluruga nṛpati mĕne eñjang lah tôpekṣānĕn [15]) malih.

9a. Ken tumĕnggung angucap asru lan ken dĕmung singgih atut ĕmbeñjing parĕng [16]) mangkat punang sañjatêng Tatar pāduka çrī nṛpati kandĕg ing Bubat patik bhrā maring [17]) dalĕm kiwâmalakw ing sang [18]) rājaputrī yan tan pasung rĕmĕkĕn pisan den ĕnti tinunwan [19]) tang Wilwa-Tikta.

9b. Sang para mantry asahur [20]) manuk asanggup samâtoh urip erang yan tan panggawa putrī mantuk ing Tatar sukhângĕmasi pati çrī naranātha ĕnty harṣanira angrungu sanggup ing sang para mantrya sakweh ing bala wus samâtiyang ndan kawuwusa twan Harṣa-Wijaya.

10a. Wus mantuk maring Maja-Pahit lan sira kryan adhipating Madhurângiring ndan kocapa twan dewī Puṣpawatī.

10b. Sampun angrungu wĕrttā yan twan Harṣa-Wijaya wus pralabdha jayêng ari [21]) yan wus çīrṇa sanagarêng Kadiri.

11a. Yan sirâyinira kari twan dewī Puṣparaçmi nĕnggeh mangke wontĕn ing dalan tanpêngan sukha ning twasira angrungu kadi tad'-hârṣa kawlas-sih tībrânangis ring dalu palwang [21a]) ning çaçīh pañcadaçī tan pawang mātrā anĕmu ng indu dadi [22]) kalurwan çaçângka pūrṇa.

11b. Karasêng twas tan sipi utangira çayâtindih ring sira twan Harṣa-Wijaya wyakti tan pisan pingrwa denira asung urip kātarêng lindi ning driya asĕng smitângucap kadi atruh madhu gĕndis ring sang putrī ing Malayu lah ta yayi mĕtu maring wijil pisan.

12a. Nĕnggeh sirâkanira [23]) sampun jayêng ayun nging [24]) mangke iṣṭinisun yayi acadangâpidudukânêng yawi.

12b. Mesĕm twan Dara-Pĕtak asĕng smitâmuwus aduh bhāge pukulun moghâgea [25]) prāpta twan dewī Puṣparaçmi.

13a. Wontĕn rowangirâniwī [26]) angupacārêng swāmī sily'-harṣâkĕmbalan pamuktyan angling twan Dara-Jingga [27]) ih atut iku malih bhaya puput punang lara kingking linampahan nora kang kayêngsun iki awet angĕmasi pātakâpan asawat tuhu manggiha sukha.

13b. Kary angel angati-ati prāptanira bapâji sapa kang çuddhy anĕkakĕna kāpti ning kawlas-hyun tanpôrat' hîna karaçmin [28]) ndan iñanira twan Puṣpawatī sumahur duh eman po si punang pinrih pan sira swastha kary agĕsang ĕmben i matur ing sirâkanira.

14a. Masa tan āpti anĕkakĕna çrī narendra kaya tan pahe sadidik [29]) Malayu kalawan ing Singhasāri.

14b. Samâsukhâguyon-guyon tumuli mĕtu prāpting wijil pisan tan asari tiningkah punang pasĕlang açrī.

15a. Tumuli mangke prāpti sira dewī Puṣparaçmi ingiring de ning rawongira pada asmu balut pan uryan ing (ng)uny anangis pinapag dera twan Puṣpawatī tinangisan tur pinĕkul-pĕkul aduh rari lwir inugrahan jīwa mangke iṣṭinisun ri prāptanira.

15b. Kidĕp sinrĕng winidhi denira çrī pramiçwarī anut ri līnanira rāden dewī ratna Kesara mukṣa twasisun lwir tan pajīwa duk wahw angrungu uni ndan sang tinangisan angucap sĕrĕt ning swaranira kaslĕk de ning luh taha mangkana [30]) çrī nṛpaduhitā.

16a. Pan liwat denira angadamakĕn engsun kalawan sira rāden dewī yayâsanak tuhu denira asih.

16b. Duk līnanirêng kuna manirâpti tumuta anging ndatan sinung dera twan Galuh mwang sira pāduka çorī.

17a. Twan Dara-Jinggâlon amuwus duh tuhu strī nareçwarī sudharmânulus kaya norâna wong mangkanâmeta sasor ing langit bhayôtpĕtti ning hyang Umā-Çruti sira sang hyang-hyang ing kasatyan aminḍêng bhūmi makatirw eng ratna wadhū patibratâhyun tan waluyêng rat.

17b. Ndan twan Dara-Pĕtak sumahur atut yan çrī pramiçwarī kang kaya iku pan wus wruh ing rasâdhyātmika sipi wlasisun malih ing sira dewī ratna Kesari denira antyanta wilis ayu lĕwih wyakti tanpa upamêng [31]) rum eman po si denirângĕmasy antaka.

18a. Twan Puṣpawatī angling aris singgih atut denira rāden Galuh angĕmasy hantu tan kalolitêng kadadin.

18b. Apan linĕwih anut līna ning yay' êndung yêku wong ayw anulus [32]) trus tĕkêng jro nāla nora kayêngsun iki.

19a. Awet angĕmasi kawlas-hyun tinilar ing yayah bibi ken Bayan asmu guyw angling aduh niṣkāraṇândika pakanira puniki paran si sukha ning angĕmasy antaka sumbaly angde rĕs ing ati atĕmah

durgandha awuk sipi lĕwih sukha ning wong kary agĕsang.

19b. Aĕntyan-ĕntyan raçmi among raras ing jro paturon ahyas anandang sarwa-lĕwih anamtamindriya sama gumuyu sakweh ing angrungu [33]) ndan raāden mantrī sampun prāpta ring Wilwa-Tikta meh tunggang adri kandĕg sirêng pangastryan ĕb ning kapiwadhū añjrah asinwam.

20a. Pinarĕk ing kadehan ndatan kari sira adhipating Madhura kang bala tan pĕgat adulur-dulur [34]) prāpti.

20b. Sama anggawa tawan talyan kang tinutur-tutur solah ing aprang (ng)uni durung yan mangkana rame ning jurit.

21a. Nda[34a]) lingira twan mantrī ring sira kryan adhipati ĕmbeñjang karĕpisun uwa aweha punang tawan sakweh ing rāja-peni ratna kanakâsing mūlya kasraha ring sira sang ratw ing Tatar ken adhipati umatur sahâwot santun singgih andika hyang pakanira.

21b. Bĕcik kinen angaturi [35]) datĕng eng [36]) Maja-Pahit atĕtĕmu lan pakanira cihna ning sih apriya ken rangga Wĕnang awot sāri matur singgih manira mahw angrungu yan sang nāthêng Tatar antyanta runtik dinalih pakanira tan asthitîng laku mithyêng samaya.

22a. Nĕnggeh ĕmbeñjing marêriki saha sañjatânolekĕn pukulun ri jĕng pakanira yan olih rājaputrī.

22b. Puniku kang tinĕda yan pakanira tan pasung kaarĕpipun angrĕmĕkkĕn pisan nagarêng Maja-Pahit.

23a. Sang inaturan smu runtik kātarêng sĕng ing liringira kadi atungtung mirah amuwuhi bagus aduh kāmakara sang ratw ing Tatar tan wĕruh ing laku jāti pan samayanisun kuna aweh ing sang rājaputrī ing Mĕmĕnang [37]) mangke si wus angĕmasi paratra.

23b. Yan twan dewī Puṣparaçmi pinalakunya malih angapa denisun asung apan mūlâpapacangan ing kuna sangkan alit duk anêng nagarêng Singhasāri yan [38]) iku sinrĕng pinalampah kaya sukhêngsun angĕmasi antaka sapadi mangke apasaha muwah.

24a. Kadehanira prasama sukha angrungu ndan ken rangga sumahur atut pukulun sājñā pakanira singgih.

24b. Kaya dudu wong menak yan asungêng pipiṇḍanira pinalaku de nikang [39]) wong Tatar katon ajrih eng wiṣṭi.

25a. Nirdon denira nguni kasub yan prawīrânom apĕkik ndan ken Sora lan ken Nambi angucap asru aduh pangeran sampun wañcak darya pira si kadigjayan ing wong Tatar nĕda manira mangkyângrĕ-mĕka marêng kuṭanipun doṣanya niṣṭhura tan tut ing çāsana.

25b. Ndan sira kryan adhipati asĕng smitângling aris duh sampun kaki kataragal ĕmbeñjang lamun prāpta wong Tatar marêriki yan

amalakw ing sang rājaputrī winodhanan pan dudu sira twan Puṣparaçmi kang sinamayêng kuna yan tan aidĕp kĕdw amakṣakĕna.

26a. Nda(h) atur jahloka pakṣânĕkani puhun angantîng guhānipun kaya tan ewuha de ning angdani jurit.

26b. Den esuk mĕnyâtiyang sañjata ndan agĕlar anêng pasar agung tĕkêng catuṣpatha lulurung den-pĕpĕki.

27a. Yan wus katĕngĕr tan yukti wĕtwani [40]) saking kanan kiri rĕbutĕn aywa gigisin saparannyâtut pan masa mĕnang [41]) ing jurit ĕnti sukhanira rāden mantrī angrungu sakadehanira samâmisinggih sore wus aluwaran sakweh ing bala [41]) sama atiyang [41]).

27b. Ndan sira rāden mantrī sampun prāpting jro kapanggih sang para putrī sama alunggw' ing patiga ning turângganā amayung asĕhĕn sĕkar rinubung ing puṣpaliṭ asmu kagyat prasama tumurun aris asĕng smitânungsung ing liring amanis sang prāpta harṣa tumingal.

28a. Sawacanâris kadi atruh madhu juruh aduh kadi kapihanan manira dewa anon catur dewati [41a]).

28b. Bhaya liwat [42]) sihira pangeran ātmajīwa alaki erisun don ing sinanggrahêng papalyan ing ajurit.

29a. Duh lagi anom sira masku wĕruh ing warawidhi saparikrama ning pasĕlang kalinganipun twan tan pasung sira rari mas mirah yan isun angĕmasanêng payuddhan sipi gunge utangisun malih yadyan pingsaptâñjanma tan-sah angatpadêng [43]) sirâtmajīwa [44]).

29b. Mesĕm sang para putrī lingira twan Puṣpawatī aduh niṣkāraṇa kang pinūji apan tan tuhu biṣêng prayogêngsun iki wet ning autang sih katalyan ing kung lulut don ing mūḍha kumawruh lah si malih sawĕtuanipun tan atut ing krama ning widhiwidhāna.

30a. Gumuyu sira rāden mantrī tur andulu ri sang putring Malayu ih awĕnĕs dahat kapo sang ayu iki.

30b. Bhayâkagungan tṛṣṇā po si sirâtmajīwa alaki erisun kataha yan manirângĕmasanêng jurit.

31a. Liwat denirâwĕdi apisah lan isun rari malih katawan ing Mĕmĕnang [45]) tuhu strī patibrata adamêng kakung tan pamalya' lulut malah amĕnĕsi mesĕm twan dewī Dara-Pĕtak adoh si isun [45a]) ingaten patibrata sawyakti wĕdya katawana muwah.

31b. Twan Dara-Jinggâlon amuwus kongang rika malih singgahana tang lara wirang yan sampun sipat i hyang ĕnty harṣanira rāden mantry angrungu nĕhĕr angling aris ring sira raāden dewī Puṣparaçmi mawy alĕsu sirâtmajīwa lah ta lumaris maring dalĕm pisan.

32a. Pagĕdongan sirângatĕr ing rāden Galuh maring salu kilyan anêng weçma lalangwan alĕt bata sakĕlir.

32b. Lan sira dewī Puṣpawatī lastarya sirângaturi tadah lawan tigasan mwang anggyan-anggyan sarwa-lĕwih.

33a. Ring yaça mūrdhamaṇi(k) kinusa(h) ing ranu binot-rawi asamīpa paparwatin prĕnahira [46]) rādyan pinajang-pajangan den açrī pun Pagĕdongan anĕmbah tur lumampah ring arĕpira twan dewī ndan raāden mantrī kantun anêng wijil pisan wus munggw eng pasĕlang.

33b. Tan-sah raāden dewī katiga anglalayani angupacāra saparikrama ning piniduduk umwang ung ning ghaṇṭā-ghaṇṭi awor lan panghrĕng ing weda stuti [46a]) alangu tang gĕnding muni angarangi tuhu lwir rahina kweh ing pajyut tang pandam agung pating kĕrĕdap.

34a. Tangeh yan warṇanĕn solahira pinasĕlang dawuh rwâwusan tumuli sirânadah lan sang putrī katrīṇi.

34b. Kaka-kakanira twan dewī prasama anglalawani mambĕt sasolahipun araras samânandang kuning.

35a. Adulur ken Bayan Sanggit anampa jawadah tuhw açrī ken Pasiran lan ken Panguněngan samânampa drawiṇa munggw ing tadahan hīra kinapakĕn mas ādi rame denira adrawiṇa tur sarwi anutur-nutur reh ing ayuddha nguni sipi marma sang winarah.

35b. Ndan ken rangga Wĕnang rame anadah anêng yawi kalawan sanakipun sārah drawiṇa lumintu tan pĕgat punang lalasti swara ning tabĕh-tabĕhannyâtri gumuruh ndan sira sang abagus sampun awusan ingalapan prasamâñarik parĕkan mwang kaka-kaka.

36a. Sang lwir Smāra asĕng smitângling asmu kawurwan lwir atruh-truh madhu gĕndis lah tâmpunana manira dyah ari.

36b. Yan çrĕddhā(h)anirêngsun amit ing salu kilyan anapa sang wahu prāpti asung rika sira masisun rari.

37a. Mĕnĕng sang para putrī asuwe tan panahuri sang lwir Smara gumuyu tinut ing manis ing dulu saha wacanâmlad ati mas mirah yan tan pasunga masêngsun wiwala lah sahuranêngsun rari sang putrī Malayu mesĕm anahuri duh masa tuhwa mangkana.

37b. Dūra n tang ṣaṭpadâpti wurungãñumbitêng sāri sĕdĕng amĕdar sugandha mar mrik kawwad ing anila atur mangkana singgih reh ing kakung masa kongang winidhi de ning dyah sakarĕpira uga sang liningan sukha angrungu sang dyah lagi [47]) ginanti ingaras-aras.

38a. Nĕhĕr lumaris sang lwir Smara maring lalangwan ndan sira twan Puṣparaçmi wontĕn ing pagandhan dereng aguling.

38b. Wahu mĕntas asiram sampun ginandha mrik mar sang lwir Smara prāpta sarwi angidung (ng)lunglung smara anyuh ati.

39a. Waça-waça tĕka amĕkul pakenan angaras aris sang dyah mĕsah mingyânampik hastâsmu rĕngu tinut ing nādânrang gĕndis lah

tâgulinga mangke dyah ari alĕsu sira ātmajīwa tumulingĕmban sang dyah munggah [48]) maring jinĕm minging sampun winasuhan pāda.

39b. Wus sumaput tang samir sang dyah tan-s' êng kisapwan riningring mingsĕr mingkus saha tangis winahaṇ wacanârum anrang madhu mili sakîng rĕngka ning acala gĕndis lah ta sanmataněn manira dewa tĕwaskw ing (ng)uny atoh jīwângrĕbut eng jurit amrih i rumtâtmajīwa.

40a. Upamākĕna manira dewa tahĕn ragas tangguli wangwa rūkṣânglih aluru yaya amuhara [49]) pati.

40b. Liwat tan sih ing sadāgati kang nityângdohakĕn [50]) jaladi [51]) mĕndung angde trang ning aruṇa ri māsêng katrīṇi.

41a. Ndan atur mangkana sang arum duk anêng Kadiri winuni de ning çatru tan wang mātrā yan kapanggiha muwah sira dyah ari mas mirah yan tan sih ing hyang [52]) angdadak ṛtu tan māsêng Kārttikânurwani rarab ing jalada mĕndung amadĕmi sūryâtur ari winaça.

41b. Mangke depun tumulus sihira dewâmṛta ning [52a]) agring kokalan smara amrati tur sarwi angaras-aras amungah-mangih hastanirângraweyângukih padu ning siñjang sang dyah smu maras anampik lungayan asarânggramus [53]) anganini jaja tan mari añakar.

42a. Duh sampun mangkana sira dewa tan lyan makalung ing unang lulutkw asĕwĕ turida smarâpang rāga kingking.

42b. Aron karaçmin harṣa winilĕt de ning kawlas-hyun asañcaya sāri mrik rāga kung akusa-kusêng [53a]) jinĕm mrik.

43a. Mangke pinalar phalanipun çrĕddhānta maskw ari amūrṇani lara kung awor sily'-harṣêng jro çayana aĕntyan-ĕntyan raçmin sarwy anglambang aris Arjunawijaya anyuh ati duk Bhimanyu nguni atĕmw ing Wirāṭa lawan dyah Uttarī sārah rum pamriyambada [54]).

43b. Sang dyah tan poly' atangkis ajur ing wacanâmanis nirdon tīkṣṇa ning kuku linali-lali ring upāya sampun kolur padu ning tapih sang amalat [55]) smara mangkin rāga-rāgan angaras madhyânungkĕmnungkĕmi jaja sarwy anggulingakĕn aris sang dyah tan polih atulak.

44a. Malah tan paswara denirânangis mingsĕr mĕsah andoh akiput sang amalat kung tan dharaṇângrĕti [56]) kāpti.

44b. Waçângrapĕti anitihy anggânĕkakĕn kahyun sang dyah angaduh añjrit ri tĕmpuh ing astra smarânganini.

45a. Drĕs ning çwaṇita mijil angrawaya malah angraktani siñjang sang dyah mūrcchā kapati ndan sang amalat smara gipy' angluwari sarimang smu maras lagy anungkĕmī wadana duh sampun mangke alalis sira ātmajīwanisun lah tânglilir tolihĕn manira dewa.

45b. Srĕt ning swara amanis pĕgat-pĕgat kaslĕk de ning tangis lĕhirângrawayan mily alantaran ing wĕhang aniram sang kapati mâtrâ-mâtrânglilir pinapag ing nâdârum amanis duh dewa sang hyang ing arṇawa madhu depun age udhani lah ta cakarĕn manira.

46a. Doṣanyâtur lara kapati tur sinambut sang dyah mĕnggah angayuh tapih sang lwir Smarâ 'rṣângidung raras ati.

46b. Sinĕlan-sĕlan lambang dadakan jaya-jaya ning amarang lulut sarwi asung gantyan lah ta kinangĕn rari.

47a. Pan makajampyan ing alĕsu sang dyah minge angrĕngoni lagi anampik wĕhang mesĕm sang kadi Smara harṣânarimêng lati sarwy angaras aris amati-maty angajum wra [57]) ning çirasija sumar mrik tumuli tumurun acota [58]) sang dyah ingĕmban winawêng pagandhan.

47b. Sirêña prâptâtur [59]) wârih ndan sira râden dewî dinyus tan-s' êng kisyapum twan mantrî sampunirâsiram ken Bayan lan ken Sanggit anampa tigasan siñjang giringsing kawung lan wastra canglwi kukus ken Pasiran lawan ken Panguněngan atur gandha munggw ing cucupu hema.

48a. Sampunira ginandha minging samâsalin kampuh paparĕmpwan angrawit twan Galuh ingĕmban marêng jinĕm mrik.

48b. Sampun atangkĕb punaṇg samir sang lwir kadarpa tan mari angarih-arih lah tâgulinga jîwanisun rari.

49a. Alĕsu sira singgih tur ginulingakĕn râden dewî pinĕkul akaron rapi sarwi angidung ratna pangkajâswara [60]) amanis arum sinamening curing mwang kĕtur muny angarangin tan-dwa lĕlĕp kalih kadi tan ing rat denirâguling sotan ing wahu sily'-harṣa.

49b. Malah tumiba ng ghaṭita sapta kĕsĕh ning anilâris sumirir amwat gandha ning sarwapuṣpârum bhrahmaranyômung angringring sĕkar ing kamuning mandra-mandra tang guruh umuni du kilyan airit lwir angatag prâpta nikang payonidhi lumra [61]) saha riris sumar.

50a. Sata wanâñjrit umuni ng tangguli kĕtur sinamening kokila-nyânununuhu munggw ing puṣpa ning wṛgotpatti [61a]).

50b. Lwir kady anangi sang aguling mraknyâñawuwwang anêng dewandâru muni apayunan sinrang [62]) de ning saragi [63]).

51a. Atur majar prâpta ning rahina ndan sang aguling kalih sampun awungu tumuli mara ing pagandhan mĕntas asiram sampun ginandha sumar mrik ahyas asasaman wastrâpangaras jingga sang dyah asiñjang paṭawala dadu kĕmĕr-kĕnditira tiningkah bot sabrang.

51b. Apinggĕl kaṇa winod agung anguwah karṇa asumping gandhawâsa binahud angris jinĕbad mrik mar sang lwir Smara 'nti

harṣanirândulu aris sinambut lungayan [64]) ing dyah amayang-mayang lus ning jariji nĕhĕr inganggyakĕn ali-ali tan wanuh angaras-aras.

52a. Ndan sakweh ing kadehanira sampun atiyang sasañjata pĕnuh ginlar ing nagarâpan wus winĕkas uni.

52b. Kang wong sinĕlir lan wong jayasāri rajasa anêng pangastryan tĕkêng wanguntur prayatna samângragah wiṣṭi.

53a. Ndan sira kryan adhipating [65]) Madhurâmĕmĕkas ing bala mĕne yan sampun prāpta punang sañjatêng Tatar aywâge angruhuni yan wus katĕngĕr durçīlagating apakrama rĕbutĕn aja gigisin ĕntyakĕna tĕkêng ratunipun prasamânuhu sakweh ing bala.

53b. Ucapĕn çrī nṛpating Tatar sampun mangkat eñjing lagi araryan sirêng Bubat ken patih ingutus lan sira tumĕnggung lawan ken dĕmang [66]) mwang sang parâdhimantrī maring Maja-Pahit anĕda sang rājaputrī aglis lakunipun saha surak gumuruh lwir amuk rampak.

[67])

55b. Meh sampun prāptîng Maja-Langu ndan sira twan mantrī asmu kagyat angrungu surak tur angucap ing sira twan dewī Puṣparaçmi duh dewa puniki [68]) bhaya wong Tatar rawuh amalakw ing sira dyah ari yan isun tan pasunga tuhan tan-wun rinĕmĕk punang Wilwa-Tikta.

56a. Apan dinalih tawan sira rari antuknyâprang sakîng nagarêng Kadiri duh awĕdisun tan pasung iki.

56b. Agĕlĕm rika sira ātmajīwanisun yan alaki muwah lawan sang ratw ing Tatar sang dyah mingyângrĕngoni.

57a. Asmu wāspângling aris aduh yan sira tan çuddhi ri wong pāpa kawlas-hyun lah mangkêngsun wangsulakĕna maring bhūmi Kadiri sukha tumuturêng sira twan ratna Kesara sapadi winehakĕna malih ring sang ratw ing Tan-Jawa sang lwir Smara mesĕm sarwi angaras.

57b. Saha wacanâmanis aduh jīwanisun sang anom dūra yan ati mangkana po si manira dewâpapacuhan mangkin harṣânduduhung ri sang lwir hyang Ratih kāmakara dera tĕka bĕndu lah tâmpunana rĕko isun mirah doṣanipun atur lara turida [69]).

58a. Asih tĕmĕn kapo dyah ari alaki erisun kadi pira tanpa guṇêng [70]) ayun pun Harṣa-Wijaya iki.

58b. Yan apasahêng sira malih sukhângĕmasana pati yadyastun pingsapta añjanma [71]) tan-sah amahi raçmin.

59a. Mangkêngsun amit mijil manawi kawlĕk prāpta ning wong

Tatar lah ta sangonana sĕpah manira dewa sang dyah anginang tan asari nĕhĕr [72]) tinarimêng lati angaras-aras tumuli mĕtu prāpting bacingah pĕpĕk rawongira kapanggih sampun atiyang sañjata.

59b. Ndan wong Tatar sampun prāpting nagarêng Maja-Pahit saha surak gumuruh jumujug [73]) maring wanguntur solahe tanpa pakering pragalbha sahâçabda ih wong Maja-Langu adwa ring samaya tan pisan pingrwa demu mithyêng wuwus angateni sang putring Daha paratra.

60a. Lah mangkyâturĕna den aglis sang rājaputrya ri jĕng sang aulun lamun tan pasung ngong rugĕn nagara iki.

60b. Wong Maja-Pahit angrĕt brahmâtyânging [74]) ketung wĕwĕkasira adhipati sumahur kakehan ujarmu ari.

61a. Lah tĕkakĕn sasinādhyamu wong Tatar srĕngĕn tumuli amrang-mrang tang wañcak suji cinarangcang kawat runtik wong Maja-Raçmi çīghrâmagut saking kanan keri saha surak tan [75]) paparungwan rinĕbut punang [76]) wong Tatar anêng mārgâgung saking lulurung mwang catuṣpatha.

61b. Akeh punang angĕmasi mangkin angiwung tan gigisin anrĕng angamuk pakṣângungsi jro ning pangastryan [77]) ndan punang bala sĕlir mwang kadehanira rāden mantrī akukuh manggĕh ndatan giwang ken Nambi lawan ken Sora tuhu prakāçêng jurit lwir Kālântakângi-ndarat.

62a. Ndan muwah pun Gajah-Pagon lawan ken Lĕmbu rinĕbut de ning çatru pinrang sinuduk lwir açma katampon wārih.

62b. Tuhw alwat ndatan gindal mwang sakadehanira twan mantrī lumurug parĕng anĕmpuh bubar wong Tatar kweh mati.

63a. Rame ning prang awor aridu kang surak awanti-wanti sakweh ing punang pawestrī anêng jro nagara sama kagĕman angrungu surak mwang grĕbĕg ing ajurit lwir bubula kang mahītala hetunyâgarawalan angĕmban suta putw atri angaduh asambat rena.

63b. Sawaneh āpty angili tan wruh paranan ingungsi lyan malayu kalukaran tapih lagi atukup tan wr' ing irang wet ning ajrih anânguyuh asring adrewesan anêng tur aneka ng [78]) malayu anangis maring weçma anginĕb lawang sawet ning tan wruh dadalan ing lunga [79]).

64a. Tangeh warṇan rih ing pawestrī ndan kang wong Tatar sampun çīrṇa angĕmasi kweh ing çawa angibĕki nagarī.

64b. Çeṣa ning paratra malayu tan wr' ing tĕmpuh lingira sang abagus lah ta tutĕn pisan bhraṣṭakĕnâja kari.

65a. Ken rangga Wĕnang tumuly anut kalawan ken Nambi parĕng lan sanakipun tĕka ring Bubat kinĕpung çīrṇa tĕkêng çrī bhūpati

paratra kidul ing dharma ri ĕb ning puṣkara çeṣa ning pĕjah malakw ingurip anungkul sukha wong Maja-Pahit arĕbut mangkyâñjajarah.

65b. Wus mundur prāpta ring nagantun marĕk ing twan mantrī matur yan wus pĕjah sang nātha balanira wus tĕlas sukha raāden mantrī lingirângucap uwâdhipati sirâkon ambhasmia laywan nṛpati mwang tang mantrī ādi rakryan adhipati Madhura asahur sĕmbah.

66a. Sampun kinen mangke ambhasmi laywan sang parâdhimantrī pinupul lan para kṣatriya makādi çrī bhūpati.

66b. Muwah çawa ning bala kang wontĕn ing kuṭa wus kinen amumundut [80]) binwang ing pañcaka çighra tan ana kari.

67a. Ndan sira kryan adhipati umatur sahâwot sinom atut yan sinangaskāra tawurĕn [80a]) tang nagarâpan linabwan [81]) ing werī pādukanira mpu Çāntasmṛti pukulun kinen umiñjĕma mara ing ukir Hemagiri depun age prāpti ring nagarêng Wilwa-Tikta.

67b. Nging [82]) ta hyun manira malih ambhiṣeka pakanira dewângadĕg ratu siniwī ring Maja-Langu pan kajar ing purāṇa itihāsa çuṣka punang jagat tĕmah lahru yan tan ing kṣatriyakulâdi bhiniṣekângadĕg ratu sang inaturan mesĕm nĕhĕr [83]) angucap.

68a. Duh yan mangkana kayâmirangakĕnêngsun [84]) pan hīnaguṇa tuhu tan wr' ing çāstrāgama sakrama ning nāthâdi.

68b. Dūra n kang kayêngsun an(g)dani [85]) sukṛta ning rat sumbaly atĕmah duṣkṛtigata [86]) rasa pahil akweh [87]) papati.

69a. Pun Gajah-Pagon gumuyw asru wus wruh manira mangko kahyun pakanira dewa dudu reh ing tan wruh pan prāgiwāka wijñêng çāstrawit mawi tan kĕnênrĕtan punang kahyun pracacah ing kung rambang kāpti pan reh ing andiri prabhu çuddhâsthiti tan anut ing ambĕk mendra.

69b. Rawongira sama gumuyu mesĕm sang apĕkik sapa mangke kang kinon lunga [88]) ken ranggâwot santun matur atut yan pun Nambi kang inutus kalih lawan pun Kĕbo-Bungalan pun Kĕbwânabrang katrīṇi angaturana sira mpu Çāntasmṛti den eñjing-eñjing umangkat.

70a. Manggut sira raāden mantrī awan sampun [89]) prāpti tadah adulur kang amumundut ramyânadah sirêng yawi.

70b. Umwang swara ning tabĕh-tabĕhan angalun-alun saha surak gumĕr gumĕntus sotan ing sang wus labdhêng jurit.

71a. Malah sore denirânginum awusan tumuli prasama mantuk kang kadehan sang kadi Manobhawa prāptîng wijil pisan kapanggih sang para putry anêng maṇḍapa kidul sama tumurun asmu gipih duk prāpta twan mantrī asĕng smita lingira lah tâlinggiha uga.

71b. Ih awĕnĕs dahat sira tuhan bhaya kagĕman uni[90]) denirâ-ngrungu surak ken Bayan umatur[91]) tuhu tan wr' ing reh ing (ng)uni sirâyi pakanira kayâtĕmah[92]) luluh eling duk anêng Singhasâri lĕwih sirêña mar epuh lagy anangis aken anginĕba lawang.

72a. Sirêña mesĕm anahuri singgih[93]) manira ingucap kayêki lĕwih ken Pasiran wĕdine tan sinipi.

72b. Lawan pun Pagĕdongan tan kĕna lumaku asring mĕhah kapuyuh anĕlĕs basahan gumuyu sang apĕkik.

73a. Sama sukha wong jro purī rame derâguyon-guyon malah wĕngi prāpta ng tadah açrī tumuly anadah sira raāden mantrī akĕmbalan lan sang para putrī wus ing anadah ingalapan kang pañjak sampun samâñarik ndan sang para putrī sampun mantuk ing pamrĕman.

73b. Sira raāden mantrī mangkyâguling ing twan Puṣpawatī tan kawarṇa polahira among karasikan aĕntyan-ĕntyan rum ning sarimang tangeh ucapĕn malih denisun solahira raāden mantrī brayan dina among lulut ndatan warsih amahi[94]) raras eng tilam.

74a. Ndan sakweh ing sang para putrī lĕwih denira sumewita ing twan mantrī anut krama asthity aambĕk jāti.

74b. Pan patibrata ginogon[94a]) tur liwat denira mangkyâsih amaru ndatan ana īrṣyâwor harṣa silih-iring.

75a. De ning bisa ning twan mantrī among karṣa ning dyah iniring tama[94b]) ring çāstra kumārâji jaya uwus marma ning sang para putrī samy atutur sthiti ndan sakweh ing wong jro pura ĕnti harṣanipun baryan dinâhyas lagy agamĕl angidung asiwo-siwo[95]) apasang ṇita.

75b. Tangeh warṇanĕn raras ing sanagara pintĕn lawas ing yuddha sacandra madheçaçīh ndan kawuwusan ken Nambi lawan pun Kĕbwânabrang katrīṇi lawan pun Kĕbo-Bungalan prāpti saking Himagiri umiringakĕn[96]) sira mpu Çāntasmṛti[97]) eñjang prāptêng Wilwa-Tikta.

76a. Ĕnty harṣanira rāden mantrī ndan sira mpu Çāntasmṛti[97]) sampun lumaris ing lalangwan mwang para çikṣângiring[98]).

76b. Tan kantun sira wangbang Widyājñānândulur sampun prāptîng lalangwan tuhw alangu ingupacārêng sarwasāri.

77a. Ndan sira raāden mantrī agyânungsung atur toya nirmala pādyārghācamani woyêng kumbha ratna adulur sĕdah anêng kajang mrak sang para rājaputrī adulur ing[99]) arĕpira raādyan atur tigasan winadah[100]) nanampan rukmi ingulĕsan lungsir pĕtak.

77b. Prāpta[101]) sira tuhan mantrī gorawâ 'rṣa umĕndĕk aris sahâwot santun matur aris duh pukulun bhāgea datĕng pāduka sang

dwija mara eng Maja-Pahit lawan para çikṣā kang andulur tan-sah malih sira wangbang Widyājñānângiring tumutur i sang munīndra.

78a. Ndan atur katurunan bhaṭṭāra Pramaçiwa ingiring de ning siddharṣi nging [102]) ndatan-sah hyang Kumāra kinanti.

78b. Kalawan malih pangrasa ning twas raputu pādukanira sang māyati duk durung prāpta maring [103]) Maja-Raçmi.

79a. Ndan [104]) atur tanpa rawi pĕtĕng tang rasa ning ati mangke ri datĕng sang mādwija dadi maĕly apadang çumīrṇakĕn sadurbhikṣa ning rat çuṣka wighna çīrṇâtĕmah landuh punang phalabhogâpan de ning kamahātmyan ing pāduka sang māmuni asung tīrtha warāmṛta.

79b. Ĕnty harṣa ning sang māyati anon sasolahira mantrī manis alĕmbut aririh widyā wicakṣaṇa anwam prathamêng gurit suçīla dady asĕng smita aris sumahur duh sampun mangkana tuhan pan sira tan lyan baryan dinêngsun iniṣṭi makachattra ning bhuwana.

80a. Adawa kathākĕna sojarira ĕmpu Çāntasmṛti lawan sira sang abagus ndan sira sang para putrī.

80b. Sampun sira sama alinggih riringanera twan mantrī ndan sakweh ing atur-atur sampun tinanggapan uni.

81a. Ndan sirêña abibisik ring ken Bayan kayângapêki denirândulu prabhā ning nagara embuh ri prāptanira mpu Çāntasmṛti tuhu kapo ling ing aji ring ratu tan dadi yan pasahkĕna kalawan sang brāhmaṇa suçīla sujāti makapatīrthan ing sarat.

81b. Ken Bayan anahuri atut ujarira mongkono nging [105]) mangke denisun amatani ring sira wangbang Widyājñāna anom apĕkik pantĕs yan prathamêng aji katĕngĕr ing mṛdu ning netra tan gingsir yan tumingal ing dyah ayu tuhw asthiti rare bhāṣājâmbĕk wṛddha.

82a. Duh tuhu malih eman po si yan sira mantuk ing [106]) wukir pantĕs yan umunggw ing [107]) nagara kantinĕn de twan mantrī.

82b. Ndan sira adhipaty asĕng smita umatur sâwot sāri ri jĕng sang mahābhikṣu duh bhāgea datĕng maharṣi.

83a. Lwir tan kapanggiha malih unya duk wahu sah saka ring nagarêng Singhasĕkar nging [108]) mangke pangrasêng twas ri prāpta sang māmuni pintĕn bhayêng (ng)uni yajñakārya winangun asthity abhaktîng kawîndra don ing sih mahāmpu datĕng eng Maja-Pahit swecchâsunga tīrthâmṛta.

83b. Mangke kahyun manĕhta rampu ambhiṣeka potrakanirêki pukulun sumilih angadĕg ratu siwīnĕn de ning wong sayawadwīpa mwang kadehanira sinangaskāran kabeh sinung lungguh [109]) adhi-

mantrī mwang tang mañcanagara sakrama ning prabhu maharddhikêng rat.

84a. Enty harṣanira sang mahādwija angrungu sature punang adhipati ring Madhura atut nurāgêng aji.

84b. Lah iya ujarira anging[110]) mben ikâpañjang punang diwasâyu[111]) ri pūrṇêng Kārttikamāsa iku abĕcik.

85a. Awan sampun samâmit mantuk tan koninga dina rātrī sira sang mahādwija sari-sary engaturan tadah drawiṇa[112]) çuci tan kurang lĕwih pamumūlenira raādyan katĕkêng çikṣānira makādi sira wangbang liwat denirâsih pinūji sasolahira.

85b. Tan-dwa prāpta pañcadaçī çuklêng kacatur ndan sirâdhipati eñjang mangkyângdani pan byuhan ing kārya[113]) punang wong atrĕwuh aliwĕran jalw istrī prasama aky' âmundut sawidhiwidhāna krama ning homa ambhiṣeka prabhu ri pūrwa ning pangastryan tang pangasthūlan.

86a. Sampun sanggĕpan sakrama ni widhy atahur niwedya ning hyang Jananāgni[113a]) ingidĕran[114]) samāngsa matsya dadhi.

86b. Kalawan madhuparka mwang kumbha ratna māyā esi waratīrtha maĕning makapa(n)dyus-dyusanira[115]) twan mantrī[116]).

87a. Sampun srĕgĕp saana ning pali-palya tuhw açrī sopakāra ning prabhu cakrawartī[117]) kastutya ring rat kunĕng sira mpu Çāntasmṛti sampun prāpti dinulur ing para çikṣā tan kari sira wangbang ingiring denira sira kryan adhipati lan para mantring Madhura.

87b. Tan asarya lumaris sampun ingaturan sirâlinggih wontĕn ing pamarantyan lagy amarĕpakĕna Çiwopakāra sarwarukmi saking twan Ino sumaji karuhun ndan sang mahādwija wus sirânggĕlar[117a]) dehaçuddhi sanuṣṭhāna parikrama ning wanapratiṣṭha.

88a. Saudakāñjalya ring bhaṭṭāra Çiwâditya kalih lawan hyang Çiwâgni sakrandana[118]) swajāting padmasāri.

88b. Ingaturakĕn sakalwiran ikang niwedya saprakārêng caru kalih mahātṛptya swecchā bhaṭṭāra Mukhi[119]).

89a. Kryang ning ghaṇṭā angungkung marum awor lan pangrĕng[120]) ning stuti lwir bhrahmarângamung[121]) sāri gĕnĕp tang pañjaya-jaya stawanira tumuli rawuh sira rāden mantrī mwang sakweh ing sang para rājaputrya ingiring de ning kadehan wus abĕbrĕsih arjâwastra sūtra suga.

89b. Pinerĕmas angrawit sabukira sūtra putih[122]) cinitrêng hema drawa kumram anungkĕlang duhung alandeyan maṇik wārih asumping sumanasa pĕtak[123]) jinĕbad mrik mar akalpika mirah ādi kalih lawan ratnapangkaja[124]) anting-anting murub dinrawêng ĕmas.

90a. Anayana kostubha kalih lan mirah suga mahw anambut gĕlung açrī kĕkĕlingan pināça ing mas rangdi.

90b. Ndan atur ratw ing Indrabhawana [125]) anurun saha surāngganā sakîng Nandanawana suragandharwângiring.

91a. Sopacāranirâçrī umwang swara ning gong gĕnding anawang guruh ing Kārttika ramya ning unyan-unyan angrakĕt [126]) mwang angringgit carita anggupit angguntang [127]) swaranyârum men-men amacangah sumĕlang aris lagy anguttarabhāṣā ramya ning tontonan tan paligaran.

91b. Gumĕr-gumĕr ramya ning guyu de ning angijo-ijo bangkit denya añjarak randi [128]) byuh ing anininga1 punang wong sajalw-istrī prāpting Maja-Pahit kweh ing wong dusun-dusun sama kāçcaryan umulat pan tĕmbyânon kārya ambhiṣeka prabhw ādi añakrawartī ring sarat.

92a. Tangeh yan kathākĕna polah ing anininga1 ndan sira raāden mantrī sampun amūrṣita [129]) ring hyang Çiwâgni.

92b. Parĕng sirâyinira sakawan adulur angastuti hyang Giripati wus ingaturakĕn de sang dwijarṣi.

93a. Tĕlas ning amintânugraha ring hyang Pramaçiwamūrti [129a]) munggw ing padmârdhanāreçwari paramatuṣṭa asung nirwighna ning amukti dīrghāyuh santānawṛddhi antyeṣṭi sapanugraha ni sūkṣma inamĕr munggw ing jñāna nirmala sujāti sampūrṇa tang upakṣamā.

93b. Sampun ing homa ry arĕp ing sthaṇḍila wusira alinggih ring singhāsana māyā rinĕngga ring suwarṇa pinatik ing nawaratnâdi nda [130]) twan dewī Puṣpawatī kalih lawan sirâyinira [131]) twan Puṣparaçmi parĕng mangkyâlungguh lan nṛpati kapingsor twan Dara-Pĕtak.

94a. Parĕng alinggih lawan twan dewī Dara-Jingga ring palangka dantângrawit [132]) ginĕlaran de ning gringsing lung ing sih.

94b. Ken Bayan Sanggit mawa sopacārâlangu malih ken Pasiran lawan ken Panguněngan prasamânandang kuning.

95a. Ndan sang mahādwijarṣi atur tīrthâmṛta ring dyun maṇi pandyus-dyusanirêng nṛpati kalih kalawan sira pāduka çorī saha weda stuti [132a]) pañjaya-jayêng prabhu pan sampun inĕnah bhaṭṭāra inusthānakĕn [133]) ry angga çrī narapati mūrti hyang Wiṣṇwātmakêng rat.

95b. Sampun sirâbhiṣeka prabhu çrī Kṛtarājasa açrī derâsalin wilāsa mwang tang ulat marum salīlā paramārthâdi ĕnty harṣanira sirâdhipati andulu mwang kadehanira sama anĕkar (r)i jĕng sang aulun embĕh prabhānira angde sukha ning rat.

96a. Tangeh ucapakĕna mangke sampun ing kārya lĕbar sira çrī bhūpati miringakĕn sira mpu Çāntasmṛti.

96b. Saçiwopakāra rimihin çrī pramiçwarya kalih lan çrī mahādewī mwang sakweh ing wong jro pura umiring.

97a. Tan asari wus prāptĭng lalangwan mpu Çāntasmṛti lagy alungguh ring yaça mūrdha maṇi açry akalihan lawan çrī narapati sang para çikṣā kabeh wus pinrĕnah lungguh lawan sira wangbang wontĕn ing palangka ring tĕpas kidul ky adhipati lawan sakadehanira.

97b. Açrī alungguh ing babatur kawingking de çrī nṛpati asĕng smita matur aris paṣangtabyakĕna ranak sang mahāmuni yan tan atut kṣamākĕna panĕnĕda ning ratu hīnawīrya yan yogya rampu jumĕnĕngêng Maja-Langu siwīnĕn de ning wong sanagara.

98a. Ndan ky adhipati matur aris awot santun lan kadehanira nṛpati aduh dewa depun tumulus asih.

98b. Nirdon punang nagara yan tan bontĕn sang mahādwijarṣi pukulun siwīnĕn ring pura kalih çrī narapati.

99a. Asĕng smitânĕhĕr amuwus sira ĕmpu Çāntasmṛti duh anakisun bapa sang makachattra ning rat tan sipi sukha twasingsun angrungu sojarira iki nging [134]) tan sangkêng wiwal sihisun twan pan ana ling ing aji ginung yan sang yati wus angarghânêng parwata [135]).

99b. Wus aguduhâkul-putih tan dadi kaki mantun malih waluya eng nagara tur sisun sampun wṛddha lilu angamĕr [136]) ulah ing nāthânging [137]) malih yan ana çuddhianira ring arinira pun wangbang Widyājñāna kariêng pura sadenira iku isun çuçūkṣrāh.

100a. Ĕnty harṣanira çrī bhūpati mangkyângrungu liwat derâpanuju solahira wangbang Widyātmaka ring aji.

100b. Asĕng smitângling lah ta yayi wangbang Widyājña depun tumulus sihirêrisun angera ring ratu kawlas-sih.

101a. Pan pratijñānisun uni yan waluya andadi wong mantuka ring Yawadwīpa jumĕnĕnga prabhu sira rowang ing amukti sira wangbang angling aduh dewa pukulun niṣkāraṇândika nṛpati apan asthāpanirêku [138]) baryêniṣṭi [139]) sumewā ri jĕng narendra [140]).

101b. Nging [141]) depun santoṣa ring bhujangga hīnaguṇa kawlas-sih tan wruh sareh ing nagarī pan mūḍhâpunggung baryan anger [142]) ring wukir depun tumulus sihirângampunanêng tan wruh mesĕm çrī narendra [143]) mwang kadehanira sama gumuyu matur aris duh sampun mangkana dewa.

102a. Pan manira pangeran sami atya [144]) sumewā uruk-uruk ning aji malar-malar katirwanâdidik [145]).

102b. Sama sukhâguyon-guyon pan sama anut-tinut solah ing pada asih ndan sang dwija asĕng smitângling aris.

103a. Duh anakisun kaki prabhu ĕmben ika isun amit mantuk ing wanāçrama karia sira tuhan swastha langgĕng amukti ndan çrī narapati tan wruh ri sahuranira wet ning karakĕtan ing sih ndan ken adhipati matur sâwot sāri ri jĕngira sang munīndra [145]).

103b. Don ing ranak sang māyati kamitĕnggĕngĕn ndatan pangling wet ning ĕla-ĕlêng asih subhakty anuhun tan wyar rumakĕt eng ati ndan mangke çrĕddhānira swecchā amituturya ring anakira krama ning ratu wibhuh maharddhikêng rat siniwī ĕnty harṣa ning sang mādwija.

104a. Wĕkasan angling mārdawâris asmu guyu aduh niṣkāraṇa ujarira iku pan sira çrī narapati.

104b. Sampun wruh gaṇita ning aji tarka wyākaraṇa ning ala ayu wyakti tan kolug sakrama ning anāthâdi.

105a. Don ing mangkya āpty apitutur angde tĕguhan ing ājñānanirângayu sakrama ning nātha wibhuh suçīla asthitibhaktia [146]) ring hyang tan lupa eng kasy'-asih duh sampun angugungakĕna kawīryanira anamtami indriya elingakĕn samāhitanirêng rat.

105b. Kadi sakramanirêng dangu lagy anusup ing wanādri umungsir çūnya ning āçrami yan sira tuhan lolya langgĕng anamtami tamah angdani wṛddhi nikang ṣaḍripu anĕmakĕn [147]) krodha īrṣyā amati-matya yan tan anut rasêng aji tan-wun umalwi duhkhita.

106a. Ya ta waring [148]) manuṣawṛtti amanggih wīrya yan tan sthiting laku jāti aglis ilang de ning angkārêng buddhi.

106b. Yadin Sang Wus Ĕna [149]) mwang ratw ing Indrabhawana siniwī de ning dewarṣi surāpsarā yan tan çuddhêng sasmṛti.

107a. Tan-wun kalĕbw atĕmah lusuh tonĕn rika kaki mārāja Nahuṣa lan Yayāti wus siniwing surālaya pinarĕk de ning hyang Indra [150]) dadi bhangga poraka angaku yan tan ana ning hyang Madani kasutāpanirêng dangu ya tângdadi kalungsuranirêng swarga.

107b. Ya ta sira kaky anakisun wahu siniwī ring bhūmi kĕna ri jarā lara pati don ing prabhu sudharma tan hyun anut daçendriya duṣkṛti apan sira wus wĕruh krama ning wibhawa sukha wīrya mamas mamati [151]) tan tumut eng pati kary [152]) anger angantîng pura.

108a. Anging [153]) tanpa ala ayu ning çarīra kang tumut andunungakĕn punang laku amanggiha ng swarga Yamani.

108b. Don ing ulah sudharmênisṭi ndatan anut reh ing ulah durjanêng buddhi drĕmba mohâ 'rṣêng drĕwya sang sujāti.

109a. Kara ning sang siniwī tan hyun angĕt [154]) ing wong drohī [155])

sulit lobha mūrkha tur bwat wīci [156]) lulya ring swakāryanira çrī narapati mwang hīnaguṇa niṣṭhâwĕdi-wĕdy eng [157]) ayun yêka wwang nīca kaçmala wĕkas ing pāpa yan kaparĕk eng nṛpati milwa kaawêng kaçmala.

109b. Kang yogya mangke kinanti denira çrī bhūpati wong tuhu surūpa janmâdi [158]) tur prāgiwā wicakṣaṇa subuddhy aririh tamêng [158a]) laku asih tan cĕngkar ing sama-samêng wwang sumewita mwang tan bhīta ri tīkṣṇâtis ning swakārya çūra dhīrânulus prawīrêng raṇa.

110a. Ya iku kaki sĕdĕng yan jinungjung [159]) lungguh winehan dĕmakipun lawan pupūrṇamān denira çrī nṛpati.

110b. Donnyângde wiçīrṇa ning ari tĕlas rinurah dady awela tang nagarī muwah tĕkêng nusântarâtur bhakti.

111a. Kalawan sang dwijarṣi tan-sah rowangirângulih-ulih rasa ning çāstra āgamâji gaṇita Kāmandaka mwang rasa ning daçaçīla paramārtha inulik donnyângde landuh ing nagarâmṛddhyakĕn sarwa-wīja mwang mūla phala sutṛpti [160]) mangdoh tang sasab maraṇa.

111b. Pan kaawa de ning sang ratu sakrama ning rat umiring ulah sang amawa bhūmi prasama anut sudharma suçīlâsthitibhaktîng [161]) sang māmuni ndan muwah kang wong durjana cora drohika [162]) umalwi āptya kuminkin ulah raayw akīrtiyaçâmrih sutṛptêng para.

112a. Ndan çrī bhūpati ĕnty harṣanira angrungu sapitutur ing sang māyati atur tīrthâmṛta is nikang çaçīh.

112b. Sumusup eng jro nāla anīrṇakĕna wighna ning [163]) ati aduh sājñā mahāmpu wus sinūkṣma ring windwasāri.

113a. Ndan sira adhipati lawan sakadehanira sami ĕnty harṣanipun angapi andika sang kayap pan atur panarīra hyang Īça çumīrṇakĕn tang wiṣa kālakūṭa [164]) ry antêng hṛdayânut gati maharddhikâbuddhy asādhu sâwot sāri anuhun sājñā sang dwija.

113b. Malah lingsir hyang rawi mantuk sira çrī bhūpati ndan muwah sira mpu [165]) Çāntasmṛti wus ingaturan tadah drawiṇa [166]) çuci tan koninga rātrī muwah iñjing abawahan sira sang nātha sang dwija pinakadhikārêng lungguh çrī nṛpati sumanding lawan sira wangbang.

114a. Mwang sakadehanira sampun sinung lungguh ken ranggâ-paty' amangku bhūmi ndan tan iwang denya anglus nagarī.

114b. Ndan muwah sira Nambya akry' [167]) ângadĕg dĕmung lawan ken Sora [168]) sinung linggih tumĕnggung atut denyângrakṣa bhūmi.

115a. Ndan ken Pĕdang lan ken Dangdi muwah sira Gajah-Pagon lawan sira Lĕmbu ndan malih sakadehanira [169]) sampun [170]) sinungan linggih wontĕn senāpati lawan mañcanagantun lyan tang kulamantrya

ıdhipati kuwu kalawan [171]) añjuru sinungan [172]) dĕmak lawan pupūrṇamān.

115b. Ndan sira adhipating Madhura wus sinung linggih pinalih punang Yawadwīpa denira çrī narendra [173]) wus pinrĕnah wontĕn ing Lamajang tan koninga saramya ning bawahan sore [174]) wus aluwaran nṛpati lawan sira ĕmpu Çāntasmṛti sampun mantuk [175]) ing lalangwan.

116a. Adawa [176]) kathākĕna dina rātrī lanira [177]) sira mpu Çāntasmṛting Wilwa-Tikta eñjang sirâdan malih [177a]).

116b. Akweh atur-atur nṛpati [178]) sarwamūlya ndatan kĕnêngitung kang wong amundut [178]) sama katur ing sang muni.

117a. Tan asari lumaris sira ĕmpu Çāntasmṛti saha çikṣā andulur nda [179]) malih sira wangbang Widyājñāna kari [180]) eng Maja-Raçmi kinanti dera nṛpati baryan dina rinowang amamāca pirang warṣa laminira mangke siniwī [181]) prabhu [182]) anêng Wilwa-Tikta.

117b. Sakweh ing çatru wus ĕnti dinon denira çrī bhūpati katĕkêng nusântara akweh long lyan tungkul subhaktya karuhun tang Bali Tatar Tumasik [183]) Sampi [184]) Koci lan Gurun Wandan Tañjung-Pura tan opĕn tang Dompo Palembang Makasar prāpta sama mawwat sesi [185]) ning pura.

118a. Apan sing .... [186]) makatur-aturanipun ri jĕngira sang prabhu donnya tanpa upamā [187]) punang Maja-Pahit.

118b. Ya iku çrī narendra norângrasa kewuh sari-sary andon langu tan-sah sira wangbang kinanti de nṛpati.

119a. Mahas amarṇa gurit anglanglang raçmi ning pasir wukir mwang tang pasir ulusan [188]) langĕ ning āçramâsimpar winaktêng bhāṣā gurit kidung pralapita umunggw ing lĕpihan angrahati twas ning kawy amāca duh tuhu kīrti ning prabhu kawiyogya nggwan ing wiçwara [189]).

119b. Mwang sakweh ing wong sanagantun [190]) prasama sukhâpti apan tan ana wagalan ing bhūmi .... lan [191]) tang sasab maraṇa mwang gĕgĕring sapandirinira bhūpati [192]) Kṛtarājasa tangeh yan kathākĕna sararasira munggw ing carita Pararaton uwus de ning kumawya.

120a. Kṣantawyakĕna reh ing mūḍha kumawruh anglĕngkāra gurit katigas çrutirasa [193]) kudw āpti anarung antuk ing ka .... [194]) tan

erang tininda ginuywan ing sang sujana de ning kumapakṣa milw ing kanot

120b. Atur sodamâum ahyun [195]) miběr ing wiyat pakṣânělěhi [196]) hyang niçākara lwir pajyut āptya amagut sěnĕ [197]) ning diwāngkara dumilah anuluhi jagat kewalyâñañampuri sang kawi siddhi tĕkêng don [198]).

Colophon.

Iti kidung Harṣa-Wijaya, puh Juru-Dĕmung, tabĕh Rara-Kadiri. Putus ing anurat ring dina çu, u, Mrakih, tithi çaçih kacatur, rah 5, tĕnggĕk 6, çuklapakṣa [199]) dwitīya, irika diwasa ning pūrṇalikhita, ri nusa Bali, ngkanêng [200]) Ratnarasa.

LIJST VAN EIGENNAMEN

van personen, plaatsen en geschriften voorkomende in de KIDUNG HARṢA-WIJAYA.

(Eigennamen, die uitsluitend of hoofdzakelijk in vergelijkingen voorkomen, zijn met een * gemerkt)

**Abhimanyu*, z. o. Bhimanyu.

**Airāwaṇa*, z. o. Erāwaṇa.

Alu (mantrī, rāden), titelnaam van een hoog ambtenaar aan het hof van Kadiri, II, 24b, 27b, 44a, III, 41a, V, 5a, 74a, 115a, 117b, 118b.

Amarājaya (pañji), hoog ambtenaar aan het hof van Singhasāri, een van de leiders van de expeditie tegen Malayu, later ambtenaar aan het hof van Maja-Pahit, I, 58a, IV, 75a, V, 54a, 109b, 114b, 155a; Marājaya (pañji), III, 85a, V, 110b.

Anabrang, hoog ambtenaar aan het hof van Singhasāri, een van de leiders van de expeditie tegen Malayu, later ambtenaar aan het hof van Maja-Pahit; Kĕbwânabrang, I, 58b, III, 85a, IV, 75a, V, 83a, 84b, 85b, VI, 69b, 75b; Kĕbo-Nabrang, V, 54a, 85b.

Andara-Jingga, z. o. Dara-Jingga.

Anĕngah (rangga), patih van Singhasāri als opvolger van Rāganātha, sneuvelt in den strijd tegen het leger van Kadiri, I, 29a; Nĕngah, I, 35b, 36a, 53a, 57a, II, 27a, 50b, 58b, 71a, 73a.

Angçoka, z. o. Jurang-Angçoka.

Anglung Raçmi, naam van een kidung(?), IV, 96a.

Angrok, stamvader van de dynastie van (Singhasāri en) Maja-Pahit, II, 18a, 35b.

Anurida, z. o. Rāgânurida.

Araraman (mantrī), titelnaam van één of meer ambtenaren aan het hof van Kadiri, II, 25a, III, 34a, V, 74b, 80b, 124b.

Arjunawijaya, naam van een Oud-Javaansch geschrift, VI, 43a.

Arjunawiwāha, naam van een Oud-Javaansch geschrift, IV, 92b.

Ārya (rāden), titel van Kṛtanagara vóór zijn troonsbestijging, I, [2b], 23b, 24b, 25b.

Ārya (rāden), titelnaam van een hoogen ambtenaar aan het hof van Kadiri, II, 22b, 23b, 25b, 26a, 36a, 44a, 59b, 68a, 68b, 69b, 70a,

77a, 77b, 137b, 143a, III, 41b, V, 9b, 74a, 81a, 95b, 98b, 100b, 115a, 115b, 119a, 119b, 121a, 121b, 122b, 125a, 136a, 137a.

**Asmara*, z. o. Smara.

**Atanu*, één van de namen van Kāma, den god van liefde en schoonheid in de Voor-Indische mythologie, meestal in vergelijkingen ter aanduiding van Harṣa-Wijaya gebruikt, I, 48b, 49b, 59a, 68a, 72a, 78b, II, 112b, 114a, IV, 90b, V, 28b; vgl. Madani, Makaradhwaja, Manasija, Manobhawa, Smara.

Bagenda, naam van den tuin, waarin Harṣa-Wijaya en de zijnen tijdens hun verblijf te Kadiri wonen, III, 46a, 48a, 52a, 71a, IV, 14a, 58b, 60a.

Bali, eiland ten Oosten van Java, onderhoorig aan Kṛtarājasa, VI, 117b.

Bañak-Wīranāda, z. o. Wīranāda.

Bayan, titel van een vrouwelijke bediende aan het hof van Singhasāri en van Maja-Pahit, I, 65b, III, 14a, 72b, 73b, 97a, 97b, 100b, 102a, 105a, IV, 84b, 85a, 100a, 104b, V, 24a, 49a, 52b, 53a, VI, 19a, 35a, 47b, 71b, 81a, 81b, 94b.

Bayan, titel van een vrouwelijke bediende aan het hof van Kadiri, IV, 12b, 14b, 35a, V, 149a, 153a, 154b.

Bhayangkara, naam van een afdeeling soldaten, I, 36a, 55a, III, 64a, V, 55a.

**Bhimanyu*, Sk. Abhimanyu, zoon van Arjuna, bekend uit het Mahābhārata, VI, 43a.

Bobot-Santun, z. o. Bobot-Sāri.

Bobot-Sāri (tĕgal), naam van de vlakte, waarop de strijd plaats vindt tusschen de troepen van Kadiri aan den éénen kant en die van Maja-Pahit, Madhura en de Tatar's aan den anderen kant, V, 11b, 14a, 14b, 32b, 33a, 156a, VI, 2a; Bobot-Sārih, V, 7a; Bobot-Santun, V, 61b, 63a, 75b, VI, 3b; Bobot-Sĕkar, V, 5a, 29b.

Bobot-Sārih, z. o. Bobot-Sāri.

Bobot-Sĕkar, z. o. Bobot-Sāri.

Brahmāṇḍapurāṇa, naam van een Oud-Javaansch geschrift, I, 5b.

Brahmawiṣṇu, naam van een anting-anting-model, IV, 3b, V, 49b.

**Bṛhaspati*, z. o. Wṛhaspati.

Bubat, havenplaats van Maja-Pahit, VI, 9a, 53b, 65a.

Bungalan, hoog ambtenaar aan het hof van Singhasāri, neemt als senāpati van de sinĕlir deel aan de expeditie tegen Malayu, later ambtenaar aan het hof van Maja-Pahit; Kĕbo-Bungalan, I, 58b, III, 85a, IV, 75a, V, 54a, 83a, 84b, 85a, VI, 69b, 75b.

*Byoma-Çiwa, Çiwa als hemel- of zonnegod [1]), I, 8a; vgl. Çiwâditya, Çiwa-Rawi.

*Çacīpati, heer, echtgenoot van Çacī, een der namen van Indra, III, 39b, IV, 26b; Çacīprabhu, idem, II, 20b.

*Çacīprabhu, z. o. Çacīpati.

Canggu, plaats aan de Brantas, de belangrijkste Oost-Javaansche zeehaven, I, 85a, 85b, 86a, III, 21a, 23b, 25a, 25b, 26b, 27b, 34a, 38a, 58a, 81b, IV, 64a, V, 1b, 2a, 3a, 29b.

Canggu (bangawan), naam van de Brantas ter hoogte van Canggu, V, 135a.

*Çangkha, zoon van koning Wirāṭa, bekend uit het Mahābhārata, V, 115a.

Çāntasmṛti (mpu), bhujangga en hoofd der geestelijkheid aan het hof van Singhasāri, de „patīrthan" van koning Narasingha; hij trekt zich uit het openbare leven terug wegens meeningsverschillen met koning Kṛtanagara en vestigt zich in een patāpan (kahyangan) op den Meru (zie aldaar); hij verleent daar gastvrijheid aan Harṣa-Wijaya en den zijnen op hun vlucht; later wijdt hij Harṣa-Wijaya te Maja-Pahit tot koning; I, 6a, 12a, 17a, 24a, 30a, II, 94b, 95a, 103a, 105b, 106b, 114a, 116b, VI, 67a, 69b, 75b, 76a, 80a, 81a, 87a, 96a, 97a, 99a, 113b, 115b, 116a, 117a; men vindt hem ook aangeduid als brahmarāja, dwijendra enz.

Citragati, jongste zoon van den patih van Kadiri, V, 108b, 110b, 114a.

Çiwādhilaya, Çiwa's hoogste hemel, V, 65b [2]).

Çiwâditya, Çiwa als zonnegod, VI, 88a; cf. Byoma-Çiwa, Çiwa-Rawi.

Çiwâgni, Çiwa als vuurgod, VI, 88a, 92a.

*Çiwa-Rawi, Çiwa als zonnegod, II, 124b, III, 26b; vgl. Byoma-Çiwa, Çiwâditya.

*Çiwātmaka, = „kind (zoon) van Çiwa", I, 52a.

*Çruti, z. o. Umā-Çruti.

*Çweta, zoon van koning Wirāṭa, bekend uit het Mahābhārata, V, 115a.

Dadung-Awuk, naam van een pinggĕl-model, IV, 6a.

Daha, een rijk op Oost-Java, ook Kadiri of Mĕmĕnang geheeten, I, 56a, 57b, 83a, 84b, II, 9a, 50a, 51a, 52a, 59b, 63b, 77a, 77b, 82a, 82b, 86b, 88a, III, 20b, 22b, 23a, 81a, IV, 68a, 78b, V, 2a, 14b, 83b, VI, 59b.

Dangdang-Gĕndis, z. o. Gĕndis.

Dangdi, een van de gezellen van Harṣa-Wijaya, I, 9b, 45b, 78a, III,

22b, 55, 60b, IV, 46a, 61a, 62a, 75a, V, 60a, 101a, 105a, 105b, VI, 115a.

Dara-Jingga, prinses van Malayu, als schatting naar Java meegevoerd en daar door Harṣa-Wijaya tot echtgenoote (van lageren rang) gemaakt, I, 54b, III, 86a, 97b, IV, 35a, VI, 13a, 17a, 31b, 94a; Andara-Jingga, V, 45b.

Dara-Pĕtak, prinses van Malayu, als schatting naar Java meegevoerd en daar door Harṣa-Wijaya tot zijn echtgenoote (van lageren rang) gemaakt, I, 54b, III, 86a, 97b, IV, 35a, V, 35b, 37a, VI, 12b, 17b, 31a, 93b. Zij is de oudere zuster van Dara-Jingga.

Datara, plaats, vanwaar Harṣa-Wijaya naar Madhura oversteekt, II, 126a.

Dompo, een van de onderhoorigheden van Kṛtarājasa, VI, 117b.

**Durgā,* een bekende godin der Voor-Indische mythologie, IV, 22b.

**Ena* (Sang Wus Ĕna), een aanduiding van den Buddha(?), VI, 106b (vermoedelijk het Sk. woord na, „niet") [3]).

Erāwaṇa, Sk. Airāwaṇa, de door Indra bereden viertandige olifant der Voor-Indische mythologie, V, 117b.

Gagak-Wiruddha, z. o. Wiruddha.

Gajah-Pagon, z. o. Pagon.

Gajah-Pagun, z. o. Pagon.

Gajah-Wīrândaru, z. o. Wīrândaru.

Galuh (rāden, twan), titel van prinsessen, dochters van (meestal regeerende) vorsten (bij een hoofdvrouw?); in I, 36b, 70a, 76b, II, 46b, 104a, 110b, 116b, 124a, 124b, III, 1b, 12b, 14a, 16a, 27a, 28b, 48b, 52a, 71a, 73a, IV, 90b, V, 154a, VI, 32a en 48a wordt er een prinses van Singhasāri mee aangeduid; in II, 38a, 139a, 139b, 140a, 140b, III, 104a, IV, 8a, 11b, 14a, 14b, 15a, 15b, 29a, 36a, 37b, 42b, 56a, 56b, 57a, 57b, 58a, V, 155b, VI, 16b en 18a wordt er de prinses van Kadiri mee aangeduid; in III, 92a en 96a is het een aanduiding van de prinses(sen) van Malayu. De titel wordt nooit gebruikt om er Puṣparaçmi mee aan te duiden, zoolang deze zich aan het hof van Kadiri bevindt als mindere van ratna Kesara.

**Ganggā,* de rivier Ganggā (Ganges) in Voor-Indië, tot godin gepersonifiëerd, IV, 22b.

Gĕndis (Dangdang-Gĕndis), voorganger van Jaya-Katwang als koning van Kadiri, I, 56b, 57a, II, 2a, IV, 28a.

Gĕndis (Dangdang-Gĕndis), naam van een melodie, I, 66b (sawit), IV, 102a (anom).

Giripati, een van de bijnamen van Çiwa, VI, 92b; vgl. Īça, Jagatpati, Maheçwara, Pramaçiwa, Prameccha, Prameçwara.

**Gorī*, een van de namen van Umā, de gemalin van Çiwa, IV, 22b.

Gurun, een van de onderhoorigheden van Kṛtarājasa, VI, 117b.

Hari, een van de namen van Wiṣṇu, V, 57a (op Garuḍa zittende afgebeeld op een vaandel).

**Harilaya*, z. o. Hariloka.

Hariloka, de hemel van Wiṣṇu, waar de zielen terechtkomen van strijders, die in den strijd zijn gevallen, II, 67a, IV, 67b; Harilaya, idem, * IV, 68a.

Hariwangça, het Wiṣṇu-geslacht, waartoe zich ook Narasingha en Harṣa-Wijaya rekenen, I, 2a.

Harṣa-Wijaya, afstammeling van Angrok, zoon van koning Narasingha, neef van koning Kṛtanagara, door Kṛtanagara als zijn opvolger aangewezen; verslaat bij den aanval van Jaya-Katwang op Singhasāri het Kadirische Noorderleger, doch wordt door het Zuiderleger na den val van Singhasāri op de vlucht geslagen; weet de oudste prinses van Singhasāri uit de handen der Dahaneezen te bevrijden en zoekt met haar en een klein aantal gezellen een toevlucht in de wildernis; door mpu Çāntasmṛti, wiens kluizenarij zij weten te bereiken, wordt hij naar Wīrarāja, den adhipati van Oost-Madhura, verwezen, op wiens raad hij verzoekt toegelaten te worden aan het hof van Kadiri, waar hij spoedig Jaya-Katwang's sympathie weet te winnen; na de terugkomst van de soldaten uit Malayu, die zich bij hem aansluiten, wordt hem door Jaya-Katwang het gebied van Trik geschonken, waarin de Madhureezen een nieuwe nederzetting stichten, Maja-Pahit; gesteund door de Madhureezen en de door Wīrarāja ontboden Tatar's komt hij in opstand tegen Jaya-Katwang en vernietigt diens macht, waarna hij als opperheer over Java regeert; I, 8b, 12a, 20a, 26a, 32a, 33a, 37a, 68b, II, 46b, 70b, 88b, 96a, 138a, III, 1a, 33a, 34a, 45a, 68a, 70b, 74b, 81a, 94a, 103a, IV, 38a, 41b, 43b, 52b, 59b, 60a, 64b, 67b, V, 5b, 9a, 9b, 13b, 15a, 45b, 75b, 78b, 79b, 116a, 121a, 127a, 133a, 143b, 155b, VI, 7a, 9b, 10b, 11b, 58a; Wijaya of rāden Wijaya, I, 33b, III, 36a, 44b, 103b, V, 117b, 131a. Vgl. Atanu, Ino, Kṛtarājasa, Smara; een vaak voorkomende aanduiding van Harṣa-Wijaya is de titel twan mantrī oï rāden mantrī.

Hemagiri, z. o. Himagiri.

Himācala, z. o. Himagiri.

Himagiri, elders Meru genoemd, de berg, op welks helling de kluizenarij van mpu Çāntasmṛti gelegen is, II, 94b, VI, 75b; Hemagiri, VI, 67a; Himācala, II, 97b.

**Içа,* een van de bijnamen van Çiwa, VI, 113a; vgl. Giripati, Jagatpati, Maheçwara, Pramaçiwa, Prameccha, Prameçwara.

**Indra,* een van de voornaamste goden van de Voor-Indische mythologie, VI, 107a.

**Indrabhawana,* de hemel van Indra, VI, 90b, 106b.

Ino, naam, die in de Pañji-romans aan den hoofdpersoon gegeven wordt; hier een aanduiding van Harṣa-Wijaya, I, 9a, 16a, 18a, II, 78b, 114a, 121a, 122a, 126b, III, 9a, 10a, 10b, 24a, 72a, IV, 76a, 80a, 81a, 84a, 99b, 109a, VI, 87b.

**Jagatpati,* een van de bijnamen van Çiwa, V, 118a.

Jananāgni (hyang), naam van een godheid, VI, 86a (verbastering van Jamadagni?).

Janggala (lurah), naam van een vlakte (tĕgal) ten Westen van Canggu, V, 1b, 3a.

Jaran-Waha, z. o. Waha.

Jawa, Java, Javaansch; nusa Jawi, Java, II, 145b; angajawa = „naar Java gaan", III, 25a, 80b, V, 2b; angajawi, idem, III, 83b, IV, 79a, 109b, VI, 6b; vgl. Yawa enz.

Jaya-Katong, z. o. Jaya-Katwang.

Jaya-Katwang, afstammeling, vermoedelijk zoon, van Dangdang-Gĕndis, als pangalasan alit te Singhasāri opgegroeid, later tot vazalvorst van Kadiri aangesteld door Narasingha; op aanraden van Wīrarāja doet hij na het vertrek van de Singhasārische troepen naar Malayu een aanval op Singhasāri, waarbij Kṛtanagara gedood en een der Singhasārische prinsessen buitgemaakt wordt; hij regeert dan een tijd lang als oppervorst van Java, doch wordt al spoedig ten val gebracht door Harṣa-Wijaya en diens bondgenooten; I, 57a, II, 3a, 56b; Jaya-Katong, I, 56a, II, 1a, 113a, IV, 78b.

Jaya-Nagara, naam van een afdeeling soldaten te Kadiri, II, 142b.

Jayasāri, naam van een afdeeling soldaten, I, 36a, 55a, II, 142b, V, 55b, VI, 52b.

Jayendriya, naam van een kidung, IV, 101b.

Jung-Galuh, plaats in de omgeving van Canggu, V, 29b.

Jurang-Angçoka, plaats of streek op de route Kadiri-Singhasāri, niet ver van Singhasāri, II, 45b.

Kadiri, een rijk op Oost-Java, ook Daha of Mĕmĕnang geheeten, I,

85a, II, 49b, 50a, 56a, 64b, 68b, 73a, 75a, 76b, 127a, 142a, III, 7a, 9a, 18b, 21a, 78b, IV, 43a, 47b, 72b, 73a, 73b, 79a, V, 3a, 81a, 82a, 89b, 95a, 108a, 119b, 132a, 136b, 137b, 155a, VI, 7a, 10b, 41a, 56a, 57a.

Kagĕnĕngan, plaats, waar Narasingha „bijgezet" (dhinarma) is, I, 25b.

Kailāsādri, z. o. Kelāsādri.

**Kāla*, god des verderfs, V, 93a; vgl. Kālāntaka.

**Kālāntaka*, god van dood en verderf, II, 68a, V, 87a, VI, 61b; vgl. Kāla.

Kalituran of *Kali-Turan*, naam van een plaats op de route Kadiri-Singhasāri, niet ver van Singhasāri, II, 46a.

Kāmandaka, naam van een Oud-Javaansch geschrift, I, 4a, II, 24b, VI, 111a.

**Kaṇṭhapura* [4]), naam van een blijkbaar uit de Oud-Javaansche litteratuur bekende plaats, IV, 66a.

Kanuruhan, titelnaam van een hoog ambtenaar aan het hof van Kadiri, II, 25a, 44b, IV, 46a, V, 73b, 133b, 134a.

Kawi, berg tusschen Kadiri en Singhasāri, I, 2b.

Kĕbo-Bungalan, z. o. Bungalan.

Kĕbo-Nabrang, z. o. Anabrang.

Kĕbo-Rubuh, z. o. Rubuh.

Kĕbwânabrang, z. o. Anabrang.

Kĕkĕlingan, z. o. Kĕling.

**Kelāsādri*, de berg Kelāsa (Sk. Kailāsa), bekend uit de Sanskṛt litteratuur, IV, 40a.

Kĕling, naam van een land, vermoedelijk overzee, vanwaaruit goederen geïmporteerd worden, II, 4b; in V, 57b wordt het van krijgslieden gezegd, doch het is niet zeker, of het in die beteekenis wel eigennaam is (Klinganeezen?); kĕkĕlingan, „op zijn Klingsch", gewoonlijk gezegd van een bepaalde wijze van het haar op te maken, II, 6a, 130a, III, 63b, IV, 4a, V, 63b, VI, 90a.

Kesara (ratna), dochter van Jaya-Katwang, II, 4b, V, 12b, 65a, 141a, VI, 15b, 57a; Kesari (ratna), II, 3b, 34a, 139b, III, 104b, IV, 36b, 60b, 78b, V, 15a, 19a, 19b, 66b, 67b, 69b, 142a, 144a, 153b, VI, 17b; zij wordt ook vaak twan Galuh genoemd (zie onder Galuh).

Kesari (ratna), z. o. Kesara.

Koci, een van de onderhoorigheden van Kṛtarājasa, VI, 117b.

*Korawapati, de heer der Korawa's, aanduiding van Duryodhana, bekend uit het Mahābhārata, III, 61b.

Kṛṣṇāyaṇa, naam van een Oud-Javaansch geschrift; ook van een gringsing-patroon, I, 45a, II, 5a, IV, 6a.

Kṛtanagara, neef van Narasingha en diens opvolger als koning van Singhasāri; zijn beide dochters geeft hij Harṣa-Wijaya ten huwelijk, en om voor hem ook geschikte nevengemalinnen te verwerven zendt hij een groote expeditie tegen Malayu uit; aldus zonder voldoende bescherming te Singhasāri achtergebleven, wordt hij aangevallen door de troepen van Kadiri, die hem overwinnen en dooden; I, 2b, 12a, II, 16a, 18b, 35b, 138a, V, 5b; Kṛtanagari, I, 16b, II, 36a, V, 91b.

Kṛtanagari, z.o. Kṛtanagara.

Kṛtarājasa, naam, dien Harṣa-Wijaya na zijn koningswijding draagt, VI, 95b, 119b.

*Kumāra, naam van den oorlogsgod der Voor-Indische mythologie, zoon van Çiwa, VI, 78a.

Lamajang, plaats op Oost-Java, waar Wīrarāja na het optreden van Kṛtarājasa resideert, VI, 115b.

Lawe (rangga), een van de gezellen van Harṣa-Wijaya, I, 9a, 47b; zie ook onder Wĕnang.

Lawon, plaats of boschgebied op de Zuidelijke route Kadiri-Singhasāri, II, 25b, 60a.

Lĕmbu, z.o. Pĕtĕng.

Lĕmbu-Pĕtĕng, z.o. Pĕtĕng.

Lĕmbu-Wīrāntaka, z.o. Wīrāntaka.

*Lĕngkāpura, de residentie van Rāwaṇa, den uit het Rāmāyaṇa bekenden rākṣasa-koning, III, 72b.

Lunglung Smara, naam van een kidung (?), VI, 38b; wellicht Nglunglung Smara te lezen.

Madani (Sk. Madana), een van de namen van Kāma, den god der liefde in de Voor-Indische mythologie, VI, 107a; vgl. Atanu, Makaradhwaja, Manasija, Manobhawa, Smara.

Madhu Lalangu, naam van een kidung (?), I, 77a.

Madhura, het groote eiland bij Oost-Java, I, 82a, II, 14a, 49a, 123a, III, 1a, 4b, 13b, 14b, 17b, 18a, 20a, 20b, 24a, 24b, IV, 63b, 64b, 65a, 76b, 77b, 79a, V, 1a, 5a, 14a, 32a, 62a, 80b, 124b, 135b, VI, 10a, 20a, 53a, 65b. 84a, 87b, 115b; Madhura-Wetan (Oost-Madhura), I, 29b, II, 10b, 12a, 14b, 121a, 125b, IV, 68a.

Madhura-Wetan, z.o. Madhura.

Mahāpati, naam van een ambtenaar aan het hof van Kadiri, IV, 47a, V, 6a, 73b, 75b, 95b, 98b, 104b, 106a, 107a, 107b.

**Maheçwara*, een van de namen van Çiwa; vgl. Giripati, Īça, Jagatpati, Pramaçiwa, Pramecchā, Prameçwara; Maheçwara-dampati, Çiwa en Umā, IV, 40a.

Mahiṣa-Rubuh, z.o. Rubuh.

Maja-Langu, z.o. Maja-Pahit.

Maja-Pahit, naam van een rijk op Oost-Java, gesticht door Harṣa-Wijaya en Wīrarāja, IV, 66a, 67a, 68a, V, 5a, 15a, 20b, 70a, 81b, 83b, 100b, 115b, 117b, 131b, 135a, 153a, VI, 10a, 21b, 22b, 53b, 59b, 60b, 65a, 77b, 83a, 91b, 118a; Maja-Langu, idem, IV, 80a, V, 1a, 65b, 81a, 99b, 137b, VI, 7b, 55b, 59b, 67b, 97b; Maja-Raçmi, idem, V, 140a, VI, 61a, 78b, 117a; zie ook onder Wilwa-Tikta.

Maja-Raçmi, z.o. Maja-Pahit.

**Makaradhwaja*, een van de namen van Kāma, den Hindoe-god der liefde, I, 59a; vgl. onder Atanu, Harṣa-Wijaya (dien men met deze namen vaak aanduidt), Madani, Manasija, Manobhawa en Smara.

Makasar, een van de onderhoorigheden van Kṛtarājasa, VI, 117b.

Malayu, naam van een land overzee, tijdens de regeering van Kṛtanagara aan Singhasāri onderworpen, I, 53b, 54a, 55a, 55b, 68b, 79b, 80a, 82a, 83a, II, 12a, 16b, 49a, 50a, III, 80b, 83b, 84b, 86b, 90b, 97a, 101a, 101b, 104a, IV, 19b, 23a, 25b, 32a, 34a, 34b, 111a, V, 23a, VI, 11b, 14a, 30a, 37a.

Mantrī (rāden, twan), z.o. Harṣa-Wijaya.

**Manasija*, een van de namen van Kāma, den Hindoe-god der liefde, IV, 103b; vgl. onder Atanu, Harṣa-Wijaya (dien men met dit soort namen vaak aanduidt), Madani, Makaradhwaja, Manobhawa, Smara.

**Manobhawa*, een van de namen van Kāma, den Hindoe-god der liefde, I, 39b, 42a, 67a, 69b, IV, 31b, 90b, V, 51a, VI, 71a; vgl. Atanu, Harṣa-Wijaya (dien men met dit soort namen vaak aanduidt), Madani, Makaradhwaja en Smara.

Manuçāsana, het Wetboek van Manu, naam van een bekend Sanskṛt geschrift, I, 3b.

Marājaya, z.o. Amarājaya.

Mĕmĕling, plaats op de Noordelijke route Kadiri-Singhasāri, II, 24b, 51a, 52a, 56a, 75a.

Mĕmĕnang, een rijk op Oost-Java, ook Daha of Kadiri geheeten, I,

57b, 83a. II, 1a, 10a, 11a, 65b, 78b, 126b, 127b, III, 81b, 84b, IV, 48a, V, 29b, 30b, 63a, 96a, 111b, 133a, VI, 1a, 23a, 31a.

Meru, naam van een heiligen berg in Voor-Indië en op Java; op den Javaanschen Meru (die in dit gedicht, naar II, 100b ons doet vermoeden, niet identiek is met den berg, die thans Smèroe = Sk. Sumeru genoemd wordt) ligt de kluizenarij van mpu Çāntasmṛti; II, 21a, 46b, 105b; Meruparwati, I, 30a, II, 46b; dezelfde berg wordt ook Hemagiri, Himagiri en Himācala genoemd.

Meruparwati, z.o. Meru.

Mṛgapati, naam van den tumĕnggung van Kadiri onder de regeering van Jaya-Katwang, II, 2b, 79a, IV, 44b, V, 6b, 72b, 79b, 86b, 89b, 93b.

**Mukhi*[5]), naam van een bhaṭṭāra, VI, 88b.

Mundarang, naam van den patih van Kadiri onder de regeering van Jaya-Katwang, II, 2a, 67b, 79b, V, 111a.

**Na,* z.o. Ĕna.

**Nahuṣa,* vader van Yayāti, naam van een mythischen koning, bekend uit de Sanskṛt litteratuur, VI, 107a.

Nambi, een van de gezellen van Harṣa-Wijaya, I, 9a, 38b, 43b, 48a, 77b, 83b, II, 94b, 103a, III, 5b, 8a, 8b, 9a, 21a, 47a, 53a, 59b, 84b, IV, 45a, 60b, 72b, 82b, 88a, 109b, V, 43b, 55b, 87b, 90b, 93b, 94a, VI, 25a, 61b, 65a, 69b, 75b, 114b.

**Nandanawana,* naam van een lusthof in den hemel van Indra, IV, 16a, VI, 90b; vgl. Nandawana.

**Nandawana,* hetzelfde als Nandanawana, IV, 94b.

Narasingha (ratu bhaṭṭāra), uit het Wiṣṇu-geslacht, koning van Singhasāri, vader van Harṣa-Wijaya en voorganger van Kṛtanagara, I, 2a.

Ndok, moeder van ken Angrok, II, 18a, V, 119b.

Nĕngah, z. o. Anĕngah.

Nglunglung Smara, z. o. Lunglung Smara.

**Niruddhawatī,* naam(?) van een in een lotus zetelende godin, een naam van Rati(?), III, 99b; vgl. Ruddhawatī[6]).

Nurida, z. o. Rāgânurida.

Pagĕdongan, naam van een dienares aan het hof van Maja-Pahit, VI, 32a, 33a, 72b, 93b.

Pagon (Gajah-Pagon), een van de gezellen van Harṣa-Wijaya, I, 9b, 39a, 44a, 48a, 77b, 78b, II, 87b, 88a, 95a, III, 12a, 22b, 60a, 91a, IV, 60b, 61b, 72a, 82b, 88b, 108a, V, 35a, 44a, 55a, 89b,

90a, 107a, 133b, VI, 62a, 69a, 115a; Gajah-Pagun, I, 37a, III, 53b, IV, 46b, V, 134a.

Pagun (Gajah-Pagun), z. o. Pagon.

Pakudan, naam van een land of van een plaats, die een soort oogzalf exporteert, II, 6b, 48a, 55a, III, 83a, IV, 3b, 18b, 22a, 80b, 89a; een andere naam is Pangajaran.

Palembang, een van de onderhoorigheden van Kṛtarājasa, VI, 117b.

**Pāṇḍutanaya*, de Pāṇḍawa's, bekend uit het Mahābhārata, III, 61b.

Pangajaran, een andere naam voor Pakudan, I, 35b, II, 130b, III, 51b.

Pangkur, geboorteplaats van ken Angrok, II, 18a, 35b, IV, 42a.

Pangunčngan, naam van een hofjuffer aan het hof te Singhasāri en te Maja-Pahit, I, 65b, IV, 100b, VI, 35a, 47b, 94b.

**Pāpaka*, naam(?)[7]) van een persoon, bekend uit het verhalenboek Tantri, V, 15b.

Pararaton, naam van een Middel-Javaansch geschrift, VI, 119b.

Pasiran, naam van een hofjuffer aan het hof te Singhasāri en te Maja-Pahit, I, 65b, IV, 100a, V, 25a, VI, 35a, 47b, 72a, 94b.

Pědang, een van de gezellen van Harṣa-Wijaya, I, 9b, 45a, 78a, II, 95a, III, 22b, 55, 60b, IV, 46a, 62a, 74a, 89a, V, 59b, 101a, 105a, VI, 115a.

Pětěng, een van de gezellen van Harṣa-Wijaya, I, 83b; Lěmbu-Pětěng, I, 9b, 46a, 78b, II, 95b, III, 22b, 60b, IV, 47a, 72a, 79b, 110a, 133b, 134a; Lěmbu, I, 78b (ra-), III, 5b, 56, IV, 62b, 76b, 77a, 81a, V, 89b, 90a, 101a, 109b, 114b, 155a, VI, 62a, 115a.

Pisangan, dienares, soort adjudante, aan het hof van Kadiri, II, 6b, 141a, III, 75b, 76a, 76b, 77a, IV, 8a, 12b.

**Pramaçiwa*, een van de namen van Çiwa, VI, 78a, 93a (ev. -mūrti); vgl. Giripati, Īça, Jagatpati, Maheçwara, Pramecchā en Prameçwara.

Pramecchā, een van de namen van Çiwa, II, 62b; vgl. Giripati enz.

**Prameçwara*, een van de namen van Çiwa, III, 63b; vgl. Giripati enz.

Puṣparaçmi, jongste dochter van Kṛtanagara, bij de verovering van Singhasāri gevangen genomen door de troepen van Jaya-Katwang en naar Kadiri gevoerd; later, na den val van Kadiri, door Harṣa-Wijaya, haar verloofde, naar Maja-Pahit gebracht, waar zij een van zijn vier gemalinnen wordt; I, 31a, II, 139a, 140a, 141a, III, 102b, 104b, IV, 12b, 13a, 15b, 29a, 34b, 36a, 37b, 57a, 71a, V, 12b, 17b, 18a, 19a, 141a, 143a, 148b, VI, 11a, 12b, 15a, 23b, 25b, 31b, 38a, 55b, 93b.

Puṣpawatī, oudste dochter van Kṛtanagara, verloofd met Harṣa-Wijaya, door wien zij na de verovering van Singhasāri door de troepen van Jaya-Katwang uit de handen der Kadireezen wordt bevrijd en meegenomen wordt, eerst naar Madhura, vervolgens naar Kadiri en ten slotte naar Maja-Pahit, I, 31a, III, 79b, 97a, 105a, IV, 23a, 34a, 36b, 57b, 58b, 84a, V, 21a, 22a, 47a, 51a, VI, 10a, 13b, 15a, 18a, 29b, 32b, 73b, 93b.

Rāden Mantrī, z. o. Harṣa-Wijaya.

Rāga, z. o. Rāgânurida.

Rāganātha, patih van Singhasāri onder Narasingha, treedt onder Kṛtanagara af en wordt tot ramâdhyakṣa benoemd, I, 3a.

Rāgânurida [8]), lijfbediende van Harṣa-Wijaya, I, 37b, 59a, 75a, 75b, 76a, III, 88b, 96b, IV, 20a, V, 25b, 141b; Nurida Rāgi, IV, 24a; Rāga, een van de twee, I, 76b, III, 81b.

Rājasa, koningsnaam van ken Angrok, II, 18b.

Rajasa, naam van een afdeeling soldaten te Singhasāri en te Maja-Pahit, I, 55a, V, 55b, VI, 52b.

Rangga (ken), titelnaam van een hoog ambtenaar aan het hof te Kadiri, II, 25a, 44b, V, 73b, 133b; Ranggi (ken), IV, 46a.

Rangga (ken), vaak voorkomende aanduiding van rangga Lawe.

Rangga Lawe, z. o. Lawe.

Ranggâněngah, z. o. Aněngah.

Rangga Wĕnang, z. o. Wĕnang.

Rangga Wuni, z. o. Wuni.

Ranggi, z. o. Rangga (I).

Raras Ati, naam van een kidung(?), VI, 46a.

**Rati,* de Hindoe-godin der liefde, gemalin van Kāma (Smara), II, 38a, 50a; Ratih, I, 6b, 31a, 70a, II, 34a, 104a, 111b, III, 6b, 74b, 92a, 98a, IV, 93b, 98b, 99a, 101a, V, 70a, 146b, VI, 57b; vgl. (Ni)ruddhawatī.

**Ratih,* z. o. Rati.

Ratna Kesara, z. o. Kesara.

Ratna Kesari, z. o. Kesara.

Ratna Pangkaja, naam van een kidung(?), VI, 49a.

Rubuh, een rijksgroote aan het hof van Kadiri; Kĕbo-Rubuh, V, 73b, 107a; Mahiṣa-Rubuh, IV, 46b, V, 104b, 105b, 107a.

**Ruddhawatī,* z. o. Niruddhawatī, waarvan Ruddhawatī vermoedelijk een verkorting is, V, 152b.

Sampi, een van de onderhoorigheden van Kṛtarājasa, VI, 117b.

Sanggit, titel van een vrouwelijke bediende aan het hof van Singha-

sāri en Maja-Pahit, I, 65b, III, 14a, 72b, 98a, 105b, IV, 100a, V, 24b, VI, 35a, 47b, 94b.

Sanggit, titel van een vrouwelijke bediende aan het hof van Kadiri, IV, 14b, 35a, V, 149a, 154b.

Sārasamuccaya, naam van een Oud-Javaansch geschrift, I, 4a.

**Saraswatī,* godin der welsprekendheid en der litteraire ontwikkeling in de mythologie der Hindoe's, I, 31a.

Sawah-Miring, naam(?) van een plaats of een gebied ten Noorden van Singhasāri, II, 71a, 79b, 80a.

Sĕlir, z. o. Sinĕlir.

Siddhabhawana, plaats op de Zuidelijke route Kadiri-Singhasāri, II, 25b, 60a.

Siddhi (ārya), hoog ambtenaar aan het hof van Singhasāri, een van de leiders van de expeditie tegen Malayu, later ambtenaar aan het hof van Maja-Pahit, I, 58a, III, 85a, IV, 75a, V, 59a, 101a, 107a, 107b, 155b, 156a.

Sinĕlir, naam van een afdeeling keurtroepen, zoowel in Kadiri als in Singhasāri en Maja-Pahit, I, 36a, 55a, 58b, 81a, 83a, II, 142b, III, 81a, IV, 20a, 24b, V, 57b, 117a, 117b, VI, 52b; sĕlir, idem, II, 53a, V, 101a, VI, 61b.

Singhajaya, naam van een afdeeling soldaten, I, 36a, 55a, V, 55a.

Singhâmagut, naam(?) van een krijgsman van Maja-Pahit, V, 84b.

Singhasantun, z. o. Singhasāri.

Singhasāri, naam van een rijk op Oost-Java, door ken Angrok op Dangdang-Gĕndis van Kadiri veroverd, later door Jaya-Katwang van Kadiri heroverd, I, 81b, 82b, 83a, II, 16a, 19a, 27b, 35b, 105b, III, 33a, IV, 34a, 35a, 36a, 111b, V, 10b, 91b, VI, 14a, 23b, 71b; Singhasantun, I, 2b, 81b, 83b, II, 12a, 17a, 22a, 26a, 45b, 61a, 73a, 76b, 79a, 80b, 88a, 112b, 128a, 144b, III, 7a, 38a, 71b, 81a, 106b, IV, 47a, 50a, 50b, V, 5b, 127b, 145b; Singhasĕkar, II, 18a, 20b, 37a, 46a, 60b, 64a, 64b, 136b, III, 80b, 104a, IV, 34a, 40b, VI, 83a.

Singhasĕkar, z. o. Singhasāri.

Sirikan (rāden, twan), titelnaam van een hoog ambtenaar aan het hof van Kadiri, II, 24b, 27b, 44b, III, 41a, V, 5a, 74a, 115a, 117b, 118b.

**Sītā,* de gemalin van Rāma, bekend uit het Rāmāyaṇa, III, 72b.

**Smara,* een andere naam voor Kāma, den Hindoe-god der liefde, meestal in vergelijkingen gebruikt om Harṣa-Wijaya aan te duiden, I, 6b, 7b, 26a, 27a, 70a, III, 6b, 26b, 58b, 96b, IV, 12a, 88b,

90b, 94a, 105b, V, 23b, 25a, 35b, 44b, 47a, 47b, VI, 36a, 37a, 38a, 38b, 46a, 47a, 51b, 57a; Asmara, I, 46b, II, 103b, 111b; zie ook onder Atanu, Harṣa-Wijaya, Madani, Makaradhwaja, Manasija, Manobhawa.

**Smarabhawana,* de hemel van Smara, I, 2b; vgl. Smarālaya.

**Smarālaya,* de hemel van Smara, I, 26b, 46b, V, 139b; vgl. Smarabhawana.

Smarâmidhāyaka, naam van een Oud-Javaansch gedicht (kakawin), IV, 99a.

Smarāntaka, naam van een giringsing-patroon, IV, 88b.

Sora, een van de gezellen van Harṣa-Wijaya, I, 9a, 44b, 48a, 78a, II, 80b, 82b, 87b, 94b, III, 21a, 53b, 60a, IV, 44b, 62b, 71b, 89b, 110a, V, 55a, 87b, 90b, 92a, 93a, VI, 25a, 61b, 114b.

Sucitra (rangga), oudste zoon van den patih van Kadiri, V, 108b, 110a, 114a.

**Suprabhā,* naam van een apsaras van groote schoonheid, I, 54a, IV, 16a.

**Surapati,* de heer der goden, Indra, III, 59a, 66a.

Talāga-Pagĕr, naam van een plaats ten Noorden van Singhaṣāri, II, 87a.

Taman-Marum, aanduiding van Puṣpawatī(?) [9]), III, 73b.

Tan-Jawa, verzamelnaam voor de buiten Java (d.w.z. het Javaanschsprekende gedeelte van het eiland Java) liggende gebieden, het „buitenland", I, 35a, IV, 13a, VI, 57a; Tan-Jawi, I, 60a, II, 5b, 33a, 131b, IV, 21a, 86b.

Tan-Jawi, z. o. Tan-Jawa.

Tañjung, naam van een plaats op de route Singhasāri-Kadiri, blijkbaar niet ver van Kadiri, II, 136a.

Tañjung-Pura, een van de onderhoorigheden van Kṛtarājasa, VI, 117b.

Tatar, naam van het land en het volk, welks vorst met Wīrarāja bevriend is en op diens verzoek Harṣa-Wijaya steunt in zijn strijd tegen Jaya-Katwang van Kadiri; als belooning zal hij in geval van succes de prinses van Kadiri krijgen; wanneer na den val van Kadiri ratna Kesara haar vader in den dood gevolgd is en Puṣparaçmi door Harṣa-Wijaya, haar verloofde, naar Maja-Pahit is gestuurd, verdenkt de vorst der Tatar's zijn bondgenooten van schending der afspraken; het komt tot een conflict tusschen de Tatar's eenerzijds en de lieden van Harṣa-Wijaya en Wīrarāja aan den anderen kant, waarvan de afloop is, dat

de Tatar's verslagen worden en dat hun vorst gedood wordt; IV, 78b, 79a, 81b, 109b, V, 1b, 2a, 2b, 3b, 5a, 7a, 11a, 13b, 25b, 28a, 29a, 32a, 62b, 76a, 124a, 137a, VI, 1a, 2a, 5a, 9a, 9b, 21a, 21b, 23a, 24b, 25a, 25b, 53a, 53b, 55b, 56b, 59a, 59b, 61a, 62b, 64a, 117b.

Tĕrung, havenplaats op Madhura, waar men zich inscheept, wanneer men naar Java (Canggu) gaat, I, 85a, III, 23b, IV, 64a; Trung, III, 24a.

**Tilottamā,* naam van een apsaras van groote schoonheid, I, 54a, IV, 16a.

Trik, naam van het boschgebied, waarin Maja-Pahit gesticht wordt, III, 20a, IV, 50b, 51b, 64b.

Trīṇi-Panti, naam van een plaats ten Zuiden van Kadiri, V, 155a, VI, 7a.

**Tripuri,* Sk. Tripura, naam van de burcht van den daemon Wṛtra [10]), V, 118a.

Trung, z. o. Tĕrung.

Tuban, naam van een havenplaats aan Java's Noordkust, I, 74a, 80a.

Tumasik, een van de onderhoorigheden van Kṛtarājasa, VI, 117b.

Twan Mantrī, z. o. Harṣa-Wijaya.

Udayana, naam van een gringsing-patroon, II, 9b, 130a, V, 49a; aan een eigennaam ontleend?

**Umā-Çruti,* naam van een godin, combinatie van Umā, de gemalin van Çiwa, en Çruti, personificatie van den overgeleverden heiligen Weda-tekst [11]), VI, 17a.

**Uttara,* zoon van koning Wirāṭa, bekend uit het Mahābhārata, V, 115a.

**Uttarī,* dochter van koning Wirāṭa, gehuwd met Abhimanyu, VI, 43a.

Waha (Jaran-Waha), rijksgroote te Singhasāri, een van de leiders van de expeditie tegen Malayu, later rijksgroote te Maja-Pahit, I, 58a, III, 85a, IV, 75a, V, 54a, 155a.

Wandan, een van de onderhoorigheden van Kṛtarājasa, VI, 117b.

**Weçrawaṇa* (Sk. Waiçrawaṇa), naam van Kubera, den god van den rijkdom, bekend uit de Voor-Indische heldendichten, die zijn strijd tegen Rāwaṇa, den rākṣasa-koning, verhalen, II, 58a.

Wĕnang (rangga), een andere naam voor rangga Lawe, een van de gezellen van Harṣa-Wijaya, I, 42b, II, 80b, 116a, III, 20b, 36a, 38a, 42b, 44b, 45b, 52b, 102b, IV, 44a, 62b, 70a, V, 109b, 111a, 113b, 147b, VI, 21b, 35b, 65a.

Wĕwĕdon, plaats op de Noordelijke route Kadiri-Singhasāri, II, 24b.

Widhi, de Voorzienigheid, personificatie van het Lot als hoogste godheid, de Albeschikker, I, 6b, 11a, 12b, 84a, II, 90b, 97a, 121b, 125a, III, 7b, 30b, IV, 57b, V, 8a, 65b, 138a, VI, 5b.

Widyājña, z. o. Widyājñāna.

Widyājñāna (wangbang), de voornaamste leerling van mpu Çāntasmṛti, te oordeelen naar de vergelijking in VI, 78a, vermoedelijk zijn zoon, VI, 76b, 77b, 81b, 99b, 117a; Widyājña, VI, 100b; Widyātmaka, VI, 100a.

Widyātmaka, z. o. Widyājñāna.

Wijaya (rāden), z. o. Harṣa-Wijaya.

Wilis, naam van een berg ten Westen van Kadiri, II, 3a, 4a, 35a.

Wilwa-Tikta, versanskṛtiseering van Maja-Pahit, [IV, 66a], 111b, V, 7a, 8a, 8b, 10b, 69b, 82b, 87b, 119b, 127a, 133a, 155a, VI, 7b, 9a, 19b, 55b, 67a, 75b, 116a, 117a; zie ook onder Maja-Pahit.

Wīrakṛtī, tuměnggung van Singhasāri onder Narasingha, afgetreden onder Kṛtanagara en benoemd tot mantrī angabhayan, I, 3a, 29b, 49a, 49b, 55b, II, 61b, 66a, 66b, 72a.

Wīranāda (Bañak-Wīranāda), zoon van den dĕmang van Kadiri, V, 83b, 85b.

Wīrândaru (Gajah-Wīrândaru), zoon van Kĕbo-Rubuh, V, 103b, 105a, 105b.

Wīrântaka (Lĕmbu-Wīrântaka), zoon van Mahāpati, V, 105a.

Wīrarāja, dĕmang van Singhasāri onder Narasingha, afgetreden onder Kṛtanagara en benoemd tot adhipati van Oost-Madhura; stookt uit wrok over zijn achteruitzetting Jaya-Katwang op om Singhasāri aan te vallen, wanneer Kṛtanagara zijn beste troepen tegen Malayu uitgezonden heeft; ontvangt Harṣa-Wijaya gastvrij, wanneer deze op raad van mpu Çāntasmṛti naar Madhura komt; raadt Harṣa-Wijaya aan zich in de gunst te dringen van Jaya-Katwang om zijn onafhankelijkheid te herwinnen; neemt actief deel aan de stichting van Maja-Pahit; sluit namens Harṣa-Wijaya een bondgenootschap met de Tatar's en verslaat te zamen met hen en met de troepen van Harṣa-Wijaya het leger van Jaya-Katwang; na de verdrijving der Tatar's krijgt hij als belooning de helft van Kṛtarājasa's rijk, zooals hem reeds tijdens het verblijf van Harṣa-Wijaya op Madhura is toegezegd, en vestigt zich in Lamajang; I, 3a, II, 121a, III, 15a; gewoonlijk wordt hij aangeduid als „de adhipati van Madhura" of als „oom adhipati".

Wīrasandhi, dĕmang van Kadiri, II, 2b, 8b, 26a, 27b, 66b, 67a, IV, 45a, V, 79b.

**Wirāṭa,* een koning bekend uit het Mahābhārata, bondgenoot der Pāṇḍawa's, vader van Çweta, Uttara, Çangkha en Uttarī, VI, 43a.

**Wirāṭapurī,* de stad van Wirāṭa, III, 61b.

**Wirāṭātmaja,* de zonen van Wirāṭa: Çweta, Uttara en Çangkha, V, 115a.

Wirondaya, zoon van Wīrarāja, later metgezel van Harṣa-Wijaya, I, 82b, 83b, 84b, 85b, 86a, 86b, II, 9a, 10b, 11a, 11b, 13a, 14a, 14b, 16a, 28b, III, 14b, 23b, 24b, 47a, 52a, IV, 63b, 64a.

Wiruddha (Gagak-Wiruddha), zoon van den tumĕnggung van Kadiri, V, 83b, 85a.

**Wiṣṇu,* een van de voornaamste goden der Hindoe's, II, 55b; vgl. Hari.

Wiṣṇwangça, het Wiṣṇu-geslacht, afstammeling(en) van Wiṣṇu, III, 68a.

Wiṣṇwātmaka, zoon van Wiṣṇu, I, 8a, * VI, 95a.

**Wṛhaspati* (Sk. Bṛhaspati), de leeraar der goden in de Hindoe-mythologie, I, 6a.

**Wṛti* (Sk. Wṛtra), de daitya van Tripura, die door Indra is overwonnen, III, 39b.

Wuni (rangga), naam van een melodie of van een kidung, IV, 105a.

Yamaloka, het rijk van Yama, den god des doods, II, 62b, III, 42a; vgl. Yamani.

Yamani (verkorting van Sk. Yamanilaya, een synoniem van Yamaloka), V, 15b, VI, 108a.

Yawadwīpa, Java, I, 2a, III, 17a, VI, 83b, 101a, 115b; Yawidwīpa, I, 30b; vgl. Jawa.

Yawa-nusa, Java, I, 2a, II, 47a; vgl. Jawa.

Yawidwīpa, z. o. Yawadwīpa.

**Yayāti,* zoon van Nahuṣa, naam van een mythisch koning, bekend uit de Sanskṛt litteratuur, VI, 107a.

NOTEN BIJ DEN TEKST VAN DE HARṢA-WIJAYA.

ZANG I.

1) Of sthity ajāting te lezen?

2) Tekst panghrang.

3) De eerste kawitan-strophe van de versmaat dĕmung telt 45 lettergrepen. Het schema van No. 26 in tabel XVI achterin „De Toonkunst van Bali" van J. Kunst en C. J. A. Kunst—v. Wely, welke versmaat daar Panggalang-Bawak heet, past hier vrij goed. In str. 1b ontbreken er 15 lettergrepen door beschadiging van het origineele lontar-handschrift.

4) De tweede kawitan-strophe, die 62 lettergrepen telt, is No. 27 van de in de vorige noot genoemde tabel, daar Panggalang-Pañjang geheeten.

5) Tekst rowanghira.

6) De tekst heeft Manusaṇa; ik heb er Manuçāsana van gemaakt, daar er anders 1 lettergreep na de 40ste zou ontbreken.

7) De korte dĕmung-strophe, die we in alle oneven-genummerde strophen van dezen zang vinden en die 63 lettergrepen telt, treffen we niet aan in de in noot 3 genoemde tabel. De lange dĕmung-strophen, welke hier even genummerd zijn en welke 77 lettergrepen tellen, vinden we terug als No. 11 van de tabel. De daar opgegeven onderverdeeling gaat echter lang niet altijd op; evenmin heb ik in de onderverdeeling der korte strophen tot nu toe regelmaat kunnen ontdekken. Blijkbaar worden er, hetzij op regelmatige wijze, hetzij onregelmatig, verschillende 63-lettergrepige en 77-lettergrepige versmaten gebruikt. Het leek mij beter om, zoolang de structuur der tĕngahan-maten niet beter onderzocht is, geen onderverdeeling der strophen aan te brengen.

8) In den zin van saana op te vatten; ook de lezing çāna (voor çāsana) zou verdedigd kunnen worden.

8a) Wellicht heeft men sarwaphala te lezen.

9) ?? Hoe de laatste woorden gelezen, aan elkaar verbonden of van elkaar gescheiden moeten worden, is mij niet duidelijk; de zin der woorden ontgaat mij.

10) Of duṣṭa wrin te lezen.

11) Tekst nghing.

12) Tekst makapanghuban.

13) Ngdon of ndon te lezen? De tekst heeft dod.

14) Tekst sĕ; vgl. ook noot 37 bij zang II.

14a) Misschien heeft men wahsukha te lezen en het woord in verband te brengen met Sk. waiçokha en O. J. baçukhi.

15) Wellicht byoma çiwa te lezen; vgl. noot 1 bij de Lijst van Eigennamen.

16) Ook de lezing sunu zou te verdedigen zijn.

17) Tekst kwan.

18) Wellicht zou het beter zijn het woord guṣṭhi te spellen, daar het vermoedelijk uit Sk. goṣṭhi ontstaan is. Ik heb het echter gusti gespeld, omdat het ook wel anders verklaard wordt.

19) Tekst sukhi, vermoedelijk een verschrijving.

20) Is wellicht inaping (voor inapi ing) bedoeld?

21) Tekst wwa.

22) Tekst omarasana.

23) Tekst sara.

24) Tekst nden.

25) Ik heb dit woord opgevat als afleiding van Sk. anumāna, „consequentie". De lezing swaçarīrâpan umanan ing hantu is wellicht niet onmogelijk; zie KBW. s.v. uman II.

26) Tekst anakhira.

27) Tekst apati.

28) Tekst twashira.

29) Tekst tuwu.

29a) Samangkono of samongkono te lezen?

30) Tekst tumanggung.

31) Een nevenvorm van kauwan (grondwoord uwa).

32) Tekst twashirâ-.

33) Tekst twashirâ-.

34) Tekst anakhisun.

35) Tekst pinĕ; moet men wellicht lezen pinĕh ing çuddha enz.?

36) Volgens een notitie in het handschrift ontbreekt er hier een stuk van ongeveer 3 c.M. aan het origineele lontar-handschrift; de maat is echter in orde.

37) Tekst diwa.

38) Volgens een notitie in het handschrift ontbreekt er hier een stuk van ongeveer 10 c.M. aan het origineele lontar-handschrift; de maat is echter in orde.

39) Tekst wuh.

40) Tekst anakhisun.

41) Tekst mashisun.

42) Vermoedelijk mogha kari amanggih te lezen.

43) Tekst -âsawur.

44) Tekst pattrĕmhira.

45) Tekst anghing.

46) Ook de lezing patya zou te verdedigen zijn.

47) Of karungwing te lezen?

48) Tekst Çāntasmrati.

49) Tekst potrakanhisun.

50) Tekst makapanghuban.

51) Tekst sa.

52) Tekst rinĕngêng.

53) Tekst unggwanhipun.

54) Tekst lunghânis.

55) Tekst muhsir.

56) Tekst sarâbagus.

57) Tekst lungha.

58) Tekst sa(h)aturhipun.

59) Of angabayan te spellen; zie de aanteekening op p. 23—25 en vgl. deze Bijdragen, deel 85, p. 469 sqq.

60) Tekst trapti.

61) Tekst Çāntastrati.

62) Vermoedelijk ry te lezen; de tekst heeft yy.

63) Tekst lungha.

64) Tekst atuhwânak-ç.

64a) Ook de lezing thamêng (voor prathamêng) is wellicht te verdedigen.

65) Tekst raḍe.

66) Tekst anakhira.

67) Vermoedelijk zijn aldus de woorden te splitsen; ik vat den tekst zóó op, dat hier gezinspeeld wordt op het gebaad worden in toya gege; de lezing kaya dudu sawĕgung lijkt mij minder bruikbaar, ofschoon wellicht niet onmogelijk;

de lezing kayâdudus sawĕg gung is niet bruikbaar, daar I, 49b in gelijk verband sawĕngi heeft.

68) Tekst ka(h)arĕp-hisun.

69) Tekst anakhirêki.

70) Tekst ka(h)arĕp-hisun.

71) Tekst câtanânibakĕn.

72) Tekst anakhira.

73) Aldus te spellen? Ik ben van de beteekenis dezer woorden niet zeker; men zou geneigd zijn den tekst te veranderen in makapapaṇḍon, dat de eenige geschikte oplossing van de moeilijkheid lijkt te zijn; de bedoeling zou dan kunnen zijn: „zelfs al hield hij als eunuch de wacht aan de tweede (kraton-poort? dus pindwa voor wijil pindo?)" enz.; vgl. echter II, 6b, waar men eveneens papando of papaṇḍo vindt.

74) Verkorting van dumadi of schrijffout voor dadi of kadi?

75) Ook de lezing anuhu is hier wel mogelijk.

76) Tekst warṇanĕnhisun.

77) Zie de opmerking in noot 102 bij str. I, 43b.

78) Tekst kamituwuh.

79) Van der Tuuk (KBW.) en Juynboll (Oud-Jav. Ned. Wrdl.) spellen padaka; is het woord uit Sk. paṭṭaka verbasterd?

80) Tekst gaçrî.

81) Tekst sinaring iplv. sira ring.

82) Tekst ka(h)arĕp-hisun.

83) Tekst pācanĕn.

84) Sic? De tekst heeft bhayângawa, dat echter geen zin geeft. Wellicht moet men er het volgende sang bijtrekken en lezen bhayângawaça ng p.

85) De laatste woorden van strophe 38b zijn mij niet duidelijk; wellicht zijn ze anders te splitsen resp. te verbinden en te spellen (b.v. arurūpan iplv. aruru pan, dhwiṣṭha of dwihstha of wat dan ook iplv. dwiṣṭa).

86) Het handschrift spelt kawirājya.

87) Nevenvorm of schrijffout voor angambung? Vgl. VI, 89a.

88) Tekst sawwy.

89) Tekst kawong.

90) Tekst kandikanira, dat toch wel niet bedoeld zal zijn.

91) Tekst babayangon.

92) Tekst alandehan.

93) Het handschrift spelt hmas.

94) Tekst jĕngnaçawing.

95) Of dinalima rĕmpuh te lezen.

96) Tekst kamituwuh.

97) Nevenvorm of verschrijving voor anaputi?

98) Of māṇḍalika te spellen?

99) Piturun is de oorspronkelijke lezing van den tekst; later is de p in een w veranderd. Piturun, een gewoon woord voor „incarnatie", lijkt mij de beste lezing; wil men vasthouden aan de w, dan zal men vermoedelijk moeten lezen wit turun.

100) Tekst sararashirâ-.

101) Tekst pawwakan; er stond in het handschrift echter eerst pawwahan.

102) De tekst heeft binātrêng, welke vorm nog een paar keer meer in het handschrift voorkomt (b.v. in II, 9a). Daar de lezing ginātra, ginātrêng echter vaker voorkomt dan binātra, binātrêng, en blijkens KBW., IV, 723a, regel 1—3, het woord met begin-g ook in andere geschriften voorkomt, heb ik steeds aan

begin-g de voorkeur gegeven. Zie ook de aanteekeningen bij II, 123b en III, 53a, benevens den tekst van I, 34b en I, 65b.

103) Of pinarahos te spellen.

104) Sic. In str. 40b jinajawing; cf. str. 44b.

105) Tekst angĕmas.

106) Tekst agagĕlang.

107) Tekst kamituwuh.

108) Tañjung te lezen?

109) Tekst ciktane.

110) De tekst had eerst amung, waarvan later amangung gemaakt is; bij laatstgenoemde lezing zou de strophe echter 1 lettergreep vóór de 30ste te veel hebben. Amung komt als nevenvorm van among wel vaker voor; vgl. str. 48a.

111) Tekst sumangi-sungi.

112) Ki of si te lezen?

113) Tekst pantĕsa; misschien moet men lezen Pantĕs sasmitanyâñlori.

114) Er is hier in den tekst geknoeid, zoodat er nu eigenlijk pansungsung staat.

115) Vgl. str. 32a van dezen zang en de noot daarbij.

116) Tekst amapĕs.

117) Of māyā n te lezen?

118) Tekst rĕne.

119) Tekst kahulâ-.

120) Tekst sarâlinggih.

121) Tekst makapanghubangun.

122) Moet men wellicht ādi lezen?

123) Tekst asw.

124) Tekst anghing.

125) Tekst panuwa.

126) Tekst anâmadasinawanitêng.

127) Tekst singgajaya.

128) Tekst tuhwa.

129) Dady umatur te lezen?

130) Tekst nrapati.

131) Tekst wwang-atuhwanhipun.

132) Tekst marmanhipun.

133) Dit zal wel de bedoeling zijn. Er is in den tekst geknoeid, en nu staat er hantukinawan of hantukatinawan of hantuktinawan.

133a) Wellicht mulih te lezen.

134) Tekst amupulihakĕna.

135) Tekst Maměnang.

136) Tekst nrapati.

137) Tekst pramiçwara.

138) Aldus in het handschrift. Van der Tuuk schijnt het woord van Sk. daṇḍa af te leiden; zie zijn citaat Mal. 147, Was., I, 22, en II, 8, in KBW., II, 395b, reg. 1—2, waar apadaṇḍa bot tan-jawa te lezen is. Dat men ook hier sahâpadaṇḍa heeft te lezen, zonder slot-n, is niet zeer waarschijnlijk, daar ook elders apadandan (of apadaṇḍan) voorkomt; vgl. b.v. II, 29b.

139) Aldus in het handschrift. Ik vermoed, dat het een verschrijving is; voor sinawung wellicht?

140) Tekst sĕsrĕbing, doch er stond eerst sĕsrĕbĕng.

141) ?? De tekst heeft çranāwa, dat, voor zoover ik weet, geen zin geeft. In de laatste akṣara is vermoedelijk het dwarsstreepje weggevallen, dat de w van de th onderscheidt. Is mijn gissing juist, dan wordt daarmee nog niet

beslist, of de spelling çrīnātha al dan niet juist is. Mogelijkerwijze heeft men srinata te lezen.

142) Of manggista rĕmpuh te lezen.

143) Zie de opmerking in noot 141, laatste stuk, van dezen zang.

144) Tekst kamituwuh.

145) Tekst inghmas; wellicht ing ĕmas te lezen.

145a) Of er-gulwa mrik te lezen.

146) Zie de opmerking in noot 141, laatste stuk, van dezen zang.

147) In II, 32a vindt men cĕcĕnggag.

148) Tekst -ângrawingt.

149) Tekst tuhu. Str. 60b heeft sĕpuh; vgl. ook IV, 87a.

150) Tekst mang.

151) Zie de noot bij str. 41b.

152) Tekst pakpī.

153) Tekst puna.

154) Iets anders kan wel niet bedoeld zijn; de tekst heeft putuh.

154a) Wel aldus te lezen; de lezing tan ndraweni lijkt mij minder goed.

155) Zie de aanteekening in de noot bij I, 32a.

156) Het handschrift spelt tuwwan.

157) Tekst sahweh.

158) Deze lezing lijkt onbetrouwbaar; de splitsing suruh ari is eveneens onbevredigend. De tekst had eerst een n in plaats van de s, zoodat men wellicht nuruha ri moet lezen. Of mag men -ângaturi suruhan ri k. lezen?

159) Tekst apuwara.

160) Tekst lunghâ-.

161) Tekst narendrĕ.

162) Tekst sasang.

163) Tekst lungha.

164) Tekst son.

165) Aldus te spellen? Ik heb het opgevat als: „misschien is er iets in de purī, dat (dezen toestand van hem) ten gevolge heeft, en hem met liefde en min vergiftigt"; andere mogelijkheden zijn de lezingen ana wwat of ana wat — welk *wat* dan voor hwat staat — en anawat (van sawat).

166) Tekst me.

167) Tekst sam.

168) Tekst Singgasāri.

169) Of çayândadi te lezen?

170) Tekst kewulanira.

171) Tekst lungha. Wellicht moet men lezen lungaânilib.

172) Tekst Maměnang.

173) Sinuruh te lezen?

174) Tekst -âdhingpati.

175) Ook de lezingen daçabala en dāsabala zouden te verdedigen zijn; zie noot 36 op p. 44.

176) Tekst rang.

ZANG II.

1) Tekst Maměnang.

1a) Ook de lezing thaměng (voor prathaměng) zou te verdedigen zijn.

2) Tekst Mragapati.

3) Of akrĕsing (voor akrĕsa ing) te lezen?

4) Tekst uki.

5) Tekst nghing.

6) Tekst lungha.
7) Tekst Kṛpṇāyaṇa.
8) Over de spelling van het eerste woord zie men de opmerking bij strophe I, 35a.
9) Tekst kamituwuh.
10) Tekst lumunu(t).
11) De spelling bhūgaçrī vindt men bij van der Tuuk en Juynboll; ik weet niet, of ze wel juist is; de herkomst van het woord is niet bekend. Zie ook KBW. s. v. bukaçrī (IV, 916a). Prof. Dr. J. Ph. Vogel schreef mij als antwoord op een vraag naar de mogelijkheid van Sanskṛt herkomst van bukaçrī: „Het woord bukaçrī kan ik niet thuisbrengen. Amara geeft een lange lijst van sieraden, maar daarop komt het niet voor. Het lijkt mij niet onmogelijk, dat het een corruptie is voor mukhaçrī, hoewel het Petersburgsch woordenboek als beteekenis hiervoor slechts opgeeft: „ Schönheit des Gesichts, ein schönes Gesicht"."
12) Tekst ning kang.
13) Of papando te lezen? Zie de opmerkingen in de noot bij I, 34a.
14) De tekst had eerst Pisangan, dat later veranderd is in Pinisangan; Pisangan komt echter beter met de maat uit.
15) Tekst ugiyan.
16) Tekst mantra.
17) Zie de opmerking in de noot bij I, 43b.
18) Tekst Maměnang.
19) Tekst katinghalan.
20) Tekst tuminghal.
21) Tekst Maměnang.
22) Tekst kawulanhipun.
23) Daar Sk. āpadgata in het Javaansch tot padgata wordt — men vat het Sk. voorvoegsel ā- op als ware het het Jav. adjectief-praefix a-, dat steeds neiging heeft om af te vallen —, kan men ook lezen solahirâpiṇḍa padgatâ-.
24) Of aturakěning te lezen?
25) Het handschrift spelt panholih; het is ook mogelijk, dat men panolih (van tolih) heeft te lezen.
26) Ook de lezing bhaṭṭāra nĕngguh (voor sinĕngguh) is wellicht te verdedigen.
27) Tekst guru.
28) Tekst Singgasantun.
29) Tekst apati.
30) Tekst damady.
31) Wellicht māyā n te lezen.
32) Tekst sa.
33) Tekst rikôpapṣamā-.
34) Tekst çra.
35) Tekst yāgyâ-.
36) De tekst heeft apitwi; ik heb er apituwi van gemaakt, omdat er anders 1 lettergreep tusschen de 30ste en de 60ste zou ontbreken. Moet men wellicht, api als het Sk. api opvattende, het woord in tweeën splitsen en api tuwi schrijven?
37) Tekst sĕ-sĕ. Het is wellicht niet uitgesloten, dat sĕ-sĕ werkelijk bedoeld is; sĕ komt in dezen tekst herhaaldelijk iplv. sĕng voor; zie b.v. I, 7b, V, 135b.
38) Men schrijft dit woord ook wel met ū in de eerste lettergreep; behalve i komt ook ī als slotvocaal voor.
39) Sk. ghoragada, „verschrikkelijke woorden".

40) Tekst meha.
41) Tekst tanĕmu.
42) Tekst lunghâ-.
43) Minder waarschijnlijk is de lezing ĕmben ikârĕpisun; vgl. str. 23a.
44) In het handschrift stonden de drie laatste woorden eerst goed; daarna heeft men er makânirahanekâryya van gemaakt.
45) De tekst had eerst pupûrṇamân, dat later ten onrechte in pûrṇamân veranderd is.
46) Of tahura te spellen.
47) Of makatahuran te spellen.
48) Tekst kasilibang ning.
49) Tekst katuruhan.
50) Of -âgugurw' (iplv. -âguguruh) te lezen?
51) Tekst pin; er stond echter eerst pan.
52) Of makatahur te lezen.
53) Of wel wuwusnya gangsul.
54) Tekst khawungkabuddhi.
55) Tekst ingkang.
56) Zie de opmerkingen in de noot bij I, 60a.
57) Over de spelling zie men de opmerking in de noot bij I, 60b.
58) Tekst kamituwuh.
58a) Of dewî te lezen.
59) In I, 63b, vindt men cĕcĕnggĕg!
60) Of jati te spellen? Vgl. II, 134b.
61) Heeft men het woord in deze beteekenis dosa, doṣa of doça te spellen, dhosa, dhoṣa of dhoça?
62) Zie de opmerking in de noot bij I, 60b.
63) Men zou geneigd zijn angdani te lezen, daar de gewone beteekenis van angani („kwetsen", „wonden") hier niet schijnt te passen; angani komt echter herhaaldelijk voor (b.v. II, 134a, 135a, IV, 90a).
64) Of manggista rĕmpuh te lezen.
65) Tekst kinulalatê.
66) Tekst -âtatĕbus.
67) Tekst nûkpma; ik heb bovendien *a*nûkṣma gelezen, daar er anders 1 lettergreep tusschen de 30ste en de 70ste zou ontbreken; men kan echter ook aminḍa lezen iplv. minḍa.
68) Tekst kacatu.
69) Tekst sandinira.
70) Mahw apan bedoeld?
71) Tekst sumawur.
72) Ring nĕnggeh lijkt vreemd; men zou sinĕnggeh verwachten. Het is niet uitgesloten, dat men den verkorten vorm nĕnggeh niet meer als passieven vorm gevoeld heeft en er een bijwoordelijke uitdrukking van heeft gemaakt („naar men zegt").
73) Tekst lungha.
74) Tekst adandany.
75) Tekst lunghâ-.
76) Of kuda pĕtak te lezen.
77) Tekst kung, doch er stond eerst kang.
78) Of Kalituran te spellen?
79) Tekst -ânghing.
80) Dit woord — waarvoor men ook umiring kan lezen — ontbreekt in den

tekst, waardoor de strophe 3 lettergrepen te weinig zou hebben. Ik heb angiring (ev. umiring) ingevuld, èn omdat de zin een woord van deze beteekenis vereischt, èn omdat de maat invoeging van 3 lettergrepen tusschen de 30ste en de 60ste noodig maakt, èn omdat bij invoeging van dit woord de 60ste lettergreep den gewenschten i-klank heeft, èn omdat er in het handschrift iplv. kadehanira eerst stond kadehani*ring*, een verschrijving, die zeer begrijpelijk is, wanneer het woord angiring (ev. umiring) in de onmiddellijke nabijheid heeft gestaan.

81) Tekst nghing.

82) Tekst ipṭanipun.

83) Tekst lunghâ-.

84) De afleiding van het woord is niet bekend, zoodat ik van de spelling niet zeker ben.

85) Tekst tumurub.

86) Tekst anglurug-lurug, waardoor er tusschen de 30ste en de 60ste lettergreep 2 lettergrepen te veel zouden zijn.

87) Tekst pragamba, dat geen goeden zin geeft.

88) Tekst grngga.

89) Tekst lunghâ-.

90) Tekst gegeyopan.

91) Zie de aanteekening bij II, 47b.

92) Tekst kamituwuh.

93) De tekst had eerst anarawṛṣṭi, wat daarna ten onrechte veranderd is in anirawṛṣṭi.

94) Tekst anti-anting.

95) Aldus in het handschrift; iplv. nīla stond er echter eerst nala; vgl. III, 62b, waar de tekst eerst nili had.

96) Str. 56b telt 1 lettergreep te veel; wellicht heeft men ajy atandinga te lezen, wellicht rāden iplv. raāden, zooals het handschrift oorspronkelijk ook had.

97) Men kan ook thama lezen als afkorting van prathama.

98) Tekst lungha.

99) Tekst nrapati.

100) Tekst sabalanhipun.

101) Tekst ka(h)uspa; er stond echter eerst ka(h)ucapa.

102) Tekst anghing.

103) Is de bedoeling „geen fut hebben om snel aan te vallen"? Ik ben van spelling en woordscheiding resp. woordverbinding niet zeker, maar ik zie geen andere mogelijkheid.

104) Tekst kasinghawitraman.

105) Vermoedelijk is dit wel de bedoeling; de tekst spelt pramecca. Ik vermoed, dat deze vorm door misverstand ontstaan is naast parameṣṭhī (Sk. parameṣṭhin, „an der Spitze stehend, Oberhaupt [Bein. für Götter, Heroen u. Weise]", volgens Cappeller), doordat men de laatste lettergrepen ten onrechte met iṣṭi, „wensch", „verlangen", dat ongeveer synoniem is met icchā, in verband heeft gebracht.

106) Tekst sumili.

107) Tekst amĕkoni.

108) Of mĕtw apagut te lezen?

109) Wellicht māyā n te lezen.

110) Tekst makawanungkul.

111) Tekst mangsa, doch er stond eerst mangsĕ.

112) Tekst Mamĕnang.

113) Tekst anghing.

114) Tekst samâsikip.
115) Tekst yayu.
116) Tekst tuminggal.
117) Tekst ujarirêni.
117a) Vermoedelijk zal men iplv. het ingde van den tekst angde te lezen hebben, doch de lezingen ing de en ing ngde (voor ing angde) zijn wellicht niet onmogelijk.
118) De tekst heeft pan; ik heb er apan van gemaakt, daar er anders 1 lettergreep vóór de 30ste zou ontbreken. Het is intusschen zeer wel mogelijk, dat de fout elders schuilt; het eerste deel van str. 69a loopt stroef en is wellicht corrupt.
119) Tekst -âmalĕcut.
120) Tekst anibi.
121) Ungsi als substantief opgevat. Of heeft men te lezen tan wr' îngungsi of tan wr' ing 'ngungsi (waarbij 'ngungsi = ingungsi is)? Vgl. VI, 63b, waar men tan wruh paranan ingungsi vindt.
122) De laatste woorden aldus te lezen?
123) Tekst tĕping.
124) Tekst nin.
125) Wellicht kadya lalatu te lezen.
126) Vermoedelijk angrĕgut te lezen.
127) Tekst prātta.
128) Tekst wipṭi.
129) Tekst rinibut.
130) Tekst Mamĕnang.
131) Tekst dut.
132) Tekst patih.
133) Tekst kahula.
134) Tekst tyang.
135) Sinrĕng — of wellicht ook sinrĕg — te lezen?
136) Tekst panuwa.
137) Tekst ada.
138) Wellicht tumut ta te lezen.
139) Tekst sātṣāt.
140) Tekst katamu.
141) Tekst rusak.
142) Tekst -ânghing.
143) Tekst wru.
144) Tekst mang.
145) Tekst mantra.
146) Tekst tyang.
147) Tekst godhâ-.
148) Tekst tangn.
148a) De lezingen kalan ing m. en kala ning m. (van ala, „slecht", „kwaad") zijn wellicht niet onmogelijk.
149) Vermoedelijk te lezen wirangirêng.
150) Tekst anghing.
151) Tekst manggah.
152) Tekst kangan.
153) Er ontbreekt 1 lettergreep na de 40ste.
154) Sic? De vorm lijkt vreemd.
155) Aldus in het handschrift. De zin er van is mij niet duidelijk; wellicht mag men lezen iṣtanisun tan panon nrajang pĕjah, „ik wensch mij blindelings

in den dood te storten", of „ik geloof, dat wij ons blindelings in den dood storten".

156) Tekst anghing.

157) Tekst sumawur.

158) Tekst ĕwti.

159) De tekst heeft andulur, welke lezing niet geheel onmogelijk, maar toch wel onwaarschijnlijk is.

160) Dit lijkt mij de beste lezing. De tekst heeft turyyan iplv. wuryyan, doch verwarring van de letters t en w kan licht geschieden. De lezing tuhu norâtur yan ing wwang lijkt mij minder aannemelijk.

161) Aldus in het handschrift; ik weet niet, of het zoo goed is.

162) Tekst prātta.

163) Tekst aniram-nimar.

164) De tekst heeft salakibingringnyamanis, waardoor er 1 lettergreep vóór de 30ste zou ontbreken.

165) Tekst -ânununghu.

166) Tekst lalitang angrubung. De tekst had eerst lali*ng*ângrubung; in plaats van *ng* door t te vervangen heeft men aan het geheel een t toegevoegd zonder *ng* te schrappen.

167) Het handschrift spelt kĕtuk.

168) Zie de opmerkingen over het voorkomen van tinut naast tinub bij van der Tuuk, KBW., II, 804a boven.

169) Tekst arumasâ-, waardoor er 1 lettergreep te veel zou zijn.

170) Tekst ndinulu.

171) Tekst mamatur.

172) Tekst -ârayyana.

173) Of tāpâmalar te lezen.

174) Dit lijkt mij de meest aannemelijke lezing; ik geef ze echter graag voor beter. De tekst heeft: (amawa samidha) sarwwinarāmupusawijayaçantiniramārūm; ik heb het opgevat als: „Hij had brandhout bij zich en had bloemen geplukt. Heerlijk was zijn door overwinning (der hartstochten) verkregen gemoedsrust, (die uit zijn gelaatsuitdrukking bleek)".

175) Tekst anoli.

176) Tekst mastu.

177) Tekst priyatin.

178) Tekst samamasamêng.

179) Tekst kayopâya.

180) Tekst non.

181) Tekst Çāntasmrati.

182) Tekst nghing.

183) Tekst lomar ring.

184) Tekst rini.

185) Tekst lungha.

186) Tekst līli, doch er stond eerst līlā.

187) Of açri (voor açrī i) te lezen.

188) Tekst tipi-tĕpi.

189) Wellicht angujiwati te lezen.

190) Tekst ajalw-istrī, wat vermoedelijk een verschrijving is; sajalw-istrī komt herhaaldelijk voor in soortgelijk verband.

191) Tekst -âtur-(h)uran.

192) Tekst sarwadhala.

193) Tekst angnīrṇa.

194) Of tinunda-tundâ- te lezen? Het is niet zeker, dat het woord in deze beteekenis samenhangt met Sk. tuṇḍa.
195) Tekst abhrĕ.
196) Tekst tahin puring.
197) Tekst labdhapara.
198) Tekst pringyaka.
199) Of er-tali te lezen.
200) Tekst rājaputrĕ pan.
201) Tekst sumawur.
202) Tekst nĕhĕ.
203) Tekst katiwara.
204) Tekst samamarūkṣa.
205) Tekst nani.
206) Vermoedelijk aldus te lezen; bedoeld zal zijn: „haar werd gevraagd zich van ververschingen te bedienen". Vgl. KBW., I, 721b boven, s.v. raka, waar v. d. Tuuk opgeeft, dat het angraka van Tantri, IV, 66, door den Balischen commentator met ambhukti wordt verklaard, en waar v. d. Tuuk het vermoeden uit, dat dit raka met Sk. hāraka in verband gebracht moet worden.
207) Of rināgi te lezen, wanneer ragi in de beteekenis „gist" uit Sk. rāga ontstaan is.
208) Amṛta ning (iplv. ĕning), „zuivere amṛta", „louter amṛta", of amṛtani, „als amṛta op iemand werken", te lezen?
209) Tekst nghing.
210) Tekst panghuban.
211) Kaki ontbreekt in den tekst; ik heb het ingevoegd, omdat er in het handschrift in de strophe vóór de 40ste lettergreep 2 lettergrepen ontbreken, die ik niet op andere wijze kan aanvullen.
212) De tekst had eerst anger ing en is daarna veranderd in angiring; ik heb de oorspronkelijke lezing, die mij beter lijkt, hersteld.
213) Tekst Ingno.
214) Tekst -ânghera.
215) Tekst sapading.
216) Tekst lungha.
217) Tekst pan; ik heb er apan van gemaakt, omdat er anders 1 lettergreep vóór de 30ste zou ontbreken.
218) Tekst palingha.
219) Vermoedelijk moet dit añawuwwang gelezen worden en is er in het handschrift bij vergissing iplv. een pasangan-w een suku geschreven.
220) Tekst lunghangsir, waardoor er 1 lettergreep vóór de 30ste zou ontbreken.
221) Tekst binātrêng; zie hierboven, I, 43b en II, 9a, en de aanteekening in de noten daarbij.
222) De tekst heeft ningkah; ik heb er tiningkah van gemaakt, èn om den zin, èn omdat er anders na de 30ste lettergreep 1 lettergreep zou ontbreken.
223) Tekst derâmun, waardoor er 1 lettergreep vóór de 30ste zou ontbreken.
224) Tekst -ângungda.
225) Tekst -mudrākpamādhi.
226) Ook hier had de tekst eerst anger ing en is hij later, m.i. ten onrechte, in angiring veranderd; zie noot 212.
227) Tekst wo.
228) Tekst asawur.
229) Tan ontbreekt in den tekst, maar het kan om den zin en om de maat niet gemist worden.

230) Tekst awas.
231) Tekst Maměnang.
232) Aldus te lezen? De tekst heeft het onverstaanbare kinumḍul.
233) Tekst Maměnang.
234) Zie de volgende noot.
235) Er ontbreken in str. 128a 3 lettergrepen, één vóór de 30ste en twee na de 40ste. Ik heb de eerste ontbrekende lettergreep aangevuld door iplv. het onverstaanbare du het goeden zin gevende wadhū te lezen. In het laatste gedeelte van de strophe heb ik de maat hersteld door iplv. sipi te lezen tan sinipi; in het handschrift stond daar n.l. eerst ṇipi, terwijl het voorgaande woord op een t eindigt; (t)an si- kan dus gemakkelijk uitgevallen zijn.
236) Tekst amuhus.
237) Of sihêrisun (voor sihe irisun) te lezen.
237a) De lezing tawar is wellicht niet onmogelijk.
238) Tekst samsun.
239) Tekst sangmâhyas.
240) Tekst kamituwuh.
241) Tekst amuhuhi.
242) Over de spelling zie men de opmerking in de noot bij I, 60b.
243) Tekst gěsěnging.
244) Of amanggistârěmpuh te lezen.
245) Men vindt in I, 60b en I, 64a de spelling winahwan; hier spelt het handschrift winawan; vgl. de aanteekening in de noot bij IV, 87a.
246) Tekst -âtuturun. Over de spelling van çrīnātha zie men de opmerking in de noot bij I, 60b.
247) Tekst kumrang.
248) Of parahos te spellen.
248a) Het is niet onmogelijk, dat men tārāwṛṣṭi, tārāwarṣa enz. heeft te spellen („sterrenregen"); de spelling met twee korte a's schijnt echter gebruikelijk te zijn.
249) Ook hier angani; zie de opmerking in de noot bij II, 32b.
250) Tekst pinatěran.
251) Tekst sasrabĕngira.
252) Over de spelling van çrīnātha zie men de opmerking in de noot bij I, 60b.
253) Of jati te spellen; zie ook hierboven in II, 32a.
254) Tekst angĕni; vgl. noot 249 hierboven.
255) Tekst tak.
256) Tekst prameçwari, doch er stond eerst prameçwara.
257) Tekst datan.
258) Tekst pangastriyan, waardoor er 1 lettergreep vóór de 30ste te veel zou zijn.
259) Tekst smiti.
260) Tekst H.-Wija, doch er stond eerst H.-Wijaya.
261) Tekst mastu.
262) Mogelijkerwijze balâdhimantrī te lezen.
263) De herkomst van dit woord is niet bekend, zoodat ik van de spelling niet zeker ben; v. d. Tuuk geeft den nevenvorm saksara, zoodat wellicht aan sākṣara gedacht mag worden.
264) Het handschrift had eerst sopacāra dinulu, welke lezing wellicht beter is.
265) Het is niet onmogelijk, dat madhya en witāna als twee woorden te beschouwen zijn, al ontbreekt het verbindende ning.
266) Tekst sraban, doch er stond eerst srabad; wellicht srĕbad te lezen.

[267]) Ik ben van de afleiding en de spelling van het woord niet geheel zeker.
[268]) Er ontbreken in str. 144b 2 lettergrepen na de 40ste. Ik heb achter nora het woord wontĕn ingevoegd, omdat dit in den zin het best uitkwam en omdat wontĕn gemakkelijk uitgevallen kan zijn vóór wong, dat met dezelfde lettercombinatie begint.
[269]) Sang heb ik om de maat ingevoegd, daar er anders 1 lettergreep na de 40ste zou ontbreken.
[270]) Tekst anghing.
[271]) Tekst çraddhâ-.
[272]) Ing is door mij ingevoegd; in het handschrift ontbreekt er 1 lettergreep na de 70ste.

ZANG III.

[1]) Tekst wuh, doch er stond eerst wah.
[2]) De tekst heeft malat; ik weet niet, of sakadehanirâmalat goeden zin zou geven.
[3]) Zie v. d. Tuuk en Juynboll s.v. dawatā; van de spelling van het woord ben ik niet zeker, daar de herkomst er van niet bekend schijnt te zijn.
[4]) Tekst dahuh.
[5]) Tekst tru-truh.
[6]) Tekst -ânghera.
[7]) Tekst didinhipun.
[8]) De tekst heeft jalu; ik heb het in jalw veranderd, omdat er anders 1 lettergreep vóór de 60ste te veel zou zijn; het is echter niet uitgesloten, dat de fout elders schuilt.
[8a]) Ook de lezing thamêng is te verdedigen.
[9]) Tekst anghing.
[10]) De tekst heeft tuhanira iki, waardoor er 1 lettergreep vóór de 30ste te veel zou zijn.
[11]) Tekst rahuh.
[12]) Tekst priyatin.
[13]) Tekst gadga.
[14]) V. d. Tuuk geeft s.v. sru (KBW., III, 55a-b) den vorm sinĕru, dien men in deze kidung vindt in III, 50a b.v.; IV, 21b heeft echter ook sinaru.
[15]) Tekst twashipun.
[16]) Of maraîng te lezen.
[17]) Tekst trī.
[18]) Tekst dingaran, doch er stond eerst dingaren.
[19]) Tekst -ânakhisun.
[20]) Tekst rahuh.
[21]) Tekst karĕphisun.
[22]) Tekst pipinatih.
[23]) Str. 10b heeft, wanneer men pinatih iplv. pipinatih leest, 1 lettergreep te weinig; wellicht heeft men kaarĕpisun te lezen.
[24]) Tekst wirahisun.
[25]) Tekst sukhângĕma.
[26]) Tekst ke.
[27]) Tekst samahûrta, doch er stond eerst samuhûrta.
[28]) Of kawarganyâ- te lezen, als verkorting van sakawarganyâ-?
[29]) Bedoeld moet zijn „het midden van den oceaan". Voor „oceaan" zijn in gebruik woorden, die letterlijk beteekenen „heer (vorst, vader, moeder) der stroomen" (Cappeller: sindhunātha, sindhupati, sindhumātar, sindhurāja). Hoe echter de dichter hier aan rera komt, is mij niet duidelijk.

30) Tekst Sangit.

31) Tekst deningra.

32) Er ontbreekt in str. 14a 1 lettergreep vóór de 30ste, die men op verschillende wijzen zou kunnen herstellen (b.v. door umunggw of munggah te lezen iplv. munggw, ken Sanggit iplv. Sanggit, ken pinatih iplv. pinatih).

33) Of pakanirâwalang te lezen.

34) Jajaman is wel op te vatten als verkorting van jajamahan, „bijvrouw" (letterlijk „met wie men gemeenschap heeft", van jamah).

35) Vóór de 30ste lettergreep ontbreken er in str. 17a 4 lettergrepen. Als conjectuur zou ik willen voorstellen de lezing: Mbesuk yan dadi juměněng katong ring Yawadwīpa enz.; het woord juměněng komt voor in de parallelle passages Pararaton 21, 36, en Rangga Lawe, I, 151, terwijl w en th — katong wordt, hoewel het een Javaansch woord is, in de handschriften vaak kathong gespeld — slechts door een klein dwarsstreepje van elkander onderscheiden worden.

35a) De tekst heeft angir ing; misschien is angir op te vatten als nevenvorm van anger; vgl. noot 212 en 226 van zang II.

36) In den tekst ontbreken er in str. 18b 3 lettergrepen; ik heb de maat hersteld door, zooals er eerst ook in het handschrift stond, depun aglis te lezen iplv. glis.

37) Ik weet niet, of ik de laatste woorden wel goed gesplitst en verbonden heb; ik heb het opgevat als: „... draag ze steeds! Al wat er minderwaardig van is, zij (toch door u als) voortreffelijk (geprezen)".

38) Tekst nghing.

39) Op de korte a-strophe volgt hier een lange b-strophe. Het is mogelijk, dat er hier een korte b- en een lange a-strophe uitgevallen zijn, al lijkt mij dit niet zeer waarschijnlijk, daar naar den zin str. 22b goed bij 21a aansluit. Hoewel we hier dus vermoedelijk met een slordigheid van den dichter te maken hebben, heb ik mij toch aan den veiligen kant gehouden door de a-strophe 21 en de b-strophe 22 te nummeren.

40) Tekst amuhus.

41) Tekst Dahĕ.

42) Tekst kasih-asih, dat ik in kasy'-asih heb veranderd, omdat er anders 1 lettergreep vóór de 30ste te veel zou zijn.

43) Over de spelling van dit woord zie men de opmerking in de noot bij I, 86a.

44) De tekst heeft chidra tan/wakòpāyèng ç., waarvan de *l* niet duidelijk leesbaar is. Meer dan een conjectuur is mijn lezing niet.

45) Tekst parawu.

46) Tekst rahuh.

47) Str. 24b telt 1 lettergreep te veel vóór de 30ste; vermoedelijk moet men lezen mungg' ĕng parahu of twan dewī.

48) In str. 25a is er 1 lettergreep te veel vóór de 30ste; wellicht moet men warṇan lezen iplv. warṇanĕn of ĕla-ĕlândulu.

49) Tekst pinajar-pajangan.

50) Tekst sapun.

51) Of kapur rañcak of kapurañcak te lezen; de beteekenis en de herkomst van dit woord, dat ook als eigennaam van een plaats op Bali voorkomt, zijn mij niet bekend; de volksetymologie, die van der Tuuk (KBW., III, 199b, s.v. sawi IV) vermeldt, is onbruikbaar.

52) Tekst anūkṣĕmĕng.

53) Tekst akuhu.

54) Zie de opmerking in de noot bij I, 86a.

55) Tekst kw.

[56]) Tekst dālàbala.
[57]) Str. 27a heeft 1 lettergreep te veel na de 30ste; men kan lezen twan mantrī iplv. tuhan mantrī of tinut ing iplv. tinut de ning.
[58]) Tekst -âgahok.
[59]) Tekst donhipun.
[60]) Tekst jwitâ-.
[61]) Tekst pih.
[62]) Samengetrokken uit mahari.
[63]) Tekst srĕban.
[64]) Of sahâwasitâris te lezen?
[65]) Tekst mangkan.
[66]) Tekst amiyutang.
[67]) Tekst Wadhi.
[68]) Tekst tananggapan.
[69]) Tekst dinahwan.
[70]) Tekst kalihih.
[71]) Tuhu, doch er stond eerst tuwu.
[72]) Tekst rinwang.
[73]) Tekst rahuh.
[74]) Tekst harṣahipun.
[75]) Tekst aninghali.
[76]) Tekst hwâ-.
[77]) Tekst karĕp-hisun.
[78]) Tekst uwwâkuhu.
[79]) Tekst kuwwa (h)angling, waardoor er 1 lettergreep te veel zou zijn.
[80]) Er stond eerst thāni, dat goeden zin zou geven.
[81]) Tekst kārdinhipun.
[82]) Of paty orip te lezen.
[83]) Er stond eerst jĕnghira.
[84]) Tekst tuminghal.
[85]) Tekst winuhus.
[86]) Tekst rakyan, welke lezing intusschen niet onmogelijk zou zijn.
[87]) Tekst -warganhipun.
[88]) Tekst garjiti.
[89]) Tekst winuhus.
[90]) Tekst adulu.
[91]) Zóó stond het ook eerst in het handschrift; later is er atatânêng van gemaakt, waardoor er echter 1 lettergreep vóór de 30ste te weinig zou zijn.
[91a]) Ook de lezing thamêng (voor prathamêng) is wellicht te verdedigen; vgl. de uitdrukking prathamêng sĕmu in str. 28b van dezen zang.
[92]) Tekst arĕp-hira.
[93]) Tekst rĕnĕ (ṛṇĕ).
[94]) Tekst rakyan, welke lezing intusschen niet onmogelijk zou zijn.
[95]) Tekst tuwan.
[96]) Tekst kw.
[97]) Tekst kṣatrya, waardoor er 1 lettergreep te weinig zou zijn.
[98]) Tekst aranhipun.
[99]) Tekst jwita, doch er stond eerst jīwita.
[100]) Tekst linghira.
[101]) Tekst jwita.
[102]) Tekst mahāmrata-.
[103]) Tekst wāng.
[104]) Tekst nghing.

105) Sk. Wṛtra; volgens v. d. Tuuk is de gewone Javaansche vorm Wṛtta.

105a) Wellicht kĕnĕngapus te lezen.

106) Tekst rakyan, welke lezing intusschen niet onmogelijk zou zijn.

107) Tekst çrĕgdhānana.

108) Tekst kahula.

109) Tekst atĕkĕra.

110) Tekst samambhramêng.

110a) Wellicht aywâkewĕh te lezen.

111) Tekst sinranah.

112) Er volgen hier drie lange strophen op elkaar; ik heb er, hoewel 44b goed bij 42b schijnt aan te sluiten, met de telling rekening mee gehouden, dat er misschien twee korte en één lange strophe ontbreken.

113) De tekst had eerst ning, aan welke lezing wellicht de voorkeur te geven is.

114) Tekst jwita.

115) Tekst anghing.

116) Tekst pranah, welke lezing intusschen niet onmogelijk is.

117) Tekst pranahipun.

118) Tekst -âswe.

119) Tekst kayo, doch er stond eerst kaya.

120) Strophe 47a heeft 1 lettergreep te veel na de 30ste. Leest men met het handschrift -âswe iplv. -âsuwe, dan zijn er inderdaad 63 lettergrepen, doch deze lezing lijkt mij in verband met de maat niet aannemelijk. De overbodige lettergreep in de tweede helft van de strophe kan men wegwerken door Namby anĕmbah te lezen of kewĕhipun iplv. pakewĕhipun.

121) Tekst -âmisinggah.

122) Tekst dinahuhan.

123) Tekst warṇan.

124) Tekst dahuh.

125) Tekst amawur, doch er stond eerst amawa, welke lezing mij beter lijkt.

126) Moet men wellicht in plaats van het eenigszins ongewone susuwaranya lezen cucur swaranya?

127) Zie de aanteekening in de noot bij III, 8a.

128) Tekst kali.

129) Tekst kamituwuh.

130) Wel aldus te lezen. Er stond in het handschrift eerst tanah gunung, en dit is veranderd in tanah gurung.

131) Zie de opmerking in de noot bij II, 32b.

132) Tekst aswĕng.

133) Tekst drya.

134) Tekst pinranah, welke lezing intusschen ook niet onmogelijk is.

135) Tekst wâkuwu, waardoor er 1 lettergreep te weinig zou zijn.

136) Of kuda pĕtak te lezen.

137) Tekst ,-âwastrĕ.

138) De herkomst van dit woord schijnt niet bekend te zijn, zoodat ik van de spelling niet zeker ben.

139) Hier dus weer de vorm met begin-g! Zie de opmerking in de noot bij I, 43b.

140) Op de korte strophen 53a en 53b volgt weer een korte strophe, gevolgd door drie lange strophen. Hoewel de samenhang goed is en de onregelmatigheid in de wisseling der strophen derhalve als een fout van den dichter beschouwd mag worden, heb ik toch bij de nummering der strophen rekening gehouden met de mogelijkheid, dat er enkele strophen uitgevallen kunnen zijn.

141) Of simuk te lezen, zooals er oorspronkelijk in het handschrift stond; het KBW. geeft alleen simuk.

142) Of awastra putih te lezen.

143) Tekst -ângmor, doch er stond eerst -âmor in het handschrift.

144) Tekst angaring.

145) Tekst sākṣāk.

146) Ik weet niet, of ik de woorden goed gesplitst of aan elkaar verbonden heb; agul beteekent „krijgshaftig", lamuk „bedekt", „verborgen" (n.l. omdat hij dicht met haar begroeid was?). Andere mogelijkheden zijn de lezingen agul amu (amu beteekent volgens het KBW. ongeveer „fel op vrouwen"), agulamu(?) of agulamuk(?).

147) Of abot-abot te lezen? Er schijnt in het handschrift eerst abot-abot gestaan te hebben, ofschoon van de laatste letter moeilijk te zeggen is, of het een t dan wel een ng is; de eerste t is daarna in ng veranderd.

148) Tekst mwah, waardoor er 1 lettergreep te weinig zou zijn.

149) Tekst ni, doch er stond in het handschrift eerst ning.

150) Tekst tahw, doch er is hier in den tekst geknoeid.

151) Tekst lunghânis.

152) Tekst měněng.

153) Tekst tinangki.

154) Tekst awastrĕ sūtrĕ.

155) Aldus in het handschrift, doch er stond eerst paparwata; wellicht paparwatan te lezen?

156) De afkomst van dit woord schijnt niet bekend te zijn, zoodat ik van de spelling niet zeker ben.

157) Tekst kamituwuh.

158) Tekst anggrek, doch er stond eerst angrek.

159) Tekst çiçīh, doch er stond eerst çaçīh.

160) Aldus te lezen? De tekst heeft nili; zie ook de opmerking in de noot bij II, 54b.

161) Tekst sūtrĕ.

162) Over de spelling zie men de opmerking in de noot bij I, 35a.

163) Tekst kṣatrya, waardoor er 1 lettergreep te weinig zou zijn na de 30ste.

164) Tekst humram.

165) Tekst mantryī.

166) Tekst pangastriyan, waardoor er 1 lettergreep te veel zou zijn.

167) Tekst aswe.

168) Tekst rakyan, welke lezing intusschen niet onmogelijk is.

169) De tekst heeft alleen saha; ik heb er sahâsmu van gemaakt, omdat dat de gewone uitdrukking is, terwijl er bovendien bij de lezing saha 1 lettergreep vóór de 30ste zou ontbreken.

170) Añjĕněng te lezen?

171) Of sahâwasitâ- te lezen?

172) Het handschrift spelt tĕruh. Er is echter, ook wanneer men truh leest, 1 lettergreep na de 40ste te veel in str. 67a. Vermoedelijk heeft men -ângluruwakĕn te lezen.

173) Katur te lezen?

174) Tekst solahingra.

175) Zie de volgende noot.

176) Bij de lezing van het handschrift is de maat van 67b in orde, doch de tekst weinig bevredigend. Ik heb den tekst gewijzigd naar de eerste, later gewijzigde lezing van het handschrift. Het vroegere sakadehan van het hand-

schrift, waarvan later sahakadehan gemaakt is, heb ik hersteld, en van aramping heb ik weer nĕhĕr ramping gemaakt.

177) Tekst mantya.

178) De tekst heeft sadraṣa-; hiermee zou ook ṣaḍrasa- bedoeld kunnen zijn, doch dit woord geeft hier m.i. geen goeden zin.

179) Tekst raäden, doch dan zou er 1 lettergreep vóór de 30ste te veel zijn.

180) Tekst narendrĕ.

180a) Wellicht heeft men te lezen padânggugwani ng tuhu.

181) Wellicht dady asilih-urup te lezen.

182) Men kan zoowel ginupi als ginupit lezen.

183) Tekst don.

184) Tekst rehingra.

185) Tekst winghit.

186) Of tan pakadang te lezen?

187) Tekst Sangit.

188) Tekst indung.

189) Tekst kāwran, waardoor er 1 lettergreep na de 30ste zou ontbreken.

190) Tekst ṣanghub.

191) Zie KBW. s.v. kĕlu.

192) De zin van de laatste drie woorden is mij niet geheel duidelijk; bevatten zij een toespeling op den naam Puṣpawatī? Puṣpawatī kan vertaald worden met „de van bloemen voorziene", terwijl taman marum „fraaie tuin" beteekent.

193) Tekst lungha.

194) Of angrumrum te lezen? De tekst had eerst angrumrum, hetgeen later veranderd is in angrumrungu.

195) Of tan paguṇa te spellen?

196) Of tan te lezen?

197) Het handschrift heeft de woorden narapati adulur-dulur tuhw açrī tweemaal achter elkaar.

198) Tekst panawuran.

199) Er stond in het handschrift eerst autang, hetgeen in awutang veranderd is; ik heb de oorspronkelijke lezing, die mij te verkiezen lijkt, hersteld.

200) Of olih anĕmu te lezen?

201) Nevenvorm of verschrijving voor tinanggapan?

202) Vóór de 30ste lettergreep staat er in str. 77b 1 lettergreep te veel; moet men wellicht lezen ling (n)ikang wong iplv. lingira kang wong?

203) Tekst angher.

204) Radyah geeft goeden zin; er stond in het handschrift echter eerst radehamong, wat rade among zou kunnen zijn, maar ook een verschrijving voor rāden among.

205) Tekst piwī.

206) Tekst mwah, waardoor er 1 lettergreep te weinig zou zijn.

207) Tekst ingatiyati.

208) Zie de volgende noot.

209) In het handschrift telt strophe 80a slechts 75 lettergrepen; de twee overige ontbreken na de 30ste lettergreep. Ik heb het mwah van het handschrift in muwah veranderd en kasukhan in akasukhan. Het liefst zou ik lezen muwah sira sang abagus brayan dinâkasukhan anganakĕn tontonan, doch dit is louter conjectuur.

210) Zie de volgende noot.

211) Er ontbreekt in str. 80b 1 lettergreep na de 60ste. Een voor de hand liggende wijze om de maat te herstellen is, dat men leest y. n. S. kināladeça de ning çatru, waarbij dan het tweemaal voorkomen van de lettergreep *de* de

verschrijving veroorzaakt kan hebben; bij deze lezing zou echter wus moeten vervallen. Wil men wus behouden, dan zou men wellicht mogen lezen y. n. S. wus kinâladeçêng çatru, waarbij men zou kunnen aannemen, dat de afschrijver ten onrechte het -de- van -deçêng voor het Javaansche de heeft aangezien en toen ning heeft geschreven in plaats van -çêng. Een andere mogelijkheid is, dat men kawus heeft te lezen iplv. wus, en dat men mag aannemen, dat door haplographie ka- is weggevallen na het onmiddellijk er aan voorafgaande -kar van Singhasêkar. Leest men kawus, dan zal men nog hebben te beslissen, of het volgende woord te recht kinâla gespeld is — als verkorting van kinâladeça (vgl. b.v. II, 113a) of, wat minder waarschijnlijk is, als afleiding van Kâla, den naam van den god des verderfs („door Kâla getroffen") — of dat het eer khinala (van Sk. khala, „booswicht"; dus „het slachtoffer van een booswicht, van booswichten worden", „overweldigd worden") of kinalâ (van Sk. kalâ, „kunst", in het Javaansche spraakgebruik ook „kunstgreep", „list", „valstrik"; dus: „het slachtoffer zijn van een kunstgreep", „gestrikt", „in een valstrik gelokt", „bedrogen"; vgl. Javaansch apus, „band", en inapusan, „bedrogen") of kinala (van ala, „slecht", iplv. kinaalan, „slecht behandeld") te spellen is.

212) Tekst anghing.

213) Tekst Maměnang.

214) Tekst prěsamâ-.

215) Tekst umiri, doch er stond in het handschrift eerst umiring.

216) Tekst nakweh.

217) Tekst muwang, waardoor er 1 lettergreep te veel zou zijn.

218) Tekst Maměnang.

219) Tekst lunghâ-.

220) Tekst -Bungulan.

221) Hier moet een woord van twee lettergrepen staan. Het handschrift heeft tna, dat mij niet duidelijk is. Těka te lezen, of merenea ta?

222) De tekst heeft pan, doch dan zou er 1 lettergreep vóór de 30ste te weinig zijn.

223) Tekst panuwa.

224) Tekst tutw, doch er stond in het handschrift eerst tuhw.

225) Tekst mwah, waardoor er 1 lettergreep te weinig zou zijn.

226) Tekst rûpaneng.

227) Of tan paingan te lezen?

228) Op de beide lange strophen 86a en 86b volgen er weer twee lange strophen. Daar de mogelijkheid bestaat, dat er hier twee korte strophen uitgevallen zijn, heb ik 87 bij de nummering overgeslagen. De tekst van str. 88a sluit zich echter goed bij dien van 86b aan, zoodat we vermoedelijk de onregelmatigheid in de afwisseling der strophen als een slordigheid van den dichter mogen beschouwen.

229) Str. 88a telt 1 lettergreep te veel; naar de maat te oordeelen schuilt de fout in het gedeelte na de 30ste lettergreep, hoewel het feit, dat het handschrift in het eerste stuk oorspronkelijk râden had iplv. raâden niet over het hoofd gezien mag worden; wellicht moet men lezen lagy alingan of samâsmu of sama asmw erang of harṣândulu.

230) Wellicht aseng i te lezen. De vorm schijnt echter vaker voor te komen; zie KBW. s.v. seng.

231) Tekst nuhus.

232) Van Sk. wṛtti, dat volgens KBW., III, 482b, in het Javaansch ook gebruikt wordt in de betcekenis „schets", „hoofdlijnen", „grove omtrekken (van

een teekening)", of krama-vorm van wĕrttā (Sk. wārttā), in welk geval men Awĕrtti heeft te spellen.

233) Tekst wawu.

234) Tekst seng, dat in het handschrift uit se verbeterd is. De lezingen antyanta wlas eng angrungu en antyanta wlase angrungu zijn wellicht niet onmogelijk, doch lijken mij minder aannemelijk.

235) Tekst katuwon.

236) Wellicht -ādadaĕng te lezen. Mijn spelling berust op de opvatting, dat dada hier te nemen is in den zin van het N. J. ḍaḍa, „borst", doch ook „centrum van een slagorde". V. d. Tuuk — en in navolging van hem ook Juynboll — beschouwt Sk. dāha (Sk. „het branden", „verbranden", „gloed", „hitte") in den zin van „brandoffer" en vandaar ook algemeener „offer" als het grondwoord in een soortgelijke uitdrukking als hier gebruikt is (KBW., II, 384a, regel 12 sqq. v.o.); volgens zijn opvatting zou men dus hier moeten lezen kawulādadāhĕng ayun.

237) Zóó in het handschrift; het KBW. geeft dit woord niet op, doch wel woorden van verwante structuur, zoodat het toch wel goed kan zijn, al ziet het er wat zonderling uit; vgl. Undakan Pangrus, str. 9a; misschien moet men lezen pada tĕngking.

238) Tekst kahulâ-.

239) Tekst karĕp-hingsun.

240) Of marĕkĕng te lezen?

241) Tekst andik.

242) Tekst jo.

243) Kalih is in het handschrift later aan den tekst toegevoegd. Op de plaats, waar het ingevoegd is, staat het wat vreemd; wellicht moet men kalih tan-sah lezen.

244) Het handschrift spelt wingid.

245) Tekst lungha.

246) Of tinahĕn te lezen? Het handschrift heeft winahĕn; w en t verschillen in het Balische schrift slechts hierin, dat de t één poot meer heeft. Beide lezingen geven goeden zin, doch ik geef de voorkeur aan winahan.

247) Tekst lungha.

248) Als nevenvorm van angunggut-unggut zou angunggu-unggut stellig denkbaar zijn; KBW., I, 503b, s.v. unggut, geeft den vorm angunggut-unggut op in een beteekenis, die hier heel goed zou passen. Intusschen is het ook geenszins ondenkbaar, dat hier angunggu-unggu gelezen moet worden; wanneer n.l. in het Balisch-Javaansche schrift een woord begint met dezelfde consonant, waarmede het voorgaande woord eindigt, wordt die consonant haplographisch geschreven. Angunggu-unggu zou hier, naar het mij voorkomt, minder goeden zin geven dan angunggu(t)-unggut, maar toch niet onbruikbaar zijn; vgl. KBW., I, 495, s.v. unggu, speciaal vanaf p. 495a, regel 5 v.o., en in deze kidung str. 72a van zang III.

249) Tekst -unggutanagwing. Is mijn conjectuur, die berust op de parallellie van deze plaats en de vergelijking geciteerd door v. d. Tuuk in KBW., I, 377a, regel 1—2 v.o., juist, dan is er één lettergreep ta door haplographie uitgevallen. De bedoeling is ongeveer: „de orchidee zoekt steun bij de kawlas-asih (een slingerplant); beide staan zij te waggelen, niet kunnende steunen op den grond, waaruit zij voortgekomen zijn". Aanvaardt men de conjectuur, dan ruimt men daarmee tevens het bezwaar uit den weg, dat er in str. 94b 1 lettergreep na de 30ste ontbreekt.

250) „Een boodschap vormen voor", „iets berichten aan iemand", of amṛtani, „amṛta voor iemand zijn"? Vgl. noot 250 bij zang IV.

251) Tekst aning, doch er stond in het handschrift eerst aking.
252) Tekst naha.
253) Tekst -ânghing.
254) Of wruhâmonga te lezen?
255) Tekst lungha.
256) Tekst Puṣpatī. Leest men Puṣpawatī, dan staat er in str. 97a 1 lettergreep vóór de 30ste te veel; vermoedelijk zal men dus tevens alunggw' iplv. alungguh moeten lezen.
257) Tekst panwa.
258) Uit arangga atal samengetrokken, „atal-kleurig", „lichtgeel". V. d. Tuuk neemt aan (KBW., I, 192b, s.v. atal), dat atal via een Prākṛt-vorm op Sk haritāla teruggaat.
259) Tekst -âgātrĕ smu.
260) Str. 98a telt 2 lettergrepen te veel. Ik weet niet, waar de fout schuilt; wellicht is in het begin van de strophe ujar of ikang te schrappen; in het handschrift is met deze twee woorden het meest geknoeid.
261) Vermoedelijk apan te lezen („zij zijn immers beiden hier!").
262) Tekst yadiyastun.
263) Ik ben van de lezing geenszins zeker. Het handschrift spelt ningrudawati. In V, 152b komt Ruddhawatī voor in een soortgelijke passage. Prof. Dr. J. Ph. Vogel schreef mij betreffende dit laatste woord, waarover ik hem geraadpleegd had: „Vermoedelijk zit in Uw raadselachtige ruddhavatī de naam Aniruddha verborgen. Aniruddha is de zoon van Pradyumna (= Kāma) en de minnaar van Uṣā, de dochter van den Asura-koning Bāna. Wij komen hier dus wel in de buurt van Rati. Of echter Rati als moeder van Aniruddha geldt, weet ik niet. In dat geval zou men haar mogelijk aniruddhavatī kunnen noemen, hoewel het een ongewoon gebruik van -vant zou zijn, dunkt me". Ik heb in overeenstemming hiermee het ning van het handschrift bij wijze van conjectuur in Niveranderd.
264) Tekst tumulus, doch er stond in het handschrift eerst tulus; bij de lezing tumulus zou er 1 lettergreep vóór de 30ste te veel zijn.
265) Tekst çraddhâ-.
266) Tekst asmu, doch er staat in het handschrift in de eerste helft van str. 100b 1 lettergreep te veel en dit leek mij de eenig mogelijke wijze om de maat in orde te brengen.
267) Of pakanirâliwat te lezen?
268) Tekst winghit.
269) Aldus te lezen? De tekst heeft twahasih, dat geen zin schijnt te geven. De spelling tw voor tuhw komt vaker voor.
270) Tekst tânuhuhakĕn.
271) Aldus in het handschrift. Er stond eerst nahu(h); de begin ha- is later toegevoegd. Daar str. 102a vóór de 30ste lettergreep 1 lettergreep te veel heeft en de rest van de strophe goed loopt, zal de fout wel in het eerste woord te zoeken zijn. De lezing nahu (van tahu), „zich ergens thuis voelen" (KBW.), zou desnoods aanvaardbaar zijn, doch vermoedelijk is toch wel iets anders bedoeld; epu of epuh wellicht?
272) Tekst parĕngĕ.
273) Tekst smu, waardoor er 1 lettergreep na de 40ste te weinig zou zijn.
274) Tekst atinhingsun.
275) Tekst twahw.
276) Tekst dyus of wyus (niet duidelijk leesbaar).
277) Tekst tanman.

278) Tekst panarĕkanisun.
279) Tekst ĕmbesuk, waardoor er 1 lettergreep te veel zou zijn na de 60ste.

ZANG IV.

1) Tekst duka.
2) Er kan ook staan -âdiwāngçrayâ-.
3) Tekst tinapi-tĕping.
4) Tekst kamituwuh.
5) Tekst anggrek.
5a) Tekst Pakundan.
6) Tekst putra.
7) Tekst tw.
8) Of bugasrinira te spellen; zie de aanteekening in de noot bij II, 6a.
9) Tekst anggrek.
10) Of māṇḍalika te spellen?
11) Tekst ingkang.
12) Tekst tw.
13) Tekst aeñcer.
14) Tekst -âkakĕmbang.
15) Of amanggalâputih te spellen.
16) Dit woord is vermoedelijk bedoeld; de tekst heeft tan-gulung.
17) Zie de aanteekening in de noot bij I, 35a.
18) Tekst uwus, waardoor er 1 lettergreep vóór de 40ste te veel zou zijn.
19) Tekst a(h)e(h)eñjer, waardoor er 1 lettergreep na de 40ste te veel zou zijn.
20) Tekst tw.
21) Tekst aswĕng.
22) Tekst sūtrĕ.
23) Tekst anapuhi.
24) Tekst bāwu.
25) Tekst awuwuhi.
26) Tekst ilit.
27) Over de spelling van dit woord zie men de opmerking in de noot bij I, 60b.
28) Eventueel çrīnāthâturut te spellen. De tekst heeft tuturut, waardoor de strophe 1 lettergreep te veel zou hebben; of moet men lezen poly' aniru?
29) Tekst polah.
30) De tekst heeft rime, wat een verschrijving moet zijn.
31) Tekst arum, waardoor er 1 lettergreep na de 60ste te veel zou zijn.
32) Tekst -âjringh.
33) Of manggistârĕmpuh te lezen.
34) Tekst pinĕrĕk.
35) Tekst tanpi; er stond in het handschrift eerst tanpinanding!
36) In str. 11b ontbreekt er 1 lettergreep, en wel in het laatste gedeelte; wellicht heeft men warṇanira te lezen iplv. warṇanya of tuhan iplv. twan of aduh iplv. duh.
37) Zie de terloops gemaakte opmerking in de noot bij I, 38b.
38) Tekst amuhus.
39) Tekst Pingan.
40) Tekst amuhus.
41) Men zou nīlasaroja verwachten, een synoniem van nīlotpala, „blauwe lotus"; echter geeft van der Tuuk in KBW., I, 547, kol. 1, beneden, ook een nīlasarāja, voorkomende in een soortgelijke passage (Malat 314). Wellĭcht moet ook hier nīlasarāja gelezen worden.
42) Zie de opmerking in de noot bij I, 60a.

43) Tekst mangla.
44) Tekst pantĕ.
44a) Wellicht paty apan te lezen.
45) Tekst agĕng, welke lezing mij minder goed lijkt, doch zich niettemin wel verdedigen laat; vgl. str. 36b van dezen zang.
46) Tekst suhe.
47) Tekst deningra.
48) Tekst Singgit.
49) Vermoedelijk aldus te lezen; de tekst heeft -âmaringakĕn.
50) Str. 14b heeft 4 lettergrepen te weinig; vermoedelijk schuilt de fout bij de woorden dewī en loka, waartusschen iets weggevallen schijnt te zijn.
51) Tekst mangka, waardoor er 1 lettergreep te weinig zou zijn vóór de 30ste; wellicht moet men lezen mangkanâri.
52) Wellicht derâkalulut te lezen.
53) Tekst -âdwe.
54) Tekst ya, waardoor er 1 lettergreep te weinig zou zijn.
55) Tekst ando.
56) De tekst heeft dera, dat ik in denira heb veranderd, omdat er anders in het eerste stuk van de strophe 1 lettergreep zou ontbreken.
57) Tekst pinanda.
58) Tekst kamituwuh.
59) Sic? Wellicht açry apanamar te lezen, gesteld, dat dit laatste woord, waarvan de afleiding niet bekend is, juist is.
60) Of māṇḍalika te spellen?
61) Tekst i of ing kumkang.
62) Tekst lingingira.
63) Zie de opmerking in de noot bij I, 60a.
64) Tekst narânrang.
64a) Zie noot 248a bij zang II.
65) Zie de opmerkingen in noot 14 bij zang III.
66) Zie de aanteekening in de noot bij I, 60b.
67) Of manggistârĕmpuh te lezen.
68) Tekst anihyuhi.
69) Tekst pāri.
70) Tekst panira, waardoor er 1 lettergreep te weinig zou zijn na de 40ste.
71) Tekst nghing.
71a) Mungg' (voor munggah) te lezen?
72) Tekst astrĕ nĕpuhi.
73) Ook de lezing kāñcanādi is te verdedigen.
74) Tekst aminaṇḍa, waardoor er 1 lettergreep na de 30ste te veel zou zijn.
74a) De tekst heeft tarkanisun, doch er stond eerst tarkanipun; de lezing tarkanisun is te verdedigen, doch tarkanipun lijkt mij aannemelijker.
75) Tekst pangastriyan, waardoor er 1 lettergreep tusschen de 30ste en de 60ste te veel zou zijn.
76) De tekst heeft kaṣatriya, waardoor er 1 lettergreep na de 30ste te veel zou zijn.
77) Tekst swawaranya.
78) Tekst tigasananira, waardoor er 1 lettergreep na de 60ste te veel zou zijn.
79) Ook de lezing bhūṣaṇādi zou te verdedigen zijn.
80) Tekst parĕ.
81) Tekst dwijarĕṣi.
82) Tekst ṣaḍpadanyâ-.
83) Tekst mwah, waardoor de strophe 1 lettergreep te weinig zou tellen.

84) Tekst ababisik.
85) Tekst tw.
86) Tekst ke.
87) Tekst aranhipun.
88) Tekst amuhus.
89) Tekst tumulya, waardoor de strophe 1 lettergreep te veel zou hebben.
90) Tekst atatamu.
91) Tekst kaslĕ.
92) Tekst amuhus.
93) Tekst nghing.
94) De tekst heeft kṣatrya en angandika. Ik heb er kṣatriya en andika van gemaakt, omdat de vormen van den tekst ongewoon zijn; de maat heeft van dezen ruil niet te lijden.
95) Tekst çring.
96) Of tinunda te spellen ? Zie de opmerking in de noot bij II, 108a.
97) Men kan ook para wadhū lezen, met een gering verschil in beteekenis.
98) Tekst minadmāsanâlangu.
99) Tekst langa.
100) Tekst sura.
101) Tekst -âtangkĕ(s).
102) Tekst papalayunira, waardoor er tusschen de 30ste en de 40ste lettergreep 1 lettergreep te veel zou zijn.
103) Tekst n gong.
104) Tekst isus.
105) Tekst li.
106) Tekst embah.
107) Men heeft vermoedelijk tan te lezen, al is ta niet bepaald onmogelijk; zie echter ook de volgende noot.
108) In str. 42a ontbreken er 3 lettergrepen tusschen de 30ste en de 70ste lettergreep; wellicht moet men lezen angrasa ing ati kudw, wellicht ook katuhon ta sira tan tus enz.
109) Tekst tuwanipun.
110) Tekst inutu.
111) Tekst rakyan, welke lezing intusschen niet onmogelijk is.
112) Tekst midrĕ pet.
113) Tekst malĕcut.
114) Tekst Mragapati.
115) De i is later toegevoegd, terwijl de letter na de ñ niet duidelijk te lezen is; de lezing lumiñcak lijkt het meest waarschijnlijk, doch de lezing lumañjak is wellicht niet uitgesloten.
116) Nevenvorm of schrijffout voor sily'-okih?
116a) Heeft men wellicht Bali te lezen? Tameng Bali is een gewone combinatie en in het Balische schrift kan deze verschrijving gemakkelijk geschieden.
117) Moet men iplv. Pan wellicht Pun lezen?
118) Tekst tang.
119) Men zou ook thamêng als afkorting van prathamêng kunnen lezen.
120) Of thamêng (als afkorting van prathamêng) te lezen. Ook de lezingen samâtameng en sama tameng, waarbij tameng „schild" zou beteekenen, zouden te verdedigen zijn.
121) Tekst sikĕp-hipun.
122) Tekst tw.
123) Tekst anglingmbekĕn.
124) Tekst patangkĕp-hipun.

125) Tekst tangkishipun.
126) Tekst Maměnang.
127) Tekst sipa.
128) Men zou hier ook de lezing thaměng (voor prathaměng) kunnen verdedigen.
129) Tekst patangkishipun.
130) Tekst rakya.
131) Tekst wiyakti, waardoor er 1 lettergreep na de 40ste te veel zou zijn.
132) Răden is om de maat ingevoegd; de strophe zou anders vóór de 30ste lettergreep 2 lettergrepen te weinig hebben.
133) Ook de lezing byuhan ing is wellicht te verdedigen; zie de aanteekening in de noot bij VI, 85b.
134) Tekst pranahipun, dat intusschen niet onmogelijk is.
135) De tekst heeft tontoněnisun, dat m.i. geen zin geeft. Er is echter in den tekst geknoeid; er stond eerst tăn toněnisun, waarna van tăn door toevoeging van een taling ton gemaakt is.
136) Tekst rakyan, dat intusschen niet onmogelijk is.
137) De tekst heeft piděka, dat echter geen goeden zin geeft; piněděk zou ook bedoeld kunnen zijn.
138) Tekst anghing.
139) Tekst pranahira, dat ook wel mogelijk kan zijn.
140) De tekst had eerst wiyar, dat hier ook heel goed gebruikt had kunnen worden.
141) Tekst linghira.
142) Tekst pranahira, welke lezing intusschen niet onmogelijk is.
143) Tekst aluharan.
144) Tekst prăptang.
145) Tekst pangastriyan, waardoor er 1 lettergreep tusschen de 40ste en de 70ste te veel zou zijn.
146) Tekst adadahuh.
147) Of madhya witânâ- te lezen?
148) Tekst kṣatriyâ-, waardoor er 1 lettergreep te veel zou zijn; wellicht moet men echter de fout elders zoeken en b.v. -âmlipir lezen iplv. -âmalipir.
149) Wellicht heeft men panggulut te lezen.
150) Gigītan te lezen?
151) Tekst -âmañja.
152) Tekst angamundut, waardoor er 1 lettergreep vóór de 20ste te veel zou zijn; de lezingen sajalw-istrī iplv. sajalu-istrī en tan paligaran iplv. ndatan paligaran ter vermijding van de overbodige lettergreep lijken mij minder verkieselijk.
153) Nevenvorm van awiwidwa?
154) Tekst linghira.
155) Aldus te spellen?
156) Tekst linghira.
157) Tekst tâdadyakĕn.
158) Tekst duhhâtĕmah.
159) Tekst -âgung.
160) Tekst lungha.
161) Tekst pangalĕmhipun.
162) Aldus in den tekst; wellicht is munggah bedoeld; in elk geval zal men te lezen hebben wus munggw ing undakan of wus mungg' êng undakan (voor wus munggah ing undakan), daar de strophe na de 40ste lettergreep 1 lettergreep te veel heeft.

163) Vermoedelijk heeft men kawuron te lezen, waardoor ook de maat in orde zou komen; thans staat er 1 lettergreep te veel in de strophe.

164) Tekst rāden amantrī, waardoor de strophe 1 lettergreep te veel zou tellen.

165) Tekst rājaputrī.

166) Tekst saryy.

167) Tekst pantĕs kapantĕshipun. De vorm ziet er verdacht uit, en bovendien zou de strophe vóór de 60ste lettergreep 1 lettergreep te veel hebben. Ik heb ka- geschrapt, daar pantĕs-pantĕsipun mij beteren zin leek te geven.

168) Aldus te spellen? Ik heb amawakan opgevat als nasaleering van pawakan in den zin van „het uiterlijk vertoonen van", „er naar uitzien".

169) Tekst lungha.

170) Tekst lungha.

171) Tekst hwâdhipati.

172) Het handschrift spelt sādñā.

173) Tekst mwah, waardoor de strophe 1 lettergreep te weinig zou hebben vóór de 30ste lettergreep.

174) Tekst buñcalhipun.

174a) Deze spelling lijkt mij beter dan Wilwa-Tikta, doch ik ben er niet geheel zeker van.

175) Ik weet niet, of deze spelling en deze splitsing wel juist zijn.

176) Tekst angluna.

177) Tekst -âmarĕpat, doch dan zou de strophe 1 lettergreep te veel hebben; amarpat is een vaak voorkomende spelling. Het aantal lettergrepen is bij deze lezing in str. 66a in orde, doch ik vermoed, dat de tekst toch eenigszins corrupt is; het hetu nika n uwus (voor winuwus??) is vreemd, evenals het punang samārgâgung.

178) Tekst -ânghing.

179) Tekst datan.

180) Tekst samsun.

181) Tekst langa.

181a) Minder waarschijnlijk is de lezing kĕnêngapus (voor kĕna ingapus); vgl. noot 105a bij zang III.

182) Tekst krishirâ-.

183) Wellicht te lezen tan pathyâwuwuh.

184) In het eerste gedeelte van str. 69b, vóór de 30ste lettergreep, staat er 1 lettergreep te veel; vermoedelijk zal men moeten lezen arjâlunggw' ing.

185) Tekst ndatan, dat hier geen zin zou geven en waardoor de strophe 1 lettergreep te veel zou hebben.

186) Tekst krana, waardoor er 1 lettergreep vóór de 40ste te weinig zou zijn.

187) Tekst aaglis, waardoor er 1 lettergreep tusschen de 40ste en de 60ste te veel zou zijn.

187a) Tekst tunoning; de lezing tunoni ng tang nagarī lijkt ook niet aanvaardbaar.

188) Tekst pangrasanhisun.

189) Of pailan te spellen? Zie de opmerking in de noot bij VI, 68b.

190) De tekst heeft yus, dat wel voorkomt in den zin van „goed op dreef zijn", „succes hebben", doch slechts zelden; hier zou het desnoods kunnen, maar waarschijnlijk lijkt het niet; vermoedelijk is de ophaal van de w wat te ver doorgetrokken.

191) Tekst nghing.

192) Tekst dharyuddha.

193) Tekst kawot.

194) Er ontbreekt in str. 74b, ook wanneer men dharmayuddha leest iplv. dharyuddha, 1 lettergreep; heeft men anging te lezen iplv. nging, of çāsana ning iplv. çāsaning?

195) Tekst lungha.

196) Tekst nbeñjing.

197) Tekst lungha(h)a.

198) Tekst kahulane.

199) Er ontbreekt in str. 77b 1 lettergreep na de 40ste; wellicht moet men lezen anapa asmu guyu, zooals er in het handschrift oorspronkelijk stond; anders asmu kagyat iplv. smu kagyat.

200) Tekst amuhus.

201) Er stond in het handschrift eerst sanggupaneng.

202) Tekst keken.

203) Tekst ĕmbeñja.

204) Tekst dulu.

205) Of parahos te spellen.

206) Tekst anggrek.

207) Tekst krishirâ-.

208) Tekst tajung.

209) Het handschrift spelt sādñā.

210) Str. 82a heeft 1 lettergreep te veel; vermoedelijk moet men twan mantrī lezen iplv. tuhan mantrī.

211) De tekst heeft mawi, dat op zichzelf wel goeden zin zou geven, doch waardoor er vóór de 60ste lettergreep 1 lettergreep aan de strophe zou ontbreken.

212) Tekst nghing.

213) Misschien moet men splitsen olihan ing.

214) Aldus te splitsen? De bedoeling van kuny, dat trouwens in het handschrift slecht leesbaar is, is mij niet duidelijk.

215) Tekst warṇanan.

216) Tekst präpting.

218) Wellicht palapa ni (schrijffout voor ning?) te lezen; vgl. V, 148a en KBW. s.v. phalapa.

219) Wellicht māyā n te lezen.

220) Er ontbreekt in str. 85a 1 lettergreep na de 30ste; heeft men sumahur iplv. sahur te lezen?

221) Over de spelling zie men de opmerking in de noot bij I, 60a.

222) Of parawos te spellen?

223) Tekst mantĕ.

224) Tekst kawot.

225) Of māṇḍalikâ- te spellen?

226) Tekst mātrâsasrĕmbĕng.

227) Vgl. de opmerking in de noot bij I, 60b.

228) De tekst had eerst doça, dat later — ten onrechte — in deça veranderd is; over de spelling van het woord in de beteekenis van „gambîr" zie men de opmerking in de noot bij II, 32a.

229) Of winahwan te spellen? Zie de opmerking in de noot bij II, 132a en I, 64a.

230) Tekst acoca.

231) Tekst abarut.

232) Ik weet niet, of spelling en woordscheiding juist zijn; de zin is mij niet geheel duidelijk.

233) Paesan te lezen?

234) Tekst kamituwuh.
235) Tekst pinattrĕn.
236) Zie de aanteekening in de noot bij II, 32b.
237) Of manggistârĕmpuh te lezen?
238) Tekst ahya; er stond echter eerst ayyang, dat later doorgehaald is.
239) Tekst tastis, een lezing, die intusschen wel een enkelen keer vaker voorkomt en dus wellicht juist is.
240) Wellicht langut te lezen.
241) Tekst tĕkâwa rum.
242) Of banawasarat, of hoe het woord ook gespeld moge worden. V. d. Tuuk geeft het woord (KBW., IV, 862b, regel 3—4) s.v. bhânawa; blijkens deze plaats moet daar de t van tuhw bij het voorgaande woord getrokken worden.
243) Of parahos te spellen.
244) Of tunda te lezen? Vgl. de aanteekening in de noot bij II, 108a.
244a) Tekst ingindran.
245) Wellicht -ândukanêng te lezen.
246) Aldus te lezen? De tekst heeft ngi en er ontbreekt vóór de 30ste lettergreep 1 lettergreep, zoodat ik meende het onverstaanbare ngi hier in wangi te mogen veranderen.
247) Tekst inamar-amĕr.
248) Ook de lezing mārī (voor kumārī) zou te verdedigen zijn.
249) Tekst apuwara.
250) Amratani geeft als afleiding van wrata wel goeden zin („zich gelijkelijk verspreiden over"), doch wrata komt in dit taaleigen veel minder vaak voor dan watra. Is hier wellicht te lezen sihtâmarṣani (van warṣa, „regen") kalahron? Of wellicht, zooals in III, 95a, amrĕttāni, amĕrttāni of amṛtani (vgl. noot 250 bij zang III)?
251) Spelfout of variant van anglambang?
252) Wellicht kasiling te lezen, of asi ling of hoe dan ook; de bedoeling is mij niet duidelijk. De lezing asil ing zou wellicht goeden zin geven, wanneer asil, als in het Maleisch en het moderne Javaansch, aan het Arabisch (ḥāṣil) zou zijn ontleend.
253) Tekst pamrit.
254) Marani te lezen?
255) Tekst amuhus.
256) Wellicht acoṭā te spellen; vgl. Gericke-Roorda's Jav.-Nederl. Handwoordenboek s.v. coṭa.
257) Tekst tinyus.
258) Zie omtrent dit woord de opmerking in de noot bij I, 60b.
259) Tekst kolanyâ-, waardoor er 1 lettergreep vóór de 40ste te weinig zou zijn.
259a) Tekst gĕnding shatur; er stond echter eerst gĕndis hatur; vermoedelijk is dus de s bij vergissing blijven staan, nadat gĕndi in gĕnding was veranderd.
260) De tekst heeft mingwâsmu, dat in deze taal toch vermoedelijk wel geen nevenvorm van het meer gewone mingyâsmu kan zijn; ik heb de w in een y veranderd, omdat bij het afschrijven van een handschrift in Balineesch schrift de pasangan-w gemakkelijk met de pasangan-y verward kan worden.
261) Str. 103b heeft 1 lettergreep te veel vóór de 30ste; vermoedelijk moet in het begin van de strophe òf het woord wus, òf het daaropvolgende ndan wegvallen.
262) De tekst heeft ari aris, hetgeen klaarblijkelijk een verschrijving is; ari staat n.l. aan het einde van een regel.

263) De tekst heeft gina, waardoor de strophe 1 lettergreep te weinig zou hebben; er stond eerst ginandha, doch ndha is doorgehaald.

264) De tekst heeft paras, doch er ontbreekt, wanneer we aris lezen iplv. ari aris en ginandha iplv. gina, nog 1 lettergreep; aparas geeft bovendien beteren zin dan paras.

265) In het handschrift ontbreken er in str. 105a 4 lettergrepen na de 30ste. Vermoedelijk ontbreekt er iets in ratna ....watī, terwijl de lezing swarânirat van het handschrift door haplographie van -nira- ontstaan kan zijn. Wellicht heeft men iplv. -nirat bovendien -nirang te lezen; de t en de ng van het Balische schrift kunnen gemakkelijk door verschrijving in elkaars plaats treden.

266) Tekst ṣang rumrum.

267) De tekst heeft winatêng. Ik heb winawêng gelezen op grond van de overeenkomstige passage in str. 103b, daar de w en de t in het Balische schrift gemakkelijk met elkaar verward kunnen worden. Intusschen is de lezing winat eng (voor winwat eng) wellicht niet onmogelijk.

268) De tekst heeft amamacuhan; ik heb -an geschrapt, omdat een vorm amamacuhan ondenkbaar en een irrealiteitsvorm amamacuhana vóór den realiteitsvorm anungkĕm-nungkĕmi weinig waarschijnlijk is. De vrijkomende lettergreep heb ik gebruikt om ātmajīwita te kunnen lezen iplv. ātmajwita.

269) Er ontbreekt in str. 106b 1 lettergreep vóór de 60ste; vermoedelijk heeft men apapadon te lezen.

270) De tekst heeft wting wiyos singrwâ-. Het wting, dat blijkbaar een herhaling is van het pting in prāpting, heb ik geschrapt.

271) Tekst mĕsĕm.

272) Wellicht Kārttikâliwat te lezen.

273) Tekst -âmrĕti.

274) Tekst wiyakti.

275) Tekst tībrĕ kung.

276) Ook wanneer men wyakti iplv. wiyakti leest, heeft str. 108a nog 1 lettergreep vóór de 60ste te veel; vermoedelijk moet men derâmrati lezen iplv. denirâmrati.

277) Awih of acih? Het eerste lijkt mij waarschijnlijker, doch het handschrift is hier niet duidelijk leesbaar.

278) Het handschrift spelt hrinipun.

278a) Ook de lezing tan pacihnâcarik zou te verdedigen zijn.

279) Er ontbreekt in str. 109a 1 lettergreep, vermoedelijk vóór de 30ste; tan pacihna acarik te lezen?

280) De combinatie van ken en het honorifieke voorvoegsel ra- voor rangga lijkt vreemd. Wanneer men ken rangga zou lezen, zou er 1 lettergreep vóór de 30ste ontbreken; door ndan ken rangga te lezen of awot sāri iplv. ot sāri zou men echter de maat in orde kunnen brengen.

281) Moghâri te lezen?

282) Vgl. noot 236 bij zang III.

ZANG V.

1) Of Rara Kadiri, een tĕngahan-maat, die gevormd wordt door elkaar afwisselende dubbel-strophen van 80 en 33 lettergrepen. Hier zijn de onevengenummerde dubbel-strophen lang, de even-genummerde kort; str. 1 en 2 zijn in deze kidung echter kawitan-strophen in een afwijkende versmaat. De samenstelling van de versmaat Kadiri is nog niet onderzocht; het schema van onderverdeeling van de lange strophe, dat men vindt bij J. Kunst en C. J. A. Kunst-v. Wely, De toonkunst van Bali, uitgave Bat. Gen. K. en W., 1925, Tabel XVI sub 34, past slechts af en toe; de korte strophe wordt er bovendien niet vermeld.

De eerste kawitan-strophe komt in hoofdzaak overeen met No. 25 in bovengenoemde tabel, daar Panggalang genoemd. De tweede kawitan-strophe, die 84 lettergrepen telt en i tot slotklank heeft, wordt door Kunst niet opgegeven.

[2]) Tekst Jangga.

[3]) Tekst angaturan.

[4]) Tekst prĕdeçê.

[5]) Tekst pangasryan.

[6]) Misschien moet men lezen derângrasananânênggeh.

[7]) Str. 3a heeft 1 lettergreep te veel; de fout schuilt in het laatste stuk, waar men wellicht yan moet laten vervallen, of agyâge iplv. age-age moet lezen, of age-agyâmaguta iplv. age-age amaguta.

[8]) Tekst guni.

[9]) Tekst aglarakĕnâpus.

[10]) Of -bañcanâsing te lezen?

[10a]) De lezing kĕnêngapus (voor kĕna ingapus) lijkt minder waarschijnlijk; vgl. noot 105a bij zang III.

[11]) Tekst çûradhamma.

[12]) Dit is vermoedelijk de juiste lezing. De tekst heeft eigenlijk dahanêng, doch deze lezing is door een correctie ontstaan. Er stond n.l. eerst amagutdanêng, hetgeen de corrector blijkbaar heeft willen verbeteren in amagut hanêng — een slordig geschreven pasangan-h lijkt wel wat op de pasangan-d —; hij heeft er toen een akṣara-h (zonder patèn) boven geschreven zonder echter de pasangan-d te schrappen, zoodat er amagut dahanêng kwam te staan.

[13]) Wellicht makadadaêng te lezen; vgl. overigens IV, 110a, en noot 236 bij zang III.

[14]) Tekst wiyakti, waardoor de strophe 1 lettergreep te veel zou tellen.

[15]) Tekst kasingkawikraman.

[15a]) Wellicht is bedoeld kaṭungka (khaṭungka) pâpa.

[16]) Tekst singnungan.

[17]) Tekst solahingra.

[18]) Zoo staat het in het handschrift. Ik kan het woord niet verklaren; is het wellicht een verschrijving van pangupakâra?

[19]) Tekst nghing.

[20]) Tekst dun.

[21]) Blijkbaar vat de schrijver den naam niet als een eigennaam op; ik heb het woord dus zonder hoofdletter geschreven.

[22]) Tekst amuwara.

[23]) Tekst anghing.

[24]) Tekst narendrĕ.

[25]) Tekst ajânis, waardoor de strophe 1 lettergreep te weinig zou hebben.

[26]) Of -ânukua; of hier de h bij het grondwoord behoort dan wel louter spelteeken is, is niet uit te maken; de meer gewone vorm is niet anuku, doch anĕngkĕ (KBW., s.v. sĕngkĕ).

[27]) Añjanma te lezen? Wellicht moet men tevens de twee woorden verbinden en pingsasraâ(ñ)janma lezen.

[28]) Tekst -âmiyutang.

[29]) Tekst anghing.

[30]) Tekst puguṇa.

[31]) Schrijffout voor yadyapi n olih (dit laatste holih gespeld)?

[32]) De lezing Smarânor eng asanak lijkt mij minder goed.

[33]) Of sumanasâpĕtak.

[34]) De lezing pangrasa neng zou zich ook wel laten verdedigen.

35) Tekst Maměnang.

36) Is deze spelling juist? V. d. Tuuk spelt het woord sikari; het woord ziet er echter in het geheel niet Indonesisch uit; de vraag, hoe dit woord, dat in het Sk. „spits", „berg" beteekent, in het Javaansch de beteekenis van gadung gekregen heeft, is nader onder oogen te zien.

37) Tekst baarĕpingsun.

38) Tekst tuhy.

39) Tekst narendrĕ.

40) Tekst katĕngmw.

41) Of baguṇa te lezen?

42) De tekst heeft talunondi; ik ben van de lezing talun non ndi geenszins zeker; de laatste woorden heb ik opgevat als „ziende, wie (het was)". Wellicht echter zijn de vier lettergrepen anders te splitsen; misschien hebben we te denken aan talun = „onderworpen", en hangt nondi samen met sunday, sunde. De mogelijkheid bestaat ook — al lijkt ze mij niet groot —, dat men de p van patuh dubbel heeft te lezen (dus talunondip patuh).

43) Of carmâkuning.

44) De tekst heeft tinrĕng (?).

45) Is dosa in den zin van „gambir" aldus te spellen? Zie de aanteekening in de noot bij II, 32a.

46) Tekst tuminghal.

47) Siràusan (sirâwusan) te lezen?

48) Tekst lungha(h)a.

49) Tekst denirângis, waardoor er 1 lettergreep in de strophe te weinig zou zijn.

50) Tekst ātmajīwata.

51) Heeft men wellicht madhyānggânglunggah te lezen?

52) Heeft men wellicht anāri te lezen in den zin van „de sāri van iets genieten"?

53) Vermoedelijk aldus te lezen; lumaja is dan op te vatten als „laja-vormig"; laja = Modern-Jav. laos.

54) Tekst çwaṇita kangraktani (kang ngraktani).

55) Tekst amahalat, waardoor er 1 lettergreep te veel zou zijn.

56) Of wacanâmrik.

57) Tekst idajum.

58) Tekst mijal.

59) Tekst amiçigajihi; iets anders dan amigajihi kan hier echter kwalijk bedoeld zijn (grondwoord gajih); door amigajihi te lezen brengt men tevens de maat in orde, daar er anders 1 lettergreep te veel zou zijn.

60) Tekst tumkang, verbeterd uit kumkar, dat eerst in den tekst stond. Iets anders dan kumbang kan echter moeilijk bedoeld zijn.

61) In str. 43b ontbreekt er 1 lettergreep, en wel naar alle waarschijnlijkheid tusschen de 30ste en de 60ste lettergreep. Wellicht heeft men asĕmu guyu te lezen of sarwi angling.

62) Tekst anawuri.

63) Tekst ghaṭata.

64) Aldus te lezen? De tekst heeft wrang.

65) Of māṇḍalika te lezen?

66) Tekst aku.

67) Misschien marasĕng te lezen.

68) Tekst pangastyan.

69) Of tan paingan te lezen?

70) Tekst wo.
71) Tekst kinonbalan.
72) Tekst linaga.
73) Tekst timĕpi-tĕping.
74) Wellicht heeft men kĕling te lezen; vgl. de lijst van eigennamen en zie KBW. s.v.
75) Wellicht heeft men thamêng te lezen als afkorting van prathamêng.
76) Tekst kinombalam.
77) Tekst tar.
78) Zie over de spelling van dit woord de opmerking in noot 41 van p. 44.
79) Sic?
80) Tekst Maměnang.
81) Of jyotirasa in één woord te spellen?
82) Tekst narendrĕ.
83) Of campakâpĕtak.
84) Tekst ûrṇâng.
85) Over de spelling bhûgaçrî zie men de opmerking in de noot bij II, 6a.
86) Over de spelling van padaka zie men de opmerking in de noot bij I, 35a.
86a) Wellicht taya te lezen. Misschien ook is het een verschrijving voor kaya.
87) Angliring te lezen?
88) Of Çiwâdilaya, „de hemel van Çiwa en de andere goden"?
89) Ook de lezing kawirâja zou te verdedigen zijn.
90) Tekst aulan.
91) Tekst i.
92) Tekst anghing.
93) Tekst larinira.
94) Tekst atuwa; ook de lezing anoma tuhaâmanggih zou wellicht te verdedigen zijn.
95) Tekst anghing.
96) Tekst lwa-Tikta.
97) Of kombalâpĕtak te lezen.
98) Misschien te lezen ghaṇṭâ nikâ-.
99) Heeft men wellicht awra te lezen? Er ontbreekt 1 lettergreep aan de strophe vóór de 30ste.
100) Tekst kada.
101) Tekst hring.
102) De mogelijkheid bestaat, dat er 1 of 2 lettergrepen aan de strophe ontbreken; in dat geval zou men achter -ânĕlĕhi wellicht een woord (b.v. bhûmi, jagat, rat) in te vullen hebben. Men kan echter ook de noodzakelijke 80 lettergrepen verkrijgen door maĕli iplv. mahli te lezen en netrâsĕmu iplv. netrâsmu. Het schema bij Kunst (No. 34) schijnt de laatstgenoemde oplossing het meest aannemelijk te maken.
103) Er ontbreekt in str. 80a 1 lettergreep; wellicht moet men kahyun lezen iplv. hyun.
104) Tekst sacaban.
105) Er ontbreekt in str. 82a 1 lettergreep, vermoedelijk in het eerste gedeelte van de strophe; mogelijkheden tot correctie vormen de lezingen: çîghrângamuk rampak, çîghrâmuk arampak en çîghra amuk rampak.
106) Tekst wilan.
107) Er ontbreken aan str. 83a, ook wanneer men wilangan iplv. wilan leest, 4 lettergrepen tusschen de 30ste en de 60ste lettergreep; vermoedelijk zijn ze

in te voegen hetzij na lumurug — mangke malih of iets dergelijks? —, hetzij na -ânrĕng.

108) Of -âwilis.

109) Tekst çĭghrĕ.

110) Tekst wiwĭranâdâ-.

111) Tekst rĕñjang.

112) Er ontbreekt aan de strophe 1 lettergreep. Men zou geneigd zijn de fout te zoeken in de woorden rahnyâlayanâniba; zoo dit veranderd werd in rahnyâlalayan aniba (alalayan van het grondwoord lalay, lale), zou de zin volkomen duidelijk zijn, terwijl het uitvallen van de lettergreep la als haplographie verklaard zou worden. Echter heeft str. 93b van dezen zang rudhiranyâlayana muñcar en str. 113b rudhiranya alayana, hetgeen het vermoeden, dat de lezing van str. 86a goed is, aan kracht doet winnen; dat men op al die plaatsen alalayan zou moeten lezen, is niet zeer waarschijnlijk. Men kan de maat van str. 86a ook in orde brengen door tĕrus te lezen iplv. trus, wĕrĕg iplv. wrĕg of balanya malayu iplv. balanyâlayu.

113) De tekst heeeft titi; ik heb het in titih veranderd, omdat titi, voor zoover ik kan nagaan, geen goeden zin zou geven en titih daarentegen uitstekend in het verband zou passen; vgl. ook str. 99b van dezen zang.

114) Wellicht thamĕng te lezen als afkorting van prathamĕng.

115) Of karungwing te lezen?

116) Wellicht tan pagati te lezen.

117) Tekst rinĕbun.

118) V. d. Tuuk geeft tijabhāgya als één woord, Juynboll echter geeft tija en bhāgya afzonderlijk.

119) Of katĕmw ing.

120) Tekst sawurakĕnĕng.

121) Er ontbreekt in str. 91a 1 lettergreep, en wel na de 30ste; wellicht moet men çrī nṛpati lezen iplv. nṛpati.

122) Vgl. II, 72a.

123) Str. 91b heeft vóór de 60ste lettergreep 1 lettergreep te veel; wellicht heeft men ya pūrwaka iplv. iya p. te lezen.

124) Tekst puna.

125) Zie de aanteekening in de noot bij V, 86a.

126) Tekst malĕcut.

127) Tekst purak.

127a) Tekst kadbhutaningarahabyuran; wellicht te lezen k. ning arah abyuran, ofschoon deze lezing m.i. weinig zin geeft.

128) De tekst heeft ndatan ringungsi, waaruit de w klaarblijkelijk weggevallen is; wellicht heeft men te lezen (ndatan) wr' ing 'ngungsi ('ngungsi voor ingungsi), „zij wisten niet waarheen te vluchten"; vgl. de aanteekening in de noot bij II, 70a (noot 121).

129) De tekst heeft pūrṇamān, dat ik in pupūrṇamān heb veranderd, omdat de gereduplicerde vorm de meest gewone is, en omdat er aan str. 95a 1 lettergreep ontbreekt.

130) Tekst Maměnang.

131) Tekst -âdungkap.

132) De tekst heeft makaměnĕr; ik heb het veranderd in makapaměnĕr (van bĕnĕr, „strekken tot rechtvaardiging van", „iets zijn, dat recht geeft op", „den juisten weg vormen naar"), omdat deze lezing beteren zin geeft en ook beter uitkomt met de maat, die anders tusschen de 40ste en de 60ste lettergreep een lettergreep te weinig zou hebben.

132a) Wellicht beter tahuran te spellen.
133) Er ontbreekt in str. 98b 1 lettergreep; vermoedelijk moet men lezen rakryan iplv. kryan; anders apatih iplv. patih.
134) Tekst anglunggasĕmi.
135) Of āryâsing te lezen.
136) Tekst tinunat, waardoor de strophe 1 lettergreep te veel zou hebben.
137) Tekst karuwan.
138) Tekst Gaja-W.
139) Er ontbreken 2 lettergrepen vóór de 60ste.
140) Tekst mamulw.
141) Tekst purane.
142) Tekst pumunu.
143) Tekst pramĕng, waardoor er 1 lettergreep te weinig zou zijn.
144) Of kudâpĕtak te lezen.
145) Tekst Maměnang.
146) Tekst anghing.
147) Deze lezing („ervaren", „deelachtig worden") lijkt mij te verkiezen boven ngupadhi ta, dat echter wellicht ook te verdedigen zou zijn.
148) Tekst anghing.
148a) Ook de lezing sira mukting is wellicht te verdedigen, wanneer men mukti opvat als „verlossing".
149) Tekst nghing.
150) Of balâluyuk.
151) Tekst Utawra.
152) Men krijgt den indruk, dat later Tripura — hier Tripuri, metri causa — opgevat is als naam van een daitya, die door Çiwa vernietigd is, iplv. als naam van de daitya-*burcht*.
153) Tekst nrapati.
154) Tekst rĕngka.
155) Tekst ĕnta.
156) Tekst salih-sawut.
157) Dit moet bedoeld zijn; de tekst schijnt abutan te hebben, doch de b en de ñ zijn in het Balische schrift soms nauwelijks van elkaar te onderscheiden.
158) De tekst heeft luyyâramping; de eerste y kan een verschrijving zijn voor h, welke twee letters in het Balische schrift niet zoo heel veel van elkaar verschillen; dan zou luhyâramping bedoeld zijn. Ik heb hier luyâramping getransscribeerd, omdat de lezing luya een enkelen keer naast luhya voorkomt. Het is intusschen niet onmogelijk, dat er iets meer in de strophe corrupt is; tan voor tangkisira is, hoewel niet onmogelijk, wat vreemd.
158a) Of wel aliwran sagĕlapnya te lezen.
159) Tekst anghing.
160) Tekst wraddha.
161) Tekst pukun, waardoor er 1 lettergreep aan de strophe zou ontbreken.
162) Tekst wraddha.
163) Tekst anghing.
164) Tekst derâmiyutang.
165) Tekst nghing.
166) Of -âliwat te lezen?
167) Tekst Linghasantun.
168) Een merkwaardige vervorming van Sk. dolâyamāna, „wankelend", o.a. bekend in de afleiding dolâyamānacitta, „wankelend van geest", „weifelmoedig"; vermoedelijk heeft de Javaansche dichter in -māna het woord manah, „geest",

„gemoed", „hart", „binnenste", „gedachte" (Sk. manas), gehoord, zoodat hij -māna meende te mogen vervangen door -āpti. De vorm met -wa- iplv. -o- is hypercorrect.

169) Tekst amlag.

170) Zie over dit woord noot 43 op p. 45.

171) Deze lezing lijkt niet onmogelijk; wellicht is echter te lezen angglar yogasamādhi.

172) Wellicht is in plaats hiervan te lezen tanpâměngan; de tekst heeft tang paměngan.

173) Tekst katangran.

174) KBW. geeft noch onder dangu, noch onder danguk iets op, dat hier zou passen; ik laat dus in het midden, of de slotklank u dan wel k is; wellicht is de tekst corrupt.

175) Tekst sumilar.

176) Tekst mandung.

177) Tekst sutrapti.

178) Tekst nrapati.

179) Ik weet niet, of de woordscheiding in het laatste gedeelte van den zin wel juist is („van alle koningen, die er zijn en die reeds verdwenen zijn"?).

180) Tekst wraddha.

181) Er kan ook rĕbĕk staan.

182) Tekst Maměnang.

183) Tekst sararâking.

184) Aldus te lezen? Of schrijffout voor kabwang?

185) Tekst wraddha.

186) Tekst muli.

187) Tekst Cunggu(h).

188) Tekst sinapi.

189) Tekst sĕ; vgl. de aanteekening in de noot bij II, 21a.

190) Tekst wanang.

191) Er ontbreekt in str. 137a 1 lettergreep; vermoedelijk heeft men iplv. het wu van den tekst uwa te lezen; de lezing wusira geeft minder goeden zin.

192) Tekst -âpotusun.

193) Tekst tuminggal.

194) Tekst nrapati.

195) Tekst puwara; wellicht tan papuhara te lezen.

196) Tekst amuwara.

197) Tekst tumil.

197a) Ook de lezing sisu zou goeden zin geven. Het handschrift spelt sisu, doch dat behoeft bij het vaststellen van den tekst niet den doorslag te geven.

198) Aldus te lezen? De tekst heeft sadrawa. Vgl. KBW., s.v. ṣadrasa, 2e.

199) Of māyā n katĕmw ing te lezen?

200) Tekst tinghal.

201) Tekst miri.

202) Tekst kurmram.

203) Vermoedelijk maṇik te lezen.

204) Tekst seramas.

205) Tekst anghing.

206) Tekst pangulĕmira.

207) De tekst heeft sunaga(l), wat een verschrijving moet zijn; de n en de bh lijken veel op elkaar in het Balische schrift.

208) Tekst nghing.

[209]) De tekst heeft wiyati, waardoor er 1 lettergreep te veel zou geweest zijn. Of moet men lezen tan paněwas iplv. tan paněwasi?

[210]) Tekst paderâ-.

[211]) Tekst un-ulunan, waardoor er 1 lettergreep te weinig zou zijn in de strophe.

[212]) Tekst sinūkpêng.

[213]) Of wellicht palapa ning te lezen? Zie KBW. s.v. phalapa, en vgl. IV, 85a.

[214]) Tekst una.

[215]) Tekst -ânggu wungyung.

[216]) Tekst lĕlĕng.

[217]) Tekst sanagirî.

[218]) De tekst heeft dinatyakĕn; een nevenvorm van dinadyakĕn of een verschrijving er van?

[219]) Tekst purākratêng.

[220]) Tekst pakulun.

[221]) In str. 152b ontbreekt er 1 lettergreep, vermoedelijk in den eigennaam aan het slot van de strophe; de woordenboeken geven althans Ruddhawatī niet op. Het woord moet een synoniem zijn van Ratih; wellicht heeft men te lezen Niruddhawatī; vgl. de opmerkingen in de noot bij III, 99b.

[222]) Of pamanggiha laywan te lezen?

[223]) Of -âliwat te lezen?

[224]) Tekst priyatin.

[225]) Tekst tidul.

[226]) Tekst tumujug.

[227]) Tekst atatĕmu.

ZANG VI.

[1]) Tekst Maměnang.

[2]) Misschien te lezen kalocitâmawi.

[3]) Tekst growâgung.

[4]) Tekst angudati.

[5]) Tekst panawuri.

[6]) Tekst sawuranira.

[7]) Tekst ke.

[8]) Tekst awutang.

[9]) Tekst nghing.

[10]) Tekst sirang.

[11]) Tekst lunghâ-.

[12]) Tekst cāradū, dat geen zin zou geven en waardoor de strophe 1 lettergreep te weinig zou tellen.

[12a]) Aldus in den tekst; vermoedelijk zal men mangetan hebben te lezen.

[13]) In str. 7b ontbreekt er 1 lettergreep; vermoedelijk heeft men te lezen sapangucapan ing iplv. sapangucap ing, zooals ook elders in deze kidung; andere mogelijkheden zijn de lezingen wong ing M.-P. iplv. wong Maja-P., apitutur iplv. atutur en pralabdha iplv. labdha.

[14]) Tekst nghing.

[15]) Tekst tówekṣĕnĕn.

[16]) Tekst parĕ.

[17]) Tekst mari.

[18]) Tekst sa; de lezing sarājaputrī is intusschen niet uitgesloten.

[19]) Tekst tinwan, waardoor de strophe 1 lettergreep te weinig zou tellen.

[20]) Tekst mantrya asawur, waardoor de strophe 1 lettergreep te veel zou tellen.

[21]) Tekst ara; de lezing jayêng arayan wus ç. enz., waarbij arayan „slagveld", „strijd" zou moeten zijn (voor arian, „plaats van den vijand"?), lijkt mij minder waarschijnlijk; KBW. geeft arayan niet op, noch sub voce, noch onder ari.

[21a]) Wellicht heeft men panglwang te lezen.

[22]) Deze lezing lijkt mij het meest waarschijnlijk; de tekst heeft hanĕmungin*h*udadi, doch de cursief gedrukte *h* is door een correctie in de plaats getreden van een vroegere d. De lezing anĕmungin udadhi of anĕmung inudadhi geeft m.i. geen zin.

[23]) Tekst sirâkadira.

[24]) Tekst nghing.

[25]) De tekst heeft moghâgea ng prâpta, wat niet geheel onmogelijk, doch wel onwaarschijnlijk is.

[26]) Tekst -ânawī.

[27]) Tekst Da-Jingga.

[28]) Uit tanpa urati hīna karaçmin („zonder ijver en klein van liefde"); de lezing tanpôratin akaraçmin lijkt mij minder goed aanvaardbaar.

[29]) Tekst sudidik.

[30]) Tekst mangkena.

[31]) Wellicht tan paupamêng te lezen.

[32]) Tekst analus.

[33]) Tekst ngrungu, waardoor de strophe 1 lettergreep te weinig zou tellen.

[34]) Tekst adulu-dulur.

[34a]) Wellicht ndan te lezen.

[35]) Tekst anguturi.

[36]) Of datĕngêng te lezen?

[37]) Tekst Maměnang.

[38]) Tekst Singhasāri ri yan, waardoor er 1 lettergreep te veel zou zijn.

[39]) Tekst de ning kang.

[40]) Tekst wĕtwaning.

[41]) In str. 27a ontbreekt er 1 lettergreep; volgens het schema Kunst 34 zou de fout moeten schuilen in de laatste 10 lettergrepen; wellicht moet men balanya lezen. Men zou verwachten mĕnanga iplv. mĕnang, doch de maat schijnt daar in orde te zijn; misschien moet men lezen mĕnanging.

[41a]) Wellicht caturdewati te lezen.

[42]) Wellicht bhayâliwat te lezen.

[43]) Wellicht verdient de spelling angat pada (pāda) de voorkeur; v. d. Tuuk en Juynboll geven het woord onder atpada; is dit at uit wwat ontstaan? („de voeten dragen, op het hoofd of op de handen nemen", als blijk van onderworpenheid?).

[44]) Tekst si sirâtmajīwa, waardoor de strophe 1 lettergreep te veel zou hebben.

[45]) Tekst Maměnang.

[45a]) De lezing sihisun lijkt mij minder aannemelijk.

[46]) Tekst pranahira, welke lezing intusschen niet uitgesloten is.

[46a]) Of wedastuti te lezen.

[47]) De tekst heeft la ginanti; ik heb, daar er in den tekst 1 lettergreep aan de strophe ontbreekt, la veranderd in lagi, aannemende, dat hier gi door haplographie uitgevallen is. Het is echter ook wel mogelijk, dat er een woord als laju te herstellen is.

[48]) Tekst mungga.

49) Tekst amuwara.
50) Tekst natyângd.
51) Wellicht jaladhi („waterbevatter", „wolk") te spellen; ik heb het hier genomen als krama-vorm van jalada.
52) Tekst hya.
52a) Wellicht te lezen dewâmṛtani ng of dewâmṛtaning.
53) Asarâ-, „en tevens", of asârâ-, „krachtig"?
53a) Wellicht te spellen akusa-kus' ĕng.
54) Tekst pamrihambada.
55) Tekst amalatat, waardoor de strophe 1 lettergreep te veel zou tellen.
56) Tekst -ângrati; men vindt vaker de spelling anghrĕti.
57) Tekst wrĕ.
58) Of acoṭâ te spellen? Zie de opmerking in de noot bij IV, 99b.
59) Tekst prâptâturu, waardoor er 1 lettergreep te veel zou zijn.
60) Tekst pakajâ-.
61) Tekst lumrang.
61a) Aldus te spellen? De herkomst van het woord is niet bekend.
62) Vermoedelijk moet men dit lezen iplv. het sinra van den tekst.
63) Vgl. hiermee noot 43 op p. 45.
64) Tekst lunghayan.
65) Tekst adhiting.
66) Tekst damang.
67) Er volgen hier drie strophen van 80 lettergrepen op elkaar; het is mogelijk, dat hier een paar strophen uitgevallen zijn, twee van 33 en één van 80 lettergrepen; bij de nummering der strophen heb ik daarmee rekening gehouden; 55b sluit echter naar den zin goed bij 53b aan, zoodat we hier waarschijnlijk met een slordigheid van den dichter te doen hebben.
68) Tekst punĕki.
69) Wellicht moet men lezen: doṣanisun atur l. t.; de splitsing doṣa nipuṇâtur lara t. lijkt mij minder waarschijnlijk, doch is wellicht niet onmogelijk.
70) Wellicht tan paguṇêng te spellen.
71) Tekst ajanma; wellicht pingsaptaâñjanma te lezen.
72) Tekst nĕhĕn.
73) Tekst jumujuk.
74) Tekst -ânghing.
75) Tekst tang.
76) Tekst puna.
77) Tekst pangastyan.
78) Aneka te lezen?
79) Tekst lungha.
80) Tekst amundut; of moet men binuwang lezen om de vereischte 33 lettergrepen te verkrijgen?
80a) Wellicht beter tahurĕn te spellen.
81) De tekst heeft linabwing ning; linabwan ing (voor linabuhan ing) zal echter wel bedoeld zijn.
82) Tekst nghing. Wellicht is iplv. het volgende ta hyun te lezen kahyun.
83) Tekst nĕdĕr.
84) Of kayâmirangakĕn engsun.
85) De tekst heeft dani, dat men vermoedelijk tot andani of angdani heeft aan te vullen, daar er in de strophe 1 lettergreep ontbreekt.
86) Tekst duṣkratigata.
87) Wellicht moet men lezen rasa pailâkweh; de vraag is, of we hier met

een grondwoord pahil (pahilan, „hongersnood") of met een afleiding van ila te doen hebben; mogelijkerwijze hangen de woorden pahilan en ila met elkaar samen; vgl. IV, 73b.

88) Tekst lungha.

89) Tekst pamun.

90) Tekst kagĕngmanhani; ik weet niet, of mijn transscriptie goed is, doch iets anders zou ik er niet van kunnen maken.

91) Tekst amatur.

92) Tekst kakayâtĕmah, waardoor de strophe 1 lettergreep te veel zou tellen.

93) Tekst singgi.

94) Tekst warṣitamahi.

94a) Aldus in den tekst. Nevenvorm of schrijffout voor ginugon?

94b) Ook de lezing thama (als verkorting van prathama) zou te verdedigen zijn; vgl. b.v. str. 81b van dezen zang.

95) Tekst asihwo-siwo.

96) Tekst umirangakĕn.

97) Tekst Çântasĕmṛti.

98) Tekst para sih çikṣâ-, wat noch goeden zin zou geven, noch met de maat zou uitkomen.

99) Tekst i.

100) Tekst winada.

101) Tekst prâpti.

102) Tekst nghing.

103) Tekst (h)aring; of te lezen prâptaa ring?

104) Tekst ndatan, wat noch met den zin, noch met de maat zou uitkomen.

105) Tekst nghing.

106) Of mantuking (voor mantuka ing) te lezen?

107) Of umunggwing (voor umunggwa ing) te lezen?

108) Tekst nghing.

109) Tekst lungguha, waardoor de strophe 1 lettergreep te veel zou tellen.

110) Tekst anghing.

111) Tekst diwarâyu.

112) Tekst drĕwiṇa.

113) Ik weet niet, of de spelling en de splitsing der woorden wel in alle opzichten juist zijn. Het pan in den zin van apan na -ângdani lijkt vreemd, en men vraagt zich af, of wellicht niet panĕbyuha(n) gelezen moet worden of pangbyuhan (pambyuhan). Pangbyûha of pambyûha, van byûha, Sk. wyûha, afgeleid, zou „rangschikking", „ordening", „organisatie" kunnen beteekenen; pambyuhan, hetzij van byuh, „massa", afgeleid, hetzij van O. J. byûha, dat ook „massa" kan beteekenen — is Jav.-Balisch byuh van Sk. wyûha af te leiden? —, zou „massa", „grootschheid", „veelomvattendheid" kunnen beteekenen. Bij een eventueele lezing panĕbyuhan zou de maat in orde zijn, wanneer men tevens aliwran las iplv. aliwĕran. Men kan ook aliwran lezen en amumundut iplv. amundut.

113a) Is wellicht Jamadagni te lezen?

114) Tekst ingĕdĕran.

115) Tekst makapardyus-dyusanira; vgl. de volgende noot.

116) Str. 86b heeft 1 lettergreep te veel; men brengt de maat in orde door maning iplv. maĕning te lezen of makapa(n)dyusanira iplv. makapa(r)dyus-dyusanira; tegen de waarschijnlijkheid van deze laatste lezing pleit echter de lezing van VI, 95a, waar men eveneens pandyus-dyusan vindt.

117) Tekst cakrĕwarti.

117a) Wellicht wusirânggĕlar te lezen.

118) Vgl. KBW., II, 66b, s.v. krandana, waar men tusschen haakjes vindt „krida?". Sakrîḍana, „met elkaar spelend", „cohabiteerend", zou bij de ardhanâreçwari passen, die hier, te oordeelen naar de Balische commentaren op de overeenkomstige uitdrukking in Tantri, I, 13 (bij v. d. Tuuk, KBW., loco citato), bedoeld zijn.

119) Sic? Of appellativum: bhaṭṭâra mukhi, „de oppergod", of bhaṭṭârâmukhi (uit bhaṭṭâra amukhi; amukhi iplv. amukha), hetzij „de oppergod", wanneer men n.l. het a- van amukhi als Javaansch praefix neemt, hetzij, wanneer men a- opvat als het ontkennende praefix van het Sanskṛt, „de god, die geen hoogere boven zich heeft"?

120) Tekst prangrĕng.

121) Vgl. de aanteekening in de noot bij I, 39a.

122) Of sûtrâputih te lezen?

123) Of sumanasâpĕtak te lezen?

124) De tekst heeft ratnapakaja, een nevenvorm van ratnapangkaja, die intusschen wel vaker voorkomt, zoodat de lezing desnoods te handhaven zou zijn.

125) Tekst Indrĕbhawana.

126) Tekst angrĕkĕt.

127) Tekst aguntang.

128) Of wellicht te splitsen in añjara kraṇḍi?

129) Of amursita te spellen? Juynboll geeft op, dat het uit Sk. ârocita verbasterd is.

129a) Ook de spelling Pramaçiwa mûrti laat zich verdedigen.

130) Ndan te lezen?

131) Tekst sirâyitanira, waardoor de strophe 1 lettergreep te veel zou tellen.

132) Tekst nantângrawit.

132a) Of wedastuti te lezen?

133) Vermoedelijk iplv. inâsthânakĕn.

134) Tekst nghing.

135) Er ontbreekt in deze strophe 1 lettergreep; vermoedelijk zal men (r)ing twan of atwan te lezen hebben iplv. twan.

136) Tekst amangamĕr, waardoor de strophe 1 lettergreep te veel zou hebben.

137) Tekst -ânghing.

138) Tekst asthâpanirêngku.

139) Bary enişţi is niet onmogelijk, doch lijkt mij minder waarschijnlijk.

140) Tekst narendrĕ.

141) Tekst nghing.

142) De tekst heeft angera, dat ik ter wille van de maat — er zouden anders 81 lettergrepen zijn — en omdat de irrealiteitsvorm hier geen zin heeft, veranderd heb in anger.

143) Tekst narendrĕ.

144) Er ontbreken 2 lettergrepen in het eerste gedeelte van de strophe; vermoedelijk zal men iplv. atya moeten lezen ati-atya of angaty-ati of angaty-atya, wat zeer goeden zin zou geven. De laatste woorden moet men wellicht katirwan adidik lezen, of katirwana didik of katirwan nadidik.

145) Tekst munindrĕ.

146) Of asthiti bhaktia te lezen? Vgl. noot 161 en str. 111b.

147) Metri causa verkort uit anĕmahakĕn.

148) Voor wara ing; ik weet niet, of ik de woorden wel goed gesplitst heb.

149) Ik heb gedacht aan Sk. na, „niet", en Sang Wus Ĕna opgevat als synoniem van Sang Hyang Taya, „de Niet-Zijnde", = Buddha. Minder waar-

schijnlijk, doch misschien niet geheel onmogelijk, is het, dat men iplv. Sang Wus Ĕna lezen moet Sang Wusĕna, „die vernietigd moet worden" („die als niet-bestaande beschouwd moet worden"); het komt me voor, dat de uitdrukking in elk geval op één lijn gesteld moet worden met ratw ing Indrabhawana = Indra.

150) Tekst Indrĕ.

151) De zin is mij niet duidelijk; wellicht zijn de woorden anders te splitsen.

152) Tekst kayy.

153) Tekst anghing.

154) Angĕt in den zin van „een schuilplaats verleenen", „beschermen"? Of is engĕt te lezen in den zin van „acht slaan op"?

155) Tekst drowī.

156) Tekst wicil, maar de slot-l kan veroorzaakt zijn door de begin-l van het volgende woord.

157) Tekst ong.

158) Er ontbreekt in str. 109b 1 lettergreep; vermoedelijk moet men lezen sujanmâdi iplv. janmâdi, misschien echter uttamêng of prathamêng iplv. tamêng (thamêng).

158a) Ook de lezing thamêng (als verkorting van prathamêng) laat zich verdedigen.

159) Tekst tinungjung.

160) Tekst sutrapti; ook de lezing mūlaphala laat zich verdedigen.

161) Wellicht -âsthiti bhakting te lezen; vgl. noot 146.

162) Drohaka te lezen?

163) Tekst wighn ing, waardoor de strophe 1 lettergreep te weinig zou tellen.

164) Tekst kālakūwa.

165) Tekst ĕmpu, waardoor de strophe 1 lettergreep te veel zou tellen.

166) Tekst drĕwiṇa.

167) Akry' als verkorting van akryan? Of is Nambya akry te veranderen in Namby akary? Voor akari geeft KBW. als synoniem „glis", wat hier heel goed zou passen.

168) Tekst Sara.

169) Tekst sakahehanira.

170) Tekst samp.

171) De tekst heeft kudwalawan, dat bezwaarlijk goed kan zijn. Wellicht moet men lezen kulamantry adhipati akuwu kalawan; dit zou ook met de maat beter uitkomen.

172) De tekst heeft sinudmi, maar dm is blijkbaar een verschrijving, daar het volgende woord, in het Balische schrift dmak gespeld, met dezelfde letter-combinatie begint.

173) Tekst narendrĕ.

174) Tekst sora.

175) Tekst mantrĕk.

176) Tekst adaṭa (adatha).

177) Er moet hier een lettergreep uitgevallen zijn, daar de strophe slechts 32 lettergrepen telt; wellicht moet men līlānira of laminira lezen iplv. lanira.

177a) Wellicht heeft men mulih te lezen iplv. malih.

178) Tekst nṛpatiti, waarvoor men te lezen zal hebben narapati of çrī nṛpati, daar er bij de lezing nṛpati 1 lettergreep zou ontbreken, tenzij men amumundut leest iplv. amundut.

179) Wellicht ndan te lezen?

180) Tekst karing.

[181]) Tekst sinawī.
[182]) Tekst pabhu.
[183]) Tekst Tumasin.
[184]) Tekst Sampip.
[185]) Tekst çeṣa.
[186]) Het lontarblad (in I G. P. Djlantik's handschrift) is hier geschonden; er ontbreken 2 lettergrepen (mūlya?).
[187]) Tekst umamā; wellicht tan paupamā te lezen.
[188]) De tekst heeft ulu.....n; het lontarblad is hier geschonden. In elk geval heeft men ulu... aan te vullen tot ulusan. Er ontbreken dan nog 2 lettergrepen, die men wellicht aanvullen kan door ulusan lawan te lezen.
[189]) De lezing wiçwara is mij niet duidelijk; wellicht heeft men in plaats daarvan wiçwâsa te lezen.
[190]) Tekst sanantun.
[191]) Het lontarblad is hier geschonden; er ontbreekt aan de strophe 1 lettergreep; voor ...lan verwacht men een woord voor „verdwijnen" of „niet voorkomen".
[192]) Tekst bhūpating.
[193]) Of çruti rasa te lezen?
[194]) Het lontarblad is hier geschonden; er ontbreken aan de strophe 3 lettergrepen; wellicht heeft men ka.... aan te vullen tot kawirāja, kawīçwara of iets dergelijks.
[195]) Uit sodama plus aum (a- met grondwoord um), „zich verzamelende vuurvliegen"? Of moet men lezen soda mahu mahyun? De etymologie van soda en sodama staat niet vast; de spelling dezer woorden dus evenmin. Zijn het verbasteringen van Sk. sudāma(n)?
[196]) Tekst -ânalĕhi.
[197]) Tekst sĕna.
[198]) De maat van strophe 120 is dezelfde als die van de eerste dubbelstrophe van zang V en VI.
[199]) Tekst slapakṣa.
[200]) Wellicht te spellen ngkânêng.

NOTEN BIJ DE LIJST VAN EIGENNAMEN.

[1]) Ik ben er niet zeker van, dat Byoma-Çiwa inderdaad als eigennaam is op te vatten. Wellicht moet byoma (Sk. wyoman) als appellativum opgevat worden, waarbij dan çiwa een adjectivum is.
[2]) Zie noot 88 bij zang V, p. 228.
[3]) Zie noot 149 bij zang VI, p. 236.
[4]) Ik ben van de spelling niet zeker; de naam is mij van elders niet bekend.
[5]) Ik ben van de spelling niet zeker; zie de aanteekening in noot 119 bij zang VI, p. 235.
[6]) Zie de aanteekeningen in noot 263 bij zang III (p. 217) en in noot 221 bij zang V (p. 232).
[7]) Pāpaka kan ook als appellativum opgevat worden in den zin van „jager".
[8]) Indien het pun kĕmbar van V, 27b op Rāgânurida slaat, worden er met dezen naam twee personen bedoeld, Rāga en Anurida (of Nurida).
[9]) Zie de aanteekening in noot 192 bij zang III, p. 214.
[10]) Zie noot 152 bij zang V, p. 230.
[11]) Men vindt de combinatie Umā-Çruti ook in Tantri, I, 34, blijkens KBW., III, 78a.

8.002.540